

**T.C.
Niğde Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı**

**TARİK BUĞRA’NIN “KÜÇÜK AĞA” ADLI
ROMANINDAKİ İSİM CÜMLELERİ ve BU
CÜMLELERİN TÜRKÇE EĞİTİMİ AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Mehmet Akif KAYA**

Niğde-2010

**T.C.
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI**

**TARIK BUĞRA’NIN “KÜÇÜK AĞA” ADLI
ROMANINDAKİ İSİM CÜMLELERİ ve BU
CÜMLELERİN TÜRKÇE EĞİTİMİ AÇISINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Mehmet Akif KAYA**

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Akartürk KARAHAN**

NİĞDE-2010

ONAY SAYFASI

Yrd.Doç.Akartürk KARAHAN danışmanlığında Mehmet Akif KAYA tarafından hazırlanan "Tarık BUĞRA'nın "Küçük Ağa Adlı Eserindeki İsim Cümleleri ve İsim Cümlelerinin Türkçe Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi " adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

15.06.2010

JÜRİ :

Danışman : Yrd.Doç.Dr. Akartürk KARAHAN

Üye : Yrd.Doç.Dr. Kamil İŞERİ

Üye : Yrd.Doç.Dr. Mehmet Mahur TULUM

ONAY :

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu'nun Tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

.../.../20...

Prof. Dr. Selen DOĞAN
Enstitü Müdürü

ÖZET

Bu tezin konusu, Tarık Buğra'nın "Küçük Ağa" adlı romanındaki isim cümleleri ve bu cümlelerin Türkçe eğitimi açısından değerlendirilmesidir.

Çalışmamızda cümle ve cümlenin özelliklerine değindikten sonra cümlenin ögeleri başlığı adı altında, yüklem, özne, yer tamlayıcısı, zarf tümleci, nesne ve cümle dışı unsurlar konusuna değinilmiştir. Daha sonra isim cümleleri ana başlığı altında, isim cümlesinin özellikleri, isim cümlelerinde yüklem yapısı, isim soylu sözcüklerle oluşan yüklem, isim cümlesinde zaman, durum gösterme ekleriyle kurulan isim cümleleri, isim cümlesinde nesne ve yapılarına göre isim cümleleri başlıklarına değinilmiştir. Ayrıca isim cümlelerinin Türkçe öğretimi açısından değerlendirilmesi de ele alınmıştır. "Küçük Ağa" romanında tespit ettiğimiz bütün örnekler konunun daha iyi anlaşılabilmesi için bu çalışmada verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: İsim Cümleleri, Küçük Ağa Romanı, Türkçe Eğitimi

ABSTRACT

The topic of this thesis is the nominal sentences, we took nominal sentences from one of the Tarık Buğra's novel named 'Küçük Ağa' and these sentences are evaluated in terms of Turkish Education.

In our study after we mentioned sentence and properties of sentences, under the title of sentence's elements we also mentioned predicate, subject, object, indirect object, adverbial object and external factors of the sentences. Then under heading noun clauses we discussed importance of the noun clauses, predicate in the noun clauses, predicates are formed by noun clauses, time in the noun clauses, noun clauses are formed by case ending. Also we discussed the evaluation of the noun clauses in Turkish Language Education. In novel 'Küçük Ağa', all the examples have been given for a better understanding of the subject.

Key Words: Nominal Sentences, Novel Küçük Ağa, Turkish Education

ÖN SÖZ

İsim cümleleri konusu, hakkında yeteri kadar ilmî çalışma yapılmayan ve üzerinde tam görüş birliğine varılamamış olan konulardan biridir.

Dizdaroğlu “Tümcebilgisi” adlı kitabında isim cümlelerinin araştırılması hakkında şöyle bir bilgi vermiştir: Eski dil bilimciler, cümlenin eyleme dayalı olduğu görüşünde idiler. İsim cümlesinin varlığını kabul etmiyorlardı. A. Meillet, J. Vendryes, Otto Jespersen gibi dil bilimcileri ve daha başkaları, bu kanının yanlışlığını ortaya koymuş, yüklemine göre isim ve fiil cümlesi diye iki cümle türünün bulunduğunu kanıtlamışlardır. On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısından sonra cümlenin yalnız fiil soylu sözcüklerle kurulabileceği kuramı, yerini iki tür cümleye bırakmıştır. (Bk. Dizdaroğlu 1976: 164)

İsim cümleleri konusunda 1950’lerde A. Cevat Emre’nin yayımlamış olduğu iki makale vardır. Bu yıllardan sonra isim cümleleri üzerine pek bir araştırma yapılmamış sadece çeşitli dil bilgisi kitaplarında cümle bilgisi kısmında yüklem türüne göre cümleler kısmında ele alınmıştır. Bu tür kaynaklarda ise isim cümleleri konusuna ayrıntılı bir şekilde yer verilmemiş ve konuyla ilgili bilgiler birbirinin benzeri olmuştur. Bu konuya geniş bir şekilde yer veren Tahsin Banguoğlu, Rasim Şimşek, Hikmet Dizdaroğlu ve Mazhar Kükey olmuştur. Bu araştırmacıların kaynaklarında ise bazı konularda görüş birliğine varılamamış isim cümleleri kısmındaki bazı konular ayrıntılı bir şekilde anlatılmamıştır. İsim cümleleri konusunda ayrıntılı bir tez çalışması da şimdiye kadar yapılmamıştır. Bu çalışmada isim cümleleri konusundaki tartışmalı noktalara bütün araştırmacıların da görüşlerine yer verilerek değinilmiş, bu sorunlara farklı bir bakış açısından yaklaşılarak çözüm getirilmeye çalışılmıştır. Bu konu hakkında araştırma yapacaklara da faydalı olabilmek umuduyla bu konu seçilerek bu çalışma meydana getirilmiştir.

Tez konusu belirlenirken, bu düşüncelerden hareketle sade bir dille yazılan ve isim cümleleri bakımından zengin olan Tarık Buğra’nın “Küçük Ağa” romanı seçilmiştir.

Çalışmayı hazırlarken karşılaştığım güçlüklerin giderilmesinde yakın ilgi ve desteğini gördüğüm hocam Doç. Dr. Mevlüt GÜLTEKİN' e, Yrd. Doç. Dr. Mehmet Mahur TULUM' a, Yrd. Doç. Dr. Akartürk KARAHAN' a ve tezi hazırlama sürecim dâhil hayatım boyunca hiçbir fedakârlıktan kaçınmayarak benden maddi ve manevi desteğini esirgemeyen aileme gönülden teşekkür ederim.

Haziran 2010

NİĞDE

Mehmet Akif KAYA

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vii
0. GİRİŞ	1
0.1. Problem Durumu	1
0.4. Yöntem	5
0.5. Sınırlılıklar	5
0.6. Kısaltmalar	6
1. BÖLÜM: İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	7
1.1. Dil Bilgisi Kaynaklarında İsim Cümleleri İle İlgili Genel Yaklaşımlar	7
1.1.1. CÜMLE	9
1.1.1.1. Cümlenin Öğeleri	12
1.1.1.1.1. Yüklem	16
1.1.1.1.1.1. Fiil Cümlesi:	17
1.1.1.1.1.1.1. Fiilde Zaman	17
1.1.1.1.1.1.2. Fiilde Kişi:	21
1.1.1.1.1.2. İsim Cümlesi:	22
1.1.1.1.1.2.1. İsim Cümlelerinde Yüklem Yapısı	24
1.1.1.1.1.2.2. İsim Cümlesinde Zaman	25
1.1.1.1.1.2.3. Durum Gösterme Ekleriyle Kurulan İsim Cümleleri	27
1.1.1.1.2. Özne	28
1.1.1.1.3. Yer Tamlayıcısı	30
1.1.1.1.2. YARDIMCI ÖGELER	31
1.1.1.1.2.1. Nesne	31
1.1.1.1.2.2. Zarf Tümleci	34

1.1.1.1.3. CÜMLE DIŞI UNSURLAR.....	35
2. BÖLÜM: KÜÇÜK AĞA ROMANINDAKİ İSİM CÜMLELERİ	
36	
2.1. YÜKLEM İSMİNİN TÜRÜNE GÖRE İSİM CÜMLELERİ	36
2.1.1. İsim Soylu Sözcüklerle Oluşan Yüklemeler:.....	36
2.1.1.1. Yüklem İsmi İsim Olan Cümleler	36
2.1.1.2. Yüklem İsmi Zamir Olan Cümleler.....	44
2.1.1.3. Yüklem İsmi Sıfat Olan Cümleler.....	45
2.1.1.4. Yüklem İsmi Zarf Olan Cümleler	49
2.1.1.5. Var, Yok Sözcükleriyle Kurulan Cümleler.....	50
2.1.2. İsim Soylu Sözcük Öbeklerinden Oluşan Yüklemeler:.....	58
2.1.2.1. Yüklem İsmi İsim Tamlamalarından Oluşan Cümleler.....	58
2.1.2.2. Yüklem İsmi Sıfat Tamlamalarından Oluşan Cümleler	59
2.1.2.3. Yüklem İsmi Edat Öbeğinden Oluşan Cümleler	60
2.1.2.4. Yüklem İsmi Unvan Öbeğinden Oluşan Cümleler	61
2.1.2.5. Yüklem İsmi Bağlaç Öbeğinden Oluşan Cümleler	61
2.1.2.6. Yüklem İsmi İkilemelerden Oluşan Cümleler	62
2.1.2.7. Yüklem İsmi Sayı Öbeğinden Oluşan Cümleler	63
2.1.2.8. Yüklem İsmi Deyimlerden Oluşan Cümleler	64
2.1.3. İsim Soylu Diğere Sözcük ve Sözcük Öbeklerinden Oluşan Cümleler:	64
2.1.3.1. Yüklem İsmi Yansılardan Oluşan Cümleler:	64
2.1.3.2. Yüklem İsmi Çekimsiz Fiille Oluşan Cümleler.....	65
2.1.3.2.1. İsim-Fiille Kurulan İsim Cümleleri	66
2.1.3.2.2. Sıfat-Fiille Kurulan İsim Cümleleri	68
2.1.3.2.3. Zarf-Fiille Kurulan İsim Cümleleri	69
2.1.3.3. Yüklem İsmi Değil, Gerek, Lâzım ve Şart ile Oluşan Cümleler.....	69

2.1.3.4. Yüklem İsmi Pekiştirilmiş İsim Soylu Sözcüklerle Oluşan Cümleler	75
2.2. YAPILARINA GÖRE İSİM CÜMLELERİ.....	75
2.2.1. Basit İsim Cümlesi	76
2.2.2. Birleşik İsim Cümlesi.....	78
2.2.2.1. Girişik Birleşik İsim Cümleleri.....	79
2.2.2.1.1. Yan Cümlesi İsim-Fille Oluşan Girişik Birleşik İsim Cümlesi	79
2.2.2.1.2. Yan Cümlesi Sıfat-Fiille Oluşan Girişik Birleşik İsim Cümlesi	81
2.2.2.1.3. Yan Cümlesi Zarf-Fille Oluşan Girişik Birleşik İsim Cümlesi	86
2.2.2.2. İç İçe Birleşik İsim Cümlesi	87
2.2.2.3. Şartlı Birleşik İsim Cümleleri	89
2.2.2.4. Kİ'li Birleşik İsim Cümleleri.....	90
2.2.2.5. Bağlaçlarla Kurulan (Bağlaçlı) Birleşik İsim Cümleleri.....	93
2.2.3. Sıralı Cümle.....	95
2.2.3.1. Biçim Yönünden Sıralı Cümleler.....	95
2.2.3.1.1. Noktalama İşaretleriyle Kurulan Sıralı Cümleler	95
2.2.3.1.1.1. İsim-İsim Cümlesi Şeklinde Olanlar	95
2.2.3.1.1.2. İsim-Fiil Cümlesi Şeklinde Olanlar	97
2.2.3.1.1.3. Fiil-İsim Cümlesi Şeklinde Olanlar	99
2.2.3.1.1.4. Fiil-İsim-Fiil Cümlesi Şeklinde Olanlar	101
2.2.3.1.2. Bağlaçlarla Kurulan Sıralı Cümleler.....	101
2.2.3.1.2.1. İsim-İsim Cümlesi Şeklinde Olanlar	101
2.2.3.1.2.2. Fiil-İsim Cümlesi Şeklinde Olanlar	104
2.2.3.1.2.3. İsim-Fiil Cümlesi Şeklinde Olanlar	105
2.2.3.2. Öge Ortaklığı Olması Yönünden Sıralı Cümleler.....	108
2.2.3.2.1. Bağlı Sıralı İsim Cümlesi.....	108
2.2.3.2.1.1. Öznesi Ortak Bağımlı Sıralı İsim Cümleleri	108

2.2.3.2.1.2. Yer Tamlayıcısı Ortak Bağımlı Sıralı İsim Cümleleri	110
2.2.3.2.1.3. Zarf Tümleci Ortak Bağımlı Sıralı İsim Cümleleri	110
2.2.3.2.1.4. Yüklemeleri Ortak Bağımlı Sıralı İsim Cümleleri	110
2.2.3.2.2. Bağımsız Sıralı İsim Cümlesi	111
2.2.3.2.2.1. İsim Cümlesi ve İsim Cümlesi Şeklinde Oluşan Bağımsız Sıralı İsim Cümleleri	111
2.2.3.2.2.2. Fiil Cümlesi ve İsim Cümlesi Şeklinde Oluşan Bağımsız Sıralı İsim Cümleleri	112
2.2.3.2.2.3. İsim Cümlesi ve Fiil Cümlesi Şeklinde Oluşan Bağımsız Sıralı İsim Cümleleri	114
2.2.3.2.2.4. Karma Sıralı Cümleler	115
2.3. KURULUŞLARINA(ÖGELERİNİN SIRALANIŞINA, YÜKLEMİN YERİNE, SÖZDİZİMİNE) GÖRE CÜMLELER.....	117
2.3.1. Kurallı İsim Cümleleri	117
2.3.2. Devrik İsim Cümleleri	140
2.3.2.1. Öznesi Sonda Olan Devrik İsim Cümleleri.....	140
2.3.2.2. Dolaylı Tümleci Sonda Olan Devrik İsim Cümleleri	141
2.3.2.3. Zarf Tümleci Sonda Olan Devrik İsim Cümleleri	142
2.3.2.4. Cümle Dışı Unsuru Sonda Olan Devrik İsim Cümleleri	142
2.3.3. Eksilteli (Kesik) İsim Cümleleri	143
2.4. ANLAMLARINA GÖRE İSİM CÜMLELERİ.....	145
2.4.1. Olumlu İsim Cümlesi	145
2.4.2. Olumsuz İsim Cümlesi	163
2.4.2.1. Biçimce ve Anlamca Olumsuz İsim Cümleleri:	165
2.4.2.2. Biçimce Olumlu Anlamca Olumsuz İsim Cümleleri	173
2.4.2.3. Biçimce Olumsuz Anlamca Olumlu İsim Cümleleri	173
2.4.3. İsim Cümlelerinde Soru	174
2.4.3.1. Yalın Soru Cümleleri	175

2.4.3.2. Karma Soru.....	178
2.4.3.3. Girişik/Zincirleme Soru	179
2.4.3.4. Devrik Yapıda Olanlar	179
2.5. ZAMANLARINA GÖRE İSİM CÜMLELERİ.....	179
2.5.1. Görülen Geçmiş zaman	179
2.5.2. Duyulan Geçmiş Zaman.....	191
2.5.3. Geniş Zaman	191
2.5.4. Şart.....	195
2.6. DURUM GÖSTERME EKLERİYLE KURULAN İSİM CÜMLELERİ	195
2.6.1. Yalın İsme Durum Eklerinin Getirilmesiyle Oluşanlar	196
2.6.2. Durum Ekleriyle Kurulmuş Sözcük Öbekleri	196
3. BÖLÜM: KÜÇÜK AĞA ROMANINDAKİ İSİM CÜMLELERİNİN TÜRKÇE ÖĞRETİMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	197
SONUÇ VE BULGULAR	201
KAYNAKLAR.....	207
EK: İLKÖĞRETİM MÜFREDAT PROGRAMI	211
ÖZGEÇMİŞ.....	223

0. GİRİŞ

0.1. Problem Durumu

Tez hazırlanırken ilk önce isim cümleleriyle ilgili kaynak taraması yapıldı ve bulunan kaynaklardan gerekli bilgiler alınarak tezin ana çatısı oluşturulmaya başlandı. Çalışmamızda tanımları ve sınıflamaları yaparken çeşitli araştırmacıların eserlerinden faydalanılarak, onların konu hakkında yaptıkları araştırmalara da yer verilmiştir. Araştırmacıların görüş ayrılıklarına düştükleri noktalar da bu çalışmada belirtilmiştir. Tarık Buğra'nın "Küçük Ağa" adlı eserindeki isim cümleleri tespit edilmiş ve belirlenen bu cümleler yapıları göz önünde bulundurularak tezin ana çatısı altındaki ilgili başlıklar altına örnek olarak yerleştirilmiştir.

Tezimiz giriş, inceleme ve sonuç kısımlarından oluşmaktadır. İnceleme kısmı "Küçük Ağa" romanındaki isim cümleleri ve romandaki isim cümlelerinin Türkçe eğitimi açısından değerlendirilmesi bölümlerinden oluşmaktadır.

Giriş kısmında cümle ve cümlenin özelliklerine değindikten sonra cümlenin ögeleri başlığı adı altında, yüklem, özne, yer tamlayıcısı, zarf tümleci, nesne ve cümle dışı unsurlar konusuna değindik. Daha sonra isim cümleleri ana başlığı altında, isim cümlesinin özellikleri, isim cümlelerinde yüklem yapısı, isim soylu sözcüklerle oluşan yüklem, isim cümlesinde zaman, durum gösterme ekleriyle kurulan isim cümleleri, isim cümlesinde nesne ve yapılarına göre isim cümleleri başlıklarını ele aldık. Ayrıca isim cümlelerinin Türkçe öğretimi açısından değerlendirilmesine de yer verdik. Tezimizde kullandığımız örnekler araştırdığımız romanda geçen cümlelerden oluşmaktadır.

Tezimiz, araştırmamızda yararlandığımız kaynakların gösterildiği kaynakça bölümüyle sona ermektedir.

Biz bu çalışmada 2007 yılında İletişim Yayınları'ndan çıkan 11. Baskısını esas aldık.

Küçük Ağa romanında Kurtuluş Savaşı yıllarında, siyasal karar ve tartışma merkezlerinin uzağında, Kuvvacı Milli denilen; ama ne oldukları, neyi temsil ettikleri pek bilinmeyen birilerinin açtığı savaşa katılıp katılmamanın sorumluluğunu tartarak bir karar verme durumunda kalan insanları anlatır. Dünya Savaşı resmen sona ermiş olmakla birlikte, Osmanlı Devleti üzerinde yarattığı etkiler tüm gücüyle devam emektedir. Savaş sonrası birçok asker memleketlerine geri dönmüştür. Zayıfın büyüklüğü evlerine dönen erlerin çoğunun gazi oluşuyla daha da iyi anlaşılmıştır. Bu erlerden biri de Salih adlı Akşehirli bir askerdir. Memleketine döndüğünde kaybettiği kolunun acısıyla beraber, ülkenin durumunu daha acı bir şekilde anlayan Salih gittiğinden beri çok şeyin değiştiğini görür. Önceleri dost olarak yaşayan Rumlar ve kendi halkı şimdi birbirinden soğumuştur. Salih'in samimi arkadaşı olan Niko da bir Rum dur ve gelişmelerden o da etkilenmiştir. Yavaş yavaş Yunan ve İngiliz ordularının işgal haberleri gelmekte ve iki halkın birbirine olan düşmanlığı artmaktadır. Salih ise yüzyıllardır Osmanlı himayesinde rahatça yaşayan Rumların bu davranışını bir ihanet olarak görmekle beraber arkadaşı Niko'dan kopmamaktadır. Rumlarla olan dostluğu kasabalı tarafından fark edilir ve kasabalı Salih'i dışlar. Salih artık sürekli Niko ve O'nun çevresiyle dolaşır olmuştur. Artık Osmanlı ve Padişaha olan güvenci de sarsılmıştır. Kaybettiği kolunun hayatına tesiri büyük olmuştur. Kimsenin O'na hak ettiği saygıyı göstermediğine inanan Salih kendini namazdan niyazdan çekmiştir. Öte yandan halk işgallere tepkisiz kalmama kararı almıştır fakat bunun kimin önderliğinde yapılacağı karmaşası vardır. Salih günler geçtikçe kendi kasabalısının tepkisini kazanmış ve artık istenilmeyen biri olmuştur. Bu sırada İstanbullu Hoca adında bir hoca Kuvayı Milliye'nin ilk tohumlarının atıldığı Akşehir'e gelir. Görevi, sarayın otoritesini tanımayan bu yeni hareketi, din adamı kimliğini kullanarak daha doğru sürecindeyken provoke etmektir. Olaylar gelişirken Salih ise unutulmuşluk ve terkedilmişlikten bir kaçış olarak Kuvayı Milliye'ye katılmaya verir. O'nu bu kararı vermeye zorlayan başka bir şey ise yakın arkadaşı Niko'nun da sonunda Osmanlıya karşı savaşta yer almasıdır. Salih bu ihanetin öcünün peşinden koşacak ve kurtuluş mücadelesinde büyük rol oynayacaktır.

Salih Hoca'yı bulur ve O'nu padişah hizmetinden vazgeçerek Kuvva yararına çalışmaya ikna eder. Beraberce Çerkez Ethem'in kardeşi Tefvik Bey'in çetesine katılırlar. Çerkez Ethem ve kardeşleri milli mücadelede en büyük rollerden birini üstlenmiş ve gerek düşman işgallerine gerekse ayaklanmalara karşı başarılar sağlamışlardır. Kendisine silahlı cihadı öğreten deli dolu çete reisi, yaşadığı uzun dönüşüm sürecinin ardından ona şöyle der: Ben buraların ağasıyım. Sen de artık ağa oldun. Ama bir bölgeye iki tane ağa olmaz. Ben varken sen de bundan böyle Küçük Ağa olarak anılacaksın. Fakat şimdi düzenli ordu ve İsmet Paşa'nın emri altına girmek söz konusu olunca Çerkez Ethem ve kardeşleri zıt bir tavır takınarak Kuvva'ya ve Ankara'ya karşı isyan bayrağı açmıştır. Hoca ise bu yolun yanlış olduğuna inanır ve onları bu yoldan döndürmek için planlar kurar. Hoca'nın amacı Çerkez Ethem ve kardeşlerini Kuvva'ya karşı cephe almaktan vazgeçirmek olmasa bile olası bir isyan halinde güçlerini zayıflatmaktır. Bu sırada Hoca Salih' i haber edinmek için Akşehir'e yollar. Akşehir'de ise Hoca öldü bilinmektedir. Oysa Hoca hayattadır ve yeni kimliği "Küçük Ağa" ile kuvva yararına çalışmaktadır. Hoca'nın Kuvva yararına çalıştığı haberi Salih tarafından Akşehir'de sadece Kuvvacı olan birkaç kişiye duyurulur ve memnuniyet yaratır. Başta Kuvayı Milliye hareketine büyük hizmet vermiş Doktor olmak üzere Kuvvacılar Hoca'nın kendi saflarına katılışından büyük haz duyarlar. Hoca Ethem'in İsmet Paşa hizmetine girmemek için yapacağı en büyük saldırı olan Kütahya saldırısında ona bir oyun oynayarak başarısızlığını sağlar ve Kuvayı Milliye'ye en büyük hizmetini vermiş olur. Ethem ise Yunanlılara sığınacaktır. Ankara ise Hoca'nın başarılarından haberdardır ve kendisini Ankara'ya davet eder. Daveti kabul eden Hoca Ankara'nın durumunu yakından görür ve cephede savaşmanın, bu iktidar kavgasında yanlış düşünenlere ve hainlere verilecek savaştan daha kolay olduğunu düşünür. Fevzi Paşa Hoca'ya yakınlık gösterir. Küçük Ağa Fevzi Paşa ile birlikte Akşehir'e gelir ve burada da tanınmadığını ve Küçük Ağa olarak bilindiğini görür. Hoca daha sonra Ankara'ya döner ve mücadeleye devam eder.

Bu roman asırlardır sadece "halife-i ruyi zemin" in, padişahın açtığı sancağın altında savaşılacağı bilgi ve inancıyla yaşamış taşra insanların, halife-padişah çağrısının yokluğunda ve işgal haberleri yayılırken yaşadıkları ikilemlerin, iç

çalkantıların, kendilerine ve kaderlerine sahip çıkma hakkında yeniden düşünmek zorunda kalışlarının hikayesidir.

Tarık Buğra öykü ve roman yazarıdır. Öykülerinde olayların derinine, kişilerin iç dünyalarına inmeyi ilke edinmiştir. Aynı ilkeyi romanlarında da uygular. Türk toplumunun belli dönemlerini yansıtan romanlar yazmıştır. Sanatçı Kurtuluş Savaşı'nı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sorunlarını konu alan siyasi roman geleneğimizin en önemli temsilcilerinden birisidir. Ancak sanatçı, bu geleneğe hakim olan millîci- modernist yaklaşımdan farklı olarak bu süreci İslami- muhafazakâr referansları, duyarlılıkları ile yaşayan insanların açısından ele alır. Eserlerinin özgün yanı, bu kurtuluş ve kurtuluş sorunlarını küçük taşra kasabalarına taşımış olmasıdır.

0.2. Tez Konusu

Bu tezin konusunu, Tarık Buğra'nın "Küçük Ağa" romanındaki isim cümlelerinin incelenmesi ve Türkçe eğitimi açısından değerlendirilmesi oluşturmaktadır.

İsim cümlelerinin Türkçe eğitimi açısından değerlendirildiği bu tezde, Türk edebiyatının başka bir eserinin seçimi durumunda da aynı çatı oluşturulacağı için Tarık Buğra'nın Küçük Ağa romanı, son dönem Türk romanları içerisinde rastlantısal yolla seçilmiştir.

0.3. Tezin Amacı ve Önemi:

İsim cümleleri hakkında daha önceleri ayrıntılı bir şekilde araştırma yapılmamıştır ve yapılan araştırmalar da sınırlı sayıdadır. Ahmet Cevat Emre'nin isim cümleleri üzerine yazdığı makale bu konu hakkında yapılan ayrıntılı çalışmalardan birisidir. Fakat Cevat'ın bu makalesinde isim cümleleri hakkında ayrıntılı bir bilgi yer almamaktadır. Şimşek, Banguoğlu ve Dizdaroğlu gibi bazı araştırmacılar da bu konu hakkında kitaplarında yer vermişlerdir. Tezimizde Küçük Ağa romanındaki örneklerden hareketle isim cümleleri hakkında daha ayrıntılı bir bilgi sunmak ve bu bilgiler doğrultusunda daha önce değinilmeyen bazı tartışmalara bir sonuç getirmek amaçlanmıştır. Ayrıca isim cümlelerine Türkçe eğitiminde ne

kadar yer verildiğine değinilmiş bu konuda görülen eksiklikler üzerine öneriler üretmek amaçlanmıştır.

0.4. Yöntem

Tezimize başlamadan önce isim cümleleriyle ilgili belge tarama yapılmıştır. Belge taraması yapmamızın sebebi, isim cümleleri konusu hakkında daha önceleri yayımlanan kitaplarda ve makalelerde bilgilerin dağınık halde bulunması ve bu konuda araştırmacıların değişik fikirler öne sürmesidir. Bu tezde önceki görüşler bir araya getirerek tartışılan kavramlara açıklık getirilmeye çalışılmıştır. Bulunan kaynaklar incelenmiş, kaynaklarda tez konusuyla ilgili önemli noktalar not edilmiştir. Tezde incelenecek olan Tarık BUĞRA'nın "Küçük Ağa" adlı eserindeki isim cümleleri tespit edilmiş ve tespit edilen cümleler fişleme yöntemiyle bilgisayara aktarılmıştır. Bu cümlelerden bazıları ilgili başlıkların altına örnek olarak yerleştirilmiştir. Bunun yanı sıra betimleme yönteminden de yararlanılmıştır.

Tezde ele aldığımız konunun örnekleri günümüz Türkçesinden seçildi; fakat konu hakkındaki araştırmalar eski kaynaklar ve günümüzde yapılan çalışmalar incelenerek gerçekleştirildi. Tezimizde sadece isim cümleleri konusuna değinildi ve bu kapsamın dışına çıkılmadı.

İsim cümleleri konusu ile ilgili daha önceden pek bir çalışma yapılmaması ve bu konu hakkındaki tartışmaların daha önce derinlemesine incelenmemesi, araştırmacıların kitaplarındaki bilgilerin yüzeysel ve hemen hemen benzer bilgilerden oluşması, araştırmamızı sınırlandırmıştır.

0.5. Sınırlılıklar

- a) Tarık Buğra'nın "Küçük Ağa" romanındaki isim cümleleri
- b) İlköğretim 6-7-8. sınıfların Türkçe eğitimi
- c) İlköğretim 6-7-8. Sınıf Türkçe ders kitapları ve müfredatı.

0.6. Kısaltmalar

Bk.: Bakınız

Vb.: Ve benzeri

s.: Sayfa

1. BÖLÜM: İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

1.1.Dil Bilgisi Kaynaklarında İsim Cümleleri İle İlgili Genel Yaklaşımlar

İsim cümlesi konusunda araştırmacıların görüşleri şu şekildedir:

Ergin' e göre yüklemi, fiil unsuru isim fiili ile bir isim unsurundan oluşan cümlelere isim cümlesi denir. İsim fiili yüklem fiil kısmını, isim unsuru ise yüklem isim kısmını oluşturur. İsim fiili bildirme fiili olduğundan isim cümlesinin yüklemi yüklem ismi ile bildiriciden meydana gelir ve yüklem ismi bir kelime veya bir kelime grubu olabilir. İsim cümlesinde bir nesnenin bir nesneye, bir şeyin bir şeye yüklemesi söz konusudur. Bu yüklemenin sonuna bildirme unsurları getirilerek yüklem hükme, iki unsur birbirine bağlanmış olur. Bir fiil unsuru içinde bulundurma itibarıyla, şüphesiz, isim cümlesi de bir fiil cümlesinden başka bir şey değildir. İsim cümlesi fiil cümlesinin özel bir şeklidir. (Bk. Ergin 2005: 378)

Banguoğlu, Korkmaz yüklemi bir isim olan cümleye isim cümlesi dendiğini ve isme ek fiilin getirilmesiyle isim cümlesinin kurulduğunu söylemektedirler.(Bk. Banguoğlu 2007: 535-536, Korkmaz 2007: 8)

Karahan, yüklemi bir isim veya isim grubu olan cümlelere isim cümlesi dendiğini, isim ve isim grupları “i-” fiili ile görülen geçmiş zaman ve öğrenilen geçmiş zaman kipinde çekimlenerek yüklem olduğunu ve de isim cümlelerinde kip eki taşımayan yüklemelerin geniş zaman kipinde bulunduğunu belirtir.” (Karahan 2005: 96)

Gencan, Bilgin, Hengirmen, Keskin, Bilgegil' e göre yüklemi isim soyundan olan cümlelere isim cümlesi denir. İsim cümlelerinin yüklemeleri ek eylemle çekimlenir.” (Bk. Gencan 1980: 83, Bilgin 2006: 501-502, Hengirmen 1995: 363, Keskin 2004: 217, Bilgegil 1963: 53) Ediskun, Erkul, Şimşek, Cemiloğlu, Delice, Dizdaroğlu gibi araştırmacıların görüşleri de bu şekildedir.(Bk. Ediskun 1999: 342,

Erkul 2004: 51, Şimşek 1987: 179, Cemiloğlu 2001: 48, Delice 2003: 142, Dizdaroğlu 1976: 164)

Kangal da yüklemi ek fiille çekimlenmiş bir isim veya isim grubu olan cümlelere isim cümlesi dendiğini ifade etmektedir ve ek olarak isim cümlelerinde yüklemün edilgen, işteş, dönüşlü ve ettirgen çatılı olmadığını; çünkü isim olan yüklemün, bir iş, hareket bildirmediğini, durum bildirdiğini belirtir.(Bk. Kangal 2005: 173) Kükey, dilimizin isim soylu sözcükleri, ekeyleme, dört yalın ve üç bileşik zamandan çekime hazır duruma girdiğini, ekeyleme çekimlenmiş isim soylu sözcüklerin de bir öge olarak, cümlede görev ismi, yüklem olduğunu belirtir. Bunlara, ekeyleme çekimlenmiş isim soylu sözcüklerin görev ismi olan yüklem dendiğini söylemektedir. (Bk. Kükey 2006: 111-112)

Özkan ve Sevinçli, yüklemi isim cinsinden bir kelime veya kelime grubu olan ve ek fiil i-mek ile çekime giren cümleye isim cümlesi dendiğini belirtir. (Özkan, Sevinçli 2009: s.137)

Yavuz, isim fiilin bir isme getirilerek yüklem görevini üstlenmesi ile meydana gelen cümlelere isim cümlesi dendiğini, isim fiilin bildirme fiili olduğundan, bildirme, isim cümlesinin temelini meydana getirdiğini söylemektedir. (Yavuz, Yetiş, Birinci 2003: 158)

Gülensoy, fiili ek fiil (imek fiili/ cevher fiili/ varlık fiili/ ekeylem) ya da hüküm bildiren isim soylu bir kelimeyle kurulan cümleye, isim cümlesi dendiğini belirtir. (Gülensoy 1998: 257)

Araştırmacıların görüşlerinden de anlaşıldığı gibi isim cümleleri bir ek fiil yardımıyla yüklem olur ve bir yargı bildirirler. İsim cümlelerinde yüklem olan kısım bir yüklem ismi (predicate noun) ve ek fiilden meydana gelir. İsim cümlelerinde fiil cümlelerindeki gibi çatı aranmaz. Çünkü isim cümlelerinde yüklem bir iş, oluş, hareket bildirmez sadece durum belirtir.

1.1.1. CÜMLE

Cümlenin tanımı araştırmacılar tarafından farklı şekillerde açıklanmıştır. “Cümle” kavramı için bazı araştırmacılar “tümce” kavramını da kullanmışlardır. Biz bu araştırmada “cümle” kavramını kullandık. Cümlenin tanımını araştırmacılar şu şekillerde açıklamışlardır:

“Cümle bir fikri, bir düşünceyi, bir hareketi, bir duyguyu, bir hadiseyi tam olarak bir hüküm hâlinde ifade eden kelime grubudur.” (Ergin 2005: 373)

“Kendi kendine yeten bir yargı bir cümle sayılır. Demek ki cümlenin temeli bir bağıntısız yargıdır.” (Banguoğlu 2007: 522)

“Bir duyguyu, bir düşünceyi, bir isteği, bir yargıyı, bir olayı anlatmak için kurulan sözcük dizisine tümce denir.” (Gencan 1980: 76)

“Bir fikri, bir duygu ve düşünceyi, bir oluş ve kılışı tam olarak bir yargı halinde anlatan kelime grubu. Cümlenin varlığı için asgari şart bir çekimli fiil veya ek-fiilden oluşan yüklemidir.” (Korkmaz 2007: 54)

“Bir duyguyu, bir düşünceyi, bir isteği, bir olayı vb. tam bir yargıya bağlayarak anlatan sözcüğe ya da sözcük dizisine tümce denir.

Tümce, tam yargı bildirir. Tam yargı bildirmeyen sözcüğe ya da sözcük dizisine tümce denemez. Tam yargılı anlatım da ancak çekimli eylemle olanaklıdır.” (Bilgin 2006:445)

“Bir düşüncenin, bir duygunun yargısal bütünlük içinde anlatımını sağlayan dizimsel yapıya tümce denir.” (şimşek 1987: 16)

“ İsteğimizi anlatan tam manalı söz parçalarına cümle denir.” (Emre 1945: 271)

“ Bazı kurallara göre bir araya gelen sözcüklerin oluşturduğu dizime tümce denir.” (Koç 1996: 417)

“ Bir yargı bildirmek üzere tek başına kullanılan çekimli bir eylem veya çekimli bir eylemle birlikte kullanılan sözcükler dizisine tümce denir.” (Hatiboğlu 1972: 99)

“Kısaca, anlam, yapı ve görev ilgisiyle bütünleşen söz dizisine tümce denir.”
(Dizdaroğlu 1976: 10)

“Bir hüküm yargı bildirmek üzere tek başına kullanılan çekimli bir fiille birlikte kullanılan kelimeler dizisine cümle denir. Bir başka deyişle, cümle; bir duyguyu, bir düşünceyi, bir hayali, bir olayı, bir isteği, bir hükmü tam olarak bildiren kelime veya kelime topluluğuna denir. Cümledeki kelime sayısı, anlatılanların uzunluğuna veya kısalığına göre değişir. Cümlenin malzemesi, kelimedir. Duygu, düşünce, hayal ve istekler uygun kelimelerle, bir cümle düzeni içinde ifade edilmelidir. Eğer kelimeler, cümle içinde düzensizce yer almışsa ve anlatılmak istenen şeyi anlatan yönünden karşılamıyorsa, anlatımımız bozuk demektir.” (Gülensoy 1998: 243)

“ Dar anlamıyla tümce: Bir yargı bildiren dil birimine “tümce” denir.

Geniş anlamıyla tümce: Bir yargı taşıyan; bir düşünceyi, bir duyguyu, bir isteği dile getiren çekimli bir eyleme ya da çekimli bir eylemle veya ekeylem almış ad soylu bir sözcükle düzenlenen en geniş dil birimine “tümce” denir.” (Kükey 2006: 85)

“ Bir yargıyı dinleyende soruya yer bırakmayacak şekilde haber, dilek, oluş veya bildirme yoluyla ifade eden; çekimli bir fiille veya sonuna cevher fiili getirilen bir isimle kullanılan kelimeler dizisine cümle denir.” (Delice 2003: 133)

“Duygu ve düşüncelerimizi anlatan ve içinde yargı bulunan sözcük dizisine cümle denir.” (Hengirmen 1995: 322)

“Cümle, içinde ya bir tek bağımsız yargı, ya da yeteri kadar yan yargıyla bir tek temel yargı bulunan kelime dizisidir.” (Ediskun 1999: 243)

“Bir düşünceyi, hareketi, olayı, duyguyu dinleyende, okuyanda soruya yer bırakmayacak bir şekilde, tam olarak hüküm(yargı) halinde ifade eden kelime dizisine “cümle” adı verilir.” (Erkul 2007: 1)

“Bir duyguyu, bir düşünceyi, bir olayı, bir durumu anlatmaya yarayan; yargı bildiren kelime veya kelime dizisine cümle denir.” (Kangal 2005: 150)

“Bir duyguyu, bir düşünceyi, bir dileği, bir isteği, bir olayı, bir yargıyı anlatan sözcük dizisine cümle denir.” (Demir 2007: 175)

“Cümle en dar anlamıyla bir yargı grubudur. İçinde yargının bulunmadığı kelime toplulukları cümle oluşturmaz. Bir düşünceyi, bir duyguyu, bir hareketi, bir olayı bir isteği tam bir hüküm halinde ifade eden kelime veya kelime dizisine cümle denir. Başka bir ifadeyle cümle, sözü dinleyende soruya yer bırakmayacak biçimde tam olarak-haber ya da dilek yoluyla-bildiren kelimeler dizisidir.” (Özkan, Sevinçli 2009: 99)

“ İki unsur arasındaki olumlu veya olumsuz ilgiyi -sözü dinleyende soruya yer bırakmayacak şekilde tam olarak – haber veya dilek(inşa) yoluyla ifade eden kelimeler dizisine cümle denir.” (Bilgegil 1963: 12)

Uzun’ a göre cümleler sözcüklerden oluşmaz ve onlardan özgür bir yapı içerir. Eğer cümleler sözcüklerden oluşsaydı, bunlardan birini attığımız zaman bu yapının göçmesi, yani cümlenin bozuk olması gerekirdi. Aşağıdaki dizinin her aşamasında bir sözcük atılmıştır ve her atama sonucunda arkada yine düzgün cümleler kalmıştır: Ali dün evde çalıştı. > Ali dün çalıştı. > Ali çalıştı. > Çalıştı. (Uzun 2004: 92)

Bu tanımlardan yola çıkarak cümlenin tanımını şu şekilde yapılabilir:

Cümle, bir düşünceyi, duyguyu, isteği, oluşu, dileği, hareketi ve yargıyı çekimli bir eylem veya eylemsilerle ya da sonuna ek-fiili getirilen ad soylu sözcüklerle, sözcük gruplarıyla aktarmaya yarayan dil bütünüdür.

Cümlenin Özellikleri:

- a. Cümle bir yargı bildirir ve cümlede yargı bildiren unsur yüklemidir ve yüklem genellikle cümlenin sonunda yer alır.
- b. Yüklem bir kelime veya sözcük grubundan oluşur.
- c. Cümle yüklem üzerine kurulur ve diğer ögeler (özne, nesne, tümleç) cümlenin tamamlayıcısıdır.
- d. Geçişli eylem cümlelerinde bu ögelerin hepsi yer alırken geçişsiz eylem cümlelerinde nesne unsuru bulunmaz.

- e. Ad cümlelerinde nesne unsuru bulunmaz.
- f. Cümlenin vurgusu yüklem üzerinde bulunur. Vurgulanmak istenen diğer ögeler yükleme yaklaştırılır.

1.1.1.1. Cümlenin Ögeleri

Cümlenin ögeleri konusunda kavram ve tanımlarda çeşitli görüşler yer almaktadır. Cümlenin ögeleri kavramını bazı araştırmacılar “tümcenin ögeleri, cümlenin unsurları, cümlenin üyeleri” şeklinde ifade edilmiştir. Çalışmamızda bu kavram “cümlenin ögeleri” olarak adlandırılmıştır.

Cümlenin ögeleri ile ilgili araştırmacılar tarafından şu görüşlere yer verilmiştir:

“Cümlenin yapısında bir yüklem ile yüklem anlamını çeşitli bakımlardan tamamlayan başka ögeler bulunur. “*Özne, nesne, yer tamlayıcısı, zarf*” adı verilen bu ögelerin varlığı, sayısı ve yeri, yüklem anlamına, soy ve çatı bakımından niteliğine ve ihtiyaca göre değişir. Ögeler, cümle içinde *zorunlu veya yardımcı öge* olarak görev yaparlar.” (Karahan2005: 13)

“Tam yapılıklı (construction pleine) bir basit cümlede 5 üye vardır: 1. yüklem, 2. kimse, 3. nesne, 4. isimleme, 5. zarflama. Her türlü cümle bu üyelerin hepsini almaz. Bir cümlenin dinleyene göre karşılayacağı sorular vardır ve bu sorular şunlardır: 1. Olağan ne? 2. Kılan kim? 3. Kimi, neyi etkiliyor? 4. Kimle, neyle ilgili? 5. Oluş, hâl ve şartları?” (Banguoğlu 2007: 524)

“Cümlede bir duyguyu, bir düşünceyi, bir hükmü tam olarak anlatabilmek için kullanılan kelimelerin cümle bilgisinde aldıkları adlar. Cümlede temel ögeler ve yardımcı ögeler vardır. Temel ögeler: özne, fiil, nesne, tümleç ve zarftır. Yardımcı ögeler: ünlem ve bağlaçlardır yani cümle dışı ögelerdir. “Korkmaz 2007: 55)

Uzun’ a göre “ Ögelerin geleneksel tanımlarında ögenin yapıdaki konumu değil, cümlede ne yaptığı dikkate alındığından özne, nesne gibi terimler yapısal değil işlevsel kaynaklıdır. Cümle sözcüklerden özgür bir yapı taşır ve cümlenin yapısını ortaya koymak üzere ögeleri saptamaya kalkmamalıyız. Cümle sözcüklerden özgür

olduğu gibi, bu sözcüklerin üstlendiği görevlerden de özgürdür. Yüklem, üzerinde belirtilen kişi, sayı, cinsiyet vb., özneinkiyle özdeştir. Cümleden özneyi ayırınca geriye kalan bölüm yüklemidir. Buna göre yüklem, özne olan ad soylu sözcük kümesi dışında kalan her şeydir. Bunlar yer, zaman, tarz gösteren belirteçler, nesnelere, benzeri tümleçler ve cümlede bunların bulunup bulunmayacağını belirleyen eylem veya bu görevdeki isim soylu sözcüktür. Yüklemlenin daha geniş bir kavrama olduğunu belirtmek üzere yüklem merkezi ögesine, *yüklemcil öge* diyebiliriz. Türkçede, yüklemcil ögeler eylemler olabildiği gibi adlar, sıfatlar, kalma durumlu adlar, ilgeç kümeleri vb. olabilir. Buradan hareketle, bir cümlede özne ve yüklem dışında bu düzeyde başkaca bir öge bulunmaz demeliyiz.” (Bk. Uzun 2004: 96-97)

“Cümle, en küçük şekliyle tek kelimeliktir. Hükümü daha geniş ve çeşitli şartları ile daha tam olarak ifade etmek için cümle birden fazla unsurdan kurulur. Cümle unsurları, fiil, fâil, nesne, yer tamlayıcısı ve zarf’tır. Fiil ve fâil cümlelerin esas unsurları; nesne, zarf ve yer tamlayıcısı da cümlelerin yardımcı unsurlarıdır.” (Ergin 2005: 373)

“Cümleyi oluşturan görevsel ögelere cümlelerin ögeleri denir. Yüklem ve özne temel ögeler; nesne, dolaylı tümleç, edat tümleci ve zarf tümleci de yardımcı ögelerdir.” (Ulaş 2003: 1)

“Cümle, değişik işleyişte ögelerin yargısal bütünlük içinde bir araya gelmesiyle oluşur. Cümle oluşturacak biçimde bir araya gelen kurucu ögelere, kısaca, *cümlelerin ögeleri* adı verilir.

Cümlede yer alan ögelerin sayısı, yargının dile getirilişine bağlıdır. Eğer yargı yalın biçimde dile getirilirse, cümlelerin oluşumu için iki ana öge, özne ve yüklem yeterlidir. Eğer yargı karmaşık bir yapı içinde türlü yönleriyle dile getirilirse, tümcede, ana ögelerle birlikte, birtakım yardımcı ögelere gerek duyulur ve bu yardımcı ögeler genel olarak *tümleç* adı altında toplanırlar. Tüm kuruluşlu bir cümlede şu ögeler yer alır: 1. Özne, 2. Belirteç tümleci, 3. Dolaylı tümleç, 4. Nesne, 5. Yüklem.” (şimşek 1987: 45-46)

“Bir tümcede birçok sözcük bulunabilir. Yüklem ve özne cümlenin temel ögeleridir. Nesne ve tümleçler ise cümlenin yardımcı ögeleridir.” (Gencan 1980: 79)

Araştırmacılar, cümlenin temel ve yardımcı gelerinde ortak bir karara varamamışlardır. Bazı araştırmacılar özne ve yükleme cümlenin temel ögesi olarak ele alırken bazıları ise özne, yüklem, tümleç ve nesneyi temel öge olarak ele almaktadırlar.

ekimli bir fiille oluşan yüklem, cümlenin temelini oluşturur. Tam bir cümlenin ge sayısını belirlerken yükleme oluşturucu fiilin alması gereken bazı değerler vardır. Bu değerler fiilin değerini yani “*valenz*” ini oluşturumaktadırlar. Bu değerler zorunlu ve seçimlik değerler olmak üzere ikiye ayrılır. Zorunlu değerler bir cümlede bulunması gereken değerlerdir. Örneğin: “ver-“ fiili “veren kişi, alan kişi ve alınan” olmak üzere üç değerlidir.

r: “Ahmet Hasan’a kalemini verdi.”

Yukarıdaki cümlede başka ögelerde eklenebilir, fakat bu ögeler seçimlik değerlerdir.

r: “Ahmet Hasan’a kalemini *dn* verdi.”

Bu örnekte ise “dn” zaman bildirmekte ve seçimlik değerdir.

Aynı rneği; “Ahmet Hasan’a kalemini dn sınıfta verdi.” şeklinde de genişletebiliriz.

“İ-“ fiili “içen kişi ve içilen” olmak üzere iki değerlidir ve bu değerler zorunludur.

r: “Aykut su iti.”

Yine bu rneği; “Aykut gece yarısı yatağında su iti.” şeklinde genişletebiliriz.

Görüldüğü gibi fiiller zorunlu ve seçimlik olarak çeşitli değerler alırlar. Bu değerler fiile göre değişiklik gösterir ve aldıkları bu değerler cümlenin ögelerini oluştururlar.

Esas çalışmamız cümlenin ögeleri olmadığı için bu tartışmalı kısma girilmeyecektir. Çalışmamızda cümlenin ögelerini iki kısma ayıracağız.

Temel Ögeler

- Yüklem
- Özne
- Yer Tamlayıcısı

Yardımcı Ögeler

- Nesne
- Zarf Tümlenci
- Cümle Dışı Unsurlar

1.1.1.1.1. TEMEL ÖGELER

1.1.1.1.1.1. Yüklem

Cümlenin temelini ve diğer bütün unsurlara dayanak oluşturan bir iş, oluş, durum, hareket bildiren bir çekimli eylem ya da ek eylem alan isim soylu sözcük ve sözcük grubundan oluşan birimlere **yüklem** denir.

Yüklem, çekimli bir eylem veya ek eylem almış ad soylu bir sözcük ya da sözcük grubu olabilir. Eylemden yüklem ve addan yüklem olarak iki türdür. Yüklemi eylem olan cümle “eylem cümlesi”, yüklemi ad olan cümle “ad cümlesi” olarak adlandırılır.

Yüklemin özellikleri şu şekildedir:

- “Cümlede, iş, oluş, yargı bildiren ve çekimli eylemden oluşan sözcüğe **yüklem** denir.
- Yüklem, fiil cümlelerinde yapılan, kılınan; isim cümlelerinde olan unsurdur.
- Yüklem bir sözcük türü değildir; her türlü dilbilgisi birliklerinin tümcedeki yargı görevini belirleyen bir ögedir.
- Cümlenin en esaslı unsuru, ana unsuru, temel unsuru, cümlenin direğidir.
- Yüklem, tek başına bir cümle kurabilir.
- Yüklem, bir cümlenin esaslı öbeğidir; hiçbir zaman eksiz olamaz.
- Türkçede asıl unsurun tâli unsurdan sonra gelmesi prensibine uygun olarak, cümlenin esas unsuru olan fiil daima sonda bulunur.
- Yüklemsiz tümce oluşmaz; oluşsa da eksikli kalır. Nitekim, bu ana ögeden yoksun kurulan soru, yanıt ya da betim tümceleri, ancak özel vurgu ile değerlendirilebilen *eksiltili* anlatımlardır.
- Yüklem, isim (dolaylı halde de), sıfat, sayı, zamir yahut bir fiil şekli olabilir.

- Yükleme tek başına bir sözcük olabileceği gibi bir sözcük öbeğinden de oluşabilir.
- Yükleme, yargının, dolayısıyla cümlenin düğümlendiği kelimedir. Cümlenin cinsini de onun yapılışı belli eder. Fiilden yükleme (prédicat verbal) fiil cümlesini; isimden yükleme (prédicat nominal) isim cümlesini kurmaya yarar.
- Ad ve ad soyundan olan sözcükler genellikle ek eylemle birleşerek yükleme olur. (Bk. Banguoğlu 2007: 525; Gabain 2003: 122; Ergin 2005: 374; Karahan 2005: 14; Hengirmen 1995: 324; Özkan, Sevinçli 2009: 103; Şimşek 1987: 46-47; Dizdaroğlu 1976: 15; Gencan1980: 79)

Yüklem türüne göre cümleler iki şekildedir:

1. Fiil cümlesi
2. İsim cümlesi

1.1.1.1.1.1.1. Fiil Cümlesi:

Eylem cümlesi, yüklemi bir çekimli eylem olan ve bir iş, oluş, durum, hareket bildiren sözcük veya sözcük gruplarına denir. Eylemler kişi(şahıs) eklerini ve zaman eklerini alarak çekme girerler ve bu şekilde yükleme olurlar.

1.1.1.1.1.1.1.1. Fiilde Zaman

“Bir kılış veya oluşun içerisinde geçtiği zaman parçasına fiilin zamanı denir. Türkçede her zaman içinde dört kip sayarız. Başlıca zaman bölümleri üç olmakla beraber bunların yanı başında onlardan birine uygun, fakat özellik gösteren fiil gövdeleri de vardır. Türkçede geçmiş zaman (bil-di), şimdiki zaman(bil-iyor) ve gelecek zaman(bil-ecek) olmak üzere üç ana zaman (temps principal) vardır. İlk zaman geçmiş bölümünde olup o zamanda geçen fiili vasıtalı olarak anlatmaya yarar. İkincisi şimdiki zaman bölümünde olmakla birlikte geçmişe ve geleceğe doğru kullanışları vardır. Bunlara da yan zamanlar (temps secondaire) adı verilir:

- Bil-miş dolaylı geçmiş(dubitatif)
- Bil-ir geniş zaman(aoriste)

Bu beş fiil gövdesi dilimizde asıl zaman kiplerini (temps proprement dit) meydana getirirler.

Başka bazı eklerle teşkil ettiğimiz fiil gövdeleri de vardır ki yine bir zaman içinde geçmekle birlikte kimseye ait bir eğilim ifade ederler(bil-se, bil-meli). Bunlar uyarı kiplerini(temps injonctif) meydana getirirler ve dilek-şart, istek, gereklilik, buyuru olmak üzere dört türledürler. İlk üçü gelecek zaman, dördüncüsü şimdiki zaman içinde sayılır. Asıl zaman kipleri bu uyarı kipleriyle birlikte fiilin çekim tablosunu meydana getirirler. Buna göre Türkçede basit bildirme tarzında 9 zaman, dolayısıyla dokuz kip vardır: 1.geçmiş, 2.şimdiki zaman, 3.gelecek, 4.dolaylı geçmiş, 5.geniş zaman,6.dilek-şart, 7.istek, 8.gereklilik, 9.buyuru. Bunlardan ilk beşi asıl zaman kipleri, son dördü uyarı kipleri olur.” (Banguoğlu 2007: 441-443)

“Şekil ve zaman ekleri fiil kök veya gövdesinin karşıladığı hareketi şekle ve zamana bağlayan eklerdir. Demek ki bu ekler bir şekil, bir de zaman ifade ederler. Şekil ifadesi hepsinde, zaman ifadesi ise ancak bir kısmında vardır. Yani şekil ve zaman eklerinin bir kısmı şekil, bir kısmı ise hem şekil hem zaman ifade ederler. Şekil fiilin kullanışta olduğu kalıp demektir. Fiiller kullanışa çıkmak, şahıslara bağlanmak için iki kalıba girerler, iki şekle girerler. Bunlardan biri bildirme kalıbı, diğeri tasarlama kalıbıdır. Bu kalıba dil bilgisinde kip(eskiden siga) adı verilir. Kip fiilinin çekim kalıbı demektir. Türkçede dokuz çekim kalıbı(geniş zaman, şimdiki zaman, görülen geçmiş, öğrenilen geçmiş, gelecek zaman, şart, emir, istek, gereklilik) vardır. İşte bu kipler, bu kalıplar, bu şekiller ikiye ayrılır: Bildirme kipleri, tasarlama kipleri. Dokuz fiil çekiminden beşi(geniş zaman, şimdiki zaman, görülen geçmiş, öğrenilen geçmiş, gelecek zaman) bildirme kipleridir. Bildirme kipleri hem haber hem zaman ifade ederler. Tasarlama kipleri dört tanedir(şart, emir, istek, gereklilik) ve bunda zaman ifadesi yoktur, yalnız şekil ifadesi vardır.” (Ergin 2005: 295-296)

“Eylemler, zaman ve kişi kavramlarıyla birlikte bir anlam kazanır. Öyleyse, zaman, eylemi sözdizimine sokan iki ana öğeden biridir ve dil bilgisi açısından geçmiş, şimdiki ve gelecek zaman olmak üzere üç ana zaman vardır. Belirli bir

zaman ya da dileği, kişiyle birlikte gösteren eylemlere çekimli eylem denir. Eylem çekimi, eylem çekim ekleriyle gerçekleştirilir. Kişiyi de göstermek üzere belirli bir zaman ya da dileğin temel alındığı çekimli eylemlerin her birine kip denir. Her kip, kendi adıyla anılan eklerle kurulur. Bu eklere kip ekleri denir. Eylem kipleri bildirme(haber) ve isteme(dilek) kipleri olmak üzere ikiye ayrılır. Bildirme(haber) kipleri belirli geçmiş zaman, belirsiz geçmiş zaman, şimdiki zaman gelecek ve geçmiş zaman olarak beş çeşittir. İsteme kipleri dilek, istek, gereklilik, buyruk(emir) olmak üzere dört çeşittir.” (Bilgin 2006: 367-377)

“Fiil cümlelerinin yüklemi ya meydana gelmiş veya gelmekte olan bir olayı bildirir ya da meydana gelmesi istenen olayları gösterir. Bu bakımdan fiil cümleleri haber(bildirme) ve isteme olarak ikiye ayrılır. Haber(bildirme) cümleleri, fiili haber kiplerinden(belirli geçmiş zaman, belirsiz geçmiş zaman, şimdiki zaman, geniş zaman, gelecek zaman) biriyle kurulan cümlelerdir. İsteme(dilek) cümleleri, fiili dilek kiplerinden(dilek, istek, gereklilik, emir) biriyle kurulan cümlelerdir.” (Gülensoy 1998: 257-258)

“Eylem tümceleri, ya bildirme, ya da isteme kipleriyle kurulur. Bildirme kipleriyle kurulu eylem tümceleri bir yargıyı, bir oluşu, bir durumu bildirirler. İsteme kipleriyle kurulu eylem tümceleri ise, bir duyguyu belirtme, istek, gereklilik, buyruk anlamlarını taşır. Bildirme kipleri edimi, oluşu, kılışı belirli bir zamana bağlı olarak bildirirler. İsteme kiplerinde kesin bir zaman anlamı yoktur. Eylem tümcelerinde yüklem yalın ya da bileşik zamanlı olur.” (Dizdaroğlu 1976: 170)

“Dillerde zamanın yansıtılması mutlak zamanlar ve göreceli zamanlar olmak üzere iki boyutta olur. Mutlak zamanlar geçmiş, şimdiki ve gelecektir. Göreceli zamanlar ise, bu mutlak zamanlara göre zaman eksenine yerleşen zamanlardır ve göreceli zamanlar mutlak zamanlar ile önceki ve sonraki olmak üzere iki yönlü bağlantı kurarlar. Zaman ve kip Türkçede yüklemcil ögeler üzerine getirilen eklerle sağlanır. Bu ekler şunlardan oluşur: -yor, -dı, -mış, -ar, -acak, -malı, -sa, -a ve -sın. Bunlardan ilk beş ek ayrı bir dilbilgisel zamanı gösteren bildirme kipi ekleridir. Diğerleri ise ayrı bir kipi gösteren isteme kipi ekleridir. Bildirme kipi eklerinden –yor şimdiki zamanı, -dı belirli geçmiş zamanı, -mış belirsiz geçmiş zamanı, -ar geniş zamanı ve –acak gelecek zamanı gösterir. İsteme kipi eklerinden –malı gereklilik

kipini, -sa istek kipini, -a dilek(şart) kipini ve –sın emir kipini gösterir. Şimdiki zaman konuşma anında gerçekleşen iş, oluş ve durumun zamanıdır. Geçmiş zaman genelde konuşma anından önceki zamandır. Geçmiş zamanda eylemin bitip bitmediği, konuşma anında uzayıp uzamadığı gibi durumlar görünüş ile verilir. Gelecek zaman, konuşma anından sonraki zamandır ama bu konuyla geçmiş zamana benzer. Bununla birlikte gelecek zamanın gözlenmeyen, henüz gerçekleşmemiş olaylara yönelik olması, bu zamanın sık sık kipsel görevler de yüklemesine yol açar. Zamanın bir özelliği de, tıpkı görünüş gibi, başka kategorilerle iç içe sunulmasıdır. Bu açıdan, zamanın görünüş ile ortak belirleyiciler aracılığıyla sunulduğu diller bulunduğu gibi zaman, kip ile de yakın etkileşim içindedir.” (Uzun 2004: 152-157)

Yukarıdaki bilgilerden de görüldüğü gibi Türkçede şimdiki zaman, geçmiş zaman ve gelecek zaman olmak üzere üç çeşit zaman vardır. Ayrıca Türkçede zamanlar yalın ve birleşik zaman olmak üzere ikiye ayrılır. Birleşik zamanlar yalın zamanlı eklerden sonra ek eylemin “-idi, -imiş, -ise” eklerinden birinin getirilmesiyle oluşur. Türkçedeki “-i-” fiili hem isimlerle, hem de fiillerle kullanılır. Bu fiil isimlere gelerek onları yüklem yapar. Fiillere gelerek birleşik çekimli eylem yapar. Türkçede kipler bildirme(haber) kipleri ve dilek (tasarlama) kipleri olmak üzere iki türdür. Bildirme(haber) kipleri geniş zaman, şimdiki zaman, öğrenilen(belirsiz, duyulan) geçmiş zaman, görülen(belirli) geçmiş zaman ve gelecek zaman olmak üzere beş türdür. Geniş zaman kipi eki –r ve –ar, er’dir. Şimdiki zaman kipi eki –yordur. Öğrenilen geçmiş zaman kipi eki –miş’tir. Görülen geçmiş zaman kipi eki –di’ dir. Gelecek zaman kipi eki –ecek’tir. Dilek(tasarlama) kipleri şart, istek, gereklilik ve emir olmak üzere dört türdür. Şart kipi –sa, -se’dir. İstek kipi –a, -e’dir. Gereklilik kipi –meli, -malı’dır. Emir kipinde ise, her kişinin(şahsın) ayrı bir emir eki vardır ve bu konuda araştırmacıların farklı görüşleri vardır. Ergin’ e göre Teklik 1. kişi eki –ayım, -eyim’dir. 2. kişi eki yoktur. 3. kişi eki –sın, -sin, -sun, -sün’ dür. Çokluk 1. kişi eki –alım, -elim’dir. 2. kişi eki –ın, -in, -un, -ün, -ımız, -ünüz’ dür. 3. kişi eki –sınlar, -sinler, -sunlar, -sünler’ dir. Ediskun, Banguoğlu, Gencan ve Bilgin’e göre ise, teklik 1. kişi eki ve çokluk 1. kişi ek yoktur.

1.1.1.1.1.1.2. Fiilde Kişi:

“Şahıs ekleri çekimli fiillerde hareketi yapan veya olan şahsı ifade eden eklerdir. Şahıs ekleri şekil ve zaman eklerinden sonra gelir. Türkçede zamir menşeli, iyelik menşeli ve emir menşeli olmak üzere üç çeşit şahıs eki vardır. Zamir menşeli şahıs ekleri şahıs zamiri iken sonradan ekleşerek bugünkü şahıs ekleri durumuna gelmişlerdir. İyelik menşeliler iyelik eki iken zamanla fiil şahıs eki durumuna gelmiş şahıs ekleridir. Emir şahıs ekleri ise, emir çekiminde kullanılan şahıs ekleridir ve bunlar sadece şahıs ekleri değil, aynı zamanda emir şekil ekleridir.” (Ergin 2005: 293-295)

“Türkçede kişiyi fiil kişi ekleriyle belirtiriz. Bunlar bildirme tarzında doğrudan doğruya zaman ei üzerine, birleşik çekimlerde tarz eki üzerine gelirler. Çekimli fiil kılan veya olan kişiyi kapsar. Zamirlerde de olduğu gibi fiillerde de kişi ya eyden(1. kişi), ya eydilen(2. kişi), ya da sözü geçen(3. kişi)’dir. Fiil çekim eklerinin çoğu ek halindeki zamirlerdir. Bunlar en çok iyelik zamirlerinden, bazen ek halini almış kişi zamirlerinden gelirler. Başka kaynaklardan gelmiş olanları da vardır. Kullanışta 1. ve 2. kişiler mutlaka fiil kişi eki alırlar ve belirli olduklarından çekimli fiil de kimsesi belli bir yargı niteliği kazanır. Bunlar ancak açıklama ve belirtme için ikinci defa kişi zamirlerinden kimse alırlar. 3. kişiler genellikle fiil kişi eki almazlar ve bunlar, önceden ayrıca açıklanmış değilse, belirli olmayacaklarından bir yargı teşkil etmek için ayrı kimse almalıdırlar. Kişi ekleri fiil kiplerinde farklılık gösterir. Bazılarında aynı kişi için başka ek kullanılır.” (Banguoğlu 2007: 444-445)

“Çekimli fiillerdeki şahıs ekleri, oluş ve kılışın kim veya kimler tarafından yapıldığını gösteren eklerdir. Varlık ve nesnelere fiiller içinde gerçekleştirdikleri hareketlerin hangi şahsa ait olduğu şahıs ekleriyle belli olmaktadır.” (Korkmaz 2009: 26)

Araştırmacıların yaptığı çalışmalardan yola çıkarak şu sonuçlara varabiliriz:

Kişi ekleri çekimli fiillerde zaman eklerinden sonra gelen ve kişiyi bildiren eklerdir. Kişi ekleri üç türdür:

- a. Zamir Menşeli(Kökenli): 1. tekil kişi eki: -ım, -im, -um, -üm
2. tekil kişi eki: -sın, -sin, -sun, -sün
3. tekil kişi eki: -
1. çoğul kişi eki: -ız, -iz, -uz, -üz
2. çoğul kişi eki: -sınız, -sınız, -sunuz, -sünüz
3. çoğul kişi eki: -lar, -ler
- b. İyelik Menşeli(Kökenli): 1. tekil kişi eki: -m
2. tekil kişi eki: -n
3. tekil kişi eki: -
1. çoğul kişi eki: -k(a), -k(e)
2. çoğul kişi eki: -nız, -niz, -nuz, -nüz
3. çoğul kişi eki: -lar, -ler

Emir menşeli(kökenli) kişi eklerinde ise yukarıda belirttiğimiz gibi her kişinin(şahsın) ayrı bir emir eki vardır ve bu konuda araştırmacıların farklı görüşleri vardır. Ergin' e göre Teklik 1. kişi eki –ayım, -eyim'dir. 2. kişi eki yoktur. 3. kişi eki –sın, -sin, -sun, -sün' dür. Çokluk 1. kişi eki –alım, -elim'dir. 2. kişi eki –ın, -in, -un, -ün, -ımız, -ünüz' dür. 3. kişi eki –sınlar, -sinler, -sunlar, -sünler' dir. Ediskun, Banguoğlu, Gencan ve Bilgin'e göre ise, teklik 1. kişi eki ve çokluk 1. kişi ek yoktur.

1.1.1.1.1.2. İsim Cümlesi:

Araştırmacılar tarafından yapılan çalışmalarda isim cümlesi kavramı konusunda “isim cümlesi, isim tümcesi, ad tümcesi” gibi farklı terimler kullanılmıştır. Çalışmamızda bu kavram “isim cümlesi” olarak adlandırılmıştır.

İsim cümlesi konusunda araştırmacıların görüşleri şu şekildedir:

Ergin' e göre yüklemi, fiil unsuru isim fiili ile bir isim unsurundan oluşan cümlelere isim cümlesi denir. İsim fiili yüklemde fiil kısmını, isim unsuru ise yüklemde isim kısmını oluşturur. İsim fiili bildirme fiili olduğundan isim cümlesinin yüklemi yüklem ismi ile bildiriciden meydana gelir ve yüklem ismi bir kelime veya

bir kelime grubu olabilir. İsim cümlesinde bir nesnenin bir nesneye, bir şeyin bir şeye yüklemesi söz konusudur. Bu yüklemenin sonuna bildirme unsurları getirilerek yükleme hükme, iki unsur birbirine bağlanmış olur. Bir fiil unsuru içinde bulundurması itibariyle, şüphesiz, isim cümlesi de bir fiil cümlesinden başka bir şey değildir. Bundan dolayı isim cümlesini fiil cümlesinden büsbütün ayrı bir şey değildir. Bu cümlenin fiil cümlesinin hususî bir şeklidir.” (Bk. Ergin 2005: 378)

Banguoğlu, Korkmaz yüklemi bir isim olan cümleye isim cümlesi dendiğini, isimden yüklem isme ek fiil eklerinin getirilerek kurulduğunu söylemektedirler.(Bk. Banguoğlu 2007: 535-536, Korkmaz 2007: 8)

“Yüklemi bir sim veya isim grubu olan cümlelere isim cümlesi denir. İsim ve isim grupları “i-” fiili ile görülen geçmiş zaman ve öğrenilen geçmiş zaman kipinde çekimlenerek yüklem olurlar. İsim cümlelerinde kip eki taşımayan yüklem geniş zaman kipindedir.” (Karahan 2005: 96)

Gencan, Bilgin, Hengirmen, Keskin, Bilgegil’ e göre yüklemi isim soyundan olan cümlelere isim cümlesi denir. İsim cümlelerinin yüklem ek fiille çekimlenir.” (Bk. Gencan 1980: 83, Bilgin 2006: 501-502, Hengirmen 1995: 363, Keskin 2004: 217, Bilgegil 1963: 53)

Ediskun, Erkul, Şimşek, Cemiloğlu, Delice, Dizdaroğlu gibi araştırmacıların görüşleri de bu şekildedir.(Bk. Ediskun 1999: 342, Erkul 2004: 51, Şimşek 1987: 179, Cemiloğlu 2001: 48, Delice 2003: 142, Dizdaroğlu 1976: 164)

Kangal’da yüklemi, ek fiille çekimlenmiş bir isim veya isim grubu olan cümlelere isim cümlesi dendiğini belirtmektedir ve isim cümlelerinde yüklem; edilgen, işteş, dönüşlü ve ettirgen çatılı olmadığını; çünkü isim olan yüklem, bir iş, hareket bildirmediğini; durum bildirdiğini belirtir.(Bk. Kangal 2005: 173)

Kükey, dilimizin isim soylu sözcükleri, ekeyleme, dört yalın ve üç bileşik zamandan çekime hazır duruma girdiğini, ekeyleme çekimlenmiş isim soylu sözcüklerin de bir öge olarak, cümlede görev ismi, yüklem olduğunu belirtir. Bunlara, ek fiille çekimlenmiş isim soylu sözcüklerin görev ismi olan yüklem dendiğini belirtir. (Bk. Kükey 2006: 111-112)

Yüklemi isim cinsinden bir kelime veya kelime grubu olan ve ek fiil i-mek ile çekime giren cümleye isim cümlesi denir. (Özkan, Sevinçli 2009: 137)

“İsim fiilin bir isme getirilerek yüklem görevini üstlenmesi ile meydana gelen cümledir. İsim fiili, bildirme fiili olduğundan, bildirme, isim cümlesinin temelini meydana getirir.” (Yavuz, Yetiş, Birinci 2003: 158)

“Fiili ek fiil (imek fiili/ cevher fiili/ varlık fiili/ ekeylem) ya da hüküm bildiren isim soylu bir kelimeyle kurulan cümleye, isim cümlesi denir.” (Gülensoy 1998: 257)

Yukarıda araştırmacıların yaptığı tanımlardan yola çıkarak ad tümcesinin tanımını şu şekilde yapabiliriz:

Yüklemi isim veya isim soylu sözcükle oluşmuş ve ek eylemin görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman, geniş zaman ve dilek-şart kiplerinden biriyle çekimlenmiş cümlelere *isim cümlesi* denir. İsim veya isim soylu sözcük bir sözcük grubundan da oluşabilir. İsim cümlelerinde yüklem sonunda bulunan şimdiki zamanın 3. kişi eki olan –dır koşacı bulunmayabilir.

1.1.1.1.1.2.1. İsim Cümlelerinde Yüklem Yapısı

İsim cümlelerinde yüklem, ad ya da ad soylu sözcüklerden meydana gelir. Bu tür sözcükler ek fiil olarak yüklem olurlar.

Kükey, Bilgin, Şimşek, Delice gibi araştırmacılar fiil dışında kalan isim, sıfat, zarf, zamir, edat, bağlaç, ünlem ile bunlara eklenen ek fiillerle oluşan yüklem isim cümlesi oluşturur. Şimşek, isim cümlesi oluştururken en çok isim ve sıfatların kullanıldığından bahseder. (Bk. Kükey 2006: 122, Bilgin 2006: 178, Şimşek 1987: 67, Delice 2003: 137)

Banguoğlu da yüklemi bir isim olan yargıya isim yargısı adı verildiğini, isim yargısının bir ad, sıfat, zamir, zarf vb. olabileceğini belirtir; fakat Banguoğlu diğer araştırmacılardan farklı olarak yüklemdeki isim ve isim soylu sözcüklerin bulunduğu kısma yüklem ismi dendiğini belirtmiştir.” (Banguoğlu 2007: 521)

Emre, “Türkçede Cümle: II. İsim Cümlesi” adlı makalesinde ad cümlesini “koşaç alan isim cümleleri” ve “koşaç almayan isim cümleleri” üzere iki ayrı bölümde incelemiştir. (Emre 1955: 23)

1.1.1.1.1.2.2. İsim Cümlesinde Zaman

Banguoğlu’na göre cevher fiilinin hepsi yalnız bildirme tarzında olmak üzere 4 kipi vardır. Bu dört kip dilimizde birleşmelerde 4 tarz, 4 çekim yaratmıştır: 1. geniş zaman, 2. geçmiş, 3. dolaylı geçmiş, 4. şart.

Cevher fiilinin bütün kişileri er-mek kökünden gelmemiştir. Bu fiil geniş zaman kipinde karma bir çekim örneği gösterir. Bu kipte yalnız fiil kökü er- değil, zaman ekini taşıyan bütün fiil gövdesi er-ür erimiş görünür. 1. Ve 2. Kişilerde:

er-ür ben > -im er-ür sen > -sin er-ür biz > -iz er-ür siz > -sin-iz.

Diğer üç kipte de er-mek fiilinin kökü erimiş olmakla beraber ilgili kiplerin zaman ekleri, yani fiil gövdesinin işaretleri kalmıştır.” (Banguoğlu 2007: 474-475) Bilgin’de ek eylemlerin belirli geçmiş zaman, belirsiz geçmiş zaman, koşul ve geniş zaman kipi olmak üzere dört kiple çekimlendiğini belirtir. (Bk. Bilgin 2006: 385)

Şimşek’e göre isim yüklemeleri yalın ve birleşik çekimler olmak üzere iki türdür.

Ek fiilin, hepsi yalın çekimli olmak üzere dört kipi vardır: Geniş zaman, belirli geçmiş zaman, belirsiz geçmiş zaman, koşul. Ek fiilin geniş zaman çekiminin birinci, ikinci kişilerinde kip eki, oluşum aşamasında erimiş olduğundan, bu ekin belirttiği “zaman” kavramı kişi ekine geçmiştir. Ek fiilin geniş zamanının üçüncü kişilerindeki –dir eki ise “turmak” yardımcı eyleminden geldiği için kip ekidir. Ek fiilin gelecek zaman çekimi olmadığı için bu boşluk “ol-” yardımcı eylemin gelecek zaman çekimiyle doldurulur. Ancak “ol-” yardımcı eyleminin oluşturduğu yüklemeler “isim yüklemi” sayılmaz.

İsim soylu sözcükleri yüklem durumuna sokan ve eylemlerin yalın çekimlerinden bileşik, anlatma ve söylenti çekimlerinden de katmerli bileşik çekim kuran koşul eki, ekeylemin belirli ve belirsiz geçmiş zaman kiplerinden de isim

yüklemlerinin bileşik çekimini oluşturmaktadır. Fakat bu bileşik çekim pek yaygın olarak kullanılmamaktadır.” (Bk. Şimşek 1987: 182-184) Kükey de ad soylu sözcüklerin, ekeylemlerle, dört yalın ve üç bileşik zamandan çekime hazır duruma girdiğinden bahseder.

Ekeylemin dört yalın zamanı, sadece tekil 1. kişilerle:

- Ekeylemin görülen geçmiş zamanı: güzel i-di-m > güzeldim
- Ekeylemin görülmeyen geçmiş zamanı: güzel i-miş-im > güzelmişim
- Ekeylemin koşul kipi: güzel i-se-m > güzelsem
- Ekeylemin geniş zamanı: güzel-im > güzelim
- Ekeylemin üç bileşik zamanı, sadece 1. kişilerle:
 - Ekeylemin görülen geçmiş zamanının koşulu: güzel i-di-y-se-m
 - Ekeylemin görülmeyen geçmiş zamanının koşulu: güzel i-miş-se-m
 - Ekeylemin hal bileşik zamanı: güzel-im-dir” (Kükey 2006: 112)

Dizdaroğlu ek fiilin bir yalın zamanı ile üç bileşik zamanı olduğunu söyler. Buna göre, ad tümcelerinde dört zaman bulunmaktadır. Yalın zamanlı ad tümcelerinde zaman bildiren bir takı yoktur. Ekeylemin yalın zamanı, geniş zaman kavramını verir.

Ör: Çünkü Türk milletinin karakteri yüksektir. Türk milleti *zekidir*, Türk milleti *çalışkandır*.

Ekeylemin bileşik zamanları hikâye, rivayet, koşul bileşik zamanı adını taşır.

Ör: Biz ilk Ankara’ya gittiğimizde yollar toz içinde idi. (Hikâye bileşik zaman)

O da Mevlevi *değilmiş*, *Bektaşiymiş*... (Rivayet bileşik zaman)

Dışarı çıkalım ama ya hava soğuksa? (Koşul bileşik zaman)” (Dizdaroğlu 1976: 166-167)

Erkul, isim cümlesinde zamanı şimdiki veya geniş zaman, görülen geçmiş zaman, öğrenilen geçmiş zaman ve şart olarak dört kısımda incelemiştir. Erkul’a

göre: “Ek fiil, bütün isim ve fiillerin sonuna gelerek, onlardan birleşik zamanlı fiiller yaptığından ana yardımcı fiil olur.” (Bk. Erkul 2004: 52)

1.1.1.1.1.2.3. Durum Gösterme Ekleriyle Kurulan İsim Cümleleri¹

Gencan, durum gösterme ekleriyle oluşan isim cümlelerini *-e takısı*, *-de takısı* ve *-den takısı* almış sözcüklerle oluşan cümleler şeklinde üç kısma ayırmıştır. (Bk. Gencan 1980: 81) Hengirmen’e göre durum gösterme ekleri almış sözcükler ek eylemle yüklem olur. (Bk. Hengirmen 1995: 324) Ediskun, durum gösterme ekleriyle oluşan isim cümlelerini *-e yönelme durumundaki*, *-de bulunma durumundaki*, *-den çıkma durumundaki yüklem* olmak üzere üç kısımda incelemiştir. (Bk. Ediskun 1999: 329) Kükey ise bu şekilde oluşan isim cümlelerini *-e yönelme durumunda sözcük öbeğinden*, *-de bulunma durumunda sözcük öbeğinden* ve *-den çıkma durumunda sözcük öbeğinden yüklem*ler şeklinde üç bölümde incelemiştir. (Kükey 2006: 130)

1.1.1.1.1.2.4. İsim Cümlelerinde Nesne²:

İsim cümlelerinin nesne alıp almaması konusunda araştırmacılar farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Banguoğlu, Ergin, Şimşek, Yavuz, Gencan, Karaörs gibi bazı araştırmacılar isim cümlelerinin nesne almadığını söylemektedirler. (Ergin 2005: 378, Şimşek 1987: 21, 105, 186, Yavuz, Yetiş, Birinci 2003: 159, Gencan 1980: 111) Banguoğlu, isim cümlelerinin vasıf, oluş ve durum bildiren söz öbekleri olduğunu ve bu nedenle isim cümlelerinin nesne alamayacağını söylemektedir. (Bk. Banguoğlu 2007: 527) Karaörs, isim cümlesinde hareket yerine bildirme söz konusu olduğundan bu cümlelerde nesne unsurunun bulunmadığını açıklamaktadır. (Karaörs 1993: 40) Dizdaroğlu, Ediskun, Kükey, Demir gibi bazı araştırmacılar isim cümlelerinin nesne alamayacağını; fakat geçişli çatıdaki fiilimsilerle oluşan isim cümlelerinin nesne alabileceğini söylemektedirler. Karahan, Ulaş, Hepçilingirler,

¹ “Cümle içinde, adları, başka kelimelerle olan ilişkilerine göre çeşitli durumlara sokan eklere durum gösterme ekleri denir.” (Korkmaz 2007: 74)

² “Cümlede öznenin, dolayısıyla fiili geçişli olan yüklemün etkilediği şahsı veya şeyi gösteren, yalın veya yüklem durumu eki almış sözcüklere nesne denir.” (Korkmaz 2007: 157)

Cemiloğlu, Özkan, Sevinçli gibi bazı araştırmacılar ise yine isim cümlesinin nesne alamayacağını; ama kural dışı bazı örneklerinin olabileceğini söylemektedirler.

Yard. Doç. Dr. Mehmet Mahur TULUM'un görüşlerine göre isim cümleleri nesne almaz. Fiilimsilerle oluşan isim cümlelerinde nesne gibi görünen kısım fiilimsi grubunun bir parçasıdır.

Nesne sadece geçişli fiillerde bulunur. Geçişsiz fiillerle oluşan cümlelerde ve isim cümlelerinde nesne bulunmaz. Geçişli çatıdaki fiilimsilerle oluşan isim cümleleri de nesne almaz çünkü bu tür cümlelerde nesne gibi görülen unsur oluşan fiilimsi grubunun bir parçasıdır ve bu unsuru ayrı olarak düşünemeyiz. Örneğin:

*Birinci vazifen **Türk istiklâlini ve Türk cumhuriyetini** ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.*

1.1.1.1.1.2. Özne

“Kimse bir kişi veya şey olabileceği gibi yalın bir kavram da olur. Kimse cümlede kılanı ve olanı temsil eder. Kimse Ayrı bir kelimeyle ifade edilebileceği gibi yüklem içindeki kişi eki ile de belirtilebilir ve cümlenin ikinci ögesi sayılır. Kimse bir ad, ad soylu sözcük ve isim hükmünde belirtme öbekleri de olabilir.” (Banguoğlu 2007: 525-526)

“Cümlede yapanı veya olanı karşılayan öge, öznedir. Özne, yüklem gösterdiği kılışı, oluşu ve durumu üzerine alır. Özne, yüklemi isim olan cümlelerde, edilgen fiilli cümlelerde ve yüklemi oluş bildiren fiil cümlelerinde “olan” ı, diğer cümlelerde “yapan” ı karşılayan ögedir. **Hava** durgundu. (özne: olan); **Muayene odasının kapısı** açılır. (özne: olan); **Cevdet Bey**, bahçeyi suluyordu. (özne: yapan). Geçişsiz-edilgen fiillerle kurulan cümlelerde özne bulunmaz. Bu fiillerin yalnız 3. Şahsı kullanılır.” (Karahan 2005: 18-19)

Ergin, özneyi “fâil” olarak adlandırmış ve özne için şu tanımı yapmıştır: “Cümlenin fiilden sonra ikinci unsurudur. Fâil fiili yapan veya olan unsurdur. Fâil isim cinsinden bir kelime veya kelime grubu olur ve daima yalın hâlde bulunur. Fâil yalnız mechul fiilli cümlelerde bulunmaz. Yalnız teklik üçüncü şahısları kullanılan

meçhul fiiller fâil istemez. Gereklilik kipinin teklik üçüncü şahsının şahıssız, umumî kullanımında da fâil bulunmaz.” (Ergin2005: 374)

Bilgin’ e göre özne yüklem bildirdiği yargıyı gerçekleştiren ya da üstlenen ögeye denir. Ayrıca özne, gerçek özne, sözde özne ve örtülü özne olmak üzere üçe ayrılır. (Bilgin 2006: 451)

“Zamirler dahil her eksiz isim soylu, özne olabilir. Özne, yalın halde olur. Özne, yüklemden sonra, yüklem bir parçası olarak ifade edilebilir.”(Gabain 2003: 120)

“Cümlelerin yüklemden sonra gelen en önemli ögesidir. Fiille öteki ögelerden daha yakın olsun özne, aynı zamanda cümlelerin fiilden ayrılmayan bir unsurudur. Bu bakımdan bazen ayrı bir kelime halinde olmayıp, fiilin içinde şahıs halinde ifade olunur. Özne yüklem bildirdiği anlamı tamamlayan, başka bir deyişle cümlede bildirilen hükmün meydana gelmesini sağlayan ögedir.” (Özkan, Sevinçli 2009: 109)

“Yüklem gösterdiği kılış ile doğrudan kişi ya da şeye verilen ad; bir oluş ve kılışın gerçekleşmesini sağlayan kimse veya şey.” (Korkmaz 2007: 171)

“Yüklem bildirdiği iş, oluş, hareketin yapıcısı olan, ya da bir durumu gösteren tümce ögesine *özne* denir. Özne, eylem tümcelerinde yargı ya da haberin kendisine yöneltilmiş olduğu varlık ya da nesnenin, ad tümcelerinde ise *olan* durumundaki varlık ya da nesnenin tümcedeki görev adıdır. Özne, çekime giren tek eylemli tümcelerde ve eylemin çekimine giren ve tek sözcükten oluşan ad tümcelerinde söylenmeyebilir.” (Dizdaroğlu 1976: 39)

“Özne, cümlede eylemi oluşturan ya da bir şey olan kelimelerdir, kelime öbeğidir, kelime niteliğinde morfemler ya da fonemlerdir.” (Ediskun 1999: 332)

“Yüklemi kılış fiilinden oluşan cümlelerde eylemi gerçekleştiren, yüklemi oluş fiilinden meydana gelen cümlelerde olan veya gerçekleşen, yüklemi ek-fiili isim unsuru olan cümlelerde bildirilen ve yüklemi ettirgen kılış fiilli cümlelerde eylemi yaptırın isim unsurudur ve özne, dolaylı, pekiştirmeli, gizli ve yapan özne olarak dört bölüme ayrılır.” (Delice 2003: 138-139)

Yukarıda verilen bilgilerden yola çıkarak öznenin tanımını şu şekilde yapabiliriz:

Özne, ad soylu sözcük ve sözcük öbeklerinden oluşan cümlede yapanı, olanı karşılayan ve cümlede eylemi gerçekleştiren unsurdur. Araştırmacılar, özne türlerini değişik bölümlere ayırmışlardır. Bu bölüm çalışmamızın esas kısmını oluşturmadığı için bu kısma değinilmeyecektir.

Özne, yüklem ile belirli bir uyum içerisinde cümlede yer alır. Bu uyumlardan bazıları şu şekildedir:

- Kişi zamirleri özne olduğu durumda özne tekil kişi yüklemde tekil; özne çoğul kişi ise yüklemde çoğul kişi olur.
- Organ adları çokluk eki alarak özne durumundaysa, yüklem tekil olur.
- Özne, çoğul hayvan, bitki ve cansız varlık olduğu zaman yüklem tekil olur.
- Öznesi, çoğul hayvan, bitki ve cansız varlık olduğu halde bu varlıklar kişileştirilmişse, yüklem çoğul olabilir.
- Cümlede birden fazla özne bulunur ve bu öznelerden biri tekil çoğul birinci kişi zamiri olursa, yüklem, çoğul birinci kişi zamiri olur.
- Cümlede birden fazla özne bulunur ve bu özneler tekil ya da çoğul birinci, ikinci, üçüncü kişi olursa, yüklem, çoğul birinci kişi olur.

1.1.1.1.1.3. Yer Tamlayıcısı

Araştırmacılar yer tamlayıcısı terimi üzerine çeşitli görüşler belirtmişlerdir ve bu terimi çeşitli terimlerle(isimleme, dolaylı tümleç) açıklamışlardır. Bu çalışmamızda “yer tamlayıcısı” terimini kullandık. Araştırmacıların açıklamaları şu şekildedir:

Banguoğlu, cümlede yüklemle ilgili kişileri ve şeyleri gösteren isimlere ve zamirlere yer tamlayıcısı(déterminant nominal, complément indirect) dendiğini, bu isimler ve zamirler en çok yer yön hallerinde bulunduğunu bildirir. Araştırmacıya göre fiil ve isim cümleleri yer tamlayıcısı alabilirler. Yer tamlayıcısı cümlede önceki cümle üyelerine bakarak birden fazla sayıda bulunur ve

bunlar oluş ve kılışı türlü yönlerinden belirten, sınırlayan çeşitli çekim hallerinde kelimeler olurlar. (Bk. Banguoğlu 2007: 529-530) Ergin'e göre yer tamlayıcısı fiilin yerini ve yönünü gösteren cümle unsurudur. Bu unsur isim cinsinden bir kelime veya kelime grubu olur. Fiile yer ve yön ekleri olan yönelme, bulunma ve çıkma durumu ekleri ile bağlanır. Yönelme durumu yer tamlayıcısı hareketin kendisine yöneldiğini, kendisine doğru yaklaştığını; bulunma durumu yer tamlayıcısı hareketin kendi içinde cereyan ettiğini kendi içinde bulunduğunu; çıkma durumu yer tamlayıcısı hareketin kendisinden uzaklaştığını gösterir. Ergin, isim cümlelerinde yer tamlayıcısı konusuna ise değinmemiştir. (Bk. Ergin 2005: 375)

Karahan'a göre cümlede yönelme, bulunma ve çıkma bildirerek yüklemi tamamlayan öge, yer tamlayıcısıdır. Bir cümlede birden fazla aynı veya ayrı cinsten yer tamlayıcısı bulunabilir." (Bk. Karahan 2005: 29) Bunun yanında, Korkmaz, Bilgin, Hengirmen, Gülensoy, Demir, Cemiloğlu gibi araştırmacılar da bu görüş doğrultusunda yer tamlayıcısını açıklamışlardır. Fakat isim cümlelerinde yer tamlayıcısı konusuna değinmemişlerdir. (Korkmaz 2007: 243, Bk. Bilgin2006: 474, Bk. Hengirmen 1995: 333, Bk. Gülensoy 1998: 248, Bk. Demir 2006: 200, Bk. Cemiloğlu 2001: 7-8)

Araştırmacıların görüşlerinden yola çıkarak yer tamlayıcısının tanımını şu şekilde yapabiliriz:

Eylemin yerini ve yönünü gösteren yönelme, bulunma ve çıkma ad durum eklerini alan isim soylu sözcük ya da sözcük gruplarına yer tamlayıcısı denir. İsim cümlelerinde yer tamlayıcısı, isim cümlelerinde öge kısmında ele alınmıştır.

1.1.1.1.2. YARDIMCI ÖGELER

1.1.1.1.2.1. Nesne

"Cümlede kimsenin, dolayısıyla yüklem etkilediği kişiyi veya şeyi temsil eden kelimeye nesne denir.

Nesne, yüklem ve kimse gibi her cümlenin tabî üyesi değildir. İsim cümleleri yalnız vasıf, oluş ve durum bildiren yargı öbekleri olduğu için nesne alamazlar. Ayrıca bir varlık üzerinde etkisi olan fiiller olduğu gibi olmayan fiillerde bulunduğu için, (geçişli ve geçişsiz fiiller), geçişsiz fiiller yüklem olduklarında nesne alamaz.

Yüklemin belli bir kişiyi veya şeyi etkilediğini gösteren nesneye belirli nesne (*complément direct déterminé*) denir. Yüklem belirtilmemiş bir kişi veya şeyi etkilediğini anlatan nesneye belirsiz nesne (*complément direct indéterminé*) denir.” (Banguoğlu 2007: 529)

“Fiilin tesir ettiği nesneyi, şahsı, şeyi karşılayan cümle unsurudur. Fiillerin bir kısmı geçişli, bir kısmı geçişsizdir. Yani bir kısmı yapma, bir kısmı olma ifade eder. Yapma ifade edenlerin hareketi fiilden başka bir nesneye yönelir, ona tesir eder. Olma ifade edenlerin hareketi ise fâile yönelir, onun üzerinde kalır. Nesne yalnızca geçişli fiillerde bulunur. Nesne unsuru daima akuzatif hâlinde bulunur, fiile akuzatifle bağlanır. Bu akuzatif ya ekli, ya eksiz olur. Ekli akuzatif nesnenin belirli, eksiz akuzatif ise nesnenin belirsiz olduğunu ifade eder. Nesne isim cinsinden bir kelime veya kelime grubu olur.” (Ergin 2005: 375)

“Cümlede yüklem bildirdiği, öznenin yaptığı işten etkilenen öge, nesnedir. Nesne, sadece yüklemi geçişli fiil olan cümlelerde bulunur. Nesne, geçişli fiil cümlelerinin zorunlu ögesidir. Geçişsiz fiillerde kılış ve oluş öznenin üstündedir. Böyle fiiller nesne istemez. Nesne, fiile eksiz veya yükleme hâli eki ile bağlanır. Yükleme hâli eki taşıyan nesnelere belirtili nesnedir ve bilinen bir varlığı karşılar. Yükleme hâli eki taşımayan nesnelere belirtisiz nesnedir ve genel bir varlığı, bir türü karşılar. Belirtisiz nesne ve yüklem arasında daimî bir ilişki vardır. Bundan dolayı belirtisiz nesne yüklem yanında yer alır ve yükleme belirtisiz nesne arasına *da/ de, dahi, bile* gibi kuvvetlendirme edatları ve soru eki dışında genellikle başka bir öge girmez. Bir cümlede birden fazla nesne yer alabilir, fakat aynı cümlede belirtili ve belirtisiz nesne yer almaz.” (Karahan 2007: 25-26)

“Cümlede öznenin dolayısıyla fiili geçişli olan yüklem etkilediği şahsı veya şeyi gösteren, yalın veya yükleme durumu eki almış kelimelere nesne denir.” (Korkmaz 2007: 157)

“Eylem tümce ve tümceciklerinde, eylem ya da eylemsinin gösterdiği ve öznenin yaptığı işten etkilenen, yalın ya da “-i” durumunda bulunan yardımcı ögeye “düz tümleç” (nesne) adı verilir.”

“Yüklemi geçişli eylem ya da eylemsiyle kurulan tümcelerde, yüklem bildirdiği eylemden etkilenen ögeye nesne denir. Yüklemi geçişsiz eylem ya da eylemsiyle kurulan tümcelerde nesne bulunmaz.

Eylemsiler, tümcede ad, sıfat, belirteç ya da bağlaç göreviyle kullanılmakla birlikte, eylem anlamlarını korurlar. Bu nedenle, yüklemi geçişli eylemsilerle kurulan tümcelerde, eylemsinin bildirdiği eylemden etkilenen bir öge(nesne) söz konusudur. Gerek yapı gerek anlam yönünden, nesnenin belirtili, belirtisiz nesne olmak üzere iki ayrı görünümü vardır. Belirtili nesne, belirtme (-i) durumundaki nesnedir. Belirtili nesne, anlam açısından, belirleyici-sınırlayıcı bir özelliğe sahiptir. Belirtisiz nesne, yalın durumundaki nesnedir. Anlam açısından bakıldığında, belirtisiz nesne bir belirsizlik vardır. Öznede olduğu gibi, ad ya da adıl durumundaki bütün dil birimleri nesne olabilir.” (Bilgin 2006: 469-471)

“Öznenin yaptığı işten doğrudan doğruya etkilenen varlığı gösteren kelimelerdir. Nesneye düz tümleç de denir. Nesnelere belirtili ve belirtisiz olmak üzere iki çeşittir. Belirtili nesne, ismin (-i) halinde bulunan nesnelere denir. Belirtisiz nesne, yalın durumundaki nesnedir. Öznesi bulunmayan bazı cümlelerde belirtisiz nesnelere özne gibi görünür. Özne irtibatını uyandıran bu nesnelere **sözde nesne** denir. *Okullar temizlendi.*” (Gülensoy 1998: 247-248)

Bu bilgilerden yola çıkarak nesnenin tanımını şu şekilde yapabiliriz:

Nesne, geçişli bir fiilde öznenin yaptığı işten etkilenen birimlere denir. Nesne belirtili ve belirtisiz olmak üzere iki kısma ayrılır. Belirtili nesne, yükleme hâli eki alan nesnelere denir. Belirtisiz nesne ise yalın halde bulunan nesnelere denir. Önceden de belirtildiği gibi nesne, geçişli fiille kurulan cümlelerde yer alır. İsim cümlelerinde nesne konusuna, isim cümleleri kısmında geniş bir şekilde yer verilmiştir.

1.1.1.1.2.2. Zarf Tümlenci

Zarf tümlenci terimi araştırmacılar tarafından “zarflama, zarf” şeklinde de kullanılmıştır. Bu çalışmada bu terim zarf tümlenci olarak yer almıştır. Zarf tümlenci, eylemi zaman, yer, yön, miktar, tarz, sebep, durum vb. yönünden tamamlayan birimlere denir.

Araştırmacıların zarf tümlenci hakkındaki görüşleri şu şekildedir:

“Fiilin muhtelif şartlarını ve zamanını gösteren cümle unsurudur. Hareketin nasıl, niçin, ne şekilde, hangi vasıtalarla, hangi sebeple, hülâsa, hangi şartlarla yapıldığını veya olduğunu ve hangi zamanda cereyan ettiğini göstermek için zarf unsuru kullanılır. Zarfin ana fonksiyonu fiilin şartlarını ve zamanını göstermektedir. Fakat bu ana fonksiyon birlikte kullanıldığı fiilin mânâsına göre şekil, tarz, vasıta, yön, eşitlik, benzerlik, sebep, miktar, derece, hâl, durum, bağlılık, hedef, bedel, âlet, karşılaştırma, zaman, müddet, sür’ at v.s. v.s. gibi zarfların; instrumental, eşitlik ve yön eklerinin; gerundiumların, son çekim edatlarının hâsılı zarf olarak kullanılan her türlü kelimelerin ve kelime gruplarının taşıdığı çeşitli ifadeler halinde görülür. (Ergin 2005: 375-376)

“Cümlede yüklemde içinde geçtiği hâl ve şartları belirten zarflara ve zarf niteliğindeki belirtme öbeklerine zarflama denir. Zarflama cümlede pek çeşitli hâl ve şartlar belirtir. Zarflama olan kelimeler ve belirtme öbekleri de çeşitlidir.” (Banguoğlu 2007: 530)

“Zaman, tarz, sebep, miktar, yön, vasıta, ve şart bildirerek yüklemi tamamlayan cümle ögesi, zarftır. Zarf, bir kelime ya da kelime grubu olabilir. Bir cümlede aynı veya ayrı türden birden fazla zarf bulunabilir. Aynı cinsten zarfların bir arada bulunduğu bir cümlede, genellikle zaman zarfı diğer zarfların önünde yer alır. Miktar bildiren zarflar ise yüklemde yanındadır ve bazı zarflar kendilerinden önceki zarfların açıklayıcısı durumunda olabilir.” (Karahana 2005: 32-35)

“Bir eylemin, bir sıfatın ya da bir başka belirtecin anlamını yer, zaman, nicelik, nitelik, soru... kavramları yönünden etkileyen sözcüğe ya da söz öbeğine belirteç denir. Tümlencede yüklemde ögesi durumundaki belirteçlere belirteç tümlenci

denir. Belirteç tümleçleri yer-yön, zaman, nicelik, niteleme-durum, neden, amaç, gösterme ve soru tümleçleri olmak üzere sekiz çeşittir.” (Bilgin 2006: 478)

Cümlede yüklemın anlamını zaman, durum, tarz, ölçü, yer, yön, miktar bakımlardan tamamlayan kelime veya kelime gruplarından oluşan tümlece zarf tümleci denir. (Bk. Korkmaz 2007:252; Bk. Şimşek 1987: 46; Bk. Ulaş 2003: 16; Bk. Meriç-Meriç 2005: 177; Bk. Erkul 2004: 41)

1.1.1.1.3. CÜMLE DIŞI UNSURLAR

Cümlede yukarıda belirtilen unsurlardan başka ünlemler, ünlem grupları, bağlama edatları, hitaplar, açıklama cümleleri, ara sözler bulunur. Bu unsurlar cümle dışı öğelerdir.

Cümle dışı unsurlar cümle başında, ortasında ve sonunda bulunabilir. Ayrıca, bu unsurlar genellikle iki virgül, iki çizgi ya da parantez içinde bulunur.

2. BÖLÜM: KÜÇÜK AĞA ROMANINDAKİ İSİM CÜMLELERİ

Küçük Ağa romanındaki isim cümlelerine bakıldığında, isim cümlelerinin romanda çokça kullanıldığı görülmüştür. Bu isim cümleleri incelenirken, yüklem isminin türüne göre, yapılarına göre, kuruluşlarına göre, anlamlarına göre başlıklara ayrılarak ele alınmıştır. Küçük Ağa'daki isim cümleleri şu şekilde sınıflandırılabilir.

- Yüklem isminin türüne göre isim cümleleri
- Yapılarına göre isim cümleleri
- Kuruluşlarına (öğelerin sıralanışına) göre isim cümleleri
- Anlamlarına göre isim cümleleri
- Zamanlarına göre isim cümleleri
- Durum Gösterme Ekleriyle Kurulan İsim Cümleleri

2.1. YÜKLEM İSMİNİN TÜRÜNE GÖRE İSİM CÜMLELERİ

Çalışmada isim soylu sözcüklerle oluşan yüklem, yüklem ismine göre ayrılmıştır. Yüklem ismi (predicate noun) isim cümlesinde yargıyı bildiren, yani yüklem görevindeki isim soylu sözcüklerin cümle bilgisindeki ismidir. (Bk. Korkmaz 2007: 247)

2.1.1. İsim Soylu Sözcüklerle Oluşan Yüklem:

2.1.1.1. Yüklem İsmi İsim Olan Cümleler³

Sonra gelmeleri gerekti, şarttı artık.(s. 10)

Korkmaya hakları yoktu; çünkü yalnız sokaklar değil, bütün kasaba, bütün memleket sahipsizdi.(s. 10)

³ Türk Dil Kurumunun sözlüğüne göre ad: "Bir kimseyi, bir şeyi anlatmaya, tanımlamaya, açıklamaya, bildirmeye yarayan söz, isim." demektir. Adlar, ek fiil olarak yüklem olur.

*Sanki onlar **kral**, ötekiler **köle idi**, en iyi tutumları sadece yüz vermemekti artık.*

*Artık vakit **çok**.(s. 17)*

*Bir vakitler, üç kız ikisi oğlan, beş çocuklu bu ev, o devrin kendine mahsus varlık ve saadeti ile **civil civıldı**. (s. 18)*

*Hiçbir tarafa bakmadığı halde bütün sokak halkının pencerelelere üşüştüğünden **emindi**.(s. 19)*

*Soldaki mutfak kapısı ardına kadar **açıktı**. (s.19)*

*Kasabada da cephedekine benzer bir şeylerin olduğu **belliydi**.(s.21)*

*Ekmek tenceresi **hep eski yerindeydi**. (s.21)*

*Bunlar delirmiş bir kızgınlığın, ama kelepçelenmiş deli bir kızgınlığın **yaşları idi**. (s.37)*

*Kimsenin yapacak bir işi **yoktu**. (s. 10)*

*Yemek için ikinci ele pek lüzum **yoktu**. (s. 16)*

*Mutfakta biraz önce bir şeyler yendiğini belli edecek hiçbir şey **yoktu**. (s. 21)*

*Ümit **yoktu**. (s.29)*

*Bende peksimet **var**. (s. 22)*

*Burada ocağın şavkı **var**. (s. 22)*

*Yarım saatlik işi **var**. (s.28)*

*Niko'da ne olduğunu göstermek isteyen bir hâl **vardı**. (s.15)*

*Telgrafın başında ve müdür masasında İtalyan zabitleri **vardı**. (s.15)*

*Döndüğü zaman elinde kocaman bir paket **vardı**. (s. 17)*

*Yalnız gitmek **vardı**. (s.29)*

*Nitekim içerde bir alay pabuç **vardı**. (s.29)*

*Yol boyunca bütün pencerelerde bir cümle arayan gözler ve aralık dudaklar **vardı**. (s.29)*

*Dipte küçük bir asma kat **vardı.**(s.31)*

“Hani senin kerpiçliğin yanında bir bahçen var...” (s.32)

*Sıktığı filan **yok.** (s. 35)*

*Fakat Salih'in de bilmediği bir şey **vardı.** (s.37)*

*İhtiyarların içinde Salih'le ilk karşılaştıkları zaman söylemek için hazırladıkları zehir gibi sözler **vardı.**(s.37)*

*Yalnız ihlamur **var.** (s.39)*

*Bardaktaki şeker yerine beş on kuru üzüm **vardı.** (s.39)*

*Fakat iyi biliyordu ki, ondan sorulan büyük hesaptı, sorunun içinde büyük facianın bütün kırıntıları **vardı.** (s.40)*

*Neden yakacağımız, giyeceğimiz **yok?** (s.40)*

Kahvede çit yoktu.(s.41)

*İki oğlu, bir kızı **var.** (s.42)*

*Kahvede çit **yoktu.** (s.42)*

*Ve bir de gönül **vardı.**(s.43)*

*Bir de büyük bombardımanlarda, süngü hücumlarında veya siperde "Ne zaman saldıracaklar?" diye beklerken hatırlanan uzun ve gür kumral saçlar, pembelerin kan tutuşturucusu ile süslenen buğday rengi ten, simsiyah gözler **vardı.** (s.43)*

*Özleyişi, isteği süngü yarasından da acı olan o ince, o dolgun, o canlı, o hayat dolu vücut **vardı.** (s.43- 44)*

*Eninde sonunda yakalanıp bir köpek gibi, köpekliği hak ederek gebertilmek **varmış.** (s.45)*

*Burada yüzen kahramanlar da **vardı.** (s.46)*

*Zira kasabada bu işi becerecek işbirliği, harekete geçme gücü ve para **yoktu.** (s.46)*

*Duvarlarda ve gözlerde daha şimdiden çakırkeyfin pırıltıları **vardı.** (s.49)*

*Herkeste bir efe hâli **vardı.** (s.49)*

*Aralarında Çerkez Reşid ve Ermeni Minas da **vardı.** (s.53)*

*Baktı bu Minas'dı, onun yanında da Çerkez Reşid **vardı.** (s.53)*

*Tel çerçeveli gözlüğü, uzun ve beyaz sakalı ile bu köşede de sadece Ali Emmi **vardı.** (s.53)*

*Şimdi artık Salih'ten beter veya Salih'ten bir parça iyi bir şey **yoktu,** tıpkı Salih gibi bir şey **vardı.**(s.54)*

*Adı bile **yoktu.** (s.54)*

*Mukavemet edecek hâli **yoktu.** (s.54)*

*Hâîâ sallanıyordu ama, artık içinde bir kuvvet, bir genişlik **vardı.** (s.55)*

*Üstelik, bu işlenmemiş kafa yüzünden her zaman olduğunun aksine dimdik sezgişlerinin ve bu sezgişlerden doğan duyguların peşine düşecek takatı da **yoktu.** (s.55)*

*Ayağını bağlayan duyguların arasında korkuya benzer bir çekingenlikten utanca kadar her şey **vardı.** (s.55)*

*Bu gelişti hatırlamayanlar bile **vardır.** (s.58)*

*Hattâ hu körpe yüzü görür görmez hayâl kırıklığına uğrayanlar, güvensizliğe kapılanlar bile **vardı.**(s.59)*

*Satırları arkasında âdeta “Hoca ne isterse öyle olsun” diyen bir mâna **vardı.** (s.60)*

*Boynunu bükmeyen, el ovuşturmayan, göz kaçırmayan bir alçakgönüllülüğü **vardı.** (s.60)*

*Yapısından ve yetiştiği çevreden gelen birtakım üstünlükleri **vardı.** (s.61)*

*Gür ve bitimlerine doğru kavis alan kaşları, hafifçe köprülü burnu, kumral ve modaya uygun kesilmiş badem bıyıkları, geniş alnı, kestane renkli iri gözleri, uzun boyu, sağlam omuzları, daracık kalçaları **vardı.** (s.61)*

*Onun artık bir mazisi **yoktu.** (s.66)*

*Yüzünde artık bir adam görünce hemen beliriveren o arsız sırıtişı **vardı.**
(s.67)*

*İçinde gurura, emniyete, sevince benzer bir şeyler vardı. Fakat içinde bir tatsızlık da **vardı.** (s.71)*

*Biraz işim **var** da. (s.71)*

*Ertesi sabah anasına bakmaya gittiği zaman Salih evde **yoktu** (s.74)*

*Ertesi gün, Doktor, Gönülsüzlerin Haydar Bey Akşehir'de **yoktu.** (s.74)*

*Artık kasabada delikanlılar ve orta yaşlılar da **vardı.** (s.75)*

*Karşında koca düvel-i muazzama **var.** (s.76)*

*Başka kimsesi **yoktu.** (s.76)*

*Sülâlesi, iki koldan da köklü idi, sevilir sayılırdı. Üç dükkânları, bir evleri, dört parça tarlaları **vardı.** (s.76)*

*Aralarında padişahın, Yunanlıların geri çekilmesi için İngilizlerle anlaşmıştından tutun da, gizli ve Amerika'dan yardım gördüğü için çok kuvvetli bir ordu kurduğuna, hatta ordunun harekete geçmek için son emri beklediğine kadar binbir çeşidi **vardı.** (s.77)*

*Fakat parmaklara öyle kolayca boyun eğip istenilen şekli alacak kadar yumuşak olmayan haberler de **vardı.** (s.78)*

*Parçalanmış, hançerlenmiş, yorgun ve bitkin imparatorlukla bugün için sadece iddialar, teşebbüsler, içgüdülerine dayanan direnişler ve her biri birbirine karşı, her biri birkaç yönlü mücadeleler **vardı.** (s.80)*

*Donuk, belki de müteredit bir hâli **vardı.**(s. 81)*

*Düşünceli bir hâli **vardı.** (s.81)*

*Bir rakı şişesi vardı, meze olarak fıstık, biraz kavurma, peynir ve soğan **vardı.**
(s.81)*

*Fakat yüreğinde bir sır gibi yatan bazı sevgi ve saygıları da **vardı.** (s.82)*

*Senin askerin **yok**, asker bulsan topun **yok**, tüfeğin **yok**, ekmeğin **yok**... (s.83)*

*Mutfakta çıt **yok**. (s.84)*

*Kafasının işlemesine zaten imkân **yoktu**. (s.87)*

*Her insanın ölünceye kadar yapabileceği bir şeyler **vardı**. (s.89)*

*Akşehir'de artık başkaldırmaya meyilli tereddütler patlayıverecek, "Yok ülen" ler, körpe dudakların bile ucuna kadar gelen alışılmamış cümleler **vardı**. (s.89)*

*Çünkü güvenecek birine ihtiyacı **vardı**. (s.89)*

*Buna karşılık İstanbullu Hoca'yı ve va'zı ağzına alan **yoktu**. (s.90)*

*Dünyada yalnız, gelecek cümlelerin beklenişi **vardı**, bu cümleleri emmek ister gibi kapanan gözler, yere eğen başlar, kısılan nefesler **vardı**. (s.91)*

*Artık İstanbullu Hoca **yoktu**. (s.92)*

*Pek bir şey anladığı **yoktu**. (s.93)*

*Beride Rumların farfaracılığına, nankörlüğüne ve kahpeliğine karşı burada dinleyen; doğru mu, değil mi diye düşünen, doğru yolu bulmak için çalışan insanlar **vardı**. (s.94)*

*Devam etti: Fakat iddialarını ciddiye almak zorunda bulunduğumuz bazı teşebbüsler **var**. (s.100)*

*Çünkü devlet iddiaları **yoktur**. (s.102)*

*Aralarında belki de bu gayeye hulûs-ı kalb ile bağlananlar, belki de iman za'finin doğurduğu telâş ile halâs bu yoldadır diye nefislerini feda edenler **vardır**. (s.103)*

*Bâtılın mazereti **yoktur**. (s.103)*

*Heyecanlıydı, bu heyecanda da Doktor'u görünce duyduğu sevinç **vardı**. (s.104)*

*Oğlun sapasağlam. Üstelik İstanbul'da eşi dostu **vardır**. (s.105)*

Bende kol kanat kalmamış, üstelik orada bana Salih diyecek bir Niko var.

(s.105)

*Rakı **yok**. Rumlarla düşüp kalmak **yok**, sırnaşıklık **yok**.(s.105)*

*Salih'i artık çarşıda pazarda gören **yoktu**.(s. 106)*

*Şimdi avucunda kocaman bir toplu tabanca **vardı**. (s.107)*

*Üzerinde bir ciddiyet **vardı**.(s. 107)*

*Çerkez Reşid yine orada idi, fakat Niko ve daha birkaç delikanlı **yoktu**.(s. 110)*

*Odada altı kişi **vardı**.(s.111)*

*Baktım ortalıkta kimseler **yok**.(s. 112)*

*Fırkalarla ve siyasetle hiçbir ilişkisi, hiçbir makam ihtirası **yoktur**.(s. 114)*

*Salih Haşim'i tanıyordu: Terzi yanında çalışırdı, on sekiz yaşında ya **var**, ya **yoktu**. (s.115)*

*Aralarında Seyit de **vardı**.(s.115)*

*Nasıl olsa vaktimiz **var**.(s.117)*

*Bu saniyeler, bu zaman boş geçmiyordu, çok ağır yükleri **vardı**. (s.118)*

*Hani diyeceğim bir şey **var** da. (s.118)*

*Fakat deminki kadar üzölmeye, dünyayı o hüznün penceresinden görmeye de lüzum **yoktu**. (s.119)*

*Zira işte Salih **vardı**.(s.120)*

*Salih'in iş miş düşündüğü **yoktu**. (s.120)*

*Hoca'nın evinde, sokak duvarının üstünde yarısı görölen bir pencerede ışık **vardı**.(s.121)*

*Solda, duvar dibinde çeşme **vardı**. (s.121)*

*Onların altında kiler ile serpin **vardı**. (s.121)*

*Elinde iri bir yumak şeklinde sarılmış mum **vardı**.(s.121-122)*

Lüzumu yok.(s.123)

Üstelik sağlam bir şahsiyeti vardı. (s.123)

Lüzum yok. (s.123)

Doğrusu değil, çünkü sağlığın ve hayatın hastalıktan hattâ ölümden beter olduğu hâller vardır.(s.124)

Şurada doğup büyüdüğünüz, sizi yetiştiren bu güzel, fakat bu zavallı kasabada sizin gibi bir doktora muhtaç, yaşlı, genç ne kadar hasta var.(s. 124)

Dahası da vardı.(s. 131)

Alay eder gibi bir sırtışı vardı. (s.134)

Bizim hesabımızda onun gençliği de vardır.(s. 136)

Yunus Bey, hani bu dediğin işte bir bit yeniği de var. (s. 144)

Fakat söze nerden başlanacağını, ne deneceğini bilen yoktu. (s. 147)

İlim ağırlığı var! (s.161)

Odada başka ses yoktu. (s. 169)

Odada ne ses, ne de hareket vardı. (s.196)

Ama bundan sonrası için en ufak bir düşünceleri yoktu. (s. 206)

Konuşmanın üç yönü vardı. (s. 217)

Yağmurun ise deneceği yoktu. (s. 226)

Kendilerinin belli bir fikri yoktu. (s. 279)

Hâlbuki onun bir tek isteği vardı. (s. 282)

Sayırsız kahramanlıkları vardı. (s. 292)

Burada bir sürü silahlı vardı. (s.324)

Havada keskin bir ayaz vardı. (s. 334)

Neşeli bir soluyuşu vardı. (s. 347)

*Fakat Küçük Ağa'nın barına taş basar gibi susturduğu bir başka özleyişi **vardı**. (s. 470)*

*Hocaya gönülden bağlı olanlar **vardı**. (s.474)*

*Kimsecikler **yoktu** kahvede. (s.38)*

*Ama Ali Emmi'nin var sandığı şey **yoktu artık**. (s.54)*

*Zât-ı Şahâne'ye dua için kımlıdayan dudaklarda bir canlılık **vardı** artık. (s.58)*

*Söylediği ne olursa olsun dinleyen **yoktu** artık. (s.66)*

*Ayakta duracak dermanı **yok** gibiydi. (s.69)*

*Kelle **var** sonunda. (s. 335)*

2.1.1.2. Yüklem İsmi Zamir Olan Cümleler⁴

*Uykusuzluğun, yorgunluğun bitkinlik haline varması **başka**, uykusuzluğu, yorgunluğu, pisliği, açlığı duymak **başka şeydi**. (s. 22)*

*Dönen bir **o idi**. (s. 29)*

*Eşkiya olmalı dinine yandığının... en iyisi **bu**. (s.82)*

*Şimdi hâkim duruma geçen **kendisi idi**. (s.98)*

*Halkın temayülü de **bizedir**. (s. 115)*

*Hocayı mutluluktan deli neşelere uçuran hâli de **bu idi**.(s.129)*

*Kuvâyı Milliye ruhunun, bütüin yorgunluklara, yokluklara ve engellere rağmen yurdu birdenbire sarıvermesi **bundandı**.(s. 137)*

*Aldırma... Biz burada **böyleyiz** işte. (s. 16)*

*Harp **bu** be ana. (s. 20)*

⁴ “Ardında bir nesne veya kimse kavramı olan, dolayısıyla bir adın yerini tutan kelimeye *zamir* denir.” (Banguoğlu 2007: 356)

Şişmanda ihtiyarlık şirin bir şey olurdu, fakat Hamdi Usta koca bir konak harabesi gibi bir şeydi artık. (s. 39)

“Kim o?..” (s.27)

Sen misin Salih? (s.89)

Adın ne senin? (s. 126)

En yakınlarım kimmiş? (s. 128)

2.1.1.3. Yüklem İsmi Sıfat Olan Cümleler⁵

İsim cümlelerinde sıfatlar ek fiil olarak yüklem olurlar. Bazı isim cümlelerinde ek fiil düşebilmektedir. İncelediğimiz romandaki yüklem ismi sıfat olan isim cümleleri şunlardır:

İtalyanlarla pek iyi aram. (s.16)

Canlı, sıhhatli, neşeli idi.(s.15)

Salih'in içi bir tuhaftı. (s. 16)

Biri huzur ve ümit günlerinin hatıraları ile mahzun, öteki üç yıldan beri ilk defa yorgundu. (s.22)

"Konuşuruz.. Konuşuruz da ben pek yorgunum." (s.24)

Anasına muhtaçtı.!s(s.24)

Sesi tuhaf bir şekilde donuktu, duygusuzdu. (s.25)

Kadının hüznü burada ebedî ayrılışın melalinden de koyu idi. (s.25)

Güzel yüzü geniş bir gülümseyişle ıslı ıslıdı. (s.27)

Ceket bol, pantolon uzundu. (s.28)

Raflar bomboştı. (s.30)

⁵ “Varlığın, nesnenin ya da gösterilen kavramın bir niteliğini belirtmek ya da bir adı söyleme katmak için kullanılan sözcüğe sıfat denir.” (Bilgin 2006: 219)

*Niko'nun dükkânı **kocamandı.** (s.31)*

*Niko'nun vücudu **pembe beyaz...** Hafifçe **tombul ve yumuşaktı.** (s. 31)*

*Salih'in başı artık **eğikti.** (s.32)*

*Teklif akla **yatkındı.** (s.33)*

*Niko'nun sesi **sıcak, basık ye çarpıntılı idi.** (s.37)*

*Lâcivert elbise **zayıf ve belli,** omuzlu vücuduna tıpatıp oturmuştu. (s.37)*

*Duvarlar boyunca uzanan sedirler **bomboştı.**(s.38)*

*Başından geçenleri anlatmak **kolaydı.** (s.40)*

*Yalnız Ermeni ve Rum dükkânları **açıktı.** (s.45)*

*Duvarlar boyunca uzanan peykeler **dolu idi.** (s.49)*

***İçmekten mes'uttu,** içmek saadeti idi. (s.51)*

*Ama kafasının bir yanı artık **pırl pırlıdı.** (s.53)*

*İstek hırstan **farksızdı ve imkânsızdı.** (s.55)*

***Genç imiş.** Amma Der Saadet'te dahi pek **muteber, pek mergup ve mutemed imiş.**(s.59)*

*Sesinin tesiri **tam,** tonuna hâkimiyeti **kusursuz** ve mantığı ise **sağlamdı.** (s.60)*

*Kendi durumu ile uzak veya yakından ilgili bütün meselelerde **uyanıktı.**(s.61)*

*Dediğim gibi onlar **memnundular.** Çünkü Osmanlılar **âdildi** ve **kuvvetliydi.** (s.64)*

*Osmanlı Devleti ise uzun zamandır **ne âdil, ne de kuvetli.** (s.64)*

*Salim'in kahvesinde, iki duvar boyunca sıralanan bütün pencereler sarışın bir bahar maviliğine **açıktı** ve içerisi buna rağmen sigara dumanı **doluydu.** (s.66)*

*Tövbe demesi **kolay.** (s.70)*

*Hâlden anlamak **güç.** (s.73)*

*Bir şey söylemek istediği **belliydi.**(s.74)*

*Fakat bunun değişik bir ses olduğu **belli idi.** (s.74)*

*İçi **rahattı.** (s.79)*

*Çünkü böyle olması **iyidir.** (s.80)*

*Baya **hüzünlüydü.** (s.83)*

*Hava **ılık,** gökyüzü yıldız **doluydu.** (s.83)*

*Kapı **kapalı idi.** (s.84)*

*İstanbul Hoca akıllı ve İstanbul Hoca **namuslu idi.** (s.89)*

*Ama baş ağrısından, hâlsizlikten söz açanlar pek **çoktu.** (s.90)*

*Papaz **sinsi, hileci** ve **dalavereci idi... İkiyüzlü idi.** (s.94)*

*Hoca'nın kastı için ne kadar doğru ise, Doktor'un benimsediği cephe için de o kadar **doğru idi.** (s.96)*

*Bozuktu ama **işitildi.** (s.97)*

*Bizim için, mesela diyorum, baş ağrısı yoktu, baş ağrıları vardır, yani, baş ağrısı, **mühimdir.**(s.98)*

*Çok **mühimdir** bu, takdir buyurursanız. (s.99)*

*Diyeceğim şu: Bazı kelimeler vardır ki, bunlar da can düşmanı hastalıklar kadar **mühimdir.** (s.99)*

*Fakat ben pekiyi bilmiyorum ve bizzat Kuvâyı Milliye de gösteriyor ki bana benzeyenlerin sayısı epey **kabarık.** (s.100)*

*Öyle ya ne yapabilirdi? Ve Doktor **memnundu.** (s.101)*

*Allah **kerimdi.** (s.101)*

*Vaziyet bu ise elbette **doğrudur.** (s.101)*

*Acele **başka** talaş **başka!**(s. 109)*

***Bundan emindi.**(s. 109)*

*Fakat sokaklar **karanlık mı karanlıktı.**(s. 109)*

*Tamamen **yabancıydı** bu ses.(s. 110)*

*Onun da sesi **donuktu**.(s. 110)*

*Güvenemedikleri, hiç değilse benimsemedikleri **belliydi**. (s. 110)*

*Elleri dizlerinin üzerinde idi, gövdesi **dimdikti**. (s. 111)*

*Sesi **öfkeliydi**. (s.113)*

*Niyazi'nin işi **kolay**.(s. 114)*

*Sıkıldın mı diyeceğine sövse, terslese daha **iyiydi**.(s. 118)*

Hem bunun böyle oluşu daha iyiydi. (s. 120)

*Avluyu geçerken mum artık pek **lüzumsuzdu**.(s. 122)*

*Dedikleriniz de **doğru**. (s. 135)*

*Dünyanın bu kadar güzel oluşu **enderdi**, çok **enderdi**. (s. 150)*

*Tek kol çift koldan daha **sabırsızdır**. (s. 150)*

*Duvarların üstü **beyaz(dt)**, yol ise **simsiyahtı**. (s. 150)*

*Bacakları iki karış kadar aralık, gövdesi **dimdikti**. (s. 202)*

*Beyaz badanalı duvarlar **çırılçıplaktı**. (s. 230)*

*Fakat böylesi daha **iyiydi**. (s. 237)*

*Emniyeti de **açıktı**. (s. 238)*

*Göz kapakları **kapalıydı**. (s. 250)*

*Ama şu anda gönlü ve kafası **çırılçıplaktı, bomboştı**. (s. 256)*

*Küçük Ağa, evet **kırgındı**. (s. 312)*

*Ötekilerin hangisine güveneceğimizi bi bilsek iş **kolay**. (s. 331)*

*Ama tabancanın namlusu artık **gevşek** ve **kararsızdı**. (s. 338)*

*Yaranın üstündeki bez **peşpembeydi**. (s. 342)*

*Oda da **sıcak**. (s. 384)*

*Bu mesele **mühimdir**. (s. 415)*

*Kütahyalılar da sonuna kadar direnmeye, yeniliş mukadderse bile bunu pahalı ödetmeye **azimli idiler**. (s. 445)*

*Hoşgörüye, göz yummalara yanaşmayan bütün bağlantılar **korkunçtu**. (s. 468)*

*Kararlama bir atıştı bu; alışların en **sağlamıdır**! (s. 107) (İkinci cümlelerin ek fiili düşmüştür.)*

*Kâinat **masmaviydi**, dağ tepeleri **mavi(idi)**, gökyüzü **mavi(idi)**, gölgeler bile **maviydi**.(s. 115)(Sıralı cümlelerdeki yüklem isminde bulunan ek fiiller düşmüştür.)*

*Bu "Hayırlı olsun" diyen ses **dost mu**, yoksa **alaycı mı idi**? (s.74)*

*Yeni bir devlet kurmak **kolay mıydı**? (s. 131)*

2.1.1.4. Yüklem İsmi Zarf Olan Cümleler ⁶

Zarflar tıpkı diğer ad soylu sözcükler gibi ek fiil olarak yüklem olurlar. Zarflar hem tek başına hem de grup halinde yüklem olabilirler. Yapılan çalışmada yüklem ismi zarf olan isim cümlesi bulunamamıştır.

⁶ "Zarflar sıfatların, başka zarfların ek fiillerin önüne gelerek onların mânâsını değiştiren isimlerdir." (Ergin 2005: 280)

2.1.1.5. Var, Yok Sözcükleriyle Kurulan Cümleler

Türkçede isim soylu iki sözcük vardır ki bunlar, olumlu ya da olumsuz cümle kurmakta en çok kullanılan “var” ve “yok” sözcüklerdir. İsim soylu “var” ve “yok” sözcükleri ek fiil olarak yüklem olurlar. Bildirme ekli ya da bildirme eki almadan yalın durumda yüklem işlevini kazanırlar. Bu sözcükler ek fiil eklerini aldığı zaman çeşitli anlam kazanırlar. –dir bildirme ekini alanlar kesin yargı ve olabirlik bildirirler. –miş’ li geçmiş zaman eki alanlar geçmişle ilgili rivayete dayanan bir yargı, -di’ li geçmiş zaman eki alanlarda ise geçmişle ilgili, görgüye dayanan kesin bir yargı bildirir. Bu sözcükler anlam bakımından birbirinin karşıtıdır. Bu sözcüklerden olumlu anlamda olanı “var”, olumsuz anlamda olanı “yok” tur. “Var” ve “yok” sözcükleriyle kurulmuş yüklemeler:

- a. Kişilere ilinmiş ve ilinmemiş olarak rollerini oynarlar. Kişilere ilinmedikleri yerlerde cümle sıfatla yapılan isim cümlesinden farksızdır: *Meydan **var** at **yok**. Pilav **var** kaşık **yok**.*
- b. Kişilere ilindikleri yerlerde kişiyle özne arasında iyelik nisbetini kurarlar: *Ahmet’in kitapları **var** ama okumaya hevesi **yok**.*
- c. Sorulu, var yüklemli cümle ile soruların yokluğunu anlatmak sanatı vardır: *Harami **var** diye korku verirler. Benim ipek yünlü kervanım mı **var**? “Böyle bir kervanım **yok**, haramiden de korkmam!*
- d. Bu sözcükler cümlede yalın durumda iseler bir varlığın kesin olarak var olduğunu ya da yok olduğunu ifade eder. Bu sözcükleri isim cümlesi kuran birer sıfat gibi düşünmek gerekir.
- e. Var ve yok kelimeleri bir arada kullanıldığında olasılık bildirir: Çocukçağız üç yaşında var yok.
- f. Bu sözcükler aldığı ek eylemlere göre cümlede değişik anlamlar kazanırlar. (Ayrıntılı bilgi için bk. Emre 1955: 53-54; Dizdaroğlu 1976: 168; Ediskun 1999: 347-348; Çilingirler 2006: 275; Erkul 2004: 54).

Küçük Ağa romanında “var” ve “yok” sözcükleriyle kurulu isim cümleleri şu şekildedir:

*Kimsenin yapacak bir işi **yoktu.** (s. 10)*

*Yemek için ikinci ele pek lüzum **yoktu.** (s. 16)*

*Mutfakta biraz önce bir şeyler yendiğini belli edecek hiçbir şey **yoktu.** (s. 21)*

*Ümit **yoktu.** (s.29)*

*Bende peksimet **var.** (s. 22)*

*Burada ocağın şavkı **var.** (s. 22)*

*Yarım saatlik işi **var.** (s.28)*

*Niko 'da ne olduğunu göstermek isteyen bir hâl **vardı.** (s.15)*

*Telgrafın başında ve müdür masasında İtalyan zabitleri **vardı.** (s.15)*

*Döndüğü zaman elinde kocaman bir paket **vardı.** (s. 17)*

*Yalnız gitmek **vardı.** (s.29)*

*Nitekim içerde bir alay pabuç **vardı.** (s.29)*

*Yol boyunca bütün pencerelerde bir cümle arayan gözler ve aralık dudaklar **vardı.** (s.29)*

*Dipte küçük bir asma kat **vardı.**(s.31)*

“Hani senin kerpiçliğin yanında bir bahçen var...” (s.32)

*Sıktığı filan **yok.** (s. 35)*

*Fakat Salih'in de bilmediği bir şey **vardı.** (s.37)*

*İhtiyarların içinde Salih'le ilk karşılaştıkları zaman söylemek için hazırladıkları zehir gibi sözler **vardı.**(s.37)*

*Yalnız ihlamur **var.** (s.39)*

*Bardaktaki şeker yerine beş on kuru üzüm **vardı.** (s.39)*

*Fakat iyi biliyordu ki, ondan sorulan büyük hesaptı, sorunun içinde büyük facianın bütün kırıntıları **vardı.** (s.40)*

*Neden yakacağımız, giyeceğimiz **yok**? (s.40)*

Kahvede çıt yoktu.(s.41)

*İki oğlu, bir kızı **var**. (s.42)*

*Kahvede çıt **yoktu**. (s.42)*

*Ve bir de gönül **vardı**.(s.43)*

*Bir de büyük bombardımanlarda, süngü hücumlarında veya siperde "Ne zaman saldıracaklar?" diye beklerken hatırlanan uzun ve gür kumral saçlar, pembelerin kan tutuşturucusu ile süslenen buğday rengi ten, simsiyah gözler **vardı**. (s.43)*

*Özleyişi, isteği süngü yarasından da acı olan o ince, o dolgun, o canlı, o hayat dolu vücut **vardı**. (s.43- 44)*

*Eninde sonunda yakalanıp bir köpek gibi, köpekliği hak ederek gebertilmek **varmış**. (s.45)*

*Burada yüzen kahramanlar da **vardı**. (s.46)*

*Zira kasabada bu işi becerecek işbirliği, harekete geçme gücü ve para **yoktu**. (s.46)*

*Duvarlarda ve gözlerde daha şimdiden çakırkeyfin pırıltıları **vardı**. (s.49)*

*Herkeste bir efe hâli **vardı**. (s.49)*

*Aralarında Çerkez Reşid ve Ermeni Minas da **vardı**. (s.53)*

*Baktı bu Minas'dı, onun yanında da Çerkez Reşid **vardı**. (s.53)*

*Tel çerçeveli gözliğü, uzun ve beyaz sakalı ile bu köşede de sadece Ali Emmi **vardı**. (s.53)*

*Şimdi artık Salih'ten beter veya Salih'ten bir parça iyi bir şey **yoktu**, tıpkı Salih gibi bir şey **vardı**.(s.54)*

*Adı bile **yoktu**. (s.54)*

*Mukavemet edecek hâli **yoktu**. (s.54)*

*Hâlâ sallanyordu ama, artık içinde bir kuvvet, bir genişlik **vardı**. (s.55)*

*Üstelik, bu işlenmemiş kafa yüzünden her zaman olduğunun aksine dimdik sezîşlerinin ve bu sezîşlerden doğan duyguların peşine düşecek takatı da **yoktu**. (s.55)*

*Ayağını bağlayan duyguların arasında korkuya benzer bir çekingenlikten utanca kadar her şey **vardı**. (s.55)*

*Bu gelişi hatırlamayanlar bile **vardır**. (s.58)*

*Hattâ hu körpe yüzü görür görmez hayâl kırıklığına uğrayanlar, güvensizliğe kapılanlar bile **vardı**.(s.59)*

*Satırları arkasında âdeta “Hoca ne isterse öyle olsun” diyen bir mâna **vardı**. (s.60)*

*Boynunu bükmeyen, el ovuşturmayan, göz kaçırmayan bir alçakgönüllülüğü **vardı**. (s.60)*

*Yapısından ve yetiştiği çevreden gelen birtakım üstünlükleri **vardı**. (s.61)*

*Gür ve bitimlerine doğru kavis alan kaşları, hafifçe köprülü burnu, kumral ve modaya uygun kesilmiş badem bıyıkları, geniş alnı, kestane renkli iri gözleri, uzun boyu, sağlam omuzları, daracık kalçaları **vardı**. (s.61)*

*Onun artık bir mazisi **yoktu**. (s.66)*

*Yüzünde artık bir adam görünce hemen beliriveren o arsız sırtışı **vardı**. (s.67)*

*İçinde gurura, emniyete, sevince benzer bir şeyler vardı. Fakat içinde bir tatsızlık da **vardı**. (s.71)*

*Biraz işim **var** da. (s.71)*

*Ertesi sabah anasına bakmaya gittiği zaman Salih evde **yoktu** (s.74)*

*Ertesi gün, Doktor, Gönülsüzlerin Haydar Bey Akşehir’de **yoktu**. (s.74)*

*Artık kasabada delikanlılar ve orta yaşlılar da **vardı**. (s.75)*

*Karşında koca düvel-i muazzama **var**. (s.76)*

*Başka kimsesi **yoktu.** (s.76)*

*Sülâlesi, iki koldan da köklü idi, sevilir sayılırdı. Üç dükkânları, bir evleri, dört parça tarlaları **vardı.** (s.76)*

*Aralarında padişahın, Yunanlıların geri çekilmesi için İngilizlerle anlaşmıştıktan tutun da, gizli ve Amerika'dan yardım gördüğü için çok kuvvetli bir ordu kurduğuna, hatta ordunun harekete geçmek için son emri beklediğine kadar binbir çeşidi **vardı.** (s.77)*

*Fakat parmaklara öyle kolayca boyun eğip istenilen şekli alacak kadar yumuşak olmayan haberler de **vardı.** (s.78)*

*Parçalanmış, hançerlenmiş, yorgun ve bitkin imparatorlukla bugün için sadece iddialar, teşebbüsler, içgüdülerine dayanan direnişler ve her biri birbirine karşı, her biri birkaç yönlü mücadeleler **vardı.** (s.80)*

*Donuk, belki de müteredit bir hâli **vardı.**(s. 81)*

*Düşünceli bir hâli **vardı.** (s.81)*

*Bir rakı şişesi vardı, meze olarak fıstık, biraz kavurma, peynir ve soğan **vardı.** (s.81)*

*Fakat yüreğinde bir sır gibi yatan bazı sevgi ve saygıları da **vardı.** (s.82)*

*Senin askerin **yok**, asker bulsan topun **yok**, tüfeğin **yok**, ekmeğin **yok**... (s.83)*

*Mutfakta çıt **yok.** (s.84)*

*Kafasının işlemesine zaten imkân **yoktu.** (s.87)*

*Her insanın ölünceye kadar yapabileceği bir şeyler **vardı.** (s.89)*

*Akşehir'de artık başkaldırmaya meyilli tereddütler patlayıverecek, "Yok ülen" ler, körpe dudakların bile ucuna kadar gelen alışılmamış cümleler **vardı.** (s.89)*

*Çünkü güvenecek birine ihtiyacı **vardı.** (s.89)*

*Buna karşılık İstanbullu Hoca'yı ve va'zı ağzına alan **yoktu.** (s.90)*

*Dünyada yalnız, gelecek cümlelerin beklenişi vardı, bu cümleleri emmek ister gibi kapanan gözler, yere eğen başlar, kısılan nefesler **vardı.** (s.91)*

*Artık İstanbullu Hoca **yoktu.** (s.92)*

*Pek bir şey anladığı **yoktu.** (s.93)*

*Beride Rumların farfaracılığına, nankörlüğüne ve kahpeliğine karşı burada dinleyen; doğru mu, değil mi diye düşünen, doğru yolu bulmak için çalışan insanlar **vardı.** (s.94)*

*Devam etti: Fakat iddialarını ciddiye almak zorunda bulunduğumuz bazı teşebbüsler **var.** (s.100)*

*Çünkü devlet iddiaları **yoktur.** (s.102)*

*Aralarında belki de bu gayeye hulûs-ı kalb ile bağlananlar, belki de iman za'finin doğurduğu telâş ile halâs bu yoldadır diye nefislerini feda edenler **vardır.** (s.103)*

*Bâtılın mazereti **yoktur.** (s.103)*

*Heyecanlıydı, bu heyecanda da Doktor'u görünce duyduğu sevinç **vardı.** (s.104)*

*Oğlun sapasağlam. Üstelik İstanbul'da eşi dostu **vardır.** (s.105)*

Bende kol kanat kalmamış, üstelik orada bana Salih diyecek bir Niko var. (s.105)

*Rakı **yok.** Rumlarla düşüp kalmak **yok,** sırnaşıklık **yok.**(s.105)*

*Salih'i artık çarşıda pazarda gören **yoktu.**(s. 106)*

*Şimdi avucunda kocaman bir toplu tabanca **vardı.** (s.107)*

*Üzerinde bir ciddiyet **vardı.**(s. 107)*

*Çerkez Reşid yine orada idi, fakat Niko ve daha birkaç delikanlı **yoktu.**(s. 110)*

*Odada altı kişi **vardı.**(s.111)*

*Baktım ortalıkta kimseler **yok**.(s. 112)*

*Fırkalarla ve siyasetle hiçbir ilişiği, hiçbir makam ihtirası **yoktur**.(s. 114)*

*Salih Haşim'i tanıyordu: Terzi yanında çalışırdı, on sekiz yaşında ya **var**, ya **yoktu**. (s.115)*

*Aralarında Seyit de **vardı**.(s.115)*

*Nasıl olsa vaktimiz **var**.(s.117)*

*Bu saniyeler, bu zaman boş geçmiyordu, çok ağır yükleri **vardı**. (s.118)*

*Hani diyeceğim bir Şey **var** da. (s.118)*

*Fakat deminki kadar zlmeye, dünyayı o hüznün penceresinden görmeye de lüzum **yoktu**. (s.119)*

*Zira işte Salih **vardı**.(s.120)*

*Salih'in iş miş düşündüğü **yoktu**. (s.120)*

*Hoca'nın evinde, sokak duvarının üstünde yarısı görülen bir pencerede ışık **vardı**.(s.121)*

*Solda, duvar dibinde eşme **vardı**. (s.121)*

*Onların altında kiler ile serpin **vardı**. (s.121)*

*Onların altında kiler ile serpin **vardı**. (s.121)*

*Elinde iri bir yumak Şeklinde sarılmış mum **vardı**.(s.121-122)*

*Lüzumu **yok**.(s.123)*

*Üstelik sağlam bir Şahsiyeti **vardı**. (s.123)*

*Lüzum **yok**. (s.123)*

*Doğrusu değil, çünkü sağlığın ve hayatın hastalıktan hattâ ölümden beter olduğu hâller **vardır**.(s.124)*

*Şurada doğup büyüdüğünüz, sizi yetiştiren bu güzel, fakat bu zavallı kasabada sizin gibi bir doktora muhtaç, yaşlı, genç ne kadar hasta **var**.(s. 124)*

*Dahası da **vardı**.(s. 131)*

*Alay eder gibi bir sırtışı **vardı**. (s.134)*

*Bizim hesabımızda onun gençliği de **vardır**.(s. 136)*

*Yunus Bey, hani bu dediğin işte bir bit yeniği de **var**. (s. 144)*

*Fakat söze nerden başlanacağını, ne deneceğini bilen **yoktu**. (s. 147)*

*İlim ağırlığı **var!** (s.161)*

*Odada başka ses **yoktu**. (s. 169)*

*Odada ne ses, ne de hareket **vardı**. (s.196)*

*Ama bundan sonrası için en ufak bir düşünceleri **yoktu**. (s. 206)*

*Konuşmanın üç yönü **vardı**. (s. 217)*

Yağmurun ise deneceği yoktu. (s. 226)

*Kendilerinin belli bir fikri **yoktu**. (s. 279)*

*Hâlbuki onun bir tek isteği **vardı**. (s. 282)*

Sayısız kahramanlıkları vardı. (s. 292)

*Burada bir sürü silahlı **vardı**. (s.324)*

*Havada keskin bir ayaz **vardı**. (s. 334)*

*Neşeli bir soluyuşu **vardı**. (s. 347)*

*Fakat Küçük Ağa'nın barına taş basar gibi susturduğu bir başka özleyişi **vardı**. (s. 470)*

*Hocaya gönülden bağlı olanlar **vardı**. (s.474)*

*Kimsecikler **yoktu** kahvede. (s.38)*

*Ama Ali Emmi'nin var sandığı şey yoktu **artık**. (s.54)*

*Zât-ı Şahâne'ye dua için kımıldayan dudaklarda bir canlılık **vardı** artık. (s.58)*

*Söylediği ne olursa olsun dinleyen **yoktu** artık. (s.66)*

*Ayakta duracak dermanı **yok** gibiydi. (s.69)*

*Kelle **var** sonunda. (s. 335)*

2.1.2. İsim Soylu Sözcük Öbeklerinden Oluşan Yüklemler:

2.1.2.1. Yüklem İsmi İsim Tamlamalarından Oluşan Cümleler⁷

*Bunlar **bozgunun sakat, yarım kalmış döküntüleri idi.** (s. 13)*

*Mühim olan ise **karşı evin penceresiydi.** (s.19)*

*Çınaraltı'nın az aşağısındaki bu dükkân **çocukluğunun nirengi noktalarından biriydi.** (s.30)*

*Bugün bir başka gündü, **bir ikinci hayatın belki de ölümüne kadar sürecek bir rüyamn ilk günü.**(s.30)*

*O şimdi **benim eniştem.** (s.32)*

*Bunlar **delirmiş bir kızgınlığın, ama kelepçelenmiş deli bir kızgınlığın yaşları idi.** (s.37)*

***Bu acayip bir savaşın ilk günü idi.** (s.48)*

*İstanbulu Hoca'nın Akşehir'e gelişi **Mayıs'ın 29'unda idi.** (s.58)*

*Daha doğrusu bu **bağlılık mizacının mahkûmiyeti idi.**(s.62)*

*Takdir-i ilâhî **değiştirilemezdi, bu da ehl-i İslâmın halâsı, necatı ve istilâsı idi.** (s.63)*

*Bu günler **ittihad günleriydi.** (s.63)*

*Bütün bunlar **Salih'in her gün işittiği lâflardı.** (s.66)*

*Tarih, **Rum neslinin ikbalini vaad eden bir dönüm noktasındaydı.** (s.85)*

***Allah'ın evindesin.** (s.104)*

⁷ "İyelik bağlantısı ile birbirine bağlanmış iki veya daha çok addan oluşan tamlamalara ad tamlaması denir." (Korkmaz 2007: 10)

Ali Çavuş; benim sıhhiye çavuşumdu. (s.111)

Osmanlı ruhu idi bu... (s.131)

Türk ordusudur. (s.135)

Bu atlar, bu kahkahaların sahipleri bir büyük akışın zerrecikleri idi.(s. 138)

Bu dâva para ile yürümez, iman işidir. (s.209)

Ne de olsa İstanbul'un bir memuru idi. (s. 210)

Çünkü bütün gruplar ve topyekûn memleket "İfna edilmek" devrinin eşliğinde idi. (s. 266)

Birbirimize yardım etmek, hatadan korunmak boynumuzun borcudur. (s. 269)

Birbirimizin hatasını göstermek boynumuzun borcudur. (s. 271)

O koğuşun kendi kokusu Çavuşum. (s.281)

Evin diğer yanları ise silah tarlası idi. (s. 290)

Bunlar benim ileri gelen müfreze kumandanlarım idi. (s. 292)

Dövüşmek, baskın yapmak gibi şeylerin yabancısıydı. (s. 306)

Bunların hepsi de Sarı Mehmed'in adamları idi. (s. 311)

Tevfik Bey, şahsi dâvaların günleri, şahsi hak hukukun günleri değil, memleket, millet günleridir. (s. 323)

Küçük Ağa sanki ileriye, tâ ebede kadar uzanan bir zaman okyanusunun ortasında idi. (s. 343)

Bilmek herkesin hakkıydı. (s. 351)

Emine artık başkasının helâli idi. (475)

2.1.2.2. Yüklem İsmi Sıfat Tamlamalarından Oluşan Cümleler⁸

Bu bir ümitti. (s. 11: 1)

⁸ "Sıfat tamlaması bir sıfat unsuru ile bir isim unsurunun meydana getirdikleri kelime grubudur. Sıfat unsuru isim unsurunu vasıflandırmak veya belirtmek için getirilir." (Ergin 2005: 350)

Zira ne de olsa bunlar, kendine göre bir hukuku bulunan savaşın rakipleri idiler ve elbette bir hukuk değeri olan bir anlaşmaya göre davranacaklardı. (s. 11)

Salih dokuz yaşında, orta boylu, zayıfça, fakat acı bir kuvvete sahipti, yaşına rağmen erkek yapılı ve mizaçlı idi. (s. 11)

Şimdi şakacılığı da şaşılacak kadar tabii idi. (s.20)

Bunlar aklın, geleneğin, vicdanın tabii saydığı şeylerdir. (s. 45)

2.1.2.3. Yüklem İsmi Edat Öbeğinden Oluşan Cümleler

Ergin'e göre isimler ve fiiller dilin anlamlı, edatlar ise dilin görevli kelimeleridir. Edatların anlamları yoktur, sadece gramer görevleri vardır. Tek başlarına bir anlam ifade etmez, fakat diğer kelimelerle ilişkiler sırasında anlam kazanırlar. (Bk. Ergin 2005: 313)

Kükey, cümledeki görevi edat olan bir sözcüğün, ek fiil alıp yüklem görevinde ortaya çıkmadığını ve edattan yüklem olmadığını, edatların birer edat grubu oluşturmadan yüklem olarak kullanılmadığını belirtmiştir. (Bk. Kükey 2006: 116)

Edatların tek başına mânâları olmadığı için edatlar tek başlarına yüklem olamaz, ancak öbeleşerek yüklem olur.

"Salih'im, Salih'im," diyordu. Fakat artık salıncaktaki bebeğe söyler gibiydi. (s.20)

Başını üç defa sabunladı, çitiledi, çitiledi, bütün vücudunu tek eliyle ne kadar mümkünse o kadar sabunladı, ovdu ve bol bol su dökündü, vücudu da, ruhu da yenilenmiş gibiydi artık. (s.24)

Yerde o güzelim Acem halısı cennet bahçesi gibi serili idi. (s.28)

Şişmanda ihtiyarlık şirin bir şey olurdu, fakat Hamdi Usta koca bir konak harabesi gibi bir şeydi artık. (s.39)

Akıl almaz bozgunların hesabını Salih'ten sorar gibiydi. (s.40)

Sesi tıpkı babasının küplere bindiği zamandaki sesi gibi idi. (s. 42)

Len Salih, harp gördün, darb gördün ya hep eskisi gibi inatçısın. (s.43)

Tıpkı o günkü gibi Salih bugün de işte böyle Büyük Aynalığa bakar gibiydi. (s.46)

Duvarlar romantik tablolarla hemen hemen kaplanmış gibi idi. (s.49)

Hepsi birbirlerine kenetlenmiş gibi idiler. (s.53)

Midesi ağzına gelecek gibiydi. (s.53)

Ligor veya Minas yine öyle efelerin efesi gibi mi idi? (s.55)

Hepsini de büyülemiş gibiydi. (s.62)

Çünkü öz memleketinde ve harpten önce de o esirlik günlerindeki gibiydi. (s.65)

Evet, düşmanın kana susamış saldırılarına karşı payitahtın bir şey yaptığı yoktu, yapabileceği de umulamayacak gibiydi. (s. 119)

2.1.2.4. Yüklem İsmi Unvan Öbeğinden Oluşan Cümleler

“Unvan grubu bir şahıs ekiyle, bir unvan veya akrabalık isminden kurulan kelime grubudur. Bu grupta şahıs ismi başta, unvan ve akrabalık ismi sonda bulunur. Bu iki unsur eksiz birleşir.” (Karahana 2005: 68)

Bakkal Alâddin'in adı da "Aleddin Emmi" idi. (s.30)

Güdük Hamdi'nin babası Ali Emmi. (s.38)

Hangi Doktor Bey? (s.71)

2.1.2.5. Yüklem İsmi Bağlaç Öbeğinden Oluşan Cümleler

“Bağlaç, söz içinde birden çok kelimeyi, kelime grubunu veya cümleyi birbirine bağlayarak aralarında çeşitli yönlerden ilgiler kuran görevli kelimelere denir.” (Korkmaz 2007: 32)

“Bağlaçlar tek başlarına hiçbir zaman bir öge olamaz. Bunlar, hangi sözcük ya da sözcük öbeğiyle kullanılmışsa, ancak onunla birlikte öge olur.” (Kükey 2006: 117)

İncelediğimiz romanda yüklem ismi bağlaç öbeğinden oluşan isim cümlelerine rastlanmamıştır.

2.1.2.6. Yüklem İsmi İkilemelerden Oluşan Cümleler

Ergin ikilemeyi “tekrarlar” adı altında incelemiştir. Ergin’e göre ikilemeler aynı cinsten iki kelimenin arka arkaya getirilmesi ile meydana gelen kelime gruplarıdır. İkilemeyi meydana getiren iki kelimenin tekrara iştiraki tamamıyla birbirine eşittir. Eksiz yan yana gelirler ve her iki kelime de kendi vurgusunu taşır.

Türkçede hemen hemen her çeşit kelimedenden tekrar yapılabilir. Fakat tekrara en verişli kelime çeşitleri isimler, sıfatlar, zarflar ve zarf fiilleridir. Zamirler tekrara elverişli değildirler. Edatlardan da yalnız bazı ünlem edatlarının tekrarları yapılabilir. Fiillerde bunlara göre daha geniş bir tekrar yapma kabiliyeti vardır. Fakat fiil tekrarlarında tekrardan çok bir arka arkaya gelme durumu vardır.

“İkileme, anlamı güçlendirmek amacıyla, bir sözcüğün yinelenmesi, yakın ya da karşıt anlamlı ya da ses benzerliği içindeki sözcüklerin yan yana kullanılmasıdır.

İkilemelerin anlamsal kuruluşunda, sözcükler arasındaki anlam ilişkileri belirleyicidir. Anlam ilişkilerine göre ikilemeleri şöyle öbeklendirebiliriz:

- Sözcüğün yinelenmesiyle kurulanlar
- Eş anlamlı sözcüklerle kurulanlar
- Yakın anlamlı sözcüklerle kurulanlar
- Aynı anlam alanı içindeki sözcüklerle kurulanlar
- Bir sözcüğü anlamlı öteki anlamsız olalar
- Her iki sözcüğü de anlamsız olanlar” (Bilgin 2006: 67-74)

“Aralarında belli bir ses düzeni bulunan, biçim ve anlamca birbiriyle ilişkili olan, aynı, yakın ya da zıt anlamlı iki veya daha çok kelimenin bir tek kelime gibi

anlam göstermek üzere yan yana gelmesi ile oluşturulan kelime gruplarına ikileme denir. Ad çekimleri alabilen, cümle içinde ad, sıfat ve zarf görevi yüklenen, anlamı güçlendirmek üzere kullanılan ikilemelerin başlıca türleri şunlardır:

- Aynı kelimenin tekrarı ile kurulanlar
- Eş veya yakın anlamlı kelimelerle kurulanlar
- Zıt anlamlı kelimelerle kurulanlar
- Aynı kelimenin ön sesinin değiştirilerek tekrarlanması ile kurulanlar” (Korkmaz 2007: 123-124)

İkilemeler de ad soyludurlar ve ek eylem olarak yüklem görevinde kullanılabilirler. İkilemelerle oluşan cümleler ad cümlesidir. Araştırmacılar, ikilemeleri anlamlarına göre çeşitli sınıflamalara ayırmışlardır. Ergin bunları: “Aynen tekrarlar”, “Eş Manalı Tekrarlar”, “Zıt Manalı Tekrarlar”, “İlaveli Tekrarlar” şeklinde sınıflandırmıştır (Bk. Ergin 2005: 345-346). İncelediğimiz romandaki yüklem ismi ikilemelerden oluşan isim cümleleri sadece “aynen tekrarlar” grubundadır:

Güzel yüzü geniş bir gülümseyişle ıslı ıslıdı. (s.27: 30)

Bir vakitler, üç kız ikisi oğlan, beş çocuklu bu ev, o devrin kendine mahsus varlık ve saadeti ile cıvı cıvıldı. (s.18: 23, 24)

Vücudunu buz gibi bir ter kaplamıştı. Ama kafasının bir yanı artık pırıl pırıldı. (s.53)

2.1.2.7. Yüklem İsmi Sayı Öbeğinden Oluşan Cümleler

“Tüm sayı öbekleri birer önaddır. Bunlarda önad gibi adlaşarak ekeylem alıp çekime girer ve oluşturacağı tümcenin yüklemi görevinde ortaya çıkar.” (Kükey 2006: 130)

“Sayı grubu basamak sistemine göre sıralanmış sayı isimleri topluluğudur.” (Karahana 2005: 72)

Türkçede sayılar sıfatlar arasında yer almaktadır ve ayrı bir sözcük çeşidi değildir. Sayı grupları tıpkı diğer isim soylu gruplar gibi ek eylem olarak cümlede yüklem olurlar.

İncelediğimiz romanda yüklem ismi sayı öbeğinden oluşan isim cümlelerine rastlanmamıştır.

2.1.2.8. Yüklem İsmi Deyimlerden Oluşan Cümleler

Ekmek arslanın ağzında idi. (s. 16)

Gözleri çakmak çakmaktı. (s.40)

Ali Emmi yerden göğe kadar haklıydı. (s.43)

Ortada da **fol yok yumurta yoktu** yahu!... (s. 165)

2.1.3. İsim Soylu Diğer Sözcük ve Sözcük Öbeklerinden Oluşan Cümleler:

2.1.3.1. Yüklem İsmi Yansılardan Oluşan Cümleler:

“Tabiat seslerini tasvir veya kabataslak taklit ederek meydana gelmiş ses topluluklarına yansıma denir. Ünlemlerde olduğu gibi bunlar da konmuş anlam değil, seslerin andırdığı nesne veya hareket anlamını taşırlar.

Yansımaların hepsi kökleri bakımından isim kökleri karakterindedirler.

Yansımalar, yapıları, dolayısıyla işleyişleri bakımından tasvir sesleri ve taklit sesleri olarak iki gruba ayrılır. Taklit sesleri en çok olup bitenin çıkardığı sesi andırırlar. Taklit sesleri ise tabiat seslerini tekrarlama suretiyle türlü kavramları ifade etmek esastır.” (Banguoğlu 2007: 402-405)

“Yansılama, doğadaki insan dışı canlı ve cansız varlıkların çıkardığı ses ve gürültüleri taklit yolu ile yansıtan sözlerdir.” (Korkmaz 2007: 240) Hamza Zülfikar

ise tabiat seslerini az veya çok andıran, herhangi bir doğal sesle ilgisi sezilebilen kelimeler olarak tanımlamıştır. Zülfikar'ın eserinde diğer çalışmalardan farklı olarak yansıma kelimelerin insanın tatma, koklama, duyma, görme ve dokunma duyularıyla algıladığı tabiattaki canlılık ve hareketliliğin adlandırılmasıyla oluştuğu vurgulanarak, yansıma terimine geniş bir anlam yüklenmiştir (Zülfikar 1995: 1-2)

Yansıma terimi Korkmaz'ın "Gramer Terimleri Sözlüğü"nde yansılama terimi olarak kullanılmıştır. Yansımalar ek eylem olarak yüklem olurlar ve isim oldukları için isim cümlesi kurarlar.

Güzel yüzü geniş bir gülümseyişle ısl ıslıdı. (s.27)

*Bir vakitler, üç kız ikisi oğlan, beş çocuklu bu ev, o devrin kendine mahsus varlık ve saadeti ile **ıvıl ıvıldı.**(s. 18)*

*Vücudunu buz gibi bir ter kaplamıştı. Ama kafasının bir yanı artık **ıvıl ıvıldı.** (s.53)*

2.1.3.2. Yüklem İsmi Çekimsiz Fiille Oluşan Cümleler

Araştırmacılar çekimsiz fiil kavramı konusunda "yatık fiiller, fiilimsi, eylemsi" gibi farklı terimler kullanmışlardır. Esas konumuz çekimsiz fiiller olmadığı için bu konu hakkında ayrıntıya fazla inilmemiştir.

Korkmaz, çekimsiz fiili fiil kök ve gövdelerinden belirli eklerle türetilen; ancak, şahıs ekleri olarak çekime girmediği için yargı bildirmeyen bitmemiş fiil olarak ele alır ve çekimsiz fiilleri, isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiiller olmak üzere üçe ayırır. (Korkmaz: 2007: 59)

Banguoğlu, çekimsiz fiilleri işleyişleri bakımından yatık fiiller (verbe statique) olarak adlandırmış ve bunları; isim-fiil, sıfat-fiil, zarf fiil olmak üzere üç kısımda incelemiştir. Yatık fiiller dilde isim, sıfat ve zarf işleyişinde görülür. (Bk. Banguoğlu 2007: 419-427)

Çekimsiz fiiller, şahıs eki almadan çekime girer. Bu fiiller isim-fiil, sıfat-fiil ya da zarf-fiil olmak üzere üç kısma ayrılır ve isim, sıfat ya da zarf görevini

üstlenirler. Bu nedenle çekimsiz fiillerle kurulan cümleler isim cümlesidir. Ayrıca, çekimsiz fiillerle oluşan cümlelerde yüklem bir yargısal bütünlük oluşturur ve isim fiiller, sıfat filler, zarf fiiller öbek halinde yüklem olurlar.

2.1.3.2.1. İsim-Fiille Kurulan İsim Cümleleri

Korkmaz, isim fiili, fiilin kök ya da gövdelerine getirilen *-mAk,- mA, -İş/ -Uş* ekleriyle fiilin bir isim gibi kullanılmasıdır şeklinde açıklamıştır. (Korkmaz 2007: 131)

Bir isim-fiil olan *-mAk* mastar ekinin ve *-mA* isim-fiil ekinin bulunma durumu ekiyle(*DA*) birleşerek oluşturduğu *-mAktA* ve *-mAdA* ekleriyle kurulan cümleleri Ergin, Şimşek, Korkmaz, Lewis gibi bazı araştırmacılar fiil cümlesi; Dizdaroğlu, Kükey, Erkul, Gencan, Ediskun gibi bazı araştırmacılar ise isim cümlesi olarak ele almışlardır. Banguoğlu ise *-mAktA* ekini çeviri kipler başlığı adı altında incelemiştir.

Şimşek, *-mAktA* ve *-mAdA* eklerinin isim-fiil ekiyle bulunma durumu ekinin birleşip kaynaşması sonucu ortaya çıktığını, bu eklerin temelde şimdiki zaman eki *-i yor* ile görevdeş olduğunu ve bu nedenle oluştukları ögelerin niteliğine bakılmaksızın bu iki ekin kip eki olarak değerlendirilmesi, ikinci bir şimdiki zaman eki sayılması gerektiğini söyler. Şimşek, ayrıca söz konusu eklerle çekimlenen geçişli çatıdaki yüklemelerin doğrudan nesne gerektirdiğini ve bunların fiil yüklemi olduğunu söyler. (Bk. Şimşek 1987: 185) Ergin' de bu iki fiil isminin lokatifleriyle yapılan şimdiki zamanın ikinci bir şekli olarak kabul etmiştir. (Ergin: 2005: 299)

Lewis, *-mAktA* ekiyle kurulan şimdiki zamanın *-mek* mastar ekinin lokatif şekline bildirme eklerinin getirilmesiyle oluştuğunu ifade eder. *-mekte* ile kurulan şimdiki zaman aslında edebi bir biçimdir ve hızlı bir şekilde konuşma diline geçmektedir. (Lewis 2000: 110)

Kükey, "O, bir daha kardeşini göremeyeceği için ağlamakta idi." cümlesinde *ağla-* fiilinden *-mAk* mastarıyla yapılan *ağlamakta* isim fiilinin bir isim gibi iş görüp *DA* durumu eki aldığını ve ismin bulunma durumundaki *ağlamakta* isminin ek-fiil alıp ek-fiilin görülen geçmiş zamanında çekimlenerek bir isim cümlesi oluşturduğunu

söylemiştir. (Bk. Kükey: 316) Erkul, “Bu evde oturmaktadır.” cümlesini isim cümlesi olarak ele almış ve “okumaktadır, yemektedir, gelmektedir” gibi isim cümlelerinde yüklem, şimdiki zaman ile geniş zaman kavramı verdiğini belirtmektedir. Ediskun ve Gencan da –mAktA ile kurulan cümle örneklerini isim cümlesi başlığı adı altında ele almışlardır.

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Mahur TULUM’ un görüşlerine göre ise –mAktA eki isim cümlesi oluşturur.

Bu ek esasında –mAk mastarına –DA durum ekinin getirilmesiyle oluşan bir yapıdır. Fiilimsiler geldiği fiil yüklemine isimleştirir ya da isim soylu sözcük haline getirir. Durum ekleri de isim ve isim soylu sözcüğe geldiği için bu ek isim cümlesi yapar ve tezimizde bu tür cümleleri isim cümlesi olarak ele aldık.

Asıl iş geçimi kurtarmakta. (s.32)

Salih şimdi seziyordu ki “sen”in, “ben”in değerini sifıra kadar kaybettiği devirler vardır, işte böyle bir devir yaşanmaktadır. (s.46)

Biz biliyoruz ki, Kuvâyı Milliye böyle eşkiyaları tenkil etmeye çalışmakta ve etmektedir. (s.102)

Zât-ı Şahane de Kuvâyı Milliye'ye karşı muhabbetkâr ve hi-mayekâr imiş, teşvik ve teşci etmekte imiş. (s.102)

Çünkü o gâvur parasına benzeyen taş olduğu yerde, olduğu gibi durmaktadır.(s.109)

Şimdi mesele: “Ben ne yapayım?..” diye sorabileceği adamı bulmakta idi.(s.109)

Mesele vakit kaybetmemekte, gaflet ve dalâlete düşmemekte. (s.149)

Asıl iş de kolay, açık, halkın ruh yapısına uygun beş, on cümle bulmakta. (s.204)

Türkiye bayrağını ve hedefini aramakta idi. (s.205)

Sancının terleri bu yüzde tomur tomur durmakta idi. (s.225)

Çeteler bir bir ortadan kalkmakta idi. (s. 253)

Saniyen kendimiz ona takdime lâyük bulunmamaktayız.(s. 262)

Geleli aylar olmuş, bunca imtihan geçirmişti, fakat hâlâ yabancı tutulmakta idi. (s. 280)

Hâlâ gözetlenmekte idi.(s. 280)

Marifet onu keşfetmek değil kudurtmamaktaydı. (s. 284)

Herbiri bir yerde düşmanla çarpışmakta. (s. 285)

Ona karşı her çeşit tedbir alınmakta idi. (s. 295)

Hâlbuki görünüşünün ardında fırtınalar patlayıp durmaktaydı. (s. 303)

Ali Emmiye gelince, o dermansız elleriyle sakalını sıvazlamaya çalışmakta ve boyuna "Allah Allah Allah Allah! ..." diye mırıldanmaktaydı. (s. 323)

Gerçekten de Salih sapasağlam, aslan gibi, yakışıklı ve tertemiz bir delikanlı olarak görünmekte idi.(s. 471)

Hüzün kâinatın tek ifadesi hâlini almakta idi. (s.471)

Çeşit çeşit bakışlar ve çeşit çeşit susuşlar. (s.41)

Bu belki de çok yorgun, fakat aynı zamanda çok endişeli oluşlarındandı. (s.136)

2.1.3.2.2 Sıfat-Fiille Kurulan İsim Cümleleri⁹

Ağzından kaçırvermesine sebep belki de onun çırak ve kalfaları ile ikide bir Rumca konuşması idi. (s. 31)

Padişahımız, Kuvâyı açıktan açığa tutamıyorsa bunun sebebi düşmanın eline düşmüş bulunmasıdır. (s. 106)

⁹Sıfat-fiil, fiilin zamana bağlı olarak kavramını sıfatlaştıran bir şekildir. (Banguoğlu 2007: 422)

Bir tek kusuru var, o da pek genç olması. (s. 124)

Gerçekte bu yakıştırmalar bir çeşit ortaklama tahmin çalışmasıydı. (s. 192)

Yüzbaşı'yu çileden çıkararak da işte bunu anlamış olmasıydı. (s. 195)

İkisine de bir teselli gibi gelen şey Niyazi'nin ölümü atlatması idi. (s. 249)

Demek bütün dâva o dönüm çağlarında, meselelerin sağlam ellere, sağlam kafalara geçmemiş olmasında idi. (s. 348)

2.1.3.2.3 Zarf-Fiille Kurulan İsim Cümleleri¹⁰

İncelenen romanda zarf-fiille kurulan isim cümlesine raslanmamıştır.

2.1.3.3. Yüklem İsmi Değil, Gerek, Lâzım ve Şart ile Oluşan Cümleler

Ergin, *gerek* ve *lâzım* sözcüklerinin gereklilik kipinin eski bir şekli olduğunu ifade eder. Bunun yanı sıra *değil* sözcüğünü sona gelen edatlar arasında almıştır ve isim cümlesinin olumsuzunun *değil* edatıyla yapıldığını belirtir (Bk. Ergin: 317-379). Banguoğlu *değil*'i gerçekleştirme zarfı başlığı adı altında ele almıştır. Bunun yanı sıra bağlama öbeklerinde *değil*'li örneğe de yer vermiştir (Bk. Banguoğlu: 372-511). Korkmaz, Gramer Terimleri Sözlüğü'nde *değil*' i edat grubu başlığı adı altında örnekte göstermiştir (Bk. Korkmaz: 79).

Bütün isimler gibi *değil*, *gerek*, *lâzım* ve *şart* kelimeleri ek fiille çekimlenip yüklem olabilir.

Nitekim genç Niko'yu herkesten fazla sevişleri onun Rum oluşundan değil, İtalyancayı bilişinden ve sokulgan, cana yakın oluşundandı. (s. 11)

Ye... Sucuk domuz etinden değil. (s. 15)

Bildiğin gibi değil. (s. 16)

Ekmeğin dünden bittiğini bilen sanki o değildi. (s. 21)

¹⁰ Zarf-fiiller, fiilin zarf işleyişine girmek üzere aldığı özel şekillerdir.(Banguoğlu 2007: 427)

Bunlar öylesi değil. (s. 22)

Yalnız kol ve yüz meselesi değildi. (s. 22)

"Korktuğum kadar değil," dedi. (s.28)

"Kız, bu Fatmanım Teyze'nin Salih değil mi?" (s.29)

Dün bir, bugün iki. Bile değil. Sonra eş dostla, büyüklerle bir konuşmam lâzım. (s.31)

Ben eş dost değil miyim? (s.31)

Kızgınlık? Değil. Kırgınlık? O da değil. Hüküm yoktu bu bakışta. (s.33)

Böyle bir şeyi ne kadar merak etse de soracağı insan herhâlde Niko değildi. (s.34)

Haydi bu bir şey değildi. Ama ya şu olan "Ufak tefek şeyler?" (s.35)

Kolay değil. (s.36)

Hiç değilse yarıdan çoğunun sebebi bunlar değildi. (s.44)

Niko 'nun sesi de deminki ninni sesi değildi artık. (s.52)

Şimdi ise bu sesin farkında bile değildi. (s.54)

Bu ihtiras dinine, padişah ve halifeye bağlılıktan başka bir şey değildi. (s.60)

İptidai, pis..Fakat asıl sebep bu değil. (s.64)

Hâllerinden memnundular ve ondan hatırlamadılar. Fakat hatırlamamak vazgeçmek değildir, Doktor Bey (s.64)

Bu ayı büyültüp küçülten, bu milyonlarca yıldızı ve bizi yaratan Allah adına yemin ederim ki, biz hain değiliz. (s.64)

Ama kimse pencerenin mencezenin farkında değildi. (s.67)

Söyleyecekleri, şimdiye kadar söylediklerinden hiç de farklı değildi. (s.80)

Eskiden bu kadar değildi. (s.81)

Haklı haksız diye değil. (s.82)

*Hem mesele **o değildi.** (s.83)*

*İşitebildiği sesler de **meyhanenin her zamanki sesleri değildi.** (s.84)*

*İrkildi fakat **kendinde değildi.** (s.84)*

*Vasilaki **aptal değildir.** (s.86)*

*Bu, **gırtlığını temizlemek için değildi.** (s.91)*

*Sedef-i dürr-i kâinat efendimiz “Çapulculuk, soygunculuk eden **bizden değildir.**”, buyurdu. (s.94)*

*Bu cephe altı asırlık geleneğin, şanların, zaferlerin, refah ve gururların, asıl büyüğü imanın, inancın yarattığı Padişah ve Halife-yi Ru-yi zemin adına-ne korkunçtu bu ya Rabbi-Yunan’a **karşı değil,** ... direnecekti. (s.96)*

*Dilim böyle konuşmalara **pek yatkın değildir de.** (s.99)*

*Millet **şaşkın değil.** İyi biliyor. (s.100)*

*Artık cemaat kasabaya yalnız Hoca'nın cümle ve hükümleriyle dağılmayacak, aralarından: “Yâ len, Kuvvâ öyle **dedikleri gibi değilmiş.**” (s.101)*

*İşitiyoruz ki, Kuvâyı Milliye Zât-ı Şahâne'ye **kat'iyen karşı değildir.** (.102)*

***O benim selâhiyetim dahilinde değildir.** (s. 125)*

*Fakat Hoca Efendi biz Zât-ı Şahâne'ye **karşı değiliz** ki. (s. 125)*

*Koca olmasına koca ya, **benim sandığım gibi iki büklüm, sarsağın biri değil.**(s. 133)*

*Vatan, millet için elbette ölene kadar çalışacağız. Amma **çetecilerin hesabına değil.** (s.135)*

*Kuvâyı Milliye **çete değildir.** (s. 135)*

İpin ucunu kaçırmıştım, artık elimde değildi. (s. 135)

***Değildi** elbette. (s. 137)*

*Mütareke hükümlerine aykırı davranış **bahis konusu değildi.**(s. 138)*

Kabul etmek, her zaman doğru bulmak değildir. (s. 139)

Bu doğru değildir. (s. 167)

Bi kere itlerin ne zaman ve nereden gelecekleri belli değil. (s. 168)

Fakat bu sessizlik önceki gibi değildir. (s. 169)

Demek yalnız değildiler. (s. 171)

Yarın konuşurum... bu gün değil. (s.174)

Mevcut zabıta kuvveti bu baskını önleyecek miktarda değil. (s. 175)

Ve siz koca bir devleti, ümmetiyle beraber helâk edecek olan tehlikenin farkında değilsiniz. (s. 177)

Ancak, iyi iddia, iyi niyet Kuvâyı Milliye,'de değildir. (s. 181)

Biz kötü adam değiliz İresi Bey. (s. 191)

Ağaya söylediklerim sizleri hor gördüğüm için değildir. (s. 202)

Yok be Reis Bey, kastım o değil. (s. 203)

Hoca'nın Doktor'a, Doktor'un Hoca'ya ne dediği, nasıl dediği ve ne cevap aldığı pek belli değil. (s. 212)

Beride Reis Bey'le Doktor'un hâli de onunkinden farklı değildir. (s. 216)

Fakat kendini tutamıyordu, o da sonucu sürüncemede bırakacak mizaçta değildir. (s. 220)

Bahis buyurduğunuz münasebet dahi dostluk değildir. (s. 222)

Yalan da değil Hamdi'nin dediği. (s. 235)

Hoş bir şey değildir. (s. 242)

İngilizlerin demiryolundan başka dünya umurlarında değildir. (s. 242)

Çok büyük adam çok, **bildiğin gibi değil**. (s. 243) (Yüklemde bulunan “değil” sözcüğü yazarın romanda şivesel konuşmalarda yer vermesinden dolayı “değil” olarak geçmektedir.)

Kel Hacı **bu fikirde değildi**. (s. 244)

Ölçüp biçmek, düşünüp taşınmak **ona göre değildi**. (s. 253)

Ama bu **sırf Sarı Mehmed’in yüzünden değildi**. (s. 312)

Siz de bilin ki, sizi görmek isteyenler ve sizinle tanışınca pek sevinecek olanlar da **az değil**. (s. 458)

Buydu **değil mi?**(s. 107)

Sen Topbaşların Halis'i tanıman, **değil mi?**" (s. 110)

Doğru değil mi?(s. 123)

İsmetlerin padişahıdır Mehmed, **değil mi?** (s. 215)

Fakat çok emin saydığınız membaların rivayetleri ve pek makbul muhakemenizin tefsirleri var **değil mi?** (s. 223)

Sonra gelmeleri **gerekti, şarttı** artık. (s. 10)

Zira bu cümlelerin sualleri aşması da **gerekti**. (s.57)

Salih sırtıyordu. Fakat bu sırtışların bu “hı hı hı”ların ne mânaya geldiğini, hangi gaddar kadere lanet okuyan bir taşlama olduğunu artık anlamamak için insanın gönül gözü kör doğmuş olması **gerekti**. (s.70)

Bunun etkisi pek olumlu idi. Fakat iş yalnız muhterem Hrisantos gibi kimselerin gayretlerine terk etmemek (**gerekti**), yalnız siyasi faaliyetlere **bel bağlamamak gerekti**. (s.84)(Sıralı cümlede ikinci cümledeki gerek sözcüğü düşmüştür.)

Vakit geçirmemesi **gerekti**. (s.97)

*Doktor başını yere eğmiyor, söylediklerinde, inanç ve tereddütlerinde ısrar ettiğini Hoca'ya bakarak belirtmeye çalışıyordu. Fakat söyleyecek sözü yoktu artık. . Olsa bile söylememesi **gerekti**. (s.103)*

*Ölçüp biçmek **gerek**. (s. 135)*

*Doktor böyle düşünmenin çok geniş çapta hata olduğunu çok sonraları anlayacak, bunun için at sırtlarında işte böyle kilometreler, kilometreler aşması, aynı kilometreleri karda, ayazda, kıraçta, güneşte, yağmurda, çamurda yaya geçmesi, kurşun sağanağı altında deli bir tümsek arayanları görmesi, yalınayaklı kızların, gök ekin gibi delikanlıların gözleri önünde "Allah" diyerek ruh teslim edişine şahit olması **gerekti**. (s.137)*

*Eyice düşünmek **gerek**. (s. 202)*

***Geçinmek lâzım**. (31)*

*Ona etraflıca konuşmalar, beş on kişiyle birden yapılan konuşmalar **lâzımdı**. (s.37)*

*Hattâ öyle olması, kader karşı gelse bile, artık **lâzımdı**. (s.44)*

*Bunların ikisi bir arada olunca mesele kalmaz. Ama bir başka ırkı veya kavmi elde tutabilmek için bunlardan biri **lâzımdır**. (s.64)*

*Karar vermek şöyle değil, böyle olacak, çünkü böyle olması iyidir, **lâzımdır**. (s.80)*

*İçindeki yalnızlığı, daha önemlisi o acayip korkuyu duyamaz hale gelmesi, bunun için de sarhoş olması **lâzımdı**. (s.81)*

*Ona kendi hakkında değiştirilemez hükmü vermemiş birisi **lâzımdı**. (s.88)*

*Bileği ve kolu kuvvetlendirmek **lâzımdı**.(s. 107)*

*Biz de anladık. Amma velâkin ne etmek (**lâzım**), nişlemek **lâzım**?.. (s.146)
(Sıralı cümlede lâzım sözcüğü düşmüştür.)*

*Bi şeyler yapmak **lâzım** oğlum, bi şeyler... (s.146)*

*Bunu da icat etmek **lâzımdı**. (s.161)*

Bunun ikisini de yapmak lâzım. (s. 169)

Ve aşması lâzımdı. (s. 181)

Davayı insanlardan ayırmak lâzımdı. (s. 209)

Damat Şerif Paşa'nın Avrupa ve Amerika'ya yakıştırdığı bu güzel tutumun laftan ibaret olduğunu görmemek için çok aptal olmak lâzımdı. (s. 229)

İbret-i müessireyi tamam etmek için bir de nutuk lâzım. (s. 233)

Bir şey yapmak lâzım. (s. 242)

Galiba kalmak lâzım. (s. 462)

2.1.3.4. Yüklem İsmi Pekiştirilmiş İsim Soylu Sözcüklerle Oluşan Cümleler

Tekke Deresi'ne doğru sokulan bu kârgir ve kiremit damlı evlerde hava bambaşka idi.(s.10)

Kümes bomboştı. (s. 19)

Raflar bomboştı. (s.30)

Duvarların üstü beyaz, yol ise simsiyahtı.(s. 150)

Gerçekten de Salih sapasağlam. (s.471)

Yaranın üstündeki bez pespembeydi.(s. 342)

2.2. YAPILARINA GÖRE İSİM CÜMLELERİ

Yapılarına göre cümleleri araştırmacılar farklı şekilde ele almışlardır.

2.2.1. Basit İsim Cümlesi

“Yalın cümle, içinde bir tek çekimli yüklem bulunan, bütün öğeleri ile bir tek yargı bildiren cümle türüne denir.” (Zülfikar 1977: 114) Bilgin, Delice, Hengirmen gibi araştırmacılar da bu şekilde görüş belirtmişlerdir. Fakat Karahan’a göre yapısında zarf-fiil, sıfat-fiil, isim-fiil veya bu tür kelimelerden yapılmış bir kelime grubu bulunan cümleler de “basit cümle”dir. Çünkü bu kelime ve kelime grupları yargı bildirmezler.” (Karahan 1999: 61) Bunun yanında Ergin ve Özkan’ da içinde fiilimsinin bulunduğu cümleleri basit cümle saymışlardır.

Bu çalışmada da içinde fiilimsi geçen cümleler birleşik cümle bahsinde ele alınacaktır çünkü fiilimsiler her ne kadar bağımsız yargı niteliği taşımasalar da yargı bildiren sözcüklerdir ve kullanıldıkları birleşik cümlelerde fiilimsiler birtakım yan cümleler kurarlar. Basit isim cümlelerinde yüklem bir isimdir ve bu cümlelerin içinde ayrı bir yargı bildiren unsur bulunmaz.

Salih'in başı artık eğikti. (s.32)

Teklif akla yatkındı. (s.33)

Bardaktaki şeker yerine beş on kuru üzüm vardı. (s.39)

Kerpiçlik bahçelerin yanında idi.(s.46)

Kendilerinin belli bir fikri yoktu. (

"Adamları varmış " (s.280)

Hâlbuki onun bir tek isteği vardı. (s. 282)

Üstelik şimdi önünde bir de İstanbullu Hoca dâvası vardı.(s.282)

Biraz sonra Küçük Ağa ile Çolak odada idiler. (s. 290)

Sayırsız kahramanlıkları vardır. (s. 292)

Zafer muhakkaktır. (s. 263)

Sultan Dağları'nda, Konya Ovasında, Haymana'da her yerde ve her mevsimde böyleydi. (s. 297)

Topal İsmail'den topal sakaya kadar herkes orada idi. (s. 299)

Bunların hepsi de San Mehmed'in adamları idi. (s. 311)

Odada sekiz on kadar müfreze kumandanı vardı. (s. 319)

"İsmet Paşa'nın size ve Kuvvâyı Seyyareye karşı tarz-ı hareketi meydanda. (s. 322)

Burada bir sürü silâhli vardı. (s.324)

Havada keskin bir ayaz vardı.(s. 334)

Sağ eli geceliğin kıvrımları arasında gizliydi. (s.341)

Tevfik Bey'in evi uykuda idi. (s.342)

Yaranın üstündeki bez pespembeydi.(s. 342)

Hele kalabalıkta konuşması hepten yasaktı.(s. 351)

Dev gibi toplarımız bile vardı. (s. 352)

"Yüzbaşı beylerin cümle arkadaşlara ve Ali Emmi ile zatınızın da şahsına selâmları var.(s. 353)

Hoca Kütahya'da Kütahya'da.(s. 363)

Oralarda daha ışık vardı. .(s. 363)

Onun koca iki oğlu var..."(s. 368)

İçinde en büyük kaybın hüznü vardı. (s. 371)

Aralarında pek açığa vurulmamış bir dostluk vardı. (s. 375)

Altmış yıllık arkadaşını memnun etmek istediği belliydi (s. 382)

Hepsinin içinde de, içlerinin tâ derinliklerinde ne irin sızıntıları var" (s. 388)

Asıl savaş da işte bu idi (s. 402)

Gerçekte ise bu onun en belli en kuvvetli özelliği idi. (s. 402)

Bu ikinci alaydı. (s. 404)

Zapt-ü raptımız mükemmeldir." (s. 404)

Benim üzüntüm başka. (s. 405)

Kısacası tam bir erkek güzeli idi.(s. 407)

Kaderi artık bu kin ile bu hesaplaşma hırsına bağlı idi.(s. 410)

Malûm a, hakikat meşverettedir." (s. 418)

Şimdi biz çok zor bir vaziyetteyiz.(s. 420)

Demek Recep, Gürcü'nün adamı idi. (s.426)

Benim Ankara'da seksen gözüm, seksen kulağım var. (s. 433)

Keyifsizim. (s. 435)

Gerçekten de mert bir adamdı. (s. 438)

En büyük yardımcımız da, elbet ve elbet, Hak'dır. (s. 443)

Tarih bilgisi kuvvetli idi. (s. 461)

Yürek paralayıcı durum. (s. 465)

2.2.2. Birleşik İsim Cümlesi

Birleşik cümlelerin çeşitleri ve sınıflandırılması konusunda araştırmacılar görüş ayrılıklarına düşmüştür.

Ergin bu konuda; “Türkçede şartlı birleşik cümle, ki’li birleşik cümle olmak üzere başlıca iki çeşit birleşik cümle vardır. Bunlara üçüncü bir birleşik cümle çeşidi olarak iç içe birleşik cümleyi de ilave edebiliriz.” (Bk.Ergin 1999: 413) derken Karahan, Cemiloğlu gibi araştırmacılar da yaptıkları çalışmalarda Ergin’le aynı görüşü paylaşmaktadırlar. Buna karşılık Bilgin, Keskin, Kangal, Ediskun, Erkul, Ulaş gibi araştırmacılar ise birleşik cümleleri girişik birleşik cümle, ki’li birleşik cümle, şartlı birleşik cümle, iç içe birleşik cümle şeklinde sınıflamıştır. Delice, Dizdaroğlu, Bilgegil gibi araştırmacılar ise bu sınıflamaya karmaşık birleşik cümleyi de ilave etmişlerdir.

Çalışmamızın ana konusu bu olmadığı için tezimizde bu konu üzerinde fazla durulmamıştır ve birleşik cümleleri şu başlıklar halinde ele aldık:

- Girişik Birleşik Cümleler

- İç İçe Birleşik Cümleler
- Şart'lı Birleşik Cümleler
- Ki'li Birleşik Cümleler
- Bağlaçlarla Kurulan (Bağlaçlı) Birleşik Cümleler

2.2.2.1. Girişik Birleşik İsim Cümleleri

2.2.2.1.1. Yan Cümlesi İsim-Fiille Oluşan Girişik Birleşik İsim Cümlesi

Tevfik Bey'e gitmek için bunların önünden geçmek şarttı. (s. 290)

Bundan sonra konuşma iyice ciddileşti. (s. 292)

Gülümseyişinde kendine yüzde yüz güvenenlerin sakin ve alçakgönüllü kesinliği vardı. (s. 293)

Şimdi sineye çekmekten başka çare yoktu. (s. 300)

Fakat kendisinin de beş dakikacık olsun yalnız kalmaya ihtiyacı vardı. (s. 305)

Yalvarmak sırası Salih'de idi. (s. 305)

Dövüşmek, baskın yapmak gibi şeylerin yabancıydı. (s. 306)

Cevapta alçakgönüllülüğü siper eden o tipik övünüş vardı. (s.307)

Salih'in Küçük Ağa ile baş başa kalması hâlâ bir mesele İdi. (s. 308)

Çolağın hâlâ aldırış ettiği yoktu. (s.315)

Garp Cephesi tam bir cephe olmak üzere idi (s. 315)

Bu, gururu hastalık derecesini bulan bir adamın kendini gadre ve hakarete uğramış saymasından başka bir şey değildi. (s. 318)

Dediği gibi, Topal ismail ile Küçük Ağadan başka kimsenin okuması yazması yoktu. (s.320)

Müstevliyi iz'aç etmek, ızzar etmek başka, def-ü tard etmek, imha etmek başkadır. (s.322)

Ona karşı her çeşit tedbir alınmakta idi. (s. 329)

Uyanık olmaktan, her kıpırdanmayı doğru tefsire çalışmaktan ve olan her şeye karşı en iyi tedbiri alıp derhâl mukabele etmekten başka çare yoktu. (s334)

Oradan konuşmak istediği belliydi. (s. 341)

Reis-Bey'i görmek çok kolaydı.(s. 353)

Bu aldanişta zehirden acı bir tat vardı.(s. 379)

Çerkez kardeşlerin ihanetinden doğacak sarsıntıyı hafifletmek de büyük bir şeydi (s. 400)

Bu trajik savaşta yenilişin hesabını yapmak kolaydı. (s. 401-402)

İkisi de birbirlerinin ruhunu okumak ister gibiydiler: (s. 406)

Küçük Ağa'nın çirkin bulduğu ihtiras değil, ihtirasların kontrollere, bu arada vicdan hesaplaşmasına baş kaldırışları, bunları hiçe sayışları idi.(s.407)

Ortada artık ölümü hiçe sayan bir kader birliği vardı.(s. 409)

Etem Bey'e karşı durabilmek için akla ve bilgiye fazlasıyla ihtiyaç vardı.(s. 414)

Onların mertlik anlayışı, kahramanlık, yiğitlik ölçüleri bu idi işte. (s. 416)

Bugün cephe içinde cephe açılmak ihtimali, yani vebal, yani günah, yani vatana, millete ve din-i mübine ihanet ihtimali vardır." (s.420)

Birşeyler yapmak lâzımdı.(s. 429)

Konuşmanın son cümleleri bir bir aklıdaydı. (s. 435)

Dış görünüşü aralamak, durumun aslını kavramak için bu lâzımdı. (s. 439)

En kötüsünün tanıdığı, selâmlaştığı, hattâ dertleştiği birkaç tanışı vardı. (s. 446)

Küçük Ağa'nın Ankara'da nasıl bir kıymet ifade ettiğini bilmez gibisiniz. (s. 458)

Ürperişinde bunun payı büyüktü. (s. 463)

Benimsenmek ve güvenilmek -onun için, her zaman-borçlanmaların en ağırlarındandı...(s. 463)

Bir ara Ankara'dan uzaklaşmayı -kaçmayı- düşünürken sebep daha çok bu idi. (s. 463)

Hoşgörülüğün sınırsız olmasını dilemek., olabileceğini ummak, yanılmaz bir insanlık dilemeye eşittir. (s. 469)

Salih'i böyle görmekten çok memnundu. (s. 471)

2.2.2.1.2. Yan Cümlesi Sıfat-Fiille Oluşan Girişik Birleşik İsim Cümlesi

Bir düşündüğü vardı galiba. (s.280)

Şimdi konu ikisi için de dokunulmaz bir önem kazanmış gibiydi. (s. 284)

Onun Yalvac'a ayrıldığı yere varmadan bi han var. (s. 284)

Bu mart sonunda bir türkü gibi dağı taşı saran baharın derinliği, diriliği ve üretim gücü bütün Anadolu ruhlarını da sarmış gibiydi. (s. 285)

Kuvayı Seyyare Kumandanı etiketini taşıyan Etem Bey'in karargâhı Kütahya'da idi. (s.289)

Soldaki büyük misafir odasında konağa açılan bir kapı vardı. (s. 289-290)

Bizim de sakonun iki kolunu dolduracak, mavzer tutacak hâlimiz yok.(s. 291)

Bunlar benim ileri gelen müfreze kumandanlarımdır. (s. 292)

Bu sizi karşılayan San Mehmed'dir(s. 292)

Kaldı ki Çerkez Etem Bey, kardeşi Teyfik Bey savaşın gerçekten ağır basan, kurtarıcı, nefes aldırıcı başarılar kazanan bayraktarları idiler. (s. 295)

Emine'nin geçim sıkıntısı çekmeyeceğinden emindi.(s. 302)

Şimdi ona lâzım olan kuvvet ve dayanak bu idi. (s. 302)

Bir çatışmada elinden ne geleceğini şimdilik kendinin de bildiği yoktu. (s. 306)

Küçük Ağa'nın de kendisinin de yalnız kaldıkları pek azdı. (s. 308)

Küçük Ağa, kalles bir ihbar yüzünden başaramadıkları baskının derdiyle zaten ezilmiş hâldeydi. (s. 309)

Ortada kimsenin ve hiçbir kuvvetin değiştiremeyeceği bir durum vardı. (s. 317)

Kaderi çizecek olan da işte bu idi. (s. 317)

O günler Teyfik Bey'in -son kararını verenlerde ve verdiği son karara iyice güvenenlerde görülen- bir neşesi vardı. (s. 319)

Cephe kumandanlığının umumi Kuvvâ cetveli isteyen emrine karşı Teyfik Bey'in söyledikleri şunlardı: (s. 321)

Gerçekten de aralarında ipten kazıktan kurtulmuş veya kaçmış olanlar vardır. (s. 321)

Sesi, bütün inandığı meselelerde olduğu gibi hafifçe hüznü, basık, net ve insanın gönlüne işleyecek kadar tatlıydı. (s. 322)

Beni tereddüde düşüren bir nokta daha var. (s.322)

Yapabileceğim tek şey bu olduğu gibi, yapılacak tek şey de budur. (s. 323)

Şimdi yapılacak pek güç bir iş var.(s.331)

Geceleri Topal'ın hizmetine bakan ve gün aşırı nöbet değiştiren iki Çerkez vardı.(s. 297)

Mahvolmuş, çürümüş, bitmiş, savaşın batağına batmış bir beden ve tıpkı o beden gibi bir ruh. (s. 332)

Ihlamurla üç beş üzüm tanesi Ali Emmi'yi canlandırmış gibiydi. (s. 360)

Gözünü hırs bürüyen kâfir. (s. 360)

Heybede de bir hayli para ve Hoca Efendi'nin saati ile teşbihinden nüfus tezkeresine kadar bütün eşyası, bu meyanda da kurşunlarla delikdeşik olmuş, kana bulanmış çamaşırları, esvabı varmış.(s.367)

Başlarındaki adam bir vakitler Ali Emmi'nin büyük iyiliklerini görmüş, onun hatırını sayan bir delikanlı idi. (s. 376)

Sanki dünyada -ve kâinatta- yalnız -sıra ile- Küçük Hacı ile Haşim Hoca'nın dudaklarından, basık ve insanın içini isimsiz bir ışıkla yıkayan bir sesle dökülen âyetler vardı. (s. 393)

Ali Emmi bilinen ve bilinebilecek, bilinmeyen ve asla bilinmeyecek olanın eşiğinde idi. (s. 393)

Çolak Salih'in kaçır gibi terk ettiği Akşehir'de bir de Emine vardı. (s. 395)

Doğumdan sonra büsbütün serpilip gelişen, güzelleşen, bağına bastığı hüznle güzelliği büsbütün büyüleyici bir hâl alan körpe dul vardı(s. 395)

Yarım saatçığa sığan, fakat biri ötekilerden, ötekiler de birbirinden tehlikeli ve hepsi de bir ölüm-kalım netamesi taşıyan zincirleme olaylından sonra bu yatak, bu yorganlar ve bu ısıtılmış oda, kısık lâmbanın esmer, turuncu aydınlığı ile tam bir sığınak idi. (s. 399)

Sağ kalçasının üstünde kocaman ve meşin kılıfı açık duran bir tabanca vardı.(s. 407)

Bildirmediğim bir nokta daha var.(s.409)

Yürüyüşte de Küçük Ağa'yı büsbütün kuşkulandıran bir düzen vardı. (s. 409)

Bunların hepsi de Etem Bey'le beraber gelen Çerkez çetecilerdi. (s. 409)

Ona göre İsmet Paşa yalnız Mustafa Kemal Paşa ile yakınlarının tuttuğu ve hiçbir üstünlüğü olmayan bir askerden ibaretti. (s. 410)

Çekinmeden göze aldığımız ölüm bu hedef uğruna idi. (s.420)

Bu arada ışığı tam olarak aldıkları için bütün çizgileriyle çınlıplak görünen yüzler de vardı. (s. 421)

Çıkar yolu arayan, bunu da kendisinden bekleyen on, onbeş kişi! (s.422)

Neyi sorduğu belliydi. (s. 430)

Tereddüt edenler var. (s.430)

Söyledikleri sanki havadan sudan şeylerdi. (s. 431)

Kaba Türkçesi, Küçük Ağa, söylediğim iki mahzurdan başka bir de ben varım. (s.434)

Üstelik bunu karşı karşıya oturup konuşacak, bir karara bağlayacak muhatabı da yoktu. (s. 437)

Gerçekten de memleketini seven bir adamdı. (s.438)

Öyle ya, Etem Bey'in bulunduğu noktadan bakınca yaptığı düpedüz kalleşlikti. (s. 438)

Dikkat ettiği, gözünü dört açtığı bir şey vardı. (s. 444)

Bu şansın, bu mahiyetin bir hayat savaşına giren vatanın savaş boyunca ve savaş sonrası kaderinde oynayacağı roldü. (s. 447)

Doktor'un kendisini tanıyacağından emindi. (s. 450)

Sohbette adı geçenler sadece "arkadaş-dost" idiler. (s. 464)

Küçük Ağa -gene onların anlattıklarından çıkarıyordu- bu adamların kuvvetini görenler vardı.(s. 465)

Hoşgörüye, göz yummalara yanaşmayan bütün bağlantılar korkunçtu: (s. 468)

Bu istenmeyen ve kimsenin istemeyeceği sonuç için Mustafa Kemal'in içkiciliği bile yeterdi. (s. 469)

Fakat Küçük Ağa'nın bağına taş basar gibi susturduğu bir başka özleyişi daha vardı. (s. 470)

Arkasında bir bahar şafağının insana ebedî mutluluğu sezdiren renkleri ve baharın cömertliklerini son zerresine kadar değerlendirmiş bir ova vardı. (s. 471)

2.2.2.1.3. Yan Cümlesi Zarf-Fiille Oluşan Girişik Birleşik İsim Cümlesi

Salih'e gelince, o inadına keyifliydi, sırtıp duruyordu. (s. 300)

Artık yaratılışının sebebine ihanet etmediğinden, can borcunu, fitresini ödemekte olduğundan emindi. (s. 302)

Hele bayram bebekleri gibi giyinip kuşanıp paşa ağalarının gözüne hoş görünmek diye bir gaileleri kat'iyen yoktu. (s. 318)

Esasen Kuvvâyı Seyyareyi, sizin anladığınız mânada zapt-ı rapta koymak bir yana, bu fikre temayül edildiği hissedilince bile elde tutmamız imkânsızdır. (s.321)

Bunu böyle bilip anlayışsızlıklarını hoş karşılamak, münasebatı gerginleştirmemek mümkündü. (s. 322)

Küçük Ağa karanlık sokağa bakan, kafeslerinin boyası dökülmüş, çürümeye yüz tutmuş pencerenin önünde öyle hiç kımıldamadan, kasları da duyguları gibi donmuş olarak dururken kulağına biteviye fısıldayıp duran biri var gibiydi. (s. 327)

Reşid anlatırken heyecanlı idi.(s. 332)

Vaziyet böyle olunca benim öteki müfreze kumandanlarına, Topal'a göz kulak olun deyeceğim muhakkak. (s. 334)

Aslını bilmeden hiçbir işe burnumu sokmak âdetim değildir. (s. 336)

Gelip gitmenin bi adabı erkânı var.(s. 366)

Küçük Ağa'yı benimseyişine gelince, bu da Salih'inkinden çok az farklıydı.(s. 370)

Gelenek, görenek, inanç ayrılıkları için, dağsal köylerin giyim kuşam, ağız ve oturup kalkma özelliklerine gösterilen hoşgörülük, hattâ fazlasıyla vardı. (s. 379)

Mehmed'in bu hüznün anlarına, bu göz yaşlarına dudak büze büze, hiçbir şey diyemedi, iri ve dert dolu gözlerle bakışı yürek paralayıcı idi. (s. 397)

Şimdi Küçük Ağa'nın yapıp yapabileceği, bu kaderin kalles oyunundan mümkün olduğu kadar çok şey kurtarmaktan ibaretti.(s. 400)

Bu tasavvurlara gelince bunlar kardeşi Tevfik Bey'e söylediklerinden başka bir şey değildi. (s. 410)

Çekinmeden göze aldığımız ölüm bu hedef uğruna idi. (s. 420)

Recep'e gelince, o Elem Bey'e ölesiye bağlı olanlardandı. (s. 424)

Gelip Etem Bey'den özür dileyenlerin sayısı fazla kabarık değildi. (s. 441)

Telefonlara cevap verirken veya önüne getirilen telgraf şeritlerini okurken nasılsa Küçük Ağa'yı dinlerken de öyleydi. (s.448)

2.2.2.2. İç İç Birleşik İsim Cümlesi

"Küçük Ağa," dedi... "Bir de çolağın biri var." (s. 290) (iç cümle isim cümlesidir)

"Doğrudur," dedi. (s.292) (iç cümle isim cümlesidir)

Kolumu isteseler gözümü kırpmadan veririm, bana faydalı bir sebebi vardır, bilirim. (s. 292) (sıralı iç cümlelerden biri isim cümlesidir.)

"Emirleriniz harfiyen kabul," dedi. (s. 293) (iç cümle isim cümlesidir)

"Yapacak değilse bile, düşünecek çok şey var," dedi. (s.296)(iç cümle isim cümlesidir)

Bunları da "sen yapamıyorsun bu işi, çekil," diye değiştirmenin de yolu yoktur: (s. 321)

Küçük Ağa o anda silkelenebilse, mutlaka "Emine yok, Mehmed yok artık," derdi. (s. 327) (iç cümle isim cümlesidir)

"Bildiğin gibi değil," diyerek hızla merdivenlere yürüdü ve yaklaşınca nefes nefese devam etti. (s. 341) (iç cümle isim cümlesidir)

Kalabalıkta, ancak; "iyi gidiyor, iyi., yakında daha da iyi olacak," demeye izin vardı.(s. 351)

"Möhem yaa," dedi.(s. 362)(iç cümlesi isim cümlesi)

"Öyleyse bana müsaade," diye doğruldu. (s. 366)

"Haydi eyvallah, sabah konuşuruz," deyip Çaykırıysındaki evine doğru yollanan Küçük Hacı da Reis Bey'den farklı bir psikolojide değildi.(s. 369-370) (iç cümlesi fiil cümlesi)

"Haydi eyvallah," deyip ayrıldıktan sonra karanlığı, ayazı ve en kötüsü yalnızlığının içinde ümitsizlik, acı ve korku vardı.(s.371)

Ali Emmi'ye "zaferi görmeden ölür müyüm len!" dedirtecek gibi bir şeydi. (s. 391)

"Belli," dedi (s. 404) (iç cümle isim cümlesidir)

Bana gelince, ben sana şunları kazandırdım, şunları da kazandırabilirim" der gibiydi.(s. 412)

Mertçe ben yokum bu işte diyen yarı yolda dönenen elbette kat be kat makbulümdür."(s. 415)

"Benim sözüm bu kadardır," dedi. (s. 423) (iç cümlesi isim cümlesi)

"İstanbul Hoca'yı benden başka tanıyan yok," demek istemişti. (s.452)

"Size müteşekkirim," dedi.(s. 454)

Kurt kendi kuvvetini bilseydi... diye bir söz vardı.(s.465)

"Dürüstlük ve iyiliğinki daha da korkunç" diye mırıldandı.(s. 468)

"Keyifsiz gibisin ağa," dedi.(s.474)

"Aman ne güzel çocuk," diyebildi. (s. 475)

"Yalnız çok hasta," dedi. (s. 476)

2.2.2.3. Şartlı Birleşik İsim Cümleleri

Evin diğer yanları ise silâh tarlası idi. (s. 290)

Salih'in izine düşerlerse kendini tanımaları işten değildi. (s.295)

Bana sorulursa, evet, o kadar mühimdir. (s. 322)

O cephe kumandanı ne kadar hatalı, ne denlû dirayetsiz olsa da Bugünler, Teyfik Bey, şahsi dâvaların günleri, şahsi hak hukukun günleri değil, memleket, millet günleridir. (s.323)

Biz Teyfik Bey'in, Etem Bey'in yoluna baş koyduksa bu sırf onların akıllı, mert ve yiğit oluşlarından değildi. (s.325)

Ötekilerin hangisine güveneceğimizi bi bilsek iş kolay.(s. 331)

Sağ eli öyle olmasa mesele yoktu. (s.341)

O kadar kolay olmasa bile, Ali Emmi'yi görmek de mesele değildi.(s.353)

Aldanışları inat, yanlışları isyan olsa bile ona kimin ne demeye hakkı vardı.(s. 356)

Everdiler dediyssek öylesi değel len.(s.368)

Ne olursa olsun işin içinde nikâh vardı(s.368)

Olmazsak namerdiz. (s. 434)

Beride kendi askerleri de, Kütahyalılar da sonuna kadar direnmeye, yeniliş mukadderse bile bunu çok pahalı ödetmeye azimli idiler. (s. 445)

Saldırganlıkları bir hırs hâlini alanlar ise Allah'ın bahtsız kulları idi. (s. 446)

Böyle bir şey olsa olsa yalnız benim için bahis mevzuudur. (s.452)

Anlatılanlar birbirleriyle iyi bağlanabilirse ortaya çıkan durum gerçekten de korkunçtu. (s. 464)

İnsanoğlunun alinyazısı ile yanacaksanız, işte bu sınırlanış yüzünden yanın; çünkü taassup., en haklı dâvaların çürütücüsü, en tehlikeli yanlış ve

yanılışların besleyicisi taassup, bu sınırlanışın önlenemez sonucudur." (s. 468)

2.2.2.4. Ki'li Birleşik İsim Cümleleri

Ergin ki'li birleşik cümle hakkında şu bilgileri verir:

“Yabancı asıllı olan ve Türkçe için normal olmayan bu birleşik cümle Farsça'dan geçmiş bulunan ki edatıyla ve onun Türkçesi olarak eskiden kullanılan kim edatıyla yapılan birleşik cümledir. Evvelce ki bahsinde de etraflıca gördüğümüz gibi ki ya iki fiili, ya iki cümleyi veya bir isimle bir fiili, bir isim unsuru ile onun izahı olan bir cümleyi birbirine bağlar. Her iki halde de ki'den sonra gelen cümle yardımcı cümledir. ki böylece kendisinden sonra gelen yardımcı cümleyi kendisinden önce gelen unsura bağlar. Kendisinden önce gelen unsur asıl unsur olup, ki'den sonraki yan cümle onun izahını teşkil eder. ki'den önce gelen unsurun isim veya fiil olmasına göre iki çeşit ki'li birleşik cümle vardır.

ki'den önceki unsur isimse ki yardımcı cümleyi asıl cümleye, asıl cümlenin yüklemine değil de, asıl cümlenin bir isim unsuruna bağlamış olur. Böylece yan cümle asıl cümlenin değil, asıl cümlenin bir unsurunun tamamlayıcısı durumunda bulunur. Yeri ise asıl cümlenin içinde, tamamladığı ismin sonundadır. Asıl cümlenin yüklemi yardımcı cümleden daha sonra gelir. Böylece yan cümle asıl cümlenin arasına bir parantez cümlesi olarak girmiş bulunur:

Portakal ki en iyi meyvedir kışın yetişir

misalinde olduğu gibi. Bu tip birleşik cümlede yardımcı cümlenin asıl unsuru asıl cümlenin yüklemi olmayıp ki'den önce gelen isim unsuru olduğu için unsur sırası tabii yine Türkçeye aykırıdır. Ki'yi kaldırıp cümleyi Türkçeleştirince bu açıkça görülür: *En iyi meyve olan portakal kışın yetişir* misalinde olduğu gibi.” (Ergin 1999: 414, 415)

Baktı olacak gibi değil. (s.281) (Baktı ki olacak gibi değil, ki'si düşmüş ki'li birleşik cümledir.)

Denilebilir ki, Teyfik Bey'in kurşuna dizdirdiği işte bu mantık ve muhakemelerdi; kendi mantık ve muhakemesine karşı duran şeydi! (s. 289) (yardımcı cümleler isim cümlesidir.)

Fakat düşünmeliyiz ki, o bir askerdir, rütbeden başka bir makyası yoktur. (s. 322) (yardımcı cümle isim cümlesidir)

Bugün ihtilaf o hâle gelmiştir ki, hâili ancak hissiyattan yapılacak fedakârlıkla, haktan vazgeçmekle mümkündür. (s. 323)(yardımcı cümle isim cümlesidir)

Ve ihtilaf o noktaya gelmiştir ki, hissiyatta feragat ve fedakârlığı artık bir cephe kumandanından beklemek beyhudedir. (s. 323) (yardımcı cümle isim cümlesidir)

Sen ki dost için kendini bile feda edermişsin, öyleyse ya bizi dost sayman, ya da zırnık feda etmeye değer bulman. Ama biz kötü kişi değiliz Pehlivan." (s. 330)

Zira, o inanyordu ki, başlangıç bu günler değildi, başlangıç zafer denilen şey olacaktı. (s. 344) (yardımcı cümlelerden biri isim cümlesidir)

Bi patlyordu ki, eleleee, Kudret Topu gibi len.. (s. 352)(yardımcı cümle isim cümlesidir)

Çünkü Reis Bey biliyordu ki, dürüstlikle, "Devlet" şuurunda Doktor Minas ile Manifaturacı Eftim tek değildiler. (s. 380-381) (yardımcı cümlesi isim cümlesidir)

Zira, pek iyi bilirdi ki, Ali Emmi, "Görelim Mevlâ neyler, neylerse güzel eyler" in adamıydı. (s. 381) (yardımcı cümlesi isim cümlesidir)

Doğrusu şu ki, ben kararsızlıktan haz etmem, kuşkuyla iş görmeyi de mertliğe, insanlığa yakıştıramam. (s. 384) (temel cümlesi isim cümlesidir.)

Diyelim ki bu doğrudur ve mümkündür. (s. 386)

Diyelim ki onlarla beraber yaşadığımız günleri unutup, silkip atmak kolaydır. (s. 343)

Şimdi öyle sanıyordu ki, aldanışını kavramadaki gecikmesi bu yüzdendi.(s.389-390) (yardımcı cümlesi isim cümlesidir)

Küçük Ağa kabul ediyordu ki, ihtiras öne düşen her yiğidin, her kafanın ilk hakkı, ilk silâhı, ilk dostu, hattâ yaradılışının asıl sebebi idi.(s. 407) (yardımcı cümlesi isim cümlesidir)

Etem Bey, yine bütün samimiyeti ile kabul etmekte idi ki, kendisi emir alacak değil, emir verecek bir duruma sahiptir.(s. 410)(yardımcı cümlesi isim cümlesidir)

Ben ki bu dört bin atlıyı yoktan biraraya getirmişim, daha bir avuçken ben olmasam yapılamayacak işler görmüşüm, bunca isyan bastırmış, Kuvvâ'ya bunca yiyecek, giyecek bulmuşum, her girişmede tepelemişim düşmanı. Demek ki ben bir şeyim, demek ki aklım eriyor bu işe ve bu işi iyi beceriyorum." (s.433)

"Bildiriniz ki, ummadıkları yardımcılarımız vardır. (s.443)

Küçük Ağa inanıyordu ki, vakit geniş ve elverişli olsa da kendilerine üç beş cümle söylenebilse idi onların da değişmesi muhakkaktı, mukadderdi (s. 446)

Düşünenler kabul etmek zorunda idiler ki, asıl üzerinde durulacak mesele Etem ihtilafını ortaya çıkaran tutum, anlayış ve inanışların gelişme şansı ile mahiyetleri idi. (s. 447)

O kadar candan, o kadar tatlı bir gülüşü vardı ki, Küçük Ağa da neşelendi: (s. 457)

Siz de biliniz ki, sizi gör-mek isteyenler ve sizinle tanışınca pek sevinecek olanlar da az değildir. (s.458)

Ama Küçük Ağa aynı sohbetten anlamıştı ki, bu karmakarışık şehirde, cephedekine eşit bir de tasnif, düzenleme çabası vardı. (s. 461)

Bu yapısı içinde Küçük Ağa biliyordu ki büyük sarsıntı ve çalkantı devreleri vurguncuları çok şiddetle ilgilendirmektedir. (s. 461)

Ve anlamıştı ki, "tarafdar" toplamaya, muhtemel "yumruklara" karşı kuvvetli olmaya baktıkları da yoktu. (s. 464)

Ve Küçük Ağa öğrenmişti ki, Erzurum Kongresi'ni hazırlayanlar, yani ilk kıvılcımı çakanlar Kâzım Karabekir Paşa ile anlaşan Hüseyin Avni Bey ile Raif Hoca idi. (s. 467)

Aynı ateşi bir kere daha duyarak düşündü ki, Âkif-ne çare-haklı idi.(s. 469)

2.2.2.5. Bağlaçlarla Kurulan (Bağlaçlı) Birleşik İsim Cümleleri

Eh, bu da hoş görülecek bir sebepti. Çünkü şu, bu, ama sonunda Küçük Ağa ile Salih eski arkadaşları. (s. 309)

"Hoca Efendi çok büyük adam da ondan." (s. 283) (yardımcı cümlesi düşmüş)

Yapacağız da. Çünkü daha ortada ne devlet, ne de kitap var. (yardımcı cümle isim cümlesi) (s.289)

Asıl önemlisi de, artık içi rahattı. Çünkü nerde bulunması gerekse orada bulunduğu bütünü kalbi ve kafası ile inanıyordu. (s. 302)(yardımcı cümle fiil cümlesinden oluşmuş)

Tıpkı dediği gibi, yırtıcı, kurnaz', uyanık ve tedbirliydi, bu yüzden de duyduğu dostluğa rağmen açılmaktan çekiniyordu. (s. 313) (ana cümle isim cümlesidir)

En kötü ihtimali, hattâ düpedüz ölümü göze aldı mı onun için mesele bitiyordu. Çünkü dünya, gururu ile sınırlı idi. (s. 318)(yardımcı cümle isim cümlesi)

Onlar da bütün inançlarında olduğu gibi apaçık, sağlam ve birbirine bağlıydı, tavizden, hele çekingenlikten zerre kadar eser yoktu. Bu yüzden de Teyfik Bey onu kesmeye kalkışmadan, hattâ öfkelenmeden dinlemek zorunda kaldı. (s. 322) (yardımcı cümle fiil cümlesidir)

Şimdi Salih herkesi, meselâ Reis Bey'i, meselâ Küçük Hacıyı, hattâ hattâ Ruziye'yi bile cesaretle ve., ve mutluluğu pek yakın bir neşeyle düşünüyordu.

Çünkü şimdi Salih çocukluğunun, delikanlılığının vaat ettiği Salih idi; o pis, o Rum meyhanesinin, o Niko'nun asalağı, yüz­süz, arsız, haysiyetsiz Salih değil.(s. 348)(yardımcı cümle isim cümlesidir)

Aldanışları inat, yanlışları isyan olsa bile ona kimin ne demeye hakkı vardı, çünkü kimin bu mucizede emeği, hattâ arkalama payı vardı?(s.356)

Sonra her karşılaştığı ondan cephe için, Ankara için haber soracak ve hepsi de ondan iyi, hattâ dileğince, hattâ son zaferi müjdeleyen haberler bekleyecekti. Çünkü artık kimsenin beklemeye takati yoktu.(s.373) (yardımcı cümlesi isim cümlesi)

O zaman mesele yok. Çünkü o zaman düşünmeye, insanın kendini işe karıştırmasına, hattâ kendini dinlemesine de lüzum yok.(s.387)

Hattâ çoğumuz için kolaydı. Çünkü gönüllerimiz ve kafalarımız beraberdi. (s. 420)

Küçük Ağa işte bunu hiç sanmıyordu; çünkü Etem Bey İstanbullu Hoca'dan bin kat daha kuvvetli idi ve Etem Bey'in vakti yoktu. (s. 437)

Belki benden evvel geldi. Zira ben ancak bir aydır buradayım. (s. 450)

Şimdi daha çok merak edeceğim. Zira kat'iyen başıboş biri değildi." (s.401)

"Bu olmalıdır," diye mırıldandı. Zira kurtuluş, cepheden çok ve cepheden önce buna bağlı idi. (s. 411)

Korkunçtu ya... Çünkü, kükreyişleri -dürüstlükleri, vatan endişeleri, hak ve hakikat dâvacılıkları- öylesine idi ki, ortada kasıt, suç, suç kastı olmasa bile, özellikle böyle hâllerde karşısına çıktıklarını -hükümet üyelerini ve öteki yetkilileri- idam hükmü giymişe döndürüyor, onları surf söz konusu hata veya suçlarından ibaret bırakıyor, özür dilemeleri, hatadan dönmelerini mânasızlaştırıyordu.(s. 413)

Böyle gelip uzaklaşan ille de kötü görmenin haksızlık olacağı da belliydi; çünkü aralarında -pekâlâ- mesleklerini -politikayı, idare sorumluluğunu- tek tek olaylar karşısında tavır tıknamakla, sağlam bir ortama, kararlı bir düzene bağlamadan yürütülemeyeceğini kavrayanlar da bulunabilirdi.(s. 415)

Mustafa Kemal Paşa'yı, Rauf Bey'i, Yunus Nadi'yi düşündü ve ötekileri düşünmeye çalıştı; çünkü ötekiler Küçük Ağa için birer isim idi. (s. 416)

Haklı bir durumda, bir çelişkide dürüst tutumu, doğru yolu bulmuş adamın itici, ayırıcı, kırıcı olmaması onun insanlığa ve Tanrı'ya karşı., çünkü hak'ka, hakikat'a, dürüstlük ve doğru'ya karşı bırakılmaz ödevi idi. (s. 417)

2.2.3. Sıralı Cümle

2.2.3.1. Biçim Yönünden Sıralı Cümleler

2.2.3.1.1. Noktalama İşaretleriyle Kurulan Sıralı Cümleler

2.2.3.1.1.1. İsim-İsim Cümlesi Şeklinde Olanlar

"Var mısın sen, var mısın, var mısın? (s. 253)

Hasan Rıza, Mahmut oğlu. Konyalıyım. (s. 261)

Onun kendisine güvenerek olup bitenleri anlatışı akıl sormak için değil, mizacının, hissi ve asabi yapısının hâdise ile birlikte vardığı kararı desteklemek içindi. (s. 284)

Münferit kuvvetlerin âkibeti ise izahtan müstağnidir, inhilâl mukadderdir." (s. 289)

Hani kendimizi küçük gördüğümüzden de değer. Ama bu böyle işte. (s. 291)

Şimdilik bildiğim bu, bu işte acelenin çok zarar getireceğinden ibarettir. (s. 292)

Kısacası olmayan artık harp değil, Teyfik Bey kuvvetleri ile Garp Cephesi Kumandanlığı arasındaki bu harbin "ilân"ı idi. (s. 294)

Fedaya benzeyen seda var, eda var, var oğlu var. (s. 295)

Topal Salim'in kahvesinde her şey ve herkes yerli yerinde idi, yalnız Ali Emmi'nin bağdaş kurup oturduğu hasır köşe boştu.(s. 312)

Hoca'nın adı gari Hoca değil; Küçük Ağa!..."(s. 324)

Anası bir dert, Ali Emmi bir başka dertti(s. 332)

Devletin eli kolu bağlı, bu da doğru.(s. 343)

Artık tek avantajı ve tek gururu düşmanlıktır, icat ettiği düşmanlardır, bu!.."(s. 344)

Tarih ve siyasî tarih ile ilgisi de öyle idi, sonradandı.(s. 345)

Bu başka bir şeydi, duyguların, düşüncelerin, canlılığın dışında bir şey, basit bir toplum -belki de- bir fizik hâdise idi. (s. 352)

Zor olan Küçük Ağa'yı terleten, diken üstünde gibi tedirgin eden zaferdi, zaferden sonrası idi. (s. 357)

Kaşlar çatık, dudaklar sımsıkı kapalı idi.(s. 367)

Şu beriki eğer küstah ve küstahlığında yihşiksa bu yüzdendi, ötekinin gaddar temkini aynı sebepten, berikinin sorumluluğun en ağır hâllerinde bile frenlenemeyen sırtkan ataklığı gene bundandı. (s. 375-376)

"Allah'a bir can borcum var, onun kavgasına düşecek beyinsizlerden değilim. (s. 384)

İsmet, Küçük Ağa'nın umurunda değildi, ama Etem Bey de umurunda değil. (s. 390)

Şimdi vatan'dı, millet'ti, vatanın ve milletin yararı idi. (s. 390-391)

Bunun için tutulacak yolların hepsi de azizdi, hiçbiri de namertlik değildi (s. 391)

Demek ki önemli olan kuvvet birlikleri değil, düzen idi (s. 391)

Hâdiselerden hüküm çıkarabilecek bir kafası vardı, içinde bulunduğu zamanın şartlarına takılıp kalan, toplumun fevkalâde anlarını yalnız kendi sınırları içinde değerlendirmeye kalkışan budalalardan değildi. (s. 411)

Mücadelede yırtıcı, dostluklarında ve kanaatlerinde fedai idi. (s. 424)

2.2.3.1.1.2. İsim-Fiil Cümlesi Şeklinde Olanlar

"Demem o değil, Salih oğlum, Nasıl yapacaksınız? (s. 251)

Dediğin doğru; biz Meclis'te şimdilik eyvallah deyip susacak dostların mümkün olduğu kadar çok olmasını istiyoruz. (s. 258)

Avluda ahırlar, kümesler vardı, bir kapı da mutfağın, kilerin ve gusulhaneli bir odanın bulunduğu zemin kata açılıyordu. (s. 260)

Başlarına bir zabit, bir hesap memuru koymanın imkânı yoktur, bunu biz istesek de onlar kabul etmezler. (s. 287)

Yatağa geçip bir suya bırakıvermiş gibi uykuya kaydığı zaman hep yatağında, hep uyur gibiydi; sanki pencerenin önünden yatağa gelmemiş, zaten yatmakta ve uyumakta olduğu yerde sağdan sola dönmüştü. (s. 293)

Zaman artık tıklım tıklım dolu, ter, nefes ve kir kokulu sevkıyat vagonları gibi geçiyor, günler, haftalar aynı lokomotifin çektiği katarın vagonları, hattâ aynı vagonun kompartımanları gibi akıp gidiyordu. (s. 293)

Gökyüzünün bu sarışın ve tertemiz maviliği nisanı karşılar gibiydi, sanki tabiat bahara hoşgeldin diyordu. (s. 310)

Biz Çerkez Etem Bey'in adamı değiliz oğlum, kahve, şeker ne gezer bizde.(s. 313)

Tencerede un çorbası vardı, ayrıca üç beş kuru soğan da getirmişti(s. 319)

"Dediğim gibi işte; o beni tanımadı.(s. 324)

Bir yandan da merak içindeydi; bir türlü söyleyemedikleri haber ne olabilirdi?(s. 327)

Eve gitmek istemeyen önce ayakları idi, şimdi ise Salih eve gidemeyeceğini, gitmemesi gerektiğini aklıyla da kabul ediyordu. (s. 331)

Salih'in anlayamadığı şu idi: Sanki cepheler kumandanı o imiş, sanki Ankara'yı o çekip çeviriyormuş gibi, her şeyi bilmesi, her sorulanı cevaplandırması ve her söylentiye doğrulaması veya yalanlaması isteniyordu.(s. 333)

Pek ümitsiz olduğu yüzünden belliydi, bunu belli etmek de istiyordu. (s. 334)

İğne biraz kendine getirecek, belki diyeceği birşeyler vardır " (s. 334)

Gelinlik kızını, delikanlı oğlunu toprağa vermiş gibiydi, içi tam öylesine yanıyordu. (s. 351)

Gökyüzü süt rengi idi, ufuk yoktu, on metre kadar aşağıda bahçeyi esmer bir aydınlık ancak belirtebiliyordu (s. 360)

Bu belki de bir kuruntu idi, fakat pekâlâ gerçek olabilirdi.(s. 367)

Her buluşmada görülmek korkusu, geliverecekler korkusu vardı, insanlar sigaralarına ateş istemekten bile çekmiyorlardı. (s. 382)

Bir kere bu adam cephe kumandanlığı yapacak evsafa değil, adamlarını düşmana kırdırır. (s. 385)

Tam tersine bu başarı da, daha öncekiler gibi, Çerkez Etem'lerin kendilerini de yaratan o büyük, o aziz düzen'in eseri idi ve Etem Bey bunun farkına varmazken Ankara o düzen'in şuuru ve yürütücüsü görünüyordu. (s. 391)

Etem Bey'in sesi de kuvvetli idi, ekledi: (s. 393)

En faydalısının belki de bir cildi bu köşede, öteki cildi bambaşka bir köşedeydi, aralarında fasikülleri bile oraya buraya sıkışmışlar olabilirdi. (s. 410)

Ve asıl önemlisi hiçbiri bulunması gereken yerde değildi, o onun, o da berikinin yerini almıştı, bu şunun yanında olacak iken, gidip kendisiyle ilgisi ilişiği gösterilemeyecek birinin altına girmişti. (s. 410)

Ama bu ürpertide başka bir-şeyler de vardı; milleti ve ülkesi için duyduğu korkuların yanında, doğrudan doğruya kendisi için, kendi adına, kendi varlığı adına içini sarsıcı bir şekilde sonveren tedirginlikler vardı. (s. 412)

Bu belliydi; Küçük Ağa bunu apaçık olarak görmüştü (s. 413)

Soğuk moğuk yoktu şimdi; yanıyordu. (s. 418)

"Kuvvâ aleyhindeydi, vur emri çıktı."(s. 422)

2.2.3.1.1.3. Fiil-İsim Cümlesi Şeklinde Olanlar

"Kusura bakma binbaşım ya, olacak iş değil bu. (s. 257)

Susuz olduğu hâlde, Salih bardağın içindekinin rakı olduğunu anladı, Odada ancak Salih'in alabileceği kadar belli belirsiz bir anason kokusu vardı. (s. 266)

Kendilerine gelmişlerdi, ama yine de konuşacak hâlleri yoktu. (s. 271)

Görünüşte de işler iyiye ve sağlama doğru gidiyordu, birlikler arasında herkese güven veren bir ahenk vardı. (s. 283)

O içeri girdiği zaman, iki ahbabı ile sere serpe oturan Pehlivan birdenbire çok mühim işleri olduğunu hatırlayıverdi, hiç vakti yoktu.(s. 295)

Sen ki dost için kendini bile feda edermişsin, öyleyse ya bizi dost sayman, ya da zırnık feda etmeye değer bulman. Ama biz kötü kişi değiliz Pehlivan." (s. 295)

Yanıdakilerin özü sözü doğru. AmmaTevfik Bey onları mimledi gari.(s. 296)

Salih bir onun yanında yılışmazdı, kafasındaki büyük adam Reis Bey'de canlanıp ortaya çıkmış gibiydi.(s. 316)

"Anlatsın bakalım Ali Emmi, iş bizim sandığımızdan mühim galiba!.." (s. 323)

Kimse bir şey dememiş, bir savaşçıyı üzmemek için sözleşmiş gibi davranmışlardı gerçi; ama herkesin yiyecek, giyecek, yakacak sıkıntısı çektiği belliydi.(s. 332)

"Allah'tan ümit kesilmez ya, hiç iyi değil." (s. 340)

İrkdaşlarının vebali omuzlarına çökmüştü, bu da çok ağır bir yükü. (s. 342)

Osmanlı ordusu yenildi, doğru. (s. 342)

Belli belirsiz nefeslerle, gözleri kapalı ve hareketsiz yatıyordu, büyümüş, büyümüş, bedenden bambaşka bir şey olmuş gibiydi.(s. 349)

Vur emri çıkmış, düşmanları varmış! (s. 351)

Saydı, Gürcü Mehmed Ağa hariç, üç kişiydiler. (s. 376)

"Bir iki kişi daha gelecek, diyeceklerim var." (s. 393)

Vurmak için atan, mevcudun dörtte birini ya tutuyor ya tutmuyordu, ilerleyiş de aynı şekilde devirmek, ele geçirmek için değildi. (s. 397)

Bir kere Ankara umduğu ve sandığı gibi kuvvetli bir düzenin merkezi değildi, fakat umduğundan da sandığından da çok daha büyük, çok daha önemli bir karakter kazanmaya istidatlı görünüyordu. (s. 410)

Ankara bugün için tasnifi yapılmamış bir kitap deposuna benzetilebilirdi, karmakarışık bir yığınak halindeydi. (s. 410)

2.2.3.1.1.4. Fiil-İsim-Fiil Cümlesi Şeklinde Olanlar

Üç kardeş de gözüpek ve memleket gönüllüsü insanlardı, harp sanatını iyi biliyorlardı, adam seçme, adam kullanma üstünlükleri de vardı. (s. 259)

Sonra İsmail Ağa sizi yerleştirir, İsmail Ağa bizim alay eminimizdir, her derdimize yetişir." (s. 263)

Korkunun sesi, kulakları biraz daha keskin olsa işitebilecekmiş gibi geliyordu hepsine de. Ve burada, muhakkak ki, kendilerini birdenbire tek kalıvermiş hissetmelerinin payı büyüktü; Küçük Ağa onlara tehlikelerini, bir de tek olduklarını hatırlatmıştı. (s. 375)

O sadece padişaha karşı olmadıklarını söyleyip gittikten sonra, Küçük Ağa - yani İstanbullu Hoca- kendini bomboş sanıvermişti, sanki doğumunun eşliğinde idi, dünya ile sanki yenice karşı karşıya gelecekti. (s. 388)

Hemen şimdi haber veririm hareketinizi, o da sizi arar, Küçük Ağa adı yabancı değildir, hep överlerdi sizi." (s. 400)

"Ne siz zahmet edin, ne de Doktor Bey rahatsız olsun., mühim değil. (s. 400)

2.2.3.1.2. Bağlaçlarla Kurulan Sıralı Cümleler

2.2.3.1.2.1. İsim-İsim Cümlesi Şeklinde Olanlar

Reis Bey bizim hep kalbimizde. Ama her şeyin yeri var, sırası var. (s. 258)

Tabancası tertemizdi, atışa hazırды. Fakat onun maksadı başkaydı. (s. 268)

İçerisi iyice loş, bulunduğu köşe ise büsbütün karanlıktı. (s. 275)

Sonra gidenlerin nereye gittiğini de bi bilen yok. Amma gidenlerin hepsi de ya Tevfik Bey'in, ya ağalardan birinin gözdesi, güvendiği. (s. 276)

Küçük Ağa, evet kırgındı. Ama bu sırf San Mehmed'in yüzünden değildi. (s. 280)

Mizacının ana çizgisi olan gurur yine belliydi, ama sesinde katkısız bir dostluk da vardı: (s. 280)

"Aman Küçük Ağa ne Topal'ın, ne de benim suçum var bu işte. (s. 302)

Küçük Ağa sanki ileriye, tâ ebede kadar uzanan bir zaman okyanusunun ortasında idi ve dört beş saat sonra başlayacak olan yarınki gün de üç sene, beş sene, yüz veya beş yüz sene sonrası kadar meçhuldü. (s. 307)

O ezik, o perişan, o kaçmak, o ölüme pek benzemeyen kaçışa sığınmak isteyen Salih asırlarca ötede kalmış gibiydi, o Salih bir başkasıydı, belki yakından tanıdığı biriydi, fakat kat'iyen kendisi değil. (s. 311)

Hemen hemen aynı hayranlık ve aynı muhabbet.(s. 329)

Nefesi halsiz, ama hırıltılı idi.(s. 333)

Tek avuntuları, tek gururları bu düşmanlıklar ve düşmanlık etrafında gruplaşmalar.(s. 345)

Küçük Ağa bundan emindi. Fakat Topal İsmail'in işinde tereddütleri vardı. (s. 355)

Beride Garp Cephesi Kumandanım sevmeyenler kendi adamlarından ibaret değillerdi ve bu hareketine hiç karışmadıkları, hattâ işin aslını bilmedikleri hâlde Tevfik Bey'i başka tutanlar da vardı.(s. 361)

Belki de hiçbir özelliği yoktu. Fakat değil.(s. 362)

Ben senden kuvvetliyim. Ama Küçük Ağa da benden kuvvetli.(s. 366)

İtaat etmeyene bende merhamet yoktur. Ama bende adamlarımı köle saymak da yoktur.(s. 369)

Bu doğrudu, ama bir de şu vardı: (s. 374)

Hem boş, hem de günah." (s. 385)

"Dahası da var. Yani bir de ben varım.(s. 386)

Hepsi o kadar. Lâkin bu iki talebimden de vazgeçecek değilim. (s. 387)

Adamlarının kaldığı hana gidip bir bakması lâzımdı; fakat ne içinde istek, ne de kafasında onlara söyleyecek bir sözü vardı. (s. 387)

"Yanıldığımızı zannetmiyoruz, inancımız böyledir. Fakat ben şimdi mühim ve kat'i ricamızı tekrar ile muvazzafım. (s. 388)

Ama bunları düşünmek artık boştu. Hattâ artık Etem Bey'in istediklerini ve anlayışının yöneldiği sonucu düşünmek bile boştu... (s. 389)

Bunlar gerçekten de akla yatkın şeylerdi. Ama Etem Bey kendi anlayışı, kendi mantık ve muhakemesi ile kendi gerçekleri, kendi çevresiyle sınırlı idi. (s. 390)

Dürbünle gözüken manzara ise daha da ümit verici idi ve Etem'in birliklerinde bir başıboşluk, bir dağınıklık vardı. (s. 396)

Mesele cephede mi, yoksa burada mı daha çok faydası dokunacağını bilmekte idi ve bunu bilmek şarttı. (s. 418)

Bu daha da iç yırtan bir çığlıktır. Ve Küçük Ağa bu çığlıkla beraber baktığı zaman, Salih artık iğrenç bir korku içindedir: (s. 420)

Emine'siz, Mehmed'siz, Akşehir'siz bir rüya dahadır bu. Ama Emine'nin, Mehmed'in, Akşehir'in., ve Küçük Ağa'nın ebedî kaybını haber veren bir hüznün tortusu bırakan rüyalardan biri dahadır. (s. 420)

2.2.3.1.2.2. Fiil-İsim Cümlesi Şeklinde Olanlar

Elbette anlaşmazlıklar çıkacaktı ve çeşit çeşit hem de birbirinden çetin anlaşmazlıklar vardı. (256)

Beni severseniz ben de sevinirim oğlum Ama o başka iş. (s. 258)

Tevfik Bey kıpkırmızı oldu. Fakat sakat birisiyle eğlenmenin yiğitliğe yakışmayacağını bilecek kadar da dürüsttü. (s. 261)

Yine gülüyordu ama bu gülüş biraz tuhaftı. (s. 269)

Topal İsmail ile arkadaşlarını elde etmek iyi olacaktı. Fakat asıl güveneceği Pehlivan Halil'di. (s. 295)

Küçük Ağa hâlâ inanmamış da bir çare düşünürmüş gibi dalgın dalgın ona bakıyordu. Ama tabancasının namlusu artık gevşek ve kararsızdı. (s. 302)

Yokluk, evet sefalet derecesini almıştı. Fakat çarşafı ve yastık kılıfları her zamanki gibi, insanın içini ferahlatacak kadar tertemizdi.(s. 320)

O, şimdi ya cephede, gözükanlı bir kavgada, Niko'nun karşısında olmalı, ustaca kaçan ve kalleşçe fırsat kollayan Niko'nun peşinde olmalı, yahut da bir arkadaşın, ama o çocukluk günlerindeki gibi bir Niko'nun yanında. (s. 331)

Topal Salim'i kahvesinde bulacağını sanıyordu Ama kahvenin pencereleri de kapkaraydı, kördü. (s. 331)

"Minas Edendi, bunu artık bir başka Hıristiyana söyleyemem, ama sen bizden ayrı değilsin.(s. 341)

Pansuman bir rahatlık vermişti ve kemikte bir zedelenme bile yoktu. (s.356)

Küçük Ağa yeni bir nehre, nehirlerin en delidolusuna geçiyordu ve akışın yönü yordamı belli değildi. (s. 357)

Hüdâ bilir ya bir sun var bu adamın!(s. 364)

Bu yüzden de bakışlarını iyi göremiyorlardı; fakat herkes, tek tek bu bakışlarda bir kader birliğinin cümlelerini okur gibiydi.(s. 367)

Devam edecekti. Ama Küçük Ağa fırsatı kaçırmak niyetinde değildi(s. 373)

Küçük Ağa kendisinin o günlerdeki hâli ile bugünkü Etem Bey'in arasında kesin bir benzerlik buluyordu. Hattâ bu tıpatıp bir uygunluktu.. (s. 389)

"Allah kahretsin," diye tekrarladı. Ancak, şimdi bir hak ve hakikat tartışması yapar gibiydi: (s. 390)

Doktor gerçekten de Küçük Ağa'ya dikmişti gözlerini Ama bu bakışlarda sevgi, saygı, hattâ hayranlık vardı. (s. 403)

Akif'in anlattığı Hüseyin Avni, hattâ ona korku veriyordu ve bu korku doğrudan doğruya büyük dâva adına idi. (s. 413)

Bunu birisi mutlaka yapmalı idi Kuvvetlerini kendinden başka, evet, herkes görüyordu. Ve bu görenlerin arasında -fakat- kendilerinin görmediğini, göremeyeceğini düşünebilen bir tek insan çıkmadığı besbelliydi.(s. 415)

Mehmed korkunç şekilde annesine benziyordu. Ama yine de bu kapkara gözler, bu gür kaşlar, ağızdaki bu hüznün sinmiş irade Küçük Ağa'dandı, kendisindendi.(s. 423)

2.2.3.1.2.3. İsim-Fiil Cümlesi Şeklinde Olanlar

Seçime daha ay vardı Fakat Liva'lar adaylarını şimdiden ayırmıştı. (s. 257)

Salih ertesi sabah çivi gibiydi ve kafasına koyduğu iş için fırsat aramaya başladı. (s. 271)

Tevfik Bey'in benzi bütün öfkelenişlerinde olduğu gibi uçtu ve adam her öfkelenişinde olduğu gibi basık bir sesle konuşuyordu: (s. 277)

Gerçi bu gizli teşkilâtın aslını astarını bilen yoktu ama, Küçük Ağa'nın oyununa bu kadarı da yaradı. (s. 279)

Bunda sizinle beraberim. Fakat Tevfik Bey'in de, Etem Bey'in de kötü bir şey yapacaklarını sanmam. (s. 292)

Meclis'te Etem Bey'in bir dediğinin iki edildiği yoktu. Fakat iş bu çatışmaya gelince taviz korkunç çöküntünün tohumu olup çıkacaktı. (s. 293)

Küçük Ağa kafasını zorluyor fakat Tevfik Bey'e Topal ile birlikte hangi müfreze kumandanının gidip geldiğini bulamıyordu.(s. 296)

Yarım saate kalmayacak o tek koluyla anasına sarılacaktı. Ve sevkiyat treninden indiği gün anasıyla karşılaşmayı düşününce duyduğu korku ve kaçmak isteği yoktu içinde.(s. 311)

Sesi iyice fersizdi ve gönlünün tâ derinlerinde hâlâ cıvıl cıvıl duran sevgiyi bu ses artık taşıyamıyordu.(s. 320)

Ali Emmi'nin ağzı şimdi artık tam manasıyla bir karış açıktı ve Küçük Hacı bile kendini tutamamış: (s. 322)

Bu işe zerre kadar şaka karıştıracak insan değillerdi; fakat Salih'e yemin vermek de biraz fazlaca tuhaflarına gidiyordu (s. 323)

Küçük Ağa olmadıktan sonra Salih'in ne işi vardı ve Salih bu haberden sonra Küçük Ağa'nın kalmayacağını adı gibi biliyordu. (s. 331)

Küçük Ağa için ikisi de birdi ve Salih buna adı gibi inanırdı. (s. 332)

Kastı elbette buydu. Fakat Reis Bey, bu kastın arkasında Minas Efen-di'nin neler duyduğunu düşünmek istemiyor, bu yüzden tereddüde düşüyordu. (s. 341)

Sesi mahzundu ve bir iç çekmesini önleyemedi. (s. 341)

Ölüm hepimizin başında. Ama gözü arkada kalacak. (s. 341)

Netice itibariyle bu da bir sebeptir. Veya, vahşetin sebebi olmamalı ama sebep sayılabilir.(s. 344)

Bunlar -seksiz, şüphesiz- elzem olan, şart olan yaşama unsurları idi Ama bu iş şekil taklitleri, bu taklitlerin kavgacıları ile olamazdı ki... (s. 347)

Hâlâ Kuvvâ'ya karşı olanlar bile ordaydı. Fakat onlar döneli çok olmuştu. (s. 351)

Işık azdı ve yandan geliyordu.(s. 367)

Zira adamın Ankara'da bir yığın taraftan vardı ve orada bir haber kaçırma savaşı başlamıştı.(s. 367)

Beraberiz diyenin her zamanki gibi başım üzere yeri var. Ama, beni mazur gör diyene de zerrece kırgınlık duymayacağım.(s. 369)

İşte bizim cevap vermemiz lâzım gelen, elzem olan sual budur. Ve bizzat Etem Bey bu suali kat'i olarak cevaplandıramadığı içindir ki, bizleri toplayıp o üslup ile, o şekilde konuştu, tazyike kalkışmadı, bu ağır mesuliyeti yüklenmedi." (s. 374)

"Düşünüp taşınmak, görüşüp konuşmak, ondan sonra da yol, yordam aramak elbette iyidir. Ama böyle bir meselede birbirimize tesire kalkışmak, hele hele tazyike başvurmak, vebalini çekemeyeceğimiz neticeler doğurur. (s. 375)

Kuvvetlerin kopuşu, Kütahya baskını sırasında elbette çok daha netice alıcı idi Fakat aynı işin hemen olması da küçümsenemezdi. (s. 395)

Güvenilmek, benimsenmek -elbette- güzel şeylerdi; ama, insan kendisini, ölçmeden, biçmeden bu havanın içinde buluverecek olursa -çoğu zaman- yapmak istemediklerini, yapmayacaklarını anlatmak, aslında karşı duracağı ve durması gereken sallarda bulunmak, içinde bulunmayacağı durumlarda, yapışma aykırı tutum ve davranışlarda bulunmak zorunda kalırdı. (s. 412)

Bu sarsıcı tedirginliğinin, bu ürpermenin sebebi, Mehmed Âkif idi; ama avuntusunu da o getiriyordu: (s. 413)

Akif gibi bir insanla beraber olmak, konuşmak, öyle birisinin bulunduğunu, zor durumlarda, çetin dönemelerde ona akıl danışabileceğini bilmek büyük bahttı. Ama aynı Akif, Ankara'nın belli başlı ve her şeye etkili insanlarından öyle portreler çizivermişti ki, Akif'in kendisinin bile kendi aklını kullanmaya - çoğu zaman, hem de en gerekli anlar ve durumlarda-fırsat bulup bulamayacağı kolay kolay kestirilemezdi. (s. 413)

Bu güven eksiksizdi ve onlara yetiyordu.(s. 414)

Vatanın bahtı adına onlar Mustafa Kemal'e, Mustafa Kemal de onlara., mahkûm denecek kadar muhtaçtı. Ama -Küçük Ağa, bunca düşünceden sonra- artık iyice biliyordu, kopacaklardı birbirlerinden., üstelik., can yoldaşı iken can düşmanı olarak! (s. 418)

Bu öteden beri böyleydi. Ama ilk "Allah Allah" nidasında en büyük müziğin veremeyeceği şevk ve heyecan sarsıntısını bulmuştu. (s. 419)

2.2.3.2. Öge Ortaklığı Olması Yönünden Sıralı Cümleler

2.2.3.2.1. Bağlı Sıralı İsim Cümlesi

2.2.3.2.1.1. Öznesi Ortak Bağimli Sıralı İsim Cümleleri

İlerde müfrezelinin büyümesi ve müstakil çalışması mümkündür, sizin göstereceğiniz sadakat, dirayet ve ehliyeteye bağlıdır. (s.263)

Bu da çok üzücü bir şeydi; üzücü ve düşündürücü bir şey. (s. 265)

Dert sende değil, bende. (s. 292)

Gökyüzü bulutsuzdu, koyu lâcivert renkteydi. (s. 304)

Şimdi Akşehir bembeyaz, pırıl pırıl ve ılıktı. (s. 310)

Bu beterin beteri idi, olabilecek kötülüklerin en yıkıcısı idi. (s. 331)

Nefesi halsiz, ama hırıltılı idi.(s. 333)

Reis Bey üzgün ve mahzundu. (s. 334)

Hâlbuki konuşma ne kadar sade ve havadandı. (s. 335)

Yaşlıydı, bezgindi, zor bir ev düzeninin altında ezilip gitmişti. (s. 352)

Şimdi git dinlen, ne olsa yaralısın.(s. 361)

Burnu uzundu ve kuvvet ifade ediyordu.(s. 362)

Bu adam hırslarından, yapmak istediklerinden, yapmayı kafasına koyduklarından başka hiçbir şeye değer vermeyen biri idi... Ve maske takmaya, kendini gizlemeye tenezzül etmeyen mağrur, mert, cepheden dövüşen, hileleri güreşteki oyunlara benzeyen bir kavga adamı idi.(s. 362)

Yazıktı bu, hem de çok yazık!(s. 363)

Zeki idi, uyanıktı ve belki de çok iyi koku alıyordu. (s. 363)

Kendisi Akşehir'de hoca imiş ve payitahtça pek makbul imiş.(s. 364)

Çete reislerinin çoğu işte bu durumda ve böyle düşünmekte idi.(s.365)

Herkes endişeli, hiç değilse tedirgindi. (s. 375)

Sanki Fatih Medresesi'nde hattâ Akşehir'deki evinde idi. (s. 379)

Lâkin İsmet yanlış yolda, kötü yolda. (s. 386)

Asıl korkuncuna gelince, Etem Bey artık sadece bu niyeti için vardı, artık sadece bu niyet için yaşıyordu. (s. 389)

Ve ona göre Küçük Ağa kalleşti, kancık idi (s. 390)

Etem Bey dürüsttü, mertti, çapının en başarılı örneklerinin biriydi, belki de birincisiydi Fakat herhalde bir Yıldırım Baye-zid değildi. (s. 392)

Hak'ka imanımız, vatan muhabbetimiz ve şecaatimizdir!" (s. 394)

O tam bir Osmanlı zabiti idi, hedeflerine bütün canlılığı ile, üstün bir irade ve enerji ile sarılan Türk zabiti. (s. 398)

Umduğu en büyük şeref, en parlak kazanç gazilikti, şehadetti. (s. 404)

Artık İstanbullu Hoca onun için de yoktu, onun için de rahmetle anılacak bir ölü idi. (s. 404)

Bir kalleşle, hırsın insanlıktan çıkardığı bir yüze gülücü, bir dost görünen hainle uğraşmaktansa bir yaylım ateşine karşı hücumla kalkmak çok daha kolay, kolaydan da fazla bir şeydi, insanın göğsünü estiren, türkü söyler gibi, ilâhî okur gibi nâra attıran bir yiğit oyunu idi. (s. 418)

Salih'in ve Salih'in yüzü de, vücudu da yara bere, çizik ve çibanlar içindedir, pislik içindedir: (s. 420)

2.2.3.2.1.2. Yer Tamlayıcısı Ortak Bağımlı Sıralı İsim Cümleleri

Hoca'ya karşı duyduğu müsamahada sevgi vardı, şefkat vardı, merhamet vardı. (s. 329)

2.2.3.2.1.3. Zarf Tümlenci Ortak Bağımlı Sıralı İsim Cümleleri

Sustuğu zaman çok daha kuvvetli ve tesirli idi. (s. 368)

2.2.3.2.1.4. Yüklemeleri Ortak Bağımlı Sıralı İsim Cümleleri

Ya onu, ya ötekini seçmeliydi. (s. 273)

Ve bütün bunlar Küçük Ağa'nın içini birer kurt gibi kemirip dururken burada kalmanın ne tadı, ne de mânası vardı. (s. 280)

Sesinde ne suçlu tonu, ne de savunma endişesi vardı. (s. 359)

Kiminde merak vardı, kiminde diş gıcirtısını andıran bir şey (s. 373)

Bunların tartışması ayrı ve hiç değilse şimdilik gereksiz bir şeydi. (s. 389)

Şehirde paniğe yakın bir telâş ve korku vardı. (s. 395)

Etem macerasının bu sonucu yüzünden eski başarıları hatırlayıp üzülenler, hattâ umutsuzluğa kapılanlar da vardı. (s. 397)

Kısacası savaş burada da aynı hızı, aynı karakteri taşımakta idi. (s. 411)

Küçük Ağa artık öfkesinde vahşi, sükûnetinde mağmum bir insandı. (s. 424)

2.2.3.2.2. Bağımsız Sıralı İsim Cümlesi

2.2.3.2.2.1. İsim Cümlesi ve İsim Cümlesi Şeklinde Oluşan Bağımsız Sıralı İsim Cümleleri

Ahdimiz var, bizim de kanunumuz var. (s. 263)

Küçük Ağa önde, Salih iki adım gerisinde idi. (s. 263)

İnsan her yerde ve her zaman insandı, gururunu, çıkarını, onurunu dâvadan üstün tutması sık sık görülen bir şeydi. (s. 265)

Bu sırada gözleri yanan Küçük Ağa, şıpır şıpır ağlayan da ocağın başında Salih idi. (s. 274)

Tevfik Bey şimdi sapsarı idi, Sarı ise ondan da beterdi. (s. 278)

Kötülemeye kalkıştığın Küçük Ağa ile Çolak senden vefalı, mukadderatımızla senden daha çok alâkalı. (s. 279)

Gizli bir şey dile düşmüş diye telâşlanan onlar, dile düşüren ise sensin. (s. 279)

Küçük Ağa, evet kırgındı. Ama bu sırf San Mehmed'in yüzünden değildi. (s. 280)

Havaya sinen duygu hüzüdü, kül rengi sınırsız ve sonu gelmeyeceğe benzeyen bir hüznün. (s. 293)

Nerede kaldığını bildiği de yalnız Ökkeş idi, onu hallederse ötekilerin yerini öğrenmek kolaydı.(s. 299)

Bu trajik savaşta yenilişin hesabını yapmak kolaydı. Fakat zor olan, Küçük Ağa'yı terleten, diken üstünde gibi tedirgin eden zaferdi, zaferden sonrasydı.(s. 307)

Bu zaferdi; bu milletin bayramı idi ve bayramın ana çizgilerinden birinde de Küçük Ağa ile İstanbullu Hoca'nın iki ebediyet ucundan bir ışık hızı ile

birbirlerine doğru uçuşları, sonra da sarmaş dolaş olup bir kişilik hâlini alışları vardı... (s. 330)

Akşehir'de ilgilendiği, sevdiği, özlediği ne varsa hepsi de ayrı bir yürekler acısı idi, onun da buna dayanacak hâli yoktu. (s. 332)

Aynı övülecek, benimsenecek, sevilecek durumu tutan daha birçok Rum vardı, Ermeni vardı. (s. 338)

"Yo len Hacım; bu pek öylesi değil...(s. 339)

Sonra bir de dün vardı, dünler geride bıraktığı dünler vardı. (s. 356)

Kendisi yoktu, İstanbullu Hoca vardı. (s. 356)

Teyfik Bey'e gelince onun başı önüne eğik, dudakları sımsıkı kapalıydı, ama bu hâlde korkudan, suçlu sinişinden çok daha başka bir mâna vardı. (s. 358)

Ankara'nın adını işitmeyenler bile vardı, orduyu İsmet Paşa'dan ibaret sayanlar ve daha kötüsü bir Etem Bey - İsmet Paşa çatışması olarak kabul edenler vardı.(s. 371)

Tut ki öyleyim. Lâkin sonuç itibariyle ben bir kişiyim.(s. 372)

Düşman belliydi ve bütün vatan, bütün Ümmet-i Muhammed için aynıydı. (s. 374)

Kaşları çatık, alnı canı sıkılmış gibi hafifçe kırışık ve alt dudağı daima harekette. (s. 399)

Kuvâyı Milliye vardı, ordu çekirdeği vardı. (s. 410)

2.2.3.2.2.2.Fiil Cümlesi ve İsim Cümlesi Şeklinde Oluşan Bağımsız Sıralı İsim Cümleleri

Ortaya çıkan hava ne olursa ona uyacaktı. Ama hangi davranışın uygun olduğu belli değildi. (s. 251)

Yüzbaşı Nâzım'ı gördüğü bütün zabitlerden daha çok sayıyor, beğeniyordu.

Ama Reis Bey'le Ali Emmi'ye karşı bir başka sevgisi, daha başka türlü bir saygısı vardı. (s. 251)

Nassossa bi elime düşen sen, tilkinin dönüp dolaşp..." (geleceği yer kürkçü dükkanıdır.) (s.253)

"Valla Beğ, sen de bilin işte, kimsesiz herifin biriyim ben, bi şu kara kızım var." (s. 286)

Ahır ve samanlığı gözden geçirdi, her şey istediği gibiydi.(s. 300)

Gecelik giymişti ama klotunu çıkarmadığı alttan görünen dolaklarından belliydi. (s. 305)

Yeni bir nehre, nehirlerin en delidolusuna geçiyordu ve akışın yönü yordamı belli değildi. (s. 307)

Bu arada Salih'in içi içini yiyordu; zehir gibi bir kararsızlıktı bu. (s. 322)

Merdivenin başına bir idare lâmbası konmuştu, kendi oturdukları odada ne ışık, ne de ateş vardı (s. 333)

Minas her şeyden önce işini düşünüyordu, Ama onun da dertlenmeden yapamadığı belliydi, imparatorluğun çöküşüne rağmen, ekmeğini yediği, emek paylaştığı bu toprakla bu insanlara bağlı kalan pek az Hıristiyandan biri idi o. (s. 334)

Üzme kendini üzme; ben Osmanlı'yım Ali Emmi, Osmanlı. (s.336)

Reis Bey belli belirsiz bir şekilde kıskançlığı andıran bir şeyler duydu. Fakat bu böyleydi işte. (s.336)

Salih şimdi yalnız ve yalnız Niko ile hesaplaşmak için yaşıyordu ve Osmanlı ülkesinde şimdi binlerce ve binlerce Salih vardı.(s. 338)

Aldım ilâçları., bir şurup iki de hap var. (s. 340)

Sonra sesine tatlı bir canlılık geldi."Ama şimdi bir yeni doğuş ümidi var.(s. 345)

Akşehir için için, ağlaya ağlaya acı haberi bekliyordu artık. Fakat Ali Emmi'de Doktor Minas Efendi'yi hayran eden bir direniş vardı. (s. 348)

Zira evi altı ağa paylaşmışlardı ve onların odalarında baş başa vermiş olmaları pek muhtemeldi. (s. 371)

Havada ağır ağır dalgalanan sigara dumanları kül mavisi bulutlar gibiydi. Ve duvarlar boyunca, kimi bağdaş kurmuş, kimi diz çökmüş olarak oturanlar evde yatıp kalkan altı ağadan ibaret değildi. (s. 371)

"Sizden kat'i ricamızdır," diyordu Doktor İstanbullu Hoca'ya, sahi, o bir zamanlar İstanbullu Hoca idi. (s. 387)

Bunu da biz ilminizden ve vicdanınızdan bekliyoruz; zira ilminize de vicdanınıza da saygımız ve takdirimiz büyüktür" (s. 388)

2.2.3.2.2.3. İsim Cümlesi ve Fiil Cümlesi Şeklinde Oluşan Bağımsız Sıralı İsim Cümleleri

Yine de surlar yemyeşildi, toprak kokusu yine de gönül alıyordu ve doruklardaki karlar yine de sarışın fısıltılarla insanın içine zevk veriyordu, ılıkılık veriyordu. (s.256)

Bunca hak hukuk var aramızda, Hoca Efendi'yi bulur da bir şey yaparsan hakkımı valla da billâ da helâl etmem." (s. 253)

Nükte yapan, pişekârlık yapan sanki o değildi. Ve artık herkes gülüyordu. Sonra Tevfik Bey aynı şeyi ötekilere de sordu. (s. 287),

Başı kar gibi bir tülbentle örtülüydü, daha kendisi çocuk denilecek yaşta iken ufacık bir çocukla dul, kimsesiz kalmıştı. (s.333)

Şakanın adı "horata" idi, koca herifler de horatadan pek hoşlanırlardı. (s. 335)

Yalnız kendisi değil, bir hayli akli başında Ermeni, ötekileri sarıveren vahşi ve kalleş sarayı önlemek için bütün güçleri ile çalışmışlardı. (s. 343)

Meşrutiyet keşmekeşi dün gibi gözlerinin önünde idi ve Reis Bey Balkan bozgununun da, Cihan Harbi trajedisinin de asıl sebeplerini işte gün gibi biliyordu (s. 347)

Bugün her konuda hattâ herkesi bir çerçeve içinde ilgilendiren ölüm kalım meselesinde bile patlak veriveren ikilikler, üçlükler, Reis Bey'e göre, işte o tutumların zehirli meyveleri idi. Ve bugün tekerlek kırılmıştı. (s. 347)

Her saniyede bir büyük sezışin ufuk genişliği vardı ve Ali Emmi açıkça görüyor, ama anlayamıyordu. (s.350)

Ses zayıftı, ama yine de bir nâra gücü taşıyordu. (s.350)

Yaptığı aptalca bir şeydi, pekâlâ kuşkulandırabilirdi...(361)

Bir resim gibiydi, göz kapaklarında, kirpiklerinde, alın çizgilerinde ve göze yakın adalelerde en küçük bir kıpırdama bile olmamıştı.(s. 363)

Cevapların hepsi de müsbetti, hepsi de "anca beraber, kanca beraber," diyorlardı(s. 364)

O bir hakiki ve büyük kahramandı; Etem Bey bütün samimiyeti ile hakiki ve büyük bir kahraman olduğuna inanıyordu. (s. 365)

Elinden geldiği kadar tarta tarta, tedbirli konuşmak, lâfın nereye varacağını, nasıl yorumlanabileceğini önceden hesap etmek zorundaydı, bunu iyi biliyordu. (s. 373)

Kulakları kırıştıydı. Fakat sofada beklediği konuşmalar olmadı. (s. 377)

Çekinilecek bir şey yoktu, sestem pek güzel anlaşılıyordu bu. (s. 377)

İnsanlar, insanlar, insanlar vardı, bunlar da ani bir göçten sonra bir salona doldurulmuş kitapları andırıyorlardı. (s. 410)

Bir rastlantı idi elbette; ama Âkif -ayni niyetle değil- bu konuya da dokunmuş, müsamaha -o tesamüh diyordu- için, aşağı yukarı şunları söylemişti: (s. 417)

2.2.3.2.2.4. Karma Sıralı Cümleler

Kuş kurt var, eşkiya var, don var, ayaz var, köy köy sürtecek gayri bi kör, bi topal, bi de çolak. (s.255)

Tabancası tertemizdi, atışa hazırda. Fakat onun maksadı başkaydı. (s. 268)

Dalgındı, kendi kendine söylenir gibiydi ve sanki Salih orada yoktu veya onu unutmak, yok saymak istiyordu. (s. 273) (ilk üç cümle isim cümlesidir ve karma sıralı isim cümleleridir.)

Size karşı duyduğum saygının büyüklüğü başka hiçbir sebepten değil, hele korkudan hiç değil, bu bilginizi sakladığınız içindi. (s. 279)

Şimdi Askerlik Şubesi de o idi, kadı da, mutasarrıf da o idi. (s. 285)

Bunlar da asık suratlı, nemrut kişilerdi, konuşup görüştikleri kimse yoktu (s.297,298)

Küçük Ağa'nın tasarladığı şey tehlikeli, fakat basitti, kesin sonucu almanın da başka yolu yoktu. (s. 299)

Emmi kendini sever, yaşının küçük olmasına rağmen sayardı, hattâ kendisine bağlıydı. Fakat onlar arkadaşları, yarım asıldan çok fazla süren bir çevre, alışkanlık, görgü ve anlayış arkadaşlığı idi bu. (s. 336)

Ümit artık İstanbul'da değil Ankara'da idi ve bu ümit pırıl pınlı, muhteşemdi, insanı hayata yeniden kavuşturacak kadar kudretli idi.(s. 348)

Artık Küçük Hacı ile Haşim Hoca'nın sesleri de çok daha başka idi, apayrı seslerdi, hiçbir insan sesinin benzemedği, benzemeyeceği bir yumuşaklık ve tatlılıkları vardı, hiçbir insan sesi, insandan bu kadar ayrı olamaz, bu kadar ilâhi, bu kadar avutucu olamazdı. (s. 349)

Evet, bu bir toplantı, bir duruşma idi, bir mahkeme havası vardı.(s. 372)

Portre netti, kesin çizgili idi, ayrıntıları vermiyor, üstelik onları aratmıyordu, cümleleri de -tastamam hatırladı- şu idi(s. 416)

2.3. KURULUŞLARINA(ÖGELERİNİN SIRALANIŞINA, YÜKLEMİN YERİNE, SÖZDİZİMİNE) GÖRE CÜMLELER

Banguoğlu'na göre isim cümlesinde dört üye vardır ve bunların sırası şu şekildedir: Özne – zarf tümleci – dolaylı tümleç – yüklem. Bu sıralanış fiil cümlesinden farksızdır. Ek fiil bir durum fiili olduğu için dolaylı tümleç bulunma (DA) durumunda bulunur. İsim cümlelerinde bu sıra esastır ve fiil cümlelerinde olduğu gibi isim cümlelerinde de vurgulanmak istenen sözcük yükleme yaklaştırılır; fakat zarf tümleci isim cümlelerinde özellikle cümlenin başına alınarak belirtilir. Ayrıca yüklemün özneye doğru yaklaştırılması veya başa alınması yani devrik cümle isim cümlelerinde görülebilir. (Bk. Banguoğlu 2007: 535-536) Şimşek, Türkçe' de isim cümlelerinde özne ile yüklemün genellikle yan yana düştüğünü belirtir. “Var” ve “yok” yüklemleriyle kurulan isim cümlelerinde bu durumun belirgin bir biçimde görüldüğünü bu tür isim cümlelerinde tümleçlerin öznedan önce geldiğini belirtir ve Türkçenin düz isim cümlelerinde öge sırasının şu şekilde olduğunu söyler: Tümleç – özne – yüklem. Bunun yanı sıra isim cümlelerinde nesne bulunmadığı gibi yönelmeli ve çıkmalı tümleçlerde bulunmaz. İsim cümlelerinde sadece bulunma eki almış tümleç bulunabilir. (Şimşek 1987: 21-39)

İsim cümlelerinde özne, yüklem, dolaylı tümleç ve zarf tümleci öge olarak bulunabilir.

2.3.1. Kurallı İsim Cümleleri

Gökyüzü neyi var neyi yoksa boşaltacak gibi idi. (s. 9)

Ve soğuk, yaşlılarla çocuklar için açlık kadar yıkıcı idi. (s. 9)

Tekke Deresi'ne doğru sokulan bu kârgir ve kiremit damlı evlerde hava bambaşka idi. (s. 10)

Acaba yeni sahip, yeni efendi bunlar mı idi? (s. 10)

Sanki onlar kral, ötekiler köle idi. (s. 10)

Dişer dokunur değişiklik sadece evlerin yapısında idi.(s. 12)

Bunlar bozgunun sakat, yarım kalmış döküntüleri idi. (s. 13)

Canlı, sıhhatli, neşeli idi. (s. 15) (Sıralı cümlelerdeki isim cümlelerinde isim yüklemine bulunan ek fiil düşmüştür.)

Eski Müdür Necati Bey gişede idi. (s.15)

Ekmek arslanın ağzında idi.(s. 16)

Sanki onlar kral, ötekiler köle idi.(s. 10) (Sıralı cümlede bulunan ilk cümledeki isim yüklemine ek fiil düşmüştür.)

Topyeri ile Çobankaya'nın arasındaki Tekke Deresi'ni bir üçgenin tabanı gibi kapatan Taşoluk Sokağı iki fırını, bir bakkalı, bahçeli ve iki, üç katlı evleri ile Akşehir'in gözde semtlerinden biri idi. (s. 18)

Salihlerin evi bu çıkmazın sol tarafında, en dipte idi. (s. 18) (Sıralı cümlelerin ilk cümlesinde isim yüklemine bulunan ek fiil düşmüştür.)

Mühim olan ise karşı evin penceresi idi. (s. 19)

Şimdi şakacılığı da şaşılacak kadar tabii idi. (s.20)

Kadının hüznü burada ebedi ayrılışın melalinden de koyu idi. (s.25)

Dönen bir o idi. (s. 29)

Bunlar delirmiş bir kızgınlığın, ama kelepçelenmiş deli bir kızgınlığın yaşları idi. (s.37)

Kerpiçlik bahçelerin yanında idi.(s.46)

Büyük Aynalık denilen ve yol tarafına düşen kısım sazlar, yosunlar, nilüferler ve su altında boyuna kıvırdanan kırbaç gibi ince uzun otlarla çocuklar için tam bir efsane bölgesi idi. (s.46)

*Acaba şimdi de **öyle mi idi?** (s.47)*

*Bu **acayip bir savaşın ilk günü idi.** (s.48)*

*Duvarlar romantik tablolarla hemen hemen **kaplanmış gibi idi.** (s.49)*

*Duvarlar boyunca uzanan peykeler **dolu idi.** (s.49)*

***İçmek saadeti idi.** (s.51)*

*Hepsi birbirlerine **kenetlenmiş gibi idiler.** (s.53)*

*Ligor veya Minas yine öyle **efelerin efesi gibi mi idi?** (s.55)*

*Bu ümit **nerede idi, hangi ocakta idi?** (s.58)*

*İstanbullu Hoca'nın Akşehir'e gelişi **Mayıs'ın 29'unda idi.** (s.58)*

*İstanbullu Hoca'nın asıl adı **Mehmed Reşid idi.** (s.58)*

*Renkleri **yeşile çalan açık elâ idi.** (s.59)*

*Bu mütarekeden bu yana **böyle idi.** (s.61)*

*Her evin beklediği biri **vardı.**(s. 9)*

*Bunu düşünen veya düşünmeye cesaret eden pek **yoktu.**(s. 10)*

*Korkmaya hakları **yoktu.** (s. 10)*

*Bütün kasaba, bütün memleket **sahipsizdi.**(s. 10)*

*Tek tek değil de bir arada susuşun bir başka mânası **var gibiydi.**(s. 10)*

*Ama kasabanın değişmeyen, hatta büsbütün canlanan bir yönü de **vardı.**(s. 10)*

*Ve beşikteki çocukların, kaniyaklı kızcağızların korkmamaları **lâzımdı.** (s. 10)*

Korkmaya hakları yoktu. (s. 10)

Bu bir ümitti. (s. 11)

Zira ne de olsa bunlar, kendilerine göre bir hukuku bulunan savaşın rakipleri idiler. (s. 11)

Nitekim genç Niko'yu herkesten fazla sevişleri onun Rum oluşundan değil. (s. 11)

İtalyancayı bilişinden ve sokulgan, cana yakın oluşundandı. (s. 11) (Sıralı cümlelerin ilk cümlesindeki isim yüklemine bulunan ek fiil düşmüştür.)

Salih dokuz yaşında, orta boylu, zayıfça, fakat acı bir kuvvete sahipti. (s. 11) (Sıralı cümlelerdeki isim cümlelerinde isim yüklemine bulunan ek fiil düşmüştür.)

Yaşına rağmen erkek yapılı ve mizaçlı idi. (s. 11) (Sıralı cümlede ilk cümlede isim yüklemine bulunan ek fiil düşmüştür.)

Niko ise yedi yaşında pespembe, gri gözlü, kumral saçlı, kız gibi bir şeydi. (s. 12) (Sıralı cümlelerdeki isim cümlelerinde isim yüklemine bulunan ek fiil düşmüştür.)

Bahçeler nasıldı? (s. 12)

Duvarlar putlu muydu? (s. 12)

Doğrusunu söylemek gerekirse, Gâvur Mahallesi'nin öyle pek mühimsenecek özellikleri yoktu. (s. 12)

Niko kilisesine devam ederdi. Fakat bütün bu ayrılıklara rağmen arkadaşlıkta değişen bir şey yok gibiydi. (s.13)

Ve artık bütün iyi dilekler boşunaydı. (s. 13)

Bu ses mezarda bile kulaklarını bırakmayacak gibiydi. (s.14)

Bu bir alarmdı. (s. 14)

Ardında konuşanlar vardı, gâvurca konuşanlar (vardı). (s. 14) (Sıralı cümledeki ikinci cümlede yüklem düşmüştür.)

Sesi de belirsizdi. (s.15)

Şimdi inadına, belli etmeye çalışır gibiydi. (s. 15)

Niko 'da ne olduğunu göstermek isteyen bir hâl vardı. (s.15)

Açtı. (s. 15)

Telgrafın başında ve müdür masasında İtalyan zabitleri vardı. (s.15)

İyice ihtiyarlamıştı. (s.15)

Sanki yine iki kolu, iki bileği ve tuttuğunu koparan iki eli vardı, demirci eli (vardı). (s. 15) (Sıralı cümledeki son cümlelerin yüklemi düşmüştür ve bu düşen isim yüklemi görülen geçmiş zamandır.)

Bildığın gibi değil. (s. 16) (Ek fiil düşmüştür.)

Salih'in içi bir tuhaftı. (s. 16)

Yemek için ikinci ele pek lüzum yoktu. (s. 16)

Sağ kulağı yarım.(s. 16)(Ek fiil düşmüştür.)

Yanağı kapanmış bir yaradan ibaretti. (s. 16)

İşte şimdi sinmek üzereydi. (s. 16)

Evet bir midesi vardı hâlâ. (s. 16)

Direnmek, her ne pahasına olursa olsun direnmek lâzımdı. (s.17)

Salih artık onun çocukluk galibi Salih'ti. (s. 17)

*Gerçekten de Niko **eskisi gibiydi** artık. (s. 17)*

*Döndüğü zaman elinde kocaman bir paket **vardı**. (s. 17)*

*Sokağın tam ortasında Halihane'nin büyük bahçesine dayanan bir çıkmaz **vardı**. (s. 18)*

*Bir vakitler, üç kız ikisi oğlan, beş çocuklu bu ev, o devrin kendine mahsus varlık ve saadeti ile **cıvıl cıvıldı**. (s. 18)*

*Fakat Ligor **tembihliydi**. (s. 18)*

*Hiçbir tarafa bakmadığı hâlde bütün sokak halkının pencerelere üşüştüğünden **emindi**. (s.19)*

*Acaba Raziye **orada mıydı**? (s. 19)*

*Taşlık hatırladığından daha **serin**, çok daha **loştu**. (s. 19) (Sıralı cümlelerin ilk cümlesinde isim yüklemi düşmüştür.)*

*Karşıdaki bahçe kapısı **aralıktı**. (s. 19)*

*Ama torunları da **yoktu**. (s. 19)*

*Kümes **bomboştu**. (s. 19)*

*Bu iş nasıl olsa olacaktı, ama ilkin verdiği bir koku **vardı**. (s. 19) (Sıralı cümlelerin son cümlesindeki isim yüklemine ek fiil vardır.)*

*Bu da **az şey değildi**. (s. 19)*

*Hiçbir tarafa bakmadığı halde bütün sokak halkının pencerelere üşüştüğünden **emindi**.(s. 19)*

*Soldaki mutfak kapısı ardına kadar **açıktı**. (s.19)*

*Ve mutfak da çoktan **terk edilmiş gibiydi**. (s.19)*

*Bir kadının bu sesi çıkarabilmesi için ana olması, bir oğlunu şehit vermesi, dul kalması ve nihayet, son oğlunu da işte böyle cepheden beklemesi **gerekti**. (s. 19) (Sıralı cümledeki ilk iki cümlede isim yüklemi düşmüştür.)*

*Ve, insanın harbin ne demek olduğunu anlaması için bu sesi işitmesi **gerekirdi**. (s. 19)*

*Fakat artık salıncaktaki bebeğe **söyler gibiydi**. (s. 20)*

*Lâmba **değil kandildi**. (s. 21) (Sıralı cümledeki ilk cümlede “-i di” ek fiili düşmüştür.)*

*Kasabada da cephedekine benzer bir şeylerin olduğu **belliydi**.(s.21)*

*Mutfakta biraz önce bir şeyler yendiğini belli edecek hiçbir şey **yoktu**. (s. 21)*

*Ekmek tenceresi hep **eski yerindeydi**. (s.21)*

*Tencerenin kapağını kaldırdı, **boştı**. (s. 21)*

*Ekmeğin dünden bittiğini bilen sanki o **değildi**. (s. 21)*

*Biri huzur ve ümit günlerinin hatıraları ile **mahzun**, öteki üç yıldan beri ilk defa **yorgundu**.(s.22) (Sıralı cümlede ilk cümlede isim yüklemine bulunan ek fiil düşmüştür.)*

*Uykusuzluğun, yorgunluğun bitkinlik haline varması **başka**, uykusuzluğu, yorgunluğu, pisliği, açlığı duymak **başka şeydi**. (s. 22)*

*Yalnız kol ve yüz meselesi de **değildi**. (s.22)*

*İçerde ise alevler, tatlı bir ılıklik, sessizlik, huzur ve dinlenme, yorgan, altında uyuma imkânı **vardı**.(s.23) (Sıralı cümledeki isim yüklemeleri düşmüştür.)*

*Fakat kurtarılmış, garantiye alınmış birkaç gün, hattâ birkaç saat, hayat içinde bir başka **hayattı**. (s.23)*

*Mis gibi kokan çamaşır bohçasında yaşama denilen sonsuz dram (vardı), hesapların, kitapların, ümitlerin iflâsı **vardı**. (s.23) (Sıralı cümledeki ilk cümlede isim yüklemi düşmüştür.)*

*Fakat bambaşka **bir unutuşt** bu. (s.23)*

*Unutuş da değil de sadece çölde bırakılan koldan ibaret bir **hatırlayış**. (s.23) (İsim yüklemine bulunan ek fiil düşmüştür.)*

*Anasına **muhtaçtı**! s(s.24)*

*Bunların iyice kaynaması **lâzımdı**. S.(24)*

*Fakat elbise işi büyük **dertti**. (s. 24)*

*Başka bir elbise **yoktu**. (s. 24)*

*Sesi tuhaf bir şekilde **donuktu, duygusuzdu**. (s.25)*

*Kadının hüznü burada ebedî ayrılışın melalinden de **koyu idi**. (s.25)*

*Gök masmavi, pencereleri doğuya bakan oda güneşin ilk ışıkları ile **aydınlıktı**.(s.25)*

*Ama bu daha çok **sokaklar (içindi) ve çarşı içindi**. (s.26) (Sıralı cümledeki ilk cümlede isim yüklemi düşmüştür.)*

*Ötesi **teferruattı**. (s. 26)*

*Güzel yüzü geniş bir gülümseyişle **ışıl ışıldı**. (s.27)*

*Raflar **bomboşt**. (s.30)*

***Sıhhatli, sağlam, hareketli, dinç ve kendinden emindi**. (s.27) (Sıralı cümledeki ilk dört isim cümlesinde “-i di” ek fiili düşmüştür.)*

*Niko'nun dükkânı **kocamandı**. (s.31)*

Salih'in başı artık eğikti. (s.32)

Teklif akla yatkındı. (s.33)

Bardaktaki şeker yerine beş on kuru üzüm vardı. (s.39)

Burada yüzen kahramanlar da vardı. (s.46)

Tıpkı o günkü gibi Salih bugün de işte böyle Büyük Aynalığa bakar gibiydi. (s.46)

Zira kasabada bu işi becerecek işbirliği, harekete geçme gücü ve para yoktu. (s.46)

Yenilmek galiba bunların hepsi birdendi. (s.47)

Bütün bildikleri Rüştüye'de okuduğu "Oku" isimli kitabından ve babasının söylediklerinden kafasında kalan parça bölük cümlelerden ibaretti. (s.47)

Ama mademki bu mucize artık imkânsızdı, mademki memleket batmıştı, yenilmişti, menevşelerden başka şeyler düşünmek gerekti artık. (s.48) (Bu cümle karma sıralı bir cümledir. Bu karma sıralı cümle iki isim ve iki de fiil cümlesinden oluşmuştur.)

Bir kumandan değil, bir eşkiya idi sanki ve bir mağaraya sinmişti. (s.48)
(Sıralı cümledeki ilk isim cümlesinde ek fiil düşmüştür.)

Duvarlarda ve gözlerde daha şimdiden çakarkeyfin pırıltıları vardı. (s.49)

Herkeste bir efe hâli vardı. (s.49)

İçmekten mes'uttu. (s.51)

Aralarında Çerkez Reşid ve Ermeni Minas da vardı. (s.53)

Baktı bu Minas'dı, onun yanında da Çerkez Reşid vardı. (s.53)

Midesi ağzına gelecek gibiydi. (s.53)

*Ama kafasının bir yanı artık **pırl pırlıdı.** (s.53)*

*Tel çerçevesi gözlüğü, uzun ve beyaz sakalı ile bu köşede de sadece Ali Emmi **vardı.** (s.53)*

*Minas, Ligor, Çerkez Reşid... Evet hepsi de birbirlerine kolları ile **bağlıydılar.** (s.54)*

*Şimdi artık Salih'ten beter veya Salih'ten bir parça iyi bir şey **yoktu,** tıpkı Salih gibi bir şey **vardı.**(s.54)*

***Tıpkı Salih gibi kolu kanadı kırılmış, dünyası yıkılmış bir şey.** (s.54) (Sıralı cümledeki ilk cümlenin isim yüklemi düşmüştür. İkinci cümlede ise “-i di” ek fiili düşmüştür.*

*Adı bile **yoktu.** (s.54)*

*Mukavemet edecek hâli **yoktu.** (s.54)*

*Şimdi ise **bu sesin farkında bile değildi.** (s.54)*

*Artık içinde bir kuvvet, bir genişlik **vardı.** (s.55)*

*İstek hürstan **farksızdı** ve **imkânsızdı.** (s.55)*

*Üstelik, bu işlenmemiş kafa yüzünden her zaman olduğunun aksine dimdik sezislerinin ve bu sezislerden doğan duyguların peşine düşecek takatı da **yoktu.** (s.55)*

*Ayağını bağlayan duyguların arasında korkuya benzer bir çekingenlikten utanca kadar her şey **vardı.** (s.55)*

*Zira bu cümlelerin sualleri aşması da **gerekti.** (s.57)*

*Hilâl için bir ümit **var mıydı?** (s.57)*

*Ama böyle gönüllerde **vardı.**(s. 58)*

*Bu gelişi hatırlamayanlar bile **vardır**. (s.58)*

*Halk, ileri gelenlerinden çoluk çocuğuna kadar **merak ve heyecanla doluydu**.(s.59)*

*Hattâ hu körpe yüzü görür görmez hayâl kırıklığına uğrayanlar (**vardı**), güvensizliğe kapılanlar bile **vardı**.(s.59)(Sıralı cümlelerin ilk cümlesinde yüklem ismi düşmüştür.)*

*Sesinin tesiri **tam**, tonuna hâkimiyeti kusursuz ve mantığı ise **sağlamdı**. (s.60)
(Sıralı cümledeki ilk cümlede “-i di” ek fiili düşmüştür.)*

*Onun Konya Valisi’ne yazdığı tavsiye mektubu, **Vali’nin Akşehir müftüsüne gönderdiğinden de övücü idi**. (s.60)*

*Satırları arkasında âdeta “Hoca ne isterse öyle olsun” diyen bir mâna **vardı**.
(s.60)*

*Bir silah kendi kudretini nasıl bilmezse Hoca da **öyleydi**, bu konuda **yüzde yüz idraksizdi**. (s.60)*

*Boynunu bükmeyen, el ovuşturmayan, göz kaçırmayan bir alçakgönüllülüğü **vardı**. (s.60)*

*Bu ihtiras dinine, padişah ve halifeye bağlılıktan başka bir şey **değildi**. (s.60)*

*Yapısından ve yetiştiği çevreden gelen birtakım üstünlükleri **vardı**. (s.61)*

*Meselâ **yakışıklı**, dinç bir **erkekti**. (s.61) (Sıralı cümledeki ilk cümlede ek fiil düşmüştür.)*

*Gür ve bitimlerine doğru kavis alan kaşları (**vardı**), hafifçe köprülü burnu (**vardı**), kumral ve modaya uygun kesilmiş badem bıyıkları (**vardı**), geniş alnı (**vardı**), kestane renkli iri gözleri (**vardı**), uzun boyu (**vardı**), sağlam omuzları (**vardı**), daracık kalçaları **vardı**. (s.61) (Sıralı cümledeki ilk yedi cümlede isim yüklemi düşmüştür.)*

*Aslında ortaya ancak varan bir zekâsı (**vardı**), hattâ klâsik tahsili koruyamayan bir bilgisi **vardı**. (s.61) (Sıralı cümledeki ilk cümlede isim yüklemi düşmüştür.)*

*Kendi durumu ile uzak veya yakından ilgili bütün meselelerde **uyanıktı**.(s.61)*

***Normal zamanlarda sınıfının en üst noktasına kadar varabilecek bir adamdı**. (s.61)*

*Zât-ı Şahane de Kuvâyı Milliye'ye karşı **muhabbetkâr(imiş)** ve **hi-mayekâr imiş, teşvik ve teşci etmekte imiş**. (s.102)*

*Biz biliyoruz ki, Kuvâyı Milliye **böyle eşkiyaları tenkil etmeye çalışmakta ve etmektedir**. (s.102)*

*Zât-ı Şahane de **Kuvâyı Milliye'ye karşı muhabbetkâr ve hi-mayekâr imiş, teşvik ve teşci etmekte imiş**. (s.102)*

*Asıl tehlikeli olanlar **bunlardır**. (s.102)*

*Doktor başını yere eğmiyor, söylediklerinde, inanç ve tereddütlerinde ısrar ettiğini Hoca'ya bakarak belirtmeye çalışıyordu. Fakat söyleyecek sözü yoktu artık. . Olsa bile söylememesi **gerekti**. (s.103)*

*Aralarında belki de bu gayeye hulûs-ı kalb ile bağlananlar, belki de iman za'fının doğurduğu telâş ile halâs bu yoldadır diye nefislerini feda edenler **vardır**. (s.103)*

*Bâtılın mazereti **yoktur**. (s.103)*

***Günahtır**. (s.104)*

***Allah'ın evindesin**. (s.104)*

*Heyecanlıydı, bu heyecanda da Doktor'u görünce duyduğu sevinç **vardı**. (s.104)*

*Oğlun sapasağlam. Üstelik İstanbul'da eği dostu **vardır**. (s.105)*

*Bende kol kanat kalmamış, üstelik orada bana Salih diyecek bir Niko **var**. (s.105)*

*Rakı **yok**. Rumlarla düşüp kalmak **yok**, sırnaşıklık **yok**.(s.105)*

*Salih'i artık çarşıda pazarda gören **yoktu**.(s. 106)*

*Fakat bir gün anlaşıldı ki, Salih daha öteden, Ucuzluk tarafından gelmektedir ve bu işin o kötü kadınla ilgisi **yoktur**. (s. 106)*

*Doğrusu, bu bir **rastlama değil**, pusuya düşürme idi.(s. 106)*

*şimdi avucunda kocaman bir toplu tabanca **vardı**. (s.107)*

*Üzerinde bir ciddiyet **vardı**. (s.107)*

*Bileği ve kolu kuvvetlendirmek **lâzımdı**. (s.107)*

***Toplu ile konuşur gibiydi**. (s.108)*

*Çünkü o gâvur parasına benzeyen taş **olduğu yerde, olduğu gibi durmaktadır**. (s.109)*

*Acele **başka talaş başka!** (s.109)*

*Toplu **bu kurusıkıdan yılmış gibidir**. (s.109)*

*şimdi mesele: "**Ben ne yapayım?..**" diye sorabileceği adamı bulmakta idi. (s.109)*

*Doktor'u camide görünce kabına sığmayacak kadar sevinmesi **işte bu yüzdendi**. (s.109)*

***Bundan emindi**. (s.109)*

Hristaki-Mavridis kardeşler: "**Bunlar İstanbul'a, hele Atina'ya gitseler meşhur olurlardı be!**" dedirttikleri akşamlarından birinde idiler. (s.110)

Çerkez Reşid yine **orada idi**, fakat Niko ve daha birkaç delikanlı **yoktu**. (s.110)

Girdiği avlu **zifiri karanlıktı**. (s.110)

Bir iç avluda idiler. (s.110)

Bu dev gibi bir şeydi. (s.110)

İçerisi **sigara dumanı ile doluydu**. (s.110)

Onun da sesi **donuktu**. (s.110)

Güvenemedikleri, hiç değilse benimsemedikleri **belliydi**. (s.110)

Odada altı kişi **vardı**.(s.111)

Ali Çavuş; **benim sıhhiye çavuşumdu**. (s.111)

Baktım ortalıkta kimseler **yok**. (s.111)

Mühim dedikleri de **haber maber değil**, içini kemirip duran dertlerdi, **kendisi idi**.(s.111-112)

Sesi **öfkeliydi**. (s.113)

Papaz da **orda. Bi harhar bi gürgür**. (s.113)

Elleri dizlerinin üzerinde idi, gövdesi **dimdikti**. (s.113)

Bu saniyeler, bu zaman boş geçmiyordu, çok ağır yükleri vardı. (s.118)

Sıkıldın mı diyeceğine sövse, terslese daha iyiydi. . (s.118)

Doktor bu kuvvet ve çeviklik gösterisinin farkına varmıştı. (s.119)

"Her şey böyle," diye düşündü. (s.119)

Her şey bir bilanço, bir ortalama, bir muhasebe meselesi idi. (s.119)

O zaman "Görünmeyen taraflar"ın ortaya çıkma şansı vardı. Şimdi? (s.119)
Bu, Akşehir ve civarının kazanılıvermesi demektir. Fakat deminki kadar üzülmeye, dünyayı o hüznün penceresinden görmeye de lüzum yoktu. (s.119)
Zira işte Salih vardı. (s.120)
Hem bunun böyle oluşu daha iyiydi. (s.120)
Salih'in iş miş düşündüğü yoktu. (s.120)
Önce bahçeden gireriz demiştim. Amma doğru değil. (s.120)
Hoca'nın evinde, sokak duvarının üstünde yarısı görülen bir pencerede ışık vardı.(s.121)
Solda, duvar dibinde çeşme vardı. (s.121)
Onların altında kiler ile serpin vardı. (s.121)
Elinde iri bir yumak şeklinde sarılmış mum vardı.(s.121-122)
Kusura bakmayın, vaktim dar. (s. 122)
Avluyu geçerken mum artık pek lüzumsuzdu. (s. 122)
Mum hâlâ elinde idi. (s. 122)
Lüzumu yok.(s.123)
Demek ondan da haberi vardı. (s.123)
Evet, Hoca değerli idi, çünkü akıllı ve bilgili idi. Üstelik sağlam bir şahsiyeti vardı. (s.123)
İnançlarına bağlı idi, samimi idi. (s.123)
Şurada doğup büyüdüğünüz, sizi yetiştiren bu güzel, fakat bu zavallı kasabada sizin gibi bir doktora muhtaç, yaşlı, genç ne kadar hasta var. (s.123)
Doğrusu değil, çünkü sağlığın ve hayatın hastalıktan hattâ ölümden beter olduğu hâller vardır.(s.124)
Şimalde Pontus, Şark'ta Ermenistan hortlamak sevdasında. (s.124)
Lüzum yok. (s.124)
Bu size aittir. (s.124)
Doktor meydan okur gibiydi. (s.124)
Sizden kat'i ricamızdır." (s.124)
Kuvvacılar. (s.124)
Fakat mühim ve kat'î olan ilk ricamızdır. (s.124)

O benim selâhiyetim dahilinde değildir. (s.125)

Biz zannettiğinizden çok kuvvetliyiz. (s.125)

Sizin en yakınlarınızın çoğu bizimle. (s.125)

Düşündüğü gibi iki zaptiye neferi orada, yine dibek taşının yanında idiler. (s.125)

Salih de onlarla beraberdi ve tabancası elinde, yüksek ve şakacı bir sesle bir şeyler anlatıyordu. (s.125-126)

Emetliyim. (126)

Elinde silahın da var. (126)

Sen burada oturdukça Yunan Zile'ye de varır. (126)

Büyük adam o. (s.127)

Biz zannettiğinizden çok kuvvetliyiz. (s.128)

Sizin en yakınlarınızın çoğu bizimle. (s.128)

Bize yardım edenlerin arasında asla ihtimal veremeyecekleriniz var. (s.128)

Onlara yardım eden yakınlarım varmış, doğrudur da. (s.128)

Yanına büyük bir hürmetle gelen, bağlılık, takdir gösterileri yapan, sırlarını açıp kendisinin de en gizli düşünce, kanaat ve temayüllerini öğrenen, geç vakitlere kadar dertleştikleri kimseler arasında demek casuslar vardı. (s.128)

Fakat bunları bilememek hepsinden beterd. (s.128)

Bundan emindi. (s.128)

Hocayı mutluluktan deli neşelere uçuran hâli de bu idi. (s.129)

Samimiydi. (s.130)

Evet, düşmanın kana susamış saldırılarına karşı payitahtın bir şey yaptığı yoktu, yapabileceği de umulamayacak gibiydi. (s.130)

Osmanlı ruhu idi bu... (s.131)

Bu mucizeler pınarı idi, bitmez tükenmez iman, yaratıcılık ve kudret pınarı idi. (s.131)

Dahası da vardı. (s.131)

Evet, ölüm Allah'ın emri idi ve inanç yoluna gitmenin şekli ne olursa olsun, heder olmakla alâkası yoktu. (s.131)

Bu daima şehadetti. (s.131)

Yatıp uyumadan önce duyduğu son şey esef idi, sitem idi. (s.131)

Babası iyi adamdı. (s.132)

Kafesin arkasından bir gölge 'Kim o?' dedi. (s.133)

Yine sırtarak da, 'Bende halis kahve var,' dedi. (s.133)

Sebebi de belli. (s.133)

Koca olmasına koca ya, benim sandığım gibi iki büklüm, sarsağın biri değil. (s.133)

Eli hep cebinde. (s.133)

Alay eder gibi bir sırıtışı vardı. (s.134)

Daha elliye bile dört senem var. (s.134)

Biz Kuvâyı Milliyeyiz. (s.134)

Vatan, millet için elbette ölene kadar çalışacağız. Amma çetecilerin hesabına değil. (s.135)

Kuvâyı Milliye çete değildir. (s.135)

Türk ordusudur. (s.135)

İpin ucunu kaçırmıştım, artık elimde değildi. (s.135)

Bak delikanlı,' dedi; sen 'Biz' diyorsun ya, ben de tek değilim, Bir de biz varız. (s.135)

Dedikleriniz de doğru. (s.135)

Ölçüp biçmek gerek. (s.135)

Şimdilik duamız şudur: (s.135)

Hoca Efendi âlimdir, fâzıldır, vatanperverdir, iman sahibidir. (s.136)

Bizim kendisine hürmet ve itimadımız sonsuzdur. (s.136)

Bir tek kusuru var, o da pek genç olması. (s.136)

Bizim hesabımızda onun gençliği de vardır. (s.136)

Bu belki de çok yorgun, fakat aynı zamanda çok endişeli oluşlarındandı. (s.136)

Konuşmak yok, düşünmek, hattâ düşünmek bile değil de, hatırlamak, ümit etmek, hayâl kurmak, ümitsizliklerle ürpermek, can korkusundan donup kalmak vardı, Konuşmalar sadece ve sadece yapılacak işlere bağlı idi. (s.136)

Bu işler de kazanmak, kaybetmemek, öldürmek, öldürülmek ve daha az ölürek daha çok öldürmek endişelerinden ibaretti. (s.136)

Bu demekti ki, insan ve insanlar yoktur, ümitler, arzular, can çekmeleri, özlemeler, hülyalar yok demeye mecbur olduğunuz kadar abestir, gerçek dışıdır ve sadece taarruz veya ric'at veya oyalama veya sarma veya sarılmama planları, emirleri vardır. (s.136)

Sanki harpsiz hayat olamazdı, harpsiz hayat, yapmacık, düzmece, yalan idi. (s.137)

Kuvâyı Milliye ruhunun, bütünü yorgunluklara, yokluklara ve engellere rağmen yurdu birdenbire sarıvermesi bundandı. (s.137)

Zafer, belki de harp denilen fahişenin vaat ettiği öpücüktü. (s.137)

Doktor böyle düşünmenin çok geniş çapta hata olduğunu çok sonraları anlayacak, bunun için at sırtlarında işte böyle kilometreler, kilometreler aşması, aynı kilometreleri karda, ayazda, kırıçta, güneşte, yağmurda, çamurda yaya geçmesi, kurşun sağanağı altında deli bir tümsek arayanları görmesi, yalınayaklı kızların, gök ekin gibi delikanlıların gözleri önünde "Allah" diyerek ruh teslim edişine şahit olması gerekti. (s.137)

Kısacası yanılmanın düzelişi büyük bir milletin bir tek kalp gibi ortaklaşa duyduğu istiklâl azminin harpten çok başka ve çok üstün bir mâna kazanmasına bağlı idi. (s.137)

Amma kolay ve kat'i olan bir şey, bir ihtimal vardı, belki de tek gerçek bu idi ki, gelip geçecek milyonlar ve milyonlar bir vakitler bu ovanın, böyle bir gecesini işte bu nal seslerinin ve bu kahkahalarının uyandırmaya çalıştığını asla bilmeyecekti. (s.137-138)

Sır, galiba işte bu unutulmaya mahkûmiyeti bile bile maceraya razı oluştta, bu rızayı yaratan akıl ermez hakikatte idi, ölümü bir teselli saydıran imanda idi. (s.138)

Bu atlar, bu kahkahaların sahipleri bir büyük akışın zerrecikleri idi. (s.138)

Birliğin başında İtalyancayı çok iyi bilen genç bir ihtiyat zabiti vardı. (s.138)

Millî hareket sadece istilâ hareketine karşı idi. (s.138)

Mütareke hükümlerine aykırı davranış bahis konusu değildi. (s.138)

Şimdi nal seslerinin bir başka heybeti, kahkahaların bir başka pervasızlığı vardı. (s.138)

Haberler iyi idi. (s.138)

Fakat Doktor'un akli fikri İstanbullu Hoca'da ve yarın Akşehir'de yapılacak toplantıda idi. (s.139)

Kabul etmek, her zaman doğru bulmak değildir. (s.139)

Bursa sağlam Osmanlılar için en azından İstanbul kadar değerli, fakat İstanbul'dan daha aziz idi. (s.139)

Bursa büyük nurun doğduğu, geliştiği ocaktı, aklın, bilginin, adaletin ve imanın fetih orduları yarattığı, kuvvet kaynağı olduğu ilk payitahttı. (s.139)

Ve Orhan orada, Murat orada, Osman, Osman. Osman orada... (s.139)

Bunların aralarında bir tane de Mehmed Akif vardı. (s.139)

Fakat bunların hepsi de, karınca kararınca, birer Mehmed Akif'tiler. (s.139)

Küçük Hacı'nın dediği gibi bu Doktorların gittiği gecedен hemen bir sonraki gece idi. (s.140)

Ay yine yusuvarlak, dünya yine masmavi bir nur içinde idi. (s.140)

"Len insafsızlar, bir hayırlı olsun demek de mi yok?" dedi. (s.140)

Bir iki zihin buna takıldı, ama takıldığını belli eden yoktu. (s.140)

Başlar hep eğikti. (s.141)

Odanın havası biraz ferahlamış gibiydi. (s.141)

Kaçak tütünün kuyusu onda. (s.141)

O da doğru. (s.141)

Zât-ı Şahane, Mustafa Kemal Paşa'ya demiş ki, bak bunu iyi dinle, sancak-ı şerif sizinledir, size emanettir demiş. (s.141)

Öyle diye, yani senin anlayacağın, eli kolu bağlı diye Zât-ı Şahane milletin de eli kolu bağlı oturmasını isteyecek, gidişatı başıboş bırakacak değil a...(s.143)

Odada on altı kişiydiler. (s.143)

Aralarında ne olup biteceğini önceden bilen sadece beşi idi. (s.143)

Sesi bütün aşinalıklara yabancı idi, tok ve ölçülü idi.(s.144)

Doğrusu bu ya, Ali Emmi'nin dedikleri akla yatkın şeyler. (s.144)
Yunus Bey, hani bu dediğin işte bir bit yeniği de var. (s.144)
"Haberin var mı," dedi. (s.145)
Soru sanki ona sorulmamıştı veya çok dalgındı. (s.145)
Biz de anladık. Amma velâkin ne etmek, nişlemek lâzım?.. (s.146)
Ne ise o ayrı bahis. (s.146)
Sesler azimli idi. (s.147)
Tek tek merhabalaştılar, hâl hatır soruldu. Fakat söze nereden başlanacağını, ne deneceğini bilen yoktu. (s.147)
Mehmed Efendi oğlumuz ne âlemde Mustabey? (s.148)
Vaziyet pek iyi. (s.148)
Demek Ağır Ceza Reisi Mehmed Bey Kuvvacılardan yana idi. (s.148)
Bu sefer Reis Bey hayret etmiş gibiydi. (s.148)
O gülümseme yine dudaklarında idi. (s.148)
Bunun da tek yolu var. (s.148)

Mumcu da, Sabrı Usta da, İmam da onun gibiydi. (s.149)
Bu namus borcudur. (s.149)
Dediği gibi köprüyü bırakıp geçit aramanın âlemi yok. (s.149)
En mühimi de etrafınıza Kuvvâyı Milliye'nin çete olmadığını, Kurtuluş Ordusu'nun çekirdeği olduğunu yaymaktır. (s.149)
Üç beş kuruş., bir kalıp sabun., bir çift çorap., bir çaputun bile değeri vardır. (s.149)
Mesele vakit kaybetmemekte, gaflete ve dalâlete düşmemekte. (s.149)
Şimdi her tepede bir birliğimiz var. (s.149-150)
Benim bildiğim, inandığım bu. (s.150)
Beş kişilik heyette Yunus Bey de vardı. (s.150)
Şimdi yetmişsekiz yıllık göğsünde saf bir neşenin kanat çırpışları vardı; (s.150)
Ayı, mehtabı ne güzel, çayın şırıltısı, söğüt dallarındaki esinti ne güzeldi. (s.150)
Dünyanın bu kadar güzel oluşu enderdi, çok enderdi. (s.150)

Tek kol çift koldan daha sabırsızdır. (s.150)

Duvarların üstü beyaz, yol ise simsiyahtı. (s.150)

Ortada da fol yok yumurta yoktu yahu! (s.165)

*Yârenlern üstünde epey de adamı **varmış**. (s.246)*

*"Adamları **varmış** " (s.251)*

*İslama eziyet **haram**. (s. 254)*

*Hoca Efendi, **Karaağaç'taymış**.(s.255)*

*Galiba **Yüzbaşı Nâzım'ın yanındaydı**." (s. 260)*

*Bu da **Ahmed Onbaşı'dır**. (s. 262)*

*Batıda erguvan ve mor bulutlar **vardı**. (s. 263)*

***Keskin nişancıymış, pek gençmiş...** (s.265)*

*Fakat bunda kasaba halkının tesiri de **büyükmüş**. (s.266)*

*Hâlbuki cephenin bu kuvvete çok ihtiyacı **vardı**. (s. 266)*

*Akşamlar her yerde ve her mevsimde **çetecinin insanlığını, alelâdeliğini, geçmiş yıllarını bulduğu zamanlardı**. (s. 267)*

*Üstelik bu yol **Küçük Ağa için iki bakımdan da tehlikeli idi**.(s. 274)*

*Kendilerinin belli bir fikri **yoktu**. (s.279)*

*Kasım ayının başlarında bir gün, **yatsıdan yarım saat kadar önce idi**. (s. 281)*

*Hâlbuki onun bir tek isteği **vardı**. (s. 282)*

*Üstelik şimdi önünde bir de İstanbullu Hoca dâvası **vardı**.(s.282)*

***Akşam yemeğinden sonra idi**. (s. 284)*

*Bu husustaki teşhisiniz **doğrudur.** (s. 288)*

*Münakaşadan vareste bir hatası da **var.** (s. 288)*

*Şu anda bir muhasebesi yapılırsa sizlerin İsmet Paşa'dan çok daha üstün bulunmanız **bedihidir.** (s. 288)*

*Vatan, millet gayretinde fedakârlık ve muvaffakiyetlerinizle ona **hem takaddüm, hem de tevafuk etmiş vaziyettesiniz.** (s. 288)*

*Tevfik Bey'in elindeki kuvvetler bir zamanlar son ümit, **hiçbir hâlde boşa çıkmayan, rahat nefesler aldırان, hattâ gün gün ölümü geri çeviren bir ümitti...**(s. 294)*

*Pehlivan Halil "**Adamımız**"dı. (s. 295)*

*Yalnız Reşid'in tabancası **vardı.** (s. 304)*

*Dördü de **cansızdı.** (s. 304)*

*Hırslı olan **hayın.** (s. 321)*

*Zira bu macerada doğrultucu, diriltici, bütün güçleri tazeleyen bir şey **.vardı.**(s. 329)*

*Ali Emmi'nin artık o hiçbir zaman bilinmeyen ve bilinmeyecek olan tek kişilik mücadeleye, o yardım kabul etmez ve sonucu değiştirilemez kavgaya düştüğü **belliydi.** (s. 334)*

Ali Emmi, Adem ile Havva'dan beri bütün insanların tek başlarına çıktıkları büyük yolculuğun eşiğinde idi. (s. 334)

*Reis Bey'le Küçük Hacı Bey de **buradalar.**" (s. 336)*

*Hacı Bey de **burda.**" (s. 339)*

*Tedbirini almak **ilâzım.** (s. 339)*

*Bu arada büyük basardan da **vardı**.(s. 343)*

*Sizlerle din ayrılığı, kan ayrılığı **var**.(s. 344)*

*Gözlerinde sindirici bir öfke **vardı**. (s. 350)*

*Bu mâna da ağabeyisinden gelecek her söze ve her hükme razı bir saygıdan, bağlılıktan **ibaretti**. (s. 358)*

*Küçük Ağa'yı ilk anda görmek isteyişi de **elbette bu yüzdendi**.(s. 363)*

*Bu Küçük Ağa **onun lâkabıdır**.(s. 364)*

*Bu neticeyi kolaylaştıran da Ankara'nın artık gemleri iyice kısmaya başlaması ve disiplinden tavize **yanaşmayışı idi**.(s. 364)*

***Bu zorla yola çıkarıp arkadan bıçaklanmaktan çok evlâdır**."(s. 366)*

*Heybede de bir hayli para ve Hoca Efendi'nin saati ile teşbihinden nüfus tezkeresine kadar bütün eşyası, bu meyanda da kurşunlarla delikdeşik olmuş, kana bulanmış çamaşırları, esvabı **varmış**.(s.367)*

*Bunun delilleri **elimdedir**.(s. 368)*

*Evet arkadaşlar, bu vatani kurtarabilecek, kurtardıktan sonra da sahib-i aslisine iade edecek ve edebilecek ancak **biziz**." (s. 368)*

*Hesap vereceğimiz bir o **var**.(s. 373)*

*"Bu vebal, bu **büyük günah**. (s. 374)*

*Düzce ve etrafında uzayıp giden ova **insan ayağı basmamış gibi sessizdi**. (s. 380)*

*"Düne kadar sen benim için bir **istifhamdın**. (s. 384)*

*Küçük Ağa don rengi sabaha çıktığı zaman alabildiğine **üzgündü**. (s. 387)*

*Gerçekten de **memleketini seven bir adamdı.** (s. 390)*

*Bunlar gerçekten de **akla yatkın şeylerdi.** (s. 390)*

*Zaten hazırlık telâşu içinde kimsenin kimseye bakacak hâlde olmayışı da bir **başka şans idi.** (s. 395)*

*Karla kaplı dağlar ve ova günün son ışıkları altında **pırl pırlıdı.** (s. 395)*

*Artık istisnasız herkesin benimsediği bir avuntu **vardı:** (s. 397)*

*Yüzbaşı, sanki çok daha önemli işlerinin arasına **girmiş gibiydi.** (s. 399)*

*O verdiği hidayetini, vardığı inancın, yarattığı yeni bir imanın peşine düşmüş, en asil manasıyla, gönüllü bir er **kişiydi.** (s. 404)*

*"**Oda komşusuyuz.** (s. 407)*

*Benim adım **Sait** (s. 407)*

*Burada da -cephede olduğu gibi- Yunan **vardı.** (s. 410)*

*İstanbul **vardı.**(s. 410)*

***Kuvvetini bilmeyen dürüst eylemcilerdi.** (s. 414)*

2.3.2. Devrik İsim Cümleleri

2.3.2.1. Öznesi Sonda Olan Devrik İsim Cümleleri

Kötü, yani her şeyin mahvuluşu. (s. 263)

Bir şimşek sezişi idi bu. (s. 273)

Onu unutmayacak iki kişi vardı; Küçük Ağa ile Çolak Salih. (s. 280)

Ve geçen yıl olduğu gibi değildi artık bu karşılaşma.(s. 311)

İnsanın kaderi bu.(s. 344)

Körpe miydi o? (s. 352)

Güzel miydi o? (s. 352)

Sancılı ve annenin hayatına mal olan bir doğumdu bu.(s. 357)

Kan gibi nankör ve döneke bunlar.(s. 368)

Asıl söyleyeceklerine sıra geldiğini belli eden bir susuştu bu. (s. 373)

Akşehirliyim ben." (s. 402)

"Benim için çok önemlidir bu. (s. 402)

"Bilhassa adamın o günlerdeki tavrı, hareketi cihetinden pek mühim bir işti bu.(s. 403)

Tam bir kapıştı bu. (s. 423)

- Bazı isim cümlelerinde özne iki parçaya bölünür, öznenin parçaları arasına yüklem girer ve öznenin bir parçası sonda yer alır:

Konuşman lâzım adamlarınla. (s. 263)

Vebali büyüktür bu işin. (s. 263)

Hacı Yunusların handa yazânesi.(s. 314)

Hepsi de iyice kocamış adamlardı bunlar. (s. 314)

Hırs bütün bunlar! (s. 321)

2.3.2.2. Dolaylı Tümleci Sonda Olan Devrik İsim Cümleleri

Bunca hak hukuk var aramızda(s. 253)

Bi takım namussuzlar var içimizde.(s. 302)

Kafası işleyen bir sen varsın yanımda. (s. 307)

Ve sevkîyat treninden indiği gün anasıyla karşılaşmayı düşününce duyduğu korku ve kaçmak isteği yoktu içinde.(s. 311)

Ama saygı vardı bu gülüşlerde.(s. 314)

Biz o saman çöpünden de hiçiz bu büyük kavgada.(s. 317)

"Bak kimler var burada...(s.336)

"Kafası işleyen bir sen varsın yanımda!.." (s. 355)

Değil ihanetin, beceriksizliğin bile tek alacağı vardır bu işte.(s. 369)

Bunun adı asacağa çıktı, iyi dinle Küçük Ağa o günlerde benim asmak isteyip de asamayacağım ferd-i vahit yoktu memlekette. (s. 385)

Etem ve Tevfik Beylerin iddialarından kalmış bir tortu vardı içinde. (s. 399)

Doğru, hayra yormalıydı her şeyi. Ama bir de görünenler, elle tutulacak hâle gelmişler vardı ortada.(s. 418)

2.3.2.3. Zarf Tümleci Sonda Olan Devrik İsim Cümleleri

Bir düşündüğü vardı galiba. (s.251)

Hem bizde Arabistan'ın çok sıcaklığı var daha." (s.252)

"Eh, mesele yok öyleyse..." (s. 294)

Ama Salih, Tanrı ona ikinci bir doğum ihsan etmiş gibi, kelimenin bütün gücüyle, bir kahramandı şimdi. (s. 318)

Kışın son çırpınışları gibi, baharın habercileri de, bütün dünya gibi onun dışında idi artık (s. 349)

Etem Bey de tıpkı İstanbullu Hoca gibi yanlışına yürekten bağlıydı; hesapsız, kitapsız, bir çıkar ummadan.. (s. 389)

Tıpkı bulutlar ardındaki bir güneş gibi hüznün, hüznün, yığın yığın hüznün tüllerinin ardında; hüznün mutluluğunun ikinci adıydı artık. (s. 425)

2.3.2.4. Cümle Dışı Unsuru Sonda Olan Devrik İsim Cümleleri

"O koğuşun kendi kokusu Çavuşum.(s. 252)

"Dilin de pek düzgün ağa," (s. 261)

Benim adım Küçük Ağa'dır Teyfik Bey. (s. 278)

Bana haberi getiren artık hayatta değildir Küçük Ağa. (s. 279)

"O kadar da değil Ökkeş'im. (s. 300)

"Seni sınamak için Küçük Ağa..." (s. 302)

Eline sağlık Reşid...(s. 305)

"Korkarım heriflerin niyeti bu kadar değil Beğ." (s. 306)

İlle de önce geçmek mi ilâzım ülen? (s. 321)

"Ben Reis, Ali Emmi.(s. 339)

"Yo len.. (s. 339)

"Soğuşun zararı yok Reis Bey. (s. 341)

Yalandı bunlar elbette. (s. 351)

Mesele açıktır arkadaşlar.(s. 368)

Kararım kat'idir arkadaşlar.(s. 368)

Lâfin geliyordu o, Küçük Ağa.(s. 373)

Etem Bey mertti, evet.(s. 391)

"Dürüstlüğün, haklılığın, doğruluğun yükünü taşımak ne kadar da zordu, ya Rabbi!.." (s. 417)

2.3.3. Eksiltili (Kesik) İsim Cümleleri

Yüz dirhem ak helvasına. (Var mısın?) (s.253)

Nassossa bi elime düşen sen, tilkinin dönüp dolaşp..." (geleceği yer kürkçü dükkandır.) (s.253)

Bir doğrudan doğruya siyasi otoriteden doğmuş olan ve teşkilatlanmaya, ordulaşmaya yönelen büyük kısım, bir de o otoriteye hedefin ortaklığı yüzünden katılan ve milis karakterini koruyan millet birlikleri. (s. 274) (vardı)

Küçük Ağa, sen de... (s. 286) (bir yanasın)

"Doğru., senin gibi., bi.. köpeğin..." (s.337)

O selamlaşmalar, o hasta ziyaretleri, o bayramlaşmalar.(s. 342)

Yetim Mehmed'in anası, İstanbullu Hoca'nın karısı Emine (vardı) (s. 351)

Artık anası ile bile dertleşmek hakkı kalmayan Emine (vardı) (s. 351)

Dul, ana, fakat küçücük Emine. (vardı) (s. 351)

Kiminde merak vardı, kiminde diş gıcirtısını andıran bir şey (vardı) (s. 373)

On, onbeş kafa yapısı, bir o kadar da mizaç. (s. 376)

Bu da herkesi, hele Küçük Ağa'yı veya onun İstanbullu Hoca olduğu devreyi bilenleri şaşkınlıktan donduracak bir durumdu Başta Kafkas kalpağı, göğüste çapraz fişeklik, parabellum, kama,.. (s. 379)

Hepsi tamam ve avcı biçimi külota sarılmış haki dolaklar... (s. 379)

Sonra da eldeki lhyâ-ül Ulûm'a tam bir ciddiyetle bağlanıp kalmış gözler., (s. 379)

2.4. ANLAMLARINA GÖRE İSİM CÜMLELERİ

2.4.1. Olumlu İsim Cümlesi

Gökyüzü neyi var neyi yoksa boşaltacak gibi idi. (s. 9)

Ve soğuk, yaşlılarla çocuklar için açlık kadar yıkıcı idi. (s. 9)

Her evin beklediği biri vardı.(s. 9)

Tekke Deresi'ne doğru sokulan bu kârgir ve kiremit damlı evlerde hava bambaşka idi. (s. 10)

Acaba yeni sahip, yeni efendi bunlar mı idi? (s. 10)

Sanki onlar kral, ötekiler köle idi. (s. 10)

Tek tek değil de bir arada susuşun bir başka mânası var gibiydi.(s. 10)

Ama kasabanın değişmeyen, hatta büsbütün canlanan bir yönü de vardı.(s. 10)

Ve beşikteki çocukların, kanıyaklı kızcağızların korkmamaları lâzımdı. (s. 10)

Sonra gelmeleri gerekti, şarttı artık.(s. 10)

Bu bir ümitti. (s. 11)

Zira ne de olsa bunlar, kendilerine göre bir hukuku bulunan savaşın rakipleri idiler. (s. 11)

İtalyancayı bilişinden ve sokulgan, cana yakın oluşundandı. (s. 11)

Salih dokuz yaşında, orta boylu, zayıfça, fakat acı bir kuvvete sahipti. (s. 11)

Yaşına rağmen erkek yapılı ve mizaçlı idi. (s. 11)

Dişe dokunur değişiklik sadece evlerin yapısında idi.(s. 12)

Niko ise yedi yaşında pespembe, gri gözlü, kumral saçlı, kız gibi bir şeydi. (s. 12)

Bunlar bozgunun sakat, yarım kalmış döküntüleri idi. (s. 13)

Bu bir alarmdi. (s. 14)

Ardında konuşanlar vardı, gâvurca konuşanlar (vardı). (s. 14)

Canlı, sıhhatli, neşeli idi. (s. 15)

Eski Müdür Necati Bey gişede idi. (s.15)

Canlı, sıhhatli, neşeli idi.(s.15)

Ekmek arslanın ağzında idi.(s. 16)

Topyeri ile Çobankaya'nın arasındaki Tekke Deresi'ni bir üçgenin tabanı gibi kapatan Taşoluk Sokağı iki fırını, bir bakkalı, bahçeli ve iki, üç katlı evleri ile Akşehir'in gözde semtlerinden biri idi. (s. 18)

Salihlerin evi bu çıkmazın sol tarafında, en dipte idi. (s. 18)

Mühim olan ise karşı evin penceresi idi. (s. 19)

Şimdi şakacılığı da şaşılacak kadar tabii idi. (s.20)

Varmış, varmış. (s. 21)

Ruhu da yenilenmiş gibiydi artık. (s.24)

Kadının hüznü burada ebedî ayrılışın melalinden de koyu idi. (s.25)

Kadının hüznü burada ebedî ayrılışın melalinden de koyu idi. (s.25)

Gök masmavi, pencereleri doğuya bakan oda güneşin ilk ışıkları ile aydınlıktı.(s.25)

Ama bu daha çok sokaklar ve çarşı içindi. (s.26)

Ötesi teferruattu. (s. 26)

Güzel yüzü geniş bir gülümseyişle ısl ııldı. (s.27)

Raflar bomboştı. (s.30)

Sıhhatli, sağlam, hareketli, dinç ve kendinden emindi. (s.27) (Sıralı cümledeki ilk dört isim cümlesinde “-i di” ek fiili düşmüştür.)

Niko'nun dükkânı kocamandı. (s.31)

Salih'in başı artık eğikti. (s.32)

Teklif akla yatkındı. (s.33)

Dönen bir o idi. (s. 29)

Bunlar delirmiş bir kızgınlığın, ama kelepçelenmiş deli bir kızgınlığın yaşları idi. (s.37)

Bardaktaki şeker yerine beş on kuru üzüm vardı. (s.39)

Şişmanda ihtiyarlık şirin bir şey olurdu, fakat Hamdi Usta koca bir konak harabesi gibi bir şeydi artık. (s. 39)

Kerpiçlik bahçelerin yanında idi.(s.46)

Büyük Aynalık denilen ve yol tarafına düşen kısım sazlar, yosunlar, nilüferler ve su altında boyuna kıvıldanan kırbaç gibi ince uzun otlarla çocuklar için tam bir efsane bölgesi idi. (s.46)

Burada yüzen kahramanlar da vardı. (s.46)

Tıpkı o günkü gibi Salih bugün de işte böyle Büyük Aynalığa bakar gibiydi. (s.46)

Yenilmek galiba bunların hepsi birdendi. (s.47)

Bütün bildikleri Rüştüye'de okuduğu "Oku" isimli kitabından ve babasının söylediklerinden kafasında kalan parça bölük cümlelerden ibaretti. (s.47)

Acaba şimdi de öyle mi idi? (s.47)

Bu acayip bir savaşın ilk günü idi. (s.48)

Ama mademki bu mucize artık imkânsızdı, mademki memleket batmıştı, yenilmişti, menevşelerden başka şeyler düşünmek gerekti artık. (s.48)

Bir kumandan değil, bir eşkiya idi sanki ve bir mağaraya sinmişti. (s.48)

Duvarlarda ve gözlerde daha şimdiden çakırkeyfin pırıltıları vardı. (s.49)

Herkeste bir efe hâli vardı. (s.49)

Duvarlar romantik tablolarla hemen hemen kaplanmış gibi idi. (s.49)

Duvarlar boyunca uzanan peykeler dolu idi. (s.49)

İçmek saadeti idi. (s.51)

İçmekten mes'uttu. (s.51)

Kahkahalar bile yine Rumca idi artık. (s.51)

Aralarında Çerkez Reşid ve Ermeni Minas da vardı. (s.53)

Baktı bu Minas'dı, onun yanında da Çerkez Reşid vardı. (s.53)

Midesi ağzına gelecek gibiydi. (s.53)

Ama kafasının bir yanı artık pırıl pırıldı. (s.53)

Tel çerçeveli gözlüğü, uzun ve beyaz sakalı ile bu köşede de sadece Ali Emmi vardı. (s.53)

Hepsi birbirlerine kenetlenmiş gibi idiler. (s.53)

Adı neydi bunun? (s.54)

Yiğit bir sestü bu. (s.54)

Lâftı bunlar. (s.54)

Minas, Ligor, Çerkez Reşid... Evet hepsi de birbirlerine kolları ile bağıydılar. (s.54)

Artık içinde bir kuvvet, bir genişlik vardı. (s.55)

Ayağını bağlayan duyguların arasında korkuya benzer bir çekingenlikten utanca kadar her şey vardı. (s.55)

Ligor veya Minas yine öyle efelerin efesi gibi mi idi? (s.55)

Zira bu cümlelerin sualleri aşması da gerekti. (s.57)

Bu gelişü hatırlamayanlar bile vardır. (s.58)

Ama böyle gönüllerde vardı.(s. 58)

Bu ümit nerede idi, hangi ocakta idi? (s.58)

İstanbullu Hoca'nın Akşehir'e gelişü Mayıs'ın 29'unda idi. (s.58)

İstanbullu Hoca'nın asıl adı Mehmed Reşid idi. (s.58)

Adı Mehmed Reşid Efendi imiş.(s.59)

Genç imiş. Amma Der Saadet'te dahi pek muteber, pek mergup ve mutemed imiş.(s.59)

Renkleri yeşile çalan açık elâ idi. (s.59)

Halk, ileri gelenlerinden çoluk çocuğuna kadar merak ve heyecanla doluydu.(s.59)

Hattâ hu körpe yüzü görür görmez hayâl kırıklığına uğrayanlar, güvensizliğe kapılanlar bile vardı.(s.59)

Sesinin tesiri tam, tonuna hâkimiyeti kusursuz ve mantığı ise sağlamdı. (s.60)

Onun Konya Valisi'ne yazdığı tavsiye mektubu, Vali'nin Akşehir müftüsüne gönderdiğinden de övücü idi. (s.60)

Satırları arkasında âdeta “Hoca ne isterse öyle olsun” diyen bir mâna vardı. (s.60)

Boynunu bükmeyen, el ovuşturmayan, göz kaçırmayan bir alçakgönüllülüğü vardı. (s.60)

Bu mütarekeden bu yana böyle idi. (s.61)

Yapısından ve yetiştiği çevreden gelen birtakım üstünlükleri vardı. (s.61)

Meselâ yakışıklı, dinç bir erkekti. (s.61)

Kendi durumu ile uzak veya yakından ilgili bütün meselelerde uyanıktı.(s.61)

Normal zamanlarda sınıfının en üst noktasına kadar varabilecek bir adamdı. (s.61)

Gundullu'nun kırk adamı varmış. (s.78)

Hepsi de pürsilâhmiş. (s.78)

Gundullu iyi adammış. (s.78)

Zât-ı Şahane de Kuvâyı Milliye'ye karşı muhabbetkâr(imiş) ve hi-mayekâr imiş, teşvik ve teşci etmekte imiş. (s.102)

Aralarında belki de bu gayeye hulûs-ı kalb ile bağlananlar, belki de iman za'finin doğurduğu telâş ile halâs bu yoldadır diye nefislerini feda edenler vardır. (s.103)

Allah'ın evindesin. (s.104)

*Bende kol kanat kalmamış, üstelik orada bana Salih diyecek bir Niko var.
(s.105)*

Oğlun sapasağlam. Üstelik İstanbul'da eşi dostu vardır. (s.105)

Doğrusu, bu bir rastlama değil, pusuya düşürme idi. (s.105)

Ne o len koçum? (s.105)

Teferrücün aslı şu idi:

Şimdi avucunda kocaman bir toplu tabanca vardı. (s.107)

Kararlama bir atıştı bu; alışların en sağlamı! (s.107)

"Eyi ki çavuş mavuş yok," diye gülererek mırıldandı. (s.107)

Üzerinde bir ciddiyet vardı. (s.107)

Bileği ve kolu kuvvetlendirmek lâzımdı. (s.107)

Toplu ile konuşur gibiydi. (s.108)

Hadi bakayım oğlum; şu budak var ya, bildin değil mi? (s.108)

Buydu değil mi? (s.108)

Amma da güzel ha! (s.108)

Çünkü o gâvur parasına benzeyen taş olduğu yerde, olduğu gibi durmaktadır.(s.109)

Acele başka talaş başka! (s.109)

*Şimdi mesele: "Ben ne yapayım?.." diye sorabileceği adamı bulmakta idi.
(s.109)*

Toplu bu kurusıkıdan yılmış gibidir. (s.109)

Doktor'u camide görünce kabına sığmayacak kadar sevinmesi işte bu yüzdendi. (s.109)

Bundan emindi. (s.109)

Topyeri, Çobankaya ve minareler gümüşle yıkanır gibiydi. Fakat sokaklar karanlık mı karanlıktı. (s.109)

Hristaki-Mavridis kardeşler: "Bunlar İstanbul'a, hele Atina'ya gitseler meşhur olurlardı be!" dedirttikleri akşamlarından birinde idiler. (s.110)

Girdiği avlu zifiri karanlıktı. (s.110)

Tamamen yabancıydı bu ses. (s.110)

Bir iç avluda idiler. (s.110)

Bu dev gibi bir şeydi. (s.110)

İçerisi sigara dumanı ile doluydu. (s.110)

Onun da sesi donuktu. (s.110)

Güvenemedikleri, hiç değilse benimsemedikleri belliydi. (s.110)

Odada altı kişi vardı. (s.111)

Ali Çavuş; benim sıhhiye çavuşumdu. (s.111)

Sen Topbaşların Halis'i tanıman, değil mi?" (s.111)

Elleri dizlerinin üzerinde idi, gövdesi dimdikti. (s.111)

Mühim dedikleri de haber maber değil, içini kemirip duran dertlerdi, kendisi idi.(s.111-112)

Ben., şey. bundan yirmi beş gün önceydi. (s.112)

Papaz da orda. Bi harhar bi gürgür. (s.112)

Bi çeşit seferberlik senin anlayacağın. (s.112)

Sesi öfkeliydi. (s.113)

Şimdi sokaklar gün gibidir. (s.113)

Küçük Hacı daha tehlikelidir. (s.114)

Niyazi'nin işi kolay. (s.114)

Mesele bugün Hoca'nın yaptığı aşığı çürütebilmekte. (s.114)

*Fırkalarla ve siyasetle hiçbir ilişkisi, hiçbir makam ihtirası yoktur, bu iki.
(s.114)*

*Kurtuluşumuz ancak Kuvâyı Milliye sayesinde mümkündür, çünkü zât-ı
şahanenin ve hükümetinin eli kolu bağlıdır. (s.114)*

*Padişahımız, Kuvâyı açıktan açığa tutamıyorsa bunun sebebi düşmanın eline
düşmüş bulunmasıdır; yoksa gönü bizimle beraberdir, her fırsatta elçiler
göndermekte, teşci ve teşvik etmektedir. (s.114)*

Halkın temayülü de bizedir. (s.114)

Aralarında Seyit de vardı. (s.115)

*Kâinat masmaviydi, dağ tepeleri mavi, gökyüzü mavi, gölgeler bile maviydi.
(s.115)*

Hayatın çekirdeği bu hüzündü galiba! (s.116)

Tertemiz bir Müslümandı. (s.116)

Nasıl olsa vaktimiz var.(s.117)

Bu saniyeler, bu zaman boş geçmiyordu, çok ağır yükleri vardı. (s.118)

Sıkıldın mı diyeceğine sövse, terslese daha iyiydi. (s.118)

Doktor bu kuvvet ve çeviklik gösterisinin farkına varmıştı. (s.119)

"Her şey böyle," diye düşündü. (s.119)

Her şey bir bilanço, bir ortalama, bir muhasebe meselesi idi. (s.119)

Belkisi yoktu galiba bunun. (s.119)

O zaman "Görünmeyen taraflar"ın ortaya çıkma şansı vardı. Şimdi? (s.119)

Zira işte Salih vardı. (s.120)

Hem bunun böyle oluşu daha iyiydi. (s.120)

Hoca'nın evinde, sokak duvarının üstünde yarı görülen bir pencerede ışık vardı. (s.121)

Aç Hoca Efendi, ben Çavuş Ahmed, haber getirdim. (s.121)

Solda, duvar dibinde çeşme vardı. (s.121)

Onların altında kiler ile serpin vardı. (s.121)

Elinde iri bir yumak şeklinde sarılmış mum vardı. (s.121-122)

Kusura bakmayın, vaktim dar. (s. 122)

Mum hâlâ elinde idi. (s. 122)

Demek ondan da haberi vardı. (s. 122)

Evet, Hoca değerli idi, çünkü akıllı ve bilgili idi. Üstelik sağlam bir şahsiyeti vardı. (s.123)

Hem kendinize, hem ailenize, hem de vatana zararlı bir yoldasınız da ondan. (s.123)

Şurada doğup büyüdüğünüz, sizi yetiştiren bu güzel, fakat bu zavallı kasabada sizin gibi bir doktora muhtaç, yaşlı, genç ne kadar hasta var. (s.123)

Doğrusu değil, çünkü sağlığın ve hayatın hastalıktan hattâ ölümden beter olduğu hâller vardır. (s.124)

Şimalde Pontus, Şark'ta Ermenistan hortlamak sevdasında. (s.124)

Bu size aittir. (s.124)

Doktor meydan okur gibiydi. (s.124)

Sizden kat'i ricamızdır." (s.124)

Affedersiniz. Biz diyorsunuz, siz kimsiniz? (s.124)

Kuvvacılar. (s.124)

Fakat mühim ve kat'i olan ilk ricamızdır. (s.124)

Kuvvet, yani bu, öyle mi?... " (s.125)

Ve millet bizimle beraber Hoca Efendi, bizimle beraber. (s.125)

Biz zannettiğinizden çok kuvvetliyiz. (s.125)

Sizin en yakınlarınızın çoğu bizimle. (s.125)

Asla ihtimal veremeyecekleriniz var bize yardım edenlerin arasında. (s.125)

Düşündüğü gibi iki zaptiye neferi orada, yine dibek taşının yanında idiler. (s.125)

Salih de onlarla beraberdi ve tabancası elinde, yüksek ve şakacı bir sesle bir şeyler anlatıyordu.(s.125-126)

Adın ne senin?(s. 126)

Nerelisin sen? (s. 126)

Emetliyim. (s. 126)

Evli misin? (s. 126)

Anan, bacın, teyzen, yengen var mı? (s. 126)

Elinde silahın da var. (s. 126)

Senin adın ne? (s. 126)

Sen burada oturduğunca Yunan Zile'ye de varır. (s. 126)

Büyük adam o. (s.127)

Biz zannettiğinizden çok kuvvetliyiz. (s.128)

Sizin en yakınlarınızın çoğu bizimle. (s.128)

Bize yardım edenlerin arasında asla ihtimal veremeyecekleriniz var. (s.128)

En yakınlarım kimmiş? (s.128)

Onlara yardım eden yakınlarım varmış, doğrudur da. (s.128)

Yanına büyük bir hürmetle gelen, bağlılık, takdir gösterileri yapan, sırlarını açıp kendisinin de en gizli düşünce, kanaat ve temayüllerini öğrenen, geç vakitlere kadar dertleştikleri kimseler arasında demek casuslar vardı. (s.128)

Fakat bunları bilememek hepsinden beterdi. (s.128)

Bundan emindi. (s.128)

Hocayı mutluluktan deli neşelere uçuran hâli de bu idi.(s.129)

Samimiydi.(s.130)

Osmanlı ruhu idi bu... (s.131)

Bu mucizeler pınarı idi, bitmez tükenmez iman, yaratıcılık ve kudret pınarı idi. (s.131)

Dahası da vardı. (s.131)

Bu daima şهادetti.

Yatıp uyumadan önce duyduğu son şey esef idi, sitem idi. (s.131)

Nasıl biridir şu kolsuz adam? (s.132)

Babası iyi adamdı. (s.132)

Yine sırtarak da, 'Bende halis kahve var,' dedi. (s.133)

Sebebi de belli. (s.133)

Keratanın cebinde başka şey de varmış meğer. (s.133)

Eli hep cebinde. (s.133)

Alay eder gibi bir sırtışı vardı. (s.134)

Daha elliye bile dört senem var. (s.134)

Biz Kuvâyı Milliyeyiz. (s.134)

Alay eder gibi bir sırtışı vardı. (s.134)

Türk ordusudur. (s. 135)

Bak delikanlı,' dedi; sen 'Biz' diyorsun ya, ben de tek değilim, Bir de biz varız. (s. 135)

Dedikleriniz de doğru. (s. 135)

Ölçüp biçmek gerek. (s. 135)

Şimdilik duamız şudur: (s. 135)

Bizim hesabımızda onun gençliği de vardır. (s. 136)

Hoca Efendi âlimdir, fâzıldır, vatanperverdir, iman sahibidir. (s.136)

Bir tek kusuru var, o da pek genç olması. (s.136)

Tabanca hâlâ elinde idi ama, unuttuğu içindi bu galiba.. (s.136)

Bu belki de çok yorgun, fakat aynı zamanda çok endişeli oluşlarındandı. (s.136)

Bu işler de kazanmak, kaybetmemek, öldürmek, öldürülmemek ve daha az ölerek daha çok öldürmek endişelerinden ibaretti. (s.136)

Sanki harpsiz hayat olamazdı, harpsiz hayat, yapmacık, düzmece, yalan idi. (s.137)

Kuvâyı Milliye ruhunun, bütün yorgunluklara, yokluklara ve engellere rağmen yurdu birdenbire sarıvermesi bundandı. (s.137)

Sır, galiba işte bu unutulmaya mahkûmiyeti bile bile maceraya razı oluştta, bu rızayı yaratan akıl ermez hakikatte idi, ölümü bir teselli saydıran imanda idi. (s.138)

Zaferi harpten ayıran, harbin üstüne çıkaran asil ve mukaddes bir şey vardı bu dört nalla, bu kahkahalarda. (s.138)

Bu atlar, bu kahkahaların sahipleri bir büyük akışın zerrecikleri idi. (s.138)

Birliğin başında İtalyancayı çok iyi bilen genç bir ihtiyat zabiti vardı. (s.138)

Millî hareket sadece istilâ hareketine karşı idi. (s.138)

Şimdi nal seslerinin bir başka heybeti, kahkahaların bir başka pervasızlığı vardı. (s.138)

Haberler iyi idi. (s.138)

Fakat Doktor'un akli fikri İstanbullu Hoca'da ve yarın Akşehir'de yapılacak toplantıda idi. (s.139)

Kabul etmek, her zaman doğru bulmak değildir. (s.139)

Bursa sağlam Osmanlılar için en azından İstanbul kadar değerli, fakat İstanbul'dan daha aziz idi. (s.139)

Bursa büyük nurun doğduğu, geliştiği ocaktı, aklın, bilginin, adaletin ve imanın fetih orduları yarattığı, kuvvet kaynağı olduğu ilk payitahttı. (s.139)

Ve Orhan orada, Murat orada, Osman, Osman. Osman orada... (s.139)

Bunların aralarında bir tane de Mehmed Akif vardı. (s.139)

Fakat bunların hepsi de, karınca kararınca, birer Mehmed Akif'tiler. (s.139)

Küçük Hacı'nın dediği gibi bu Doktorların gittiği geceden hemen bir sonraki gece idi. (s.140)

Ay yine yusuvarlak, dünya yine masmavi bir nur içinde idi. (s.140)

Bi umut varsa o da Kuvvâ'da len, Kuvvâ'da! (s.141)

Başlar hep eğikti. (s.141)

Odanın havası biraz ferahlamış gibiydi. (s.141)

Kaçak tütünün kuyusu onda. (s.141)

Ali Emmi, çok öfkелisin be.. (s.141)

O da doğru. (s.141)

Odada on altı kişiydiler. (s. 143)

Doğrusu bu ya, Ali Emmi'nin dedikleri akla yatkın şeyler. (s. 143)

Sesi bütün aşinalıklara yabancı idi, tok ve ölçülü idi. (s.144)

Aralarında ne olup biteceğini önceden bilen sadece beşi idi. (s. 144)

Yunus Bey, hani bu dediğin işte bir bit yeniği de var. (s. 144)

Odada ne ses, ne de hareket vardı. (s.196)

İlim ağırlığı var! (s.161)

"Biz birimiz kör, birimiz sol kolundan, birimiz de sağ kolundan sakat üç kişiyiz. (s.279)

Hâlbuki onun bir tek isteği vardı. (s. 253)

Üstelik şimdi önünde bir de İstanbullu Hoca dâvası vardı.(s.282)

İşte onun maiyetindeydim. (s. 291)

Yüzbaşı Hamdi'nin yanında. (s. 291)

Kuvvet ittihatıdır. (s. 291)

Bizim kanunumuz budur. (s. 292)

Halil birliğin en iyi tabanca kullananı idi. (s. 298)

Hepsinin de sınırları yay gibi gergindi. (s. 309)

O akşam yemeğinde Teyfik Bey ile Küçük Ağa baş başa idiler. (s. 311)

Adamlarımız size göre serserilerdir (s. 321)

Şimdi bütün aklı fikri yaptığı işe bağlanmış gibiydi. (s. 325)

Kendisine Topal İsmail ile birlikte gelen müfreze kumandanlarının arasında Ökkeş, Ak Ömer, Cambaz, Ayı Şükrü ve Egin-dikü vardı. (s. 294)

Başımızdan önce kurtaracak şeyler var.(s. 336)

Bunlar çok mühim. (s. 339)

Biz altı kişiyiz.(s.339)

Gece korkunç derecede ayaz idi. (s. 339)

Sağ eli geceliğin arasında gizliydi.(s.341)

Tevfik Bey'in evi uykuda idi.(s. 342)

Bilmek herkesin hakkıydı.(s. 351)

Hırslı olan kancık. (s. 351)

Bu sevgide ve bu sevgiden doğan duada bir bakıma da İstanbullu Hoca hesabına okunmuş fatiha hâlivardı.(s. 369)

Küçük Ağa'nın hâlini hem de büyümüş olarak, yaşamak artık Salih'in kaderi idi.(s. 371)

Ona göre, aldığı haber de Kütahya'daki bir kötü sonuç kadar önemli idi. (s. 371)

Hattâ bu daha kötü idi. (s. 371)

Reis Bey'le Küçük Hacı Bey de buradalar." (s. 378)

"İçinizde en genç benim. (s.379)

Artık dört gözle beklenen, yaşamının ikinci mânası hâline gelen bekleyiş artık fırsat kollamaktan, ilk fırsatı gözetlemekten ibaret idi. (s. 380)

Sadece mahzun ve boyun bükük bir sitemi vardı.(s. 381)

Oda da sıcak." (s. 384)

Aşağı katın odalarında belki de -belki de değil muhakkak-sessiz sessiz ağlayan, hiçkırıklarını boğmaya çalışan kadınlar ve kızlar vardı. (s. 393)

Emine'nin bildiği, inandığı, öyle olacak sandığı tek şey vardı. (s. 396)

Bunu da- Allah'ın izniyle- becereceğine emindi.(s. 400)

Ayaklarında yumuşak çizmeler, sırtında koyu renkli çuha bir ceket vardı.(s. 407)

Beli fişekli idi. (s. 407)

Onu, Karakeçili gibi, ilerisi için bazı tedbirler almaya sürükleyen sebep de bu yönüne karşı yapılan saygısızlıklardı.(s. 410)

Ankara'da ve efrad-ı askeriye arasında da bu kanaat ekseriyettir.(s. 414)

"Elbette beraberiz."(s. 414)

Bende emre itaat esastır. .(s. 414)

İtaat etmeyene bende merhamet yoktur. (s.414)

"Bu mesele mühimdir. (s. 415)

Düşünmedik mi daha eyidir. (s. 425)

Aksini görünceye kadar sen benim gözümde Allah'ı, vicdanı, yüreği olan bir er kişisin. (s. 431)

Ağalarımın hepsi de senden eski. (s. 434)

Bu mesele ise çetin. (s. 434)

Yatsıya kadar vaktim var. (s. 435)

Nitekim uykuya dalarken yaptığı duasında Salih vardı. (s. 449)

Salih'ten bir an önce haber almak için yalvarış vardı. (s. 449)

Benim için çok mühimdir bu.(s.452)

"Biz geçen kışın sonlarında Akşehir'de idik (s. 453)

Kaçırdığımız için pek üzgündük. (s. 453)

Küçük Ağa'nın keşfettiği hakikat için neler bıraktığını bilen bir de Salih vardı, o kadar. (s. 454)

Hâlbuki bu maceranın çok daha güzel, gönül bağlayıcı bir yönü daha vardı. (s. 455)

Şerikim de benim gibi İzmir'den İzzet Bey'dir. (s. 459)

Küçük Ağa artık tamamen samimiydi. (s. 459)

Üç saat kadar konuşmada, bilhassa Mehmed Âkif Bey'in anlattıklarında ve görüşlerini belirten cümlelerinde bu durum açığa çıkmış gibiydi. (s.460)

Küçük Ağa kan ter içinde ve eli ayağı buz kesmiş, ferden düşmüş bir hâlde uyandığı zaman sabah ezanına daha bir buçuk saat vardı. (s. 472)

Ayrılıkta kesin bir ölüm çeşnisi vardı.. (s. 473)

Aradan, şimdi, işte bir asır geçmiş gibiydi. (s. 473)

Hoca'ya gönülden bağlı olanlar vardı.(s. 474)

Mehmed korkmaya bile fırsat vermeyen bir şaşkınlık içindeydi. (s. 475)

Küçük Ağa ise insanın yüreğini parçalayacak kadar komikti. (s. 475)

Emine artık başkasının helâli idi. (s. 475)

2.4.2. Olumsuz İsim Cümlesi

İsim cümlelerinde olumsuzluk “yok” sözcüğü, “değil” edatı ve “ne...ne” bağlacı gibi şekillerle yapılır .Bazı araştırmacıların bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

Şimşek, olumsuzluğun cümlede, yargının gerçekleşmemesi anlamına geldiğini, eylem cümlelerinde bunun, bir kılış ya da oluşun yapılmaması demek olduğunu, isim cümlelerinde olumsuzluğun, bir nesnenin ya da kavramın var olmadığını anlattığını belirtir. Şimşek ayrıca bir nesnenin ya da niteliğin var olmadığını anlatan olumsuz cümleleri *olumsuz ad tümcesi* olarak isimlendirerek onların, *değil* edatı ve *yok* sözcüğü getirilerek olumsuz yapıldığını söyler.(Bk. Şimşek 1987: 199- 201)

“Yalın fiil tabanlarına gelen bir –me eki o fiilin olumsuz çatısını meydana getirir. Olumsuz taban söz içinde başka hiçbir gerçekleşme zarfına muhtaç olmaksızın salt olarak fiilin gerçekleşmediğini, kimsenin öyle olmadığını, o işi görmediğini anlatır. Bir fiil çatısı ekiyle olumsuzluğun ifadesi dilimizin özelliklerinden biridir. Bütün fiillerin olumsuz şekilleri –mA ekiyle yapılır. Cevher fiilinin olumsuz şekli Eski Türkçede diğer fiiller gibi *er-me-mek* şeklindeydi. Fakat Bu şekil Doğu Türkçesindeki *er-mez / er-mes* şeklinde devam ederken daha Eski Oğuzcada *tegül* kelimesi ortaya çıkmıştır. Eski Osmanlıcada cevher fiilinin olumsuzu artık *degül* ile yapılmaktadır. Cevher fiili geniş zaman 3. kişi teklisinin olumsuz şekli olan *er-mez* kelimesinden dilimize “kergeker ermez > gerekmez = yaraşmaz” yadigâr kalmıştır. Gerek < kerge-k isim tabanlı bir sözcüktür. Biz sonradan *gerekmez* sözcüğünü bir gerek-mek fiilinin geniş zaman 3. kişi teklisinin olumsuz şekli gibi almış ve gerek-ir gibi olumlusunu yapmış ve *gerekmek* fiili oluşturmuştur. (Banguoğlu 2007: 413-537)

Emre’ye göre XI. yüzyılda –Kâşgarlı Mahmut Divanında- kullanılmış “ermes, tegül” şeklinde iki olumsuz zarf bulunmaktadır. Kâşgarlı Mahmut, *tegül* olumsuz zarfının, Argu lehçesinde *dagol* şeklinden geliştiğini söylemektedir. Bu olumsuz zarflara gerek eski Türk yazıtlarında gerek Tufan metinlerinde raslanmaz. Ayrıca Kâşgarlı Mahmut Oğuzlar *ermes* yerine *tegül* zarfını kullandığını söylemektedir. *Tegül* zarfı gelişerek kullandığımız *değil* olmuştur. Sorulu, var yüklemlerle cümle ile sorulanın yokluğunu anlatma sanatı vardır. (Bk. Emre 1955: 44-54)

Çilingirler’e göre isim cümlelerinde olumsuzluk genel olarak “değil” edatıyla yapılır. Yüklemlerle “yok” olan sözcükle oluşan ad tümceleri de olumsuz isim

cümlesidir. Ayrıca isim cümleleri “ne...ne” bağlacı ve “ne” zamiri kullanılarak da olumsuz yapılabilir. (Bk. Çilingirler 2006: 275-277)

Ulaş’a göre isim cümlelerinde olumsuzluk “değil”, “yok” sözcükleri ve “-sız” ekiyle yapılır. (Ulaş 2003: 35)

Dizdaroğlu olumsuz isim cümlesini, kuruluşuna göre biçimce ve anlamca olumsuz; biçimce olumlu anlamca olumsuz ad tümcesi olmak üzere ikiye ayırır. Ona göre biçimce ve anlamca olumsuz isim cümleleri, *değil* edatıyla oluşanlar, yüklemi *değil* edatıyla olan ve içinde “ne...ne” bağlacı bulunan cümleler, belirsiz geçmiş zamanla istek kipleri dışındaki eylemlerin olumlu üçüncü tekil kişilerinin *değil* edatıyla birlikte kullanılan cümleler, yok sözcüğü ile kurulan cümleler ve *-sız* ekiyle kurulan cümleden oluşur. Biçimce olumlu anlamca olumsuz ad tümceleri, *var* sözcüğü ile kurulan ve içinde *ne...ne* bağlacı bulunan cümleler, yüklemi *var* sözcüğü dışındaki, ad ya da ad soylu sözcüklerle kurulu ve içinde *ne...ne* bağlacı bulunan tümceler ve yüklemi *var* sözcüğüne ya da ad soylu bir başka sözcüğe dayalı olumlu sorulu tümceler de biçimce olumlu anlamca olumsuz ad tümcesidir.(Bk. Dizdaroğlu 1976: 287-291)

Bir cümlede olumsuzluk, o cümledeki yargının gerçekleşmediğini veya gerçekleşmeyeceğini bildirir. İsim cümlelerinde olumsuzluk şu şekillerde yapılır:

2.4.2.1. Biçimce ve Anlamca Olumsuz İsim Cümleleri:

- **İsim cümlelerinin sonuna *değil* edatı getirilerek yapılır.**

Ye... Sucuk domuz etinden değil. (s. 15)

Bildiğin gibi değil. (s. 16)

Ekmeğin dünden bittiğini bilen sanki o değildi. (s. 21)

Bunlar öylesi değil. (s. 22)

Yalnız kol ve yüz meselesi değildi. (s. 22)

"Korktuğum kadar değil," dedi. (s.28)

*Dün bir, bugün iki. Bile **değil**. (s.31)*

*Kızgınlık? **Değil**. Kırgınlık? O da **değil**. Hüküm yoktu bu bakışta. (s.33)*

*Böyle bir şeyi ne kadar merak etse de soracağı insan herhâlde Niko **değildi**. (s.34)*

*Haydi bu **bir şey değildi**. Ama ya şu olan "Ufak tefek şeyler?" (s.35)*

*Kolay **değil**. (s.36)*

*Hiç değilse yarıdan çoğunun sebebi bunlar **değildi**. (s.44)*

*Niko 'nun sesi de deminki ninni sesi **değildi** artık. (s.52)*

*Şimdi ise **bu sesin farkında bile değildi**. (s.54)*

*Bu ihtiras **dinine, padişah ve halifeye bağlılıktan başka bir şey değildi**. (s.60)*

*İptidai, pis..Fakat asıl sebep **bu değil**. (s.64)*

*Hâllerinden memnundular ve ondan hatırlamadılar. Fakat hatırlamamak **vazgeçmek değildir**, Doktor Bey (s.64)*

*Bu ayı büyültüp küçülten, bu milyonlarca yıldızı ve bizi yaratan Allah adına yemin ederim ki, biz **hain değiliz**. (s.64)*

*Ama kimse **pencerenin mencezenin farkında değildi**. (s.67)*

*Söyleyecekleri, **şimdiye kadar söylediklerinden hiç de farklı değildi**. (s.80)*

***Eskiden bu kadar değildi**. (s.81)*

***Haklı haksız diye değil**. (s.82)*

*Hem mesele **o değildi**. (s.83)*

*İşitebildiği sesler de **meyhanenin her zamanki sesleri değildi.** (s.84)*

*İrkildi fakat **kendinde değildi.** (s.84)*

*Vasilaki **aptal değildir.** (s.86)*

*Bu, **gırtlakını temizlemek için değildi.** (s.91)*

*Sedef-i dürr-i kâinat efendimiz “Çapulculuk, soygunculuk eden **bizden değildir.**”, buyurdu. (s.94)*

*Bu cephe altı asırlık geleneğin, şanların, zaferlerin, refah ve gururların, asıl büyüğü imanın, inancın yarattığı Padişah ve Halife-yi Ru-yi zemin adına-ne korkunçtu bu ya Rabbi-Yunan’a **karşı değil,** ... direnecekti. (s.96)*

*Dilim böyle konuşmalara **pek yatkın değildir** de. (s.99)*

*Millet **şaşkın değil.** İyi biliyor. (s.100)*

*Artık cemaat kasabaya yalnız Hoca’nın cümle ve hükümleriyle dağılmayacak, aralarından: “Yâ len, Kuvvâ öyle **dedikleri gibi değilmiş.**” (s.101)*

*İşitiyoruz ki, Kuvâyı Milliye Zât-ı Şahâne’ye **kat’iyen karşı değildir.** (.102)*

*O benim selâhiyetim dahilinde **değildir.** (s. 125)*

*Fakat Hoca Efendi biz Zât-ı Şahâne’ye **karşı değiliz** ki. (s. 125)*

*Koca olmasına koca ya, **benim sandığım gibi iki büklüm, sarsağın biri değil.**(s. 133)*

*Vatan, millet için elbette ölene kadar çalışacağız. Amma **çetecilerin hesabına değil.** (s.135)*

*Kuvâyı Milliye **çete değildir.** (s. 135)*

*İpin ucunu kaçırmıştım, artık elimde **değildi.** (s. 135)*

***Değildi** elbette. (s. 137)*

*Mütareke hükümlerine aykırı davranış **bahis konusu değildi.**(s. 138)*

*Kabul etmek, **her zaman doğru bulmak değildir.** (s. 139)*

***Bu doğru değildi.** (s. 167)*

*Bi kere itlerin ne zaman ve nereden gelecekleri **belli değil.** (s. 168)*

*Fakat bu sessizlik **önceki gibi değildi.** (s. 169)*

*Demek **yalnız değildiler.** (s. 171)*

*Yarın konuşurum... **bugün değil.** (s.174)*

*Mevcut zabıta kuvveti **bu baskını önleyecek miktarda değil.** (s. 175)*

*Ve siz **koca bir devleti, ümmetiyle beraber helâk edecek olan tehlikenin farkında değilsiniz.** (s. 177)*

*Ancak, iyi iddia, iyi niyet **Kuvâyı Milliye,'de değildi.** (s. 181)*

*Biz **kötü adam değiliz** İresi Bey. (s. 191)*

*Ağaya söylediklerim **sizleri hor gördüğüm için değildir.** (s. 202)*

*Yok be Reis Bey, **kastım o değil.** (s. 203)*

*Hoca'nın Doktor'a, Doktor'un Hoca'ya ne dediği, nasıl dediği ve ne cevap aldığı **pek belli değil.** (s. 212)*

*Beride Reis Bey'le Doktor'un hâli de **onunkinden farklı değildi.** (s. 216)*

*Fakat kendini tutamıyordu, o da **sonucu sürüncemede bırakacak mizaçta değildi.** (s. 220)*

*Bahis buyurduğunuz münasebet dahi **dostluk değildir.** (s. 222)*

Yalan da değil Hamdi'nin dediği. (s. 235)

Hoş bir şey değildi. (s. 242)

İngilizlerin demiryolundan başka dünya umurlarında değildi. (s. 242)

*Çok büyük adam çok, **bildiğin gibi değil.** (s. 243) (Yüklemde bulunan “değil” sözcüğü yazarın romanda şivesel konuşmalarda yer vermesinden dolayı “değil” olarak geçmektedir.)*

*Kel Hacı **bu fikirde değildi.** (s. 244)*

*Ölçüp biçmek, düşünüp taşınmak **ona göre değildi.** (s. 253)*

*Ama bu sırf **Sarı Mehmed'in yüzünden değildi.** (s. 312)*

*Siz de bilin ki, sizi görmek isteyenler ve sizinle tanışınca pek sevinecek olanlar da **az değil.** (s. 458)*

- **İsim cümlelerinin sonuna yok sözcüğü getirilerek yapılır.**

*Kimsenin yapacak bir işi **yoktu.** (s. 10)*

*Yemek için ikinci ele pek lüzum **yoktu.** (s. 16)*

*Mutfakta biraz önce bir şeyler yendiğini belli edecek hiçbir şey **yoktu.** (s. 21)*

*Ümit **yoktu.** (s.29)*

*Sıktığı filan **yok.** (s. 35)*

*Kimsecikler **yoktu** kahvede. (s.38)*

*Neden yakacağımız, giyeceğimiz **yok?** (s.40)*

*Kahvede çit **yoktu.** (s.42)*

*Harekete geçme gücü ve para **yoktu.** (s.46)*

*Şimdi artık Salih'ten beter veya Salih'ten bir parça iyi bir şey **yoktu***

*Adı bile **yoktu**. (s.54)*

*Mukavemet edecek hâli **yoktu**. (s.54)*

*Ama Ali Emmi'nin var sandığı şey **yoktu** artık. (s.54)*

*Üstelik, bu işlenmemiş kafa yüzünden her zaman olduğunun aksine dimdik
sezişlerinin ve bu sezişlerden doğan duyguların peşine düşecek takatı da
yoktu. (s.55)*

*Onun artık bir mazisi **yoktu**. (s.66)*

*Ayakta duracak dermanı **yok** gibiydi. (s.69)*

*Ertesi sabah anasına bakmaya gittiği zaman Salih evde **yoktu** (s.74)*

*Ertesi gün, Doktor, Gönülsüzlerin Haydar Bey Akşehir'de **yoktu**. (s.74)*

*Başka kimsesi **yoktu**. (s.76)*

*Senin askerin **yok**, asker bulsan topun **yok**, tüfeğin **yok**, ekmeğin **yok**... (s.83)*

*Mutfakta çıt **yok**. (s.84)*

*Kafasının işlemesine zaten imkân **yoktu**. (s.87)*

*Buna karşılık İstanbullu Hoca'yı ve va'zı ağzına alan **yoktu**. (s.90)*

*Artık İstanbullu Hoca **yoktu**. (s.92)*

*Pek bir şey anladığı **yoktu**. (s.93)*

*Devam etti: Fakat iddialarını ciddiye almak zorunda bulunduğumuz bazı
teşebbüsler **var**. (s.100)*

*Çünkü devlet iddiaları **yoktur**. (s.102)*

*Bâtilin mazereti **yoktur.** (s.103)*

*Rakı **yok.** Rumlarla düşüp kalmak **yok,** sırnaşıklık **yok.**(s.105)*

*Salih'i artık çarşıda pazarda gören **yoktu.**(s. 106)*

*Çerkez Reşid yine orada idi, fakat Niko ve daha birkaç delikanlı **yoktu.**(s. 110)*

*Baktım ortalıkta kimseler **yok.**(s. 112)*

*Fırkalarla ve siyasetle hiçbir ilişkisi, hiçbir makam ihtirası **yoktur.**(s. 114)*

*Salih'in iş miş düşündüğü **yoktu.** (s.120)*

*Lüzumu **yok.**(s.123)*

*Lüzum **yok.** (s.123)*

*Fakat söze nerden başlanacağını, ne deneceğini bilen **yoktu.** (s. 147)*

*Odada başka ses **yoktu.** (s. 169)*

*Ama bundan sonrası için en ufak bir düşünceleri **yoktu.** (s. 206)*

*Yağmurun ise deneceği **yoktu.** (s. 226)*

*Kendilerinin belli bir fikri **yoktu.** (s. 279)*

*Bizim de sakonun iki kolunu dolduracak, mavzer tutacak hâlimiz **yok.**(s. 291)*

*Şimdi sineye çekmekten başka çare **yoktu.** (s. 300)*

*Bir çatışmada elinden ne geleceğini şimdilik kendinin de bildiği **yoktu.** (s. 306)*

*Çolağın hâlâ aldırış ettiği **yoktu.** (s. 315)*

*Hele bayram bebekleri gibi giyinip kuşanıp paşa ağalarının gözüne hoş görünmek diye bir gayeleri kat'iyen **yoktu.** (s. 318)*

*Dediği gibi, Topal İsmail ile Küçük Ağadan başka kimsenin okuması yazması **yoktu.** (s. 320)*

*Rütbeden başka bir mirası **yoktur.** (s. 322)*

*Uyanık olmaktan, her kıpırdanmayı doğru tefsire çalışmaktan ve olan her şeye karşı en iyi tedbiri alıp derhâl mukabele etmekten başka çare **yoktu.** (s. 334)*

*Sağ eli öyle olmasa mesele **yoktu.** (s. 341)*

*O zaman mesele yok. Çünkü o zaman düşünmeye, insanın kendini işe karıştırmasına, hattâ kendini dinlemesine de lüzum **yok.** (s. 387)*

*Üstelik bunu karşı karşıya oturup konuşacak, bir karara bağlayacak muhatabı da **yoktu.** (s. 437)*

*Küçük Ağa işte bunu hiç sanmıyordu; çünkü Etem Bey İstanbullu Hoca'dan bin kat daha kuvvetli idi ve Etem Bey'in vakti **yoktu.** (s. 437)*

*Ve anlamıştı ki, "tarafdar" toplamaya, muhtemel "yumruklara" karşı kuvvetli olmaya baktıkları da **yoktu.** (s. 464)*

- **İsim cümlelerinin sonuna –sız eki getirilerek yapılır.**

*Sesi tuhaf bir şekilde donuktu, **duygusuzdu.** (s.25)*

*Bir silah kendi kudretini nasıl bilmezse Hoca da öyleydi, bu konuda yüzde yüz **idraksizdi.** (s.60)*

*Avluyu geçerken mum artık pek **lüzumsuzdu.** (s. 122)*

*Tek kol çift koldan daha **sabırsızdır.**(s. 151)*

*Esasen Kuvvâyı Seyyareyi, sizin anladığınız mânada zapt-ı rapta koymak bir yana, bu fikre temayül edildiği hissedilince bile elde tutmamız **imkânsızdır**.* (s.321)

*Nefesi **halsiz**, ama hırıltılı idi.* (s. 333)

*Dördü de **cansızdı**.* (s. 304)

*Dördü de **cansızdı**.* (s. 304)

***Keyifsizim**.* (s. 435)

- **Var** sözcüğü ile oluşan olumlu isim cümlelerinin sonuna *değil* edatı getirilerek yapılır.

2.4.2.2. Biçimce Olumlu Anlamca Olumsuz İsim Cümleleri

- İsim cümleleri *ne...ne* bağlacı ile olumsuz yapılabilir.
- “Var” sözcüğüyle kurulan ve içinde *ne...ne* bağlacı bulunan isim cümleleriyle yapılır.

*Yapacağız da. Çünkü daha ortada **ne** devlet, **ne** de kitap var.* (s. 298)

- İsim cümleleri *ne* olumsuzluk edatıyla da olumsuz yapılır.

2.4.2.3. Biçimce Olumsuz Anlamca Olumlu İsim Cümleleri

Yüklemi “var” sözcüğü ile oluşan, olumlu soru anlamı taşıyan cümleler de olumsuz olur. Fakat “değil” edatı “yok” sözcüğü ile oluşan isim cümlesinin sonuna gelirse cümle olumlu olur. Bu tür cümlelere biçimce olumsuz anlamca olumlu cümle denir.

Ne...ne bağlacı cümleye olumsuzluk kattığı için bu bağlaçla kurulan isim ve fiil cümlelerinde yüklem olumsuz olmaz.

2.4.3. İsim Cümlelerinde Soru¹¹

Banguoğlu, isim cümlelerine soru anlamının ek fiilin sonuna getirilen *-mi* soru edatıyla katıldığını ve bu soru edatının yüklem ismi üzerine gelip onunla ses uyumu yaparak ayrı yazıldığını ifade eder. Ayrıca ek fiilin şart kipinin soru şeklinde fiil ekinin doğrudan doğruya yüklem ismine eklendiğini ve soru edatı *-mi* 'nin sona düşüp ayrı yazıldığını, olumsuz soru şeklinin ise isme *değil* edatı ve *-mi* soru edatının getirilmesiyle yapıldığını belirtir. (Bk. Banguoğlu 2007: 537) Dizdaroğlu, sorulu isim cümlesini olumlu sorulu ve olumsuz sorulu isim cümlesi olarak iki kısma ayırmıştır. Olumlu sorulu isim cümlelerinin *-mi* soru edatıyla ya da soru sıfatları, soru zamirleri, soru zarflarıyla kurulduğunu, olumsuz sorulu isim cümlelerinin ise *değil* edatı ya da *yok* sözcüğünden sonra *-mi* soru edatının getirilerek yapıldığını belirtir. “Değil mi?” ya da “değil mi ki?” soru kalıplarının cümleye onaylatma anlamı kattığını açıklamıştır ve soru cümlelerinin öğelerle olan ilişkisine değinmiş, soruların hangi ögeyi buldurmaya yönelik olduğunu belirtmiştir. Bunun yanı sıra soru cümlelerini soru türleri başlığı altında “yalın soru, karma soru ve zincirleme soru” olmak üzere üç grupta incelemiştir. (Bk. Dizdaroğlu 1976: 299-304) Şimşek'te Dizdaroğlu'nun açıklamalarına yakın bilgiler vermiş ve sorun hangi ögeyi buldurmaya yönelik olduğunu açıklamıştır. Bunun dışında “yalın soru, karma soru ve girişik/ zincirleme soru” kısmını yapıcı soru cümleleri başlığı adı altında ele almıştır. (Bk. Şimşek 1987: 209-217) Bilgin, soru cümlelerinin soru edatı *-mi*, soru sözcükleri ve tonlamayla kurulduğunu, bunların dışında sözde soru cümlelerinin olduğunu da belirtmiştir. (Bk. Bilgin2006: 514)

Biz de tezimizde isimler ve isim soylu sözcüklerle oluşan soru cümlelerini yalın soru, karma soru, girişik/zincirleme soru cümleleri, devrik yapıda olan soru cümleleri ve sözde soru cümleleri olmak üzere beş ayrı bölümde inceledik.

¹¹ “Soru kavramı kazandıran hangi, ne, kim, kaç, nasıl gibi soru kelimelerinden biriyle ya da *evet* veya *hayır* karşılığını isteyen soru eki *mi* ile kurulan cümle türlerine soru cümlesi denir.” (Korkmaz 2007: 195)

2.4.3.1. Yalın Soru Cümleleri¹²

Küçük Ağa'daki yalın soru cümleleri çeşitli sözcük türleri ile sağlanmıştır. Nerede, kim, ne, nasıl vb. gibi soru cümleleriyle yapılanlar:

Nasıl şimdi? (31)

Keser nerede? (s.22)

Nasıl bir adam? (s.76)

Tevfik Bey kadar akıllı, onun gibi mert ne yiğitler vardır kim bilir? (s.325)

Var mı sende?(s.20)

Yok değil mi? (s.28)

"Kız, bu Fatmanım Teyze'nin Salih değil mi?" (s.29)

Ben eş dost değil miyim? (s.31)

Ne var? (s.36)

Bu kötü şeyler var da onlar yok mu? (s.37)

Tahsin nerde? (s.42)

Papaza kızıp oruç bozmanın âlemi var mı? (s.43)

Acaba şimdi de öyle mi idi? (s.47)

Ligor veya Minas yine öyle efelerin efesi gibi mi idi? (s.55)

Hilâl için bir ümit var mıydı? (s.57)

Silâh arkadaşınız değil mi? (s.73)

Anan nasıl? (s.73)

¹² "Bir cümlede tek ögeyle sağlanan sorulara yalın soru denir." (Bk. Şimşek 1987: 212)

Kâzım Karabekir Paşa mı? (s.76)

Amerika nerede idi? (s.77)

Sarıldığın tek dal aklın mı? (s.92)

Sahiden sizin oraya dökülecek neyiniz var?(s.210)

Siz başına buyruk musunuz? (s.213)

Doğru değil mi?" (s.280)

Var mısın he? (s.281)

Bir mesele etrafında yüz binlerce insan toplansın da anlaşmazlıklar çıkmasın mümkün müydü? (s.286)

"Doğru değil mi bunlar?.." (s. 321)

Zaten bize rahat döseğinde ölüm var mı ki?(s. 325)

Aldanışları inat, yanlışları isyan olsa bile ona kimin ne demeye hakkı vardı, çünkü kimin bu mucizede emeği, hattâ arkalama payı vardı? (s. 238)

İlle de önce geçmek mi ilâzım ülen? (s. 360)

Kim kancık? (s. 360)

Kim hayin? (s. 360)

Kim kâfir? (s. 360)

Kötü de lâf mı? (s. 371)

Bi şey mi vardı kızım? (s.374)

Bi şey ilâzım mıydı?" (s. 374)

"Desem de demesem de gâvur değil miyim?(s. 378)

Yılanın başını, yani o Ponlus masalını, o Ermenistan masalını uydurup o serserem Niko'ları aldatan, alet eden o serseri, o haris çıkarıcıları bulup çıkarmanın yolu yok muydu? (s. 381)

Bu işte bunun yolu yok muydu? (s. 381)

Çocuk gibi naz etmenin âlemi var mı?" (s. 382)

Sonra Niko değil mi? (s. 385)

Hristaki değil mi? (s. 385)

Bunlar ne idi? (s. 385)

"Düzen sağlam mı?(s. 387)

Sen nasılsın?"(s. 405)

Yazık, çok yazık değil miydi bu?(s. 407)

"Peki, kuvvetiniz nedir?"(s. 411)

"Evvelâ kuvvet nedir?(s.411)

Benimle beraber misiniz?" (s. 414)

"Aranıza yeni karışanlar yok mu?"(s. 425)

"Haa.. O mu? (s. 425)

"Hattâ Meclis Reisini de, yani Mustafa Kemal Paşa'yı da değil mi?" (s.431)

Etem Bey Memiş Efendi mi be? (s.432)

Yeni bir devlet kurmak kolay mıydı? (s.437)

Bu iş çete reislerinin harcı mıydı? (s.437)

Bu bakımdan Çerkez Etem Bey ne idi? (s. 440)

Yoksa bu çok daha geniş çevrelerin ve uzak zamanların hâkimi olan ilâhî

takdirin eseri miydi? (s. 447)

Peki, Salih nerelerde idi? (s. 449)

"Akşehir'i merak etmek fena bir şey midir?" (s. 452)

Herhangi bir noksanınız var mıdır?" (s. 459)

Bu mümkün müydü? (s. 461)

Dürüstlükse.. vatan sevgisi ise, bu çevrede direnmek ve çevrenin dışına düşmemek için göz yummalar, mizaçtan pay vermeler, bazı faturaları ödemeler dürüstlüğün ve vatan sevgisinin yükleri değil midir?" (s. 470)

Mehmed'siz bir Küçük Ağa, Mehmed'siz bir dünya mümkün müydü? (s. 472)

"Anladım, Peki kimsesi yok muydu?"(s. 474)

Açık ve dürüst bir hâl çaresine başvurmadıktan sonra araya girmesi, hattâ arzu duyması, Emine'yi benimsemeye devam etmesi günah değil miydi? (s. 475)

2.4.3.2. Karma Soru¹³

Eli öpülecek adam Salih değil de kimdi?(s. 357)

Bu ses kalın mı, yoksa ince mi idi?(s. 407)

Düşünmek kim, biz kim? (s. 425)

Kimdi veya kimlerdi... Ve ne idi burada o; yani karşı taraf? (s. 467)

Ankara mı, cephe mi?(s.472)

¹³ Şimşek'e göre karma sorulu cümleler iki ya da daha çok ögeyle sağlanan sorulu cümlelerdir. (Bk. Şimşek 1987: 212)

2.4.3.3. Girişik/Zincirleme Soru¹⁴

*Ee daha **ne var ne yok** bakalım arslan Hurşit'im? (s.207)*

*Acaba Etem Bey'in bahtı kendisinininki kadar **yaver miydi**? (s. 437)*

2.4.3.4. Devrik Yapıda Olanlar

Nasıl bir adam? (s.76)

Tevfik Bey kadar akıllı, onun gibi mert ne yiğitler vardır kim bilir? (s.325)

Var mı sende?(s.20)

Yok değil mi? (s.28)

*Ağzı laf yapan **kim var** içimizde? (s.211)*

2.5. ZAMANLARINA GÖRE İSİM CÜMLELERİ

İsim cümlelerinde dört yalın zaman ve iki birleşik zaman bulunmaktadır. Ekeylemin dört yalın zamanı şu şekilde oluşmaktadır:

2.5.1. Görülen Geçmiş zaman

İsime cümlelerinde görülen geçmiş zaman eki yüklem ismine eklenmiş ve ayrı şekilde gelebilir. Ayrıca kimi isim cümlelerinde ek fiil düşebilir.

*Gökyüzü **neyi var neyi yoksa boşaltacak gibi idi**. (s. 9)*

*Ve soğuk, yaşlılarla çocuklar için açlık kadar **yıkıcı idi**. (s. 9)*

*Tekke Deresi'ne doğru sokulan bu kârgir ve kiremit damlı evlerde hava **bambaşka idi**. (s. 10)*

¹⁴ “Sayısı birden fazla olan ve her biri ayrı yanıt isteyen soru türüdür ve zincirleme soru türü sıralı cümlelerde olur.” (Dizdaroğlu 1976: 299)

*Acaba yeni sahip, yeni efendi **bunlar mı idi?** (s. 10)*

*Sanki onlar **kral**, ötekiler **köle idi.** (s. 10)*

*Diş dokunur değişiklik sadece **evlerin yapısında idi.**(s. 12)*

*Bunlar **bozgunun sakat, yarım kalmış döküntüleri idi.** (s. 13)*

***Canlı, sıhhatli, neşeli idi.** (s. 15) (Sıralı cümlelerdeki isim cümlelerinde isim yüklemine bulunan ek fiil düşmüştür.)*

*Eski Müdür Necati Bey **gişede idi.** (s.15)*

***Ekmek arslanın ağzında idi.**(s. 16)*

*Sanki onlar **kral**, ötekiler **köle idi.**(s. 10) (Sıralı cümlede bulunan ilk cümledeki isim yüklemine ek fiil düşmüştür.)*

*Topyeri ile Çobankaya'nın arasındaki Tekke Deresi'ni bir üçgenin tabanı gibi kapatan Taşoluk Sokağı iki fırını, bir bakkalı, bahçeli ve iki, üç katlı evleri ile **Akşehir'in gözde semtlerinden biri idi.** (s. 18)*

*Salihlerin **evi bu çıkmazın sol tarafında, en dipte idi.** (s. 18) (Sıralı cümlelerin ilk cümlesinde isim yüklemine bulunan ek fiil düşmüştür.)*

*Mühim olan ise **karşı evin penceresi idi.** (s. 19)*

*Şimdi şakacılığı da **şaşılacak kadar tabii idi.** (s.20)*

*Kadının hüznü burada ebedî ayrılışın melalinden de **koyu idi.** (s.25)*

*Dönen bir **o idi.** (s. 29)*

*Bunlar delirmiş bir kızgınlığın, ama kelepçelenmiş deli bir kızgınlığın **yaşları idi.** (s.37)*

*Kerpiçlik bahçelerin **yanında idi.**(s.46)*

Büyük Aynalık denilen ve yol tarafına düşen kısım sazlar, yosunlar, nilüferler ve su altında boyuna kımlıdanan kırbaç gibi ince uzun otlarla çocuklar için tam bir efsane bölgesi idi. (s.46)

Acaba şimdi de öyle mi idi? (s.47)

Bu acayip bir savaşın ilk günü idi. (s.48)

Duvarlar romantik tablolarla hemen hemen kaplanmış gibi idi. (s.49)

Duvarlar boyunca uzanan peykeler dolu idi. (s.49)

İçmek saadeti idi. (s.51)

Hepsi birbirlerine kenetlenmiş gibi idiler. (s.53)

Ligor veya Minas yine öyle efelerin efesi gibi mi idi? (s.55)

Bu ümit nerede idi, hangi ocakta idi? (s.58)

İstanbul Hoca'nın Akşehir'e gelişi Mayıs'ın 29'unda idi. (s.58)

İstanbul Hoca'nın asıl adı Mehmed Reşid idi. (s.58)

Renkleri yeşile çalan açık elâ idi. (s.59)

Bu mütarekeden bu yana böyle idi. (s.61)

Her evin beklediği biri vardı.(s. 9)

Bunu düşünen veya düşünmeye cesaret eden pek yoktu.(s. 10)

Korkmaya hakları yoktu. (s. 10)

Bütün kasaba, bütün memleket sahipsizdi.(s. 10)

Tek tek değil de bir arada susuşun bir başka mânası var gibiydi.(s. 10)

Ama kasabanın değişmeyen, hatta büsbütün canlanan bir yönü de vardı.(s. 10)

*Ve beşikteki çocukların, kaniyaklı kızcağızların korkmamaları **lâzımdı.** (s. 10)*

*Korkmaya hakları **yoktu.** (s. 10)*

*Bu **bir ümitti.** (s. 11)*

*Zira ne de olsa bunlar, **kendilerine göre bir hukuku bulunan savaşın rakipleri idiler.** (s. 11)*

*Nitekim genç Niko 'yu herkesten fazla sevişleri onun Rum oluşundan **değil.** (s. 11)*

***İtalyancayı bilişinden ve sokulgan, cana yakın oluşundandı.** (s. 11) (Sıralı cümlelerin ilk cümlesindeki isim yüklemine bulunan ek fiil düşmüştür.)*

*Salih **dokuz yaşında, orta boylu, zayıfça, fakat acı bir kuvvete sahipti.** (s. 11) (Sıralı cümlelerdeki isim cümlelerinde isim yüklemine bulunan ek fiil düşmüştür.)*

***Yaşına rağmen erkek yapılı ve mizaçlı idi.** (s. 11) (Sıralı cümlede ilk cümlede isim yüklemine bulunan ek fiil düşmüştür.)*

*Niko ise yedi yaşında **pespembe, gri gözlü, kumral saçlı, kız gibi bir şeydi.** (s. 12) (Sıralı cümlelerdeki isim cümlelerinde isim yüklemine bulunan ek fiil düşmüştür.)*

*Bahçeler **nasıldı?** (s. 12)*

*Duvarlar **putlu muydu?** (s. 12)*

*Doğrusunu söylemek gerekirse, Gâvur Mahallesi 'nin öyle pek mühimsenecek özellikleri **yoktu.** (s. 12)*

*Niko kilisesine devam ederdi. Fakat bütün bu ayrılıklara rağmen arkadaşlıkta **değişen bir şey yok gibiydi.** (s.13)*

Ve artık bütün iyi dilekler boşunaydı. (s. 13)

Bu ses mezarda bile kulaklarını bırakmayacak gibiydi. (s.14)

Bu bir alarmdı. (s. 14)

Ardında konuşanlar vardı, gâvurca konuşanlar (vardı). (s. 14) (Sıralı cümledeki ikinci cümlede yüklem düşmüştür.)

Sesi de belirsizdi. (s.15)

Şimdi inadına, belli etmeye çalışır gibiydi. (s. 15)

Niko'da ne olduğunu göstermek isteyen bir hâl vardı. (s.15)

Açtı. (s. 15)

Telgrafın başında ve müdür masasında İtalyan zabitleri vardı. (s.15)

İyice ihtiyarlamıştı. (s.15)

Sanki yine iki kolu, iki bileği ve tuttuğunu koparan iki eli vardı, demirci eli (vardı). (s. 15) (Sıralı cümledeki son cümlelerin yüklemi düşmüştür ve bu düşen isim yüklemi görülen geçmiş zamandadır.)

Bildiğin gibi değil. (s. 16) (Ek fiil düşmüştür.)

Salih'in içi bir tuhaftı. (s. 16)

Yemek için ikinci ele pek lüzum yoktu. (s. 16)

Sağ kulağı yarım. (s. 16) (Ek fiil düşmüştür.)

Yanağı kapanmış bir yaradan ibaretti. (s. 16)

İşte şimdi sinmek üzereydi. (s. 16)

Evet bir midesi vardı hâlâ. (s. 16)

*Direnmek, her ne pahasına olursa olsun direnmek **lâzımdı.** (s.17)*

*Salih artık **onun çocukluk galibi Salih'ti.** (s. 17)*

*Gerçekten de Niko **eskisi gibiydi** artık. (s. 17)*

*Döndüğü zaman elinde kocaman bir paket **vardı.** (s. 17)*

*Sokağın tam ortasında Halihane'nin büyük bahçesine dayanan bir çıkmaz **vardı.** (s. 18)*

*Bir vakitler, üç kız ikisi oğlan, beş çocuklu bu ev, o devrin kendine mahsus varlık ve saadeti ile **cıvıl cıvıldı.** (s. 18)*

*Fakat Ligor **tembihliydi.** (s. 18)*

*Hiçbir tarafa bakmadığı hâlde bütün sokak halkının pencerelere üşüştüğünden **emindi.** (s.19)*

*Acaba Raziye **orada mıydı?** (s. 19)*

*Taşlık hatırladığından daha **serin,** çok daha **loştu.** (s. 19) (Sıralı cümlelerin ilk cümlesinde isim yüklemi düşmüştür.)*

*Karşıdaki bahçe kapısı **aralıktı.** (s. 19)*

*Ama torunları da **yoktu.** (s. 19)*

*Kümes **bomboştu.** (s. 19)*

*Bu iş nasıl olsa olacaktı, ama ilkin verdiği bir koku **vardı.** (s. 19) (Sıralı cümlelerin son cümlesindeki isim yüklemine ek fiil vardır.)*

*Bu da **az şey değildi.** (s. 19)*

*Hiçbir tarafa bakmadığı halde bütün sokak halkının pencerelere üşüştüğünden **emindi.**(s. 19)*

*Soldaki mutfak kapısı ardına kadar **açıktı.** (s.19)*

*Ve mutfak da çoktan **terk edilmiş gibiydi.** (s.19)*

*Bir kadının bu sesi çıkarabilmesi için ana olması, bir oğlunu şehit vermesi, dul kalması ve nihayet, son oğlunu da işte böyle cepheden beklemesi **gerekli.** (s. 19) (Sıralı cümledeki ilk iki cümlede isim yüklemi düşmüştür.)*

*Ve, insanın harbin ne demek olduğunu anlaması için bu sesi işitmesi **gerekirdi.** (s. 19)*

*Fakat artık salıncaktaki bebeğe **söyler gibiydi.** (s. 20)*

*Lâmba **değil kandildi.** (s. 21) (Sıralı cümledeki ilk cümlede “-i di” ek fiili düşmüştür.)*

*Kasabada da cephedekine benzer bir şeylerin olduğu **belliydi.**(s.21)*

*Mutfakta biraz önce bir şeyler yendiğini belli edecek hiçbir şey **yoktu.** (s. 21)*

*Ekmeğin tenceresi hep **eski yerindeydi.** (s.21)*

*Tencerenin kapağını kaldırdı, **boştı.** (s. 21)*

*Ekmeğin dünden bittiğini bilen sanki o **değildi.** (s. 21)*

*Biri huzur ve ümit günlerinin hatıraları ile **mahzun,** öteki üç yıldan beri ilk defa **yorgundu.**(s.22) (Sıralı cümlede ilk cümlede isim yüklemine bulunan ek fiil düşmüştür.)*

*Uykusuzluğun, yorgunluğun bitkinlik haline varması **başka,** uykusuzluğu, yorgunluğu, pisliği, açlığı duymak **başka şeydi.** (s. 22)*

*Yalnız kol ve yüz meselesi de **değildi.** (s.22)*

*İçerde ise alevler, tatlı bir ılıklik, sessizlik, huzur ve dinlenme, yorgan, altında uyuma imkânı **vardı.**(s.23) (Sıralı cümledeki isim yüklemeleri düşmüştür.)*

*Fakat kurtarılmış, garantiye alınmış birkaç gün, hattâ birkaç saat, hayat içinde bir başka **hayattı.** (s.23)*

*Mis gibi kokan çamaşır bohçasında yaşama denilen sonsuz dram (vardı), hesapların, kitapların, ümitlerin iflâsı **vardı.** (s.23) (Sıralı cümledeki ilk cümlede isim yüklemi düşmüştür.)*

*Fakat bambaşka **bir unutuştı** bu. (s.23)*

*Unutuş da değil de sadece çölde bırakılan koldan ibaret bir **hatırlayış.** (s.23) (İsim yüklemine bulunan ek fiil düşmüştür.)*

*Anasına **muhtaçtı.**! s(s.24)*

*Bunların iyice kaynaması **lâzımdı.** S.(24)*

*Fakat elbise işi büyük **dertti.** (s. 24)*

*Başka bir elbise **yoktu.** (s. 24)*

*Sesi tuhaf bir şekilde **donuktu, duygusuzdu.** (s.25)*

*Kadının hüznü burada ebedî ayrılışın melalinden de **koyu idi.** (s.25)*

*Gök masmavi, pencereleri doğuya bakan oda güneşin ilk ışıkları ile **aydınlıktı.**(s.25)*

*Ama bu daha çok **sokaklar (içindi)** ve **çarşı içindi.** (s.26) (Sıralı cümledeki ilk cümlede isim yüklemi düşmüştür.)*

*Ötesi **teferruattı.** (s. 26)*

*Güzel yüzü geniş bir gülümseyişle **ışıl ışıldı.** (s.27)*

*Raflar **bomboştı.** (s.30)*

***Sihhatli, sağlam, hareketli, dinç** ve **kendinden emindi.** (s.27) (Sıralı cümledeki ilk dört isim cümlesinde “-i di” ek fiili düşmüştür.)*

*Niko'nun dükkânı **kocamandı.** (s.31)*

*Salih'in başı artık **eğikti.** (s.32)*

*Teklif **akla yatkındı.** (s.33)*

*Bardaktaki şeker yerine beş on kuru üzüm **vardı.** (s.39)*

*Burada yüzen kahramanlar da **vardı.** (s.46)*

*Tıpkı o günkü gibi Salih bugün de işte böyle Büyük Aynalığa **bakar gibiydi.** (s.46)*

*Zira kasabada bu işi becerecek işbirliği, harekete geçme gücü ve para **yoktu.** (s.46)*

*Yenilmek galiba bunların hepsi **birdendi.** (s.47)*

*Bütün **bildikleri Rüştüye'de okuduğu "Oku" isimli kitabından ve babasının söylediklerinden kafasında kalan parça bölük cümlelerden ibaretti.** (s.47)*

*Ama mademki bu mucize artık **imkânsızdı,** mademki memleket batmıştı, yenilmişti, menevşelerden başka şeyler düşünmek **gerekti** artık. (s.48) (Bu cümle karma sıralı bir cümledir. Bu karma sıralı cümle iki isim ve iki de fiil cümlesinden oluşmuştur.)*

*Bir kumandan **değil,** bir eşkiya idi sanki ve bir mağaraya **sinmişti.** (s.48) (Sıralı cümledeki ilk isim cümlesinde ek fiil düşmüştür.)*

*Duvarlarda ve gözlerde daha şimdiden çakırkeyfin pırıltıları **vardı.** (s.49)*

*Herkeste bir efe hâli **vardı.** (s.49)*

*İçmekten **mes'uttu.** (s.51)*

*Aralarında Çerkez Reşid ve Ermeni Minas da **vardı.** (s.53)*

*Baktı bu Minas'dı, onun yanında da Çerkez Reşid **vardı.** (s.53)*

Midesi ağzına gelecek gibiydi. (s.53)

Ama kafasının bir yanı artık pırıl pırıldı. (s.53)

Tel çerçevesi gözlüğü, uzun ve beyaz sakalı ile bu köşede de sadece Ali Emmi vardı. (s.53)

Minas, Ligor, Çerkez Reşid... Evet hepsi de birbirlerine kolları ile bağlydılar. (s.54)

Şimdi artık Salih'ten beter veya Salih'ten bir parça iyi bir şey yoktu, tıpkı Salih gibi bir şey vardı.(s.54)

Tıpkı Salih gibi kolu kanadı kırılmış, dünyası yıkılmış bir şey. (s.54) (Sıralı cümledeki ilk cümlelerin isim yüklemi düşmüştür. İkinci cümlede ise “-i di” ek fiili düşmüştür.

Adı bile yoktu. (s.54)

Mukavemet edecek hâli yoktu. (s.54)

Şimdi ise bu sesin farkında bile değildi. (s.54)

Artık içinde bir kuvvet, bir genişlik vardı. (s.55)

İstek hırstan farksızdı ve imkânsızdı. (s.55)

Üstelik, bu işlenmemiş kafa yüzünden her zaman olduğunun aksine dimdik sezgişlerinin ve bu sezgişlerden doğan duyguların peşine düşecek takatı da yoktu. (s.55)

Ayağını bağlayan duyguların arasında korkuya benzer bir çekingenlikten utanca kadar her şey vardı. (s.55)

Zira bu cümlelerin sualleri aşması da gerekti. (s.57)

Hilâl için bir ümit var mıydı? (s.57)

*Ama böyle gönüllerde **vardı**.(s. 58)*

*Bu gelişi hatırlamayanlar bile **vardır**. (s.58)*

*Halk, ileri gelenlerinden çoluk çocuğuna kadar **merak ve heyecanla doluydu**.(s.59)*

*Hattâ hu körpe yüzü görür görmez hayâl kırıklığına uğrayanlar (**vardı**), güvensizliğe kapılanlar bile **vardı**.(s.59)(Sıralı cümlenin ilk cümlesinde yüklem ismi düşmüştür.)*

*Sesinin tesiri **tam**, tonuna hâkimiyeti kusursuz ve mantığı ise **sağlamdı**. (s.60)
(Sıralı cümledeki ilk cümlede “-i di” ek fiili düşmüştür.*

*Onun Konya Valisi 'ne yazdığı tavsiye mektubu, **Vali'nin Akşehir müftüsüne gönderdiğinden de övücü idi**. (s.60)*

*Satırları arkasında âdeta “Hoca ne isterse öyle olsun” diyen bir mâna **vardı**. (s.60)*

*Bir silah kendi kudretini nasıl bilmezse Hoca da **öyleydi**, bu konuda **yüzde yüz idraksizdi**. (s.60)*

*Boynunu bükmeyen, el ovuşturmayan, göz kaçırmayan bir alçakgönüllülüğü **vardı**. (s.60)*

*Bu ihtiras dinine, padişah ve halifeye bağlılıktan başka bir şey **değildi**. (s.60)*

*Yapısından ve yetiştiği çevreden gelen birtakım üstünlükleri **vardı**. (s.61)*

*Meselâ **yakışıklı**, dinç bir **erkekti**. (s.61) (Sıralı cümledeki ilk cümlede ek fiil düşmüştür.)*

*Gür ve bitimlerine doğru kavis alan kaşları (**vardı**), hafifçe köprülü burnu (**vardı**), kumral ve modaya uygun kesilmiş badem bıyıkları (**vardı**), geniş alnı (**vardı**), kestane renkli iri gözleri (**vardı**), uzun boyu (**vardı**), sağlam omuzları*

(vardı), daracık kalçaları **vardı**. (s.61) (Sıralı cümledeki ilk yedi cümlede isim yüklemi düşmüştür.)

Aslında ortaya ancak varan bir zekâsı **(vardı)**, hattâ klâsik tahsili koruyamayan bir bilgisi **vardı**. (s.61) (Sıralı cümledeki ilk cümlede isim yüklemi düşmüştür.)

Kendi durumu ile uzak veya yakından ilgili bütün meselelerde **uyanıktı**.(s.61)

Normal zamanlarda sınıfının en üst noktasına kadar varabilecek bir adamdı. (s.61)

Kendilerinin belli bir fikri **yoktu**. (s.279)

Hâlbuki onun bir tek isteği **vardı**. (s. 282)

Üstelik şimdi önünde bir de İstanbullu Hoca dâvası **vardı**.(s.282)

Sonra gelmeleri gerekti, **şarttı** artık.(s. 10)

Ruhu da yenilenmiş **gibiydi** artık. (s.24)

Şişmanda ihtiyarlık şirin bir şey olurdu, fakat Hamdi Usta **koca bir konak harabesi gibi bir şeydi** artık. (s. 39)

Kahkahalar bile yine **Rumca idi** artık. (s.51)

Niko 'nun sesi de **deminki ninni sesi değildi** artık. (s.52)

Lâftı bunlar. (s.54)

Ama Ali Emmi 'nin var sandığı şey **yoktu** artık. (s.54)

Adı **neydi** bunun? (s.54)

Yiğit bir sestı bu. (s.54)

Zât-ı Şahâne'ye dua için kımlıdayan dudaklarda bir canlılık **vardı** artık. (s.58)

Ne eksik, ne fazla. (s. 12) (Sıralı cümlelerdeki isim cümlelerinde isim yüklemine bulunan ek fiil düşmüştür.)

2.5.2. Duyulan Geçmiş Zaman

Adı Mehmed Reşid Efendi imiş. (s.59)

Genç imiş. Amma Der Saadet'te dahi pek muteber, pek mergup ve mutemed imiş. (s.59)

Varmış, varmış. (s. 21)

Gundullu'nun kırk adamı varmış. (s.78)

Hepsi de pürsilâhmış. (s.78)

Gundullu iyi adammış. (s.78)

Zât-ı Şahane de Kuvâyı Milliye'ye karşı muhabbetkâr(imiş) ve hi-mayekâr imiş, teşvik ve teşci etmekte imiş. (s.102)

Yârenlerin üstünde epey de adamı varmış. (s.246)

Keskin nişancıymış, pek gençmiş... (s.265)

Fakat bunda kasaba halkının tesiri de büyükmüş. (s.266)

Heybede de bir hayli para ve Hoca Efendi'nin saati ile teşbihinden nüfus tezkeresine kadar bütün eşyası, bu meyanda da kurşunlarla delikdeşik olmuş, kana bulanmış çamaşırları, esvabı varmış. (s.367)

Ne kahpe dinliymiş namussuzlar. (s.83)

2.5.3. Geniş Zaman

Adı Yemen'dir. (s. 14)

Gül'ü çemendir. (s. 14)

Acep nedendir? (s. 14)

*Aldırma... Biz burada **böyleyiz** işte. (s. 16)*

*Artık vakit **çok**. (s. 17)*

*İşte bu kadar **zayıf**, bu kadar **aciz**, bu kadar **yoksunum**.(s. 17) (Sıralı isim cümlelerinde ilk iki cümlede bulunan isim yüklemelerinde bulunan geniş zaman eki düşmüştür.)*

*Vasili artık kendini bulmuştu: Çünkü bu doğru **değildir**. Biz **Osmanlıyız**. (s.86)*

*Evet biz **Osmanlıyız**. (s.86)*

*Bu defa papaz kesti: Fakat dikkat ediniz Kirye Vasili Pontus ile Atina'nın alâkası **yoktur**. (s.86)*

*Vasilaki aptal **değildir**. (s.86)*

*İyi düşünün; bize döneceğinden emin **değilim**. (s.87)*

*Salih, bunları da anlatmak isterdi ve bunları kurtarmanın yolu **var mıdır, yok mudur?** (s.88)*

*Varsa **nedir?** (s.88)*

*Şimdi sen-ses, hüznün tüllerine bürünmüştü- ağılında aç kurtla karşı karşıya kalmış bir **kuzu gibisin**. (s.92)*

***Tek misin** artık? (s.92)*

***İslâm**'ın **kara günleridir** bugünler. (s.92)*

***Müslüman**sın ve **Osmanlı**sın. (S.94)*

*Çapulculuk, soygunculuk eden **bizden değildir**. (s.94)*

*Müslim, dilinden ve **Müslümanların selamette kaldığı kişidir**. (s.94)*

*Söyle, nifak cehennemi bu **değil de nedir?** (s.95)*

*Kim birliği bozarak nifak çıkarırsa **bizden değildir**. Ve Allah bir olanlarla **beraberdir**. (s.97)*

*Bu sefer nispeten **iyidir**. (s.97)*

*Belki de mesleğimin verdiği bir **alışkanlık**, Bizim için, mesela diyorum, baş ağrısı yoktu, baş ağrıları **vardır**, yani, baş ağrısı, **mühtimdir**.(s.98)*

*Çok **mühtimdir** bu, takdir buyurursanız. (s.99)*

*Dilim böyle konuşmalara pek yatkın **değildir** de. (s.99)*

*Diyeceğim şu: Bazı kelimeler **vardır** ki, bunlar da can düşmanı hastalıklar kadar **mühtimdir**. (s.99)*

*Ötekiler insanın, bunlar da bütün milletin sağlığı ile **ilgilidir**. (s.99)*

*Bunun için ilk yapılacak şey **bunların da ne olup olmadıklarını tespittir**. (s.99)*

*Nifak ise **mahvın sebebidir**. (s.99)*

*Nifak **hangi taraftadır?** (s.100)*

*Millet inşallah **dediğiniz gibidir**. (s.100)*

*Hükümet **Zat-ı Şahâne'nin hükümetidir**. (s.101)*

*Sulhu imzalayacak olan ne **hükümettir** ne de **yenilen ordular(dır)**. (s.101)
(Sıralı cümleinin ikinci cümlesindeki ek fiil düşmüştür.)*

*Vaziyet bu ise elbette **doğrudur**. (s.101)*

*İşitiyoruz ki, Kuvâyı Milliye Zât-ı Şahâne'ye kat'iyen **karşı değildir**. (.102)*

*Biz biliyoruz ki, Kuvâyı Milliye **böyle eşkiyaları tenkil etmeye çalışmakta(dır)** ve **etmektedir**. (s.102) (Sıralı cümleinin ilk cümlesindeki ek fiil düşmüştür.)*

*Millî lafzını gasb eden bu teşekkülün başında bulunanlar **kimlerdir?** (s.102)*

*Asıl tehlikeli olanlar **bunlardır**. (s.102)*

*Bunlar işte **onlardır** ve bunların yanında Sarıca'lar, Çakırsaray'lılar **zemzemle yıkanmış gibidirler**. Çünkü devlet iddiaları **yoktur**. (s.102)*

*Aralarında belki de bu gayeye hulûs-ı kalb ile bağlananlar, belki de iman za'finin doğurduğu telâş ile halâs bu yoldadır diye nefislerini feda edenler **vardır**. (s.103)*

Bâtılın mazereti yoktur. (s.103)

Allah'ın evindesin. (s.104)

Tek kol çift koldan daha sabırsızdır. (s. 150)

*Hepimiz de **din ve kan kardeşiyiz.** (s.269)*

*Demek ki bunların anladığı **biricik dil kuvvetidir.** (s. 271)*

*Birbirimizin hatasını göstermek **boynumuzun borcudur.** (s. 271)*

*Biz **altı kişiyiz.**(s.339)*

*Elbette **beraberiz.** (s. 414)*

*Bende emre itaat **esastır.** (s. 414)*

*İtaat etmeyene bende merhamet **yoktur.** (s.414)*

*Bu mesele **mühimdir.** (s. 415)*

*Düşünmedik mi daha **eyidir.** (s. 425)*

*Bu **ne hâl** vire? (s. 15) (Yüklemdeki ek fiil düşmüştür.)*

*Sucuk domuz etinden **deği(dir)l.** (s. 15)*

***İyiyim.** (s. 16)*

*İtalyanlarla **pek iyi(dir)** aram. (s.16) (Yüklemdeki ek fiil düşmüştür.)*

*Ötekiler daha **beter(dir).** (s.83) (Yüklemdeki ek fiil düşmüştür.)*

*Yalnız pekiyi anlayamadığım bir nokta **var(dır).** (s.98) (Yüklemdeki ek fiil düşmüştür.)*

*Sırt ağırları, karın ağırları da öyle, dermansızlar, ateş basmaları, terlemeler de **öyle(dir).** (s.98) (Yüklemdeki ek fiil düşmüştür.)*

*Oğlum Mehmet Reşit Efendi, senin için bir tek tehlike **var,** o da **gençliğin.** (s. 98) (Yüklemdeki ek fiil düşmüştür.)*

*Devam etti: Fakat iddialarını ciddiye almak zorunda bulunduğumuz bazı teşebbüsler **var(dır).** (s.100) (Yüklemdeki ek fiil düşmüştür.)*

*Millet şaşkın değil. İyi **biliyor(dur)**. (s.100) (Yüklemdeki ek fiil düşmüştür.)*

*Fakat ben pekiyi bilmiyorum ve bizzat Kuvâyı Milliye de gösteriyor ki bana benzeyenlerin sayısı epey **kabarık(dur)**. (s.100) (Yüklemdeki ek fiil düşmüştür.)*

***Rütbeleri ref'edilen, çoğu gıyaben mahkûm olan sergüzeştçiler(dir)**! (s.102)
(Yüklemdeki ek fiil düşmüştür.)*

***Devlet iddiasında(dır)** bunlar. (s.103) (Yüklemdeki ek fiil düşmüştür.)*

*Başımızdan önce kurtaracak şeyler **var(dır)**.(s. 336) (Yüklemdeki ek fiil düşmüştür.)*

*Bunlar çok **mühim(dir)**. (s. 339) (Yüklemdeki ek fiil düşmüştür.)*

***Doğrudur** Hoca Efendi. (s.100)*

2.5.4. Şart

Ekeylemin iki birleşik zamanı ise sadece şart kipinin ekeylemin görülen geçmiş ve duyulan geçmiş zamanıyla birleşmesiyle oluşmaktadır:

- **Görülen geçmiş zamanın şartı:** Romanda görülen geçmiş zamanın şartı ile ilgili örneğe rastlanmamıştır.
- **Duyulan geçmiş zamanın şartı:** Romanda duyulan geçmiş zamanın şartı ile ilgili örneğe rastlanmamıştır.

2.6. DURUM GÖSTERME EKLERİYLE KURULAN İSİM CÜMLELERİ

Durum eklerinin bulunduğu isim ve isim soylu sözcükler ek fiil alarak yüklem olurlar. Durum gösterme ekleriyle oluşan isim cümleleri şu şekillerde oluşabilir:

2.6.1. Yalın İsmi Durum Eklerinin Getirilmesiyle Oluşanlar

Dişer dokunur değışiklik sadece evlerin yapısında idi. (s. 12)

*Sucuk **domuz etinden değil.**(s. 15)*

*Acaba Raziye **orada mıydı?** (s. 19)*

*Ekmek tenceresi hep **eski yerindeydi.** (s. 21)*

*Keser **nerede?** (s. 22)*

*Tek sallantılı nokta **işte burada idi.** (s.228)*

*Rıza Paşa ister istemez **işgal kuvvetlerinin boyunduruğı altında idi.** (s.228)*

***İstanbul işgal kuvvetlerinin, yani düşmanın eli altında idi.** (s.228)*

***Şimdi sıra aykırı düşünce ve inançların her çeşit kımıldanışında idi.** (s.229)*

2.6.2. Durum Ekleriyle Kurulmuş Sözcük Öbekleri

*Yanağı **kapanmış bir yaradan ibaretti.** (s.16)*

*Kadının hüznü burada **ebedî ayrılışın melâlınden de koyu idi.**(s.25)*

***Kendinden emindi.**(s.27)*

*Teklif **akla yatkındı.** (s.33)*

*Fakat bu **şen' i Bolşeviklik isnadı kuru bir tefsirden ibarettir.**(s. 224)*

*Öğrenilen **şundan ibaretti.** (s.240)*

3. BÖLÜM: KÜÇÜK AĞA ROMANINDAKİ İSİM CÜMLELERİNİN TÜRKÇE ÖĞRETİMİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu gün, okullarımızda, Millî Eğitim Bakanlığınca 26 Ekim 1981 Tarih, 2098 Sayılı *Tebliğler Dergisi*'nde yayımlanan Temel Eğitim (İlköğretim) Türkçe Programında belirtilen dil bilgisi konu alanının özel amaçları ve öğrencilere kazandırılacak davranışlar doğrultusunda eğitim vermeye, öğretim yapmaya çalışılmaktadır. İlköğretim birinci kademedeki Türkçe eğitimi sınıf öğretmenleri tarafından, ikinci kademedeki ise Türkçe öğretmenleri tarafından verilir.

Sınıf ve Türkçe öğretmenleri, Türkçe dersinin kendi içinde bir bütünlük taşıdığını; okuma, dinleme, konuşma, yazma etkinliklerinin birbirini tamamlayacak biçimde verilmesi gerektiğine inanmakta ve dil bilgisi konularını, genel olarak Türkçe konuları içinde vermeye çalışmaktadırlar. Türkçe öğretiminde kazandırılması gereken beş temel dil becerisi şu şekilde özetlenebilir:

- a. anlamaya dayanan okuma
- b. anlamaya dayanan dinleme,
- c. anlatmaya dayanan yazma
- d. anlatmaya dayanan konuşma
- e. dil bilgisi.

İlköğretim altıncı, yedinci ve sekizinci sınıflarda Türkçe öğretimine beş saat ayrılmış ve Türkçe öğretmenin bu saatlerde beş temel dil becerisine ayrı ayrı saatler ayırması sağlanmıştır.

Dil bilgisi; bir dilin dinleme/izleme, konuşma, okuma, yazma öğrenme alanlarını destekleyen kurallar bütünüdür. Öğrenci açısından Türkçenin yapısını oluşturan bu bilgilere sahip olmak oldukça önemlidir; ancak daha da önemli olan bu kuralların konuşma, yazma, dinlemeyle ilgili dil etkinliklerinde uygulanmasıdır. Bu nedenle bir

kısım eğitimcilerle göre dil bilgisi öğretimi kuramsal bilgilere göre değil, uygulamaya dayandırılmalıdır. Bu şekilde dil bilgilerinin öğretiminde, kuralların verilmesinin yanında, bu kuralların kelime, cümle ve metin düzeyindeki uygulamaları amaçlanabilir. (Bk. Kaplan vd. 2006: 2)

Türkçe dil bilgisi öğretiminin amaçları şu şekildedir¹⁵:

1. “Kişiler, daha küçük yaşlardan başlayarak öğretime gereksinme duymadan dili kullanabilmektedirler. Buna bilinçaltı dil yapısı diyoruz. Bu bilinçaltı dil yapısını bilinç düzeyine çıkartmak ve bunu kullanım boyutuna getirmek,”
2. Öğrencilerin, etkili bir iletişim kurabilmeleri için dilin işleyiş biçim ve düzenini onlara kavratmak,
3. Öğrencilerin, ana dillerini sözlü ya da yazılı olarak doğru ve etkili bir biçimde kullanmalarını sağlamak, dil bilgisi öğretiminin temel amaçlarıdır.

Bu maddelerin yanı sıra ana dilinin dil bilgisi kurallarını bilmeyen bireyler yabancı bir dil öğrenirken de birçok güçlükle karşılaşır. Bu yüzden Türkçe öğretiminde dil bilgisi becerisinin kazandırılması oldukça fazla bir önem arz etmektedir.

Bireyler temel dil becerilerini ilk olarak ailelerinin yanında kazanmaya başlarlar. Daha sonra bireyler Türkçe öğretiminde ikinci ve en önemli evre olan ilköğretimle tanışır. İlköğretim Türkçe öğretiminin gelişiminde en önemli aşamalardan biridir. Çünkü ilköğretimde Türkçe öğretimi teorik bilgiler verme ve bu teorik bilgileri pratiğe dökmeyi birlikte gerçekleştirir. Böylece bireyler birinci sınıfta bitirdiklerinde Türkçe öğretiminde kazandırılması gereken okuma, dinleme, yazma ve konuşma becerilerini kazanmış olurlar. Birinci sınıftan sonraki aşamalarda ise bireyler kazandıkları bu dört temel dil becerisini geliştirirken bir yandan da Türkçe'nin bütün dil kurallarını içeren dil bilgisini öğrenmeye başlarlar. İlköğretimde Türkçe'nin dil bilgisi kurallarını öğrenme, zamana yayılan ve yavaş yavaş ilerleyen bir süreç içerisinde gerçekleşir. Bu açıdan bakıldığında ilköğretimin 6, 7 ve 8. sınıfları bir geçiş dönemi özelliği gösterir. Öğrenci bu dönemde, 1-5. sınıflarda

¹⁵ <http://www.aof.anadolu.edu.tr/kitap/ioltp/2277/unite01.pdf>

öğrendiklerini, seviyesine uygun Türk ve dünya edebiyatının seçkin örnekleriyle geliştirir ve kendi anlam dünyasını yapılandırmaya başlar.

İlköğretimde dil bilgisi kurallarının sağlıklı bir biçimde öğretildiği tartışılır bir konudur. Günümüzde Türkçe öğretiminde, dil bilgisi konu alanının öğretimi ve de eğitimine yeterince yer verilmediği, bu alanın Türkçe öğretimi içindeki öneminin görmezlikten geldiği herkesçe bilinmektedir. Bu yüzden ülkemizde dil bilgisi öğretiminin dolayısıyla Türkçe öğretiminin genel durumu istenen düzeyde değildir. Türkçe dilbilgisi öğretiminin bazı sorunları vardır. Bu sorunlardan birisi de cümle bilgisi konusunda yaşanmaktadır. Konumuz olan isim cümlelerine ilköğretim müfredatında ayrıntılı bir şekilde yer verilmemektedir (Bkz. EK).

Müfredatı incelediğimizde 6. sınıfta sadece sözcük ve sözcük türleri ile bilgiler yer almaktadır. 7. sınıf dil bilgisi müfredatında sözcük türleriyle, fiillerin yapı özellikleriyle, fiil kiplerinde zaman ve anlam kaymasıyla, ek-fiillerle ilgili, zaman ve kip çekimlerindeki birleşik yapıların özellikleriyle ilgili bilgi ve kurallar yer almaktadır. 8. sınıf müfredatında ise fiilimsiler ile, cümleyle ilgili, anlatım bozukluklarını belirleme ve düzeltme konuları yer almaktadır.

Bu müfredatı incelediğimizde 6. sınıflarda daha çok cümlenin parçaları olan sözcük ve sözcük türlerine yer verilmiş ve bu aşama çocuklar için cümle bilgisine bir nevi geçiş aşamasıdır. 7. sınıfta öğrenciye yine sözcük türleri, fiil ve fiilde yapı, fiil kiplerinde zaman, ek-fiil ve buna bağlı olarak kiplerde birleşik yapıların özelliklerine yer verilmiş ve cümle bilgisine bir adım atılmıştır. Bu sınıfta öğrenci fiilleri cümle içinde nasıl çekilmeyeceğini, basit zamanlı fiili ek-eylem kullanarak nasıl birleşik zaman yapacağını ve isimleri ek-eylemleri kullanarak nasıl yüklem yapacağını öğrenir. Müfredatta fiil çekimlerine, kiplerine ve fiil cümlelerine geniş bir şekilde yer verilmiştir; fakat isim cümlelerine geniş bir şekilde yer verilmemiştir bu konu sadece ek-eylem konusu içinde anlatılmaya çalışılmıştır. 8. sınıfta ise öğrenciye fiilimsilerle, cümleyle ve de anlatım bozukluklarıyla ilgili bilgiler verilmeye çalışılmıştır. Cümleyle ilgili bilgiler verilirken yine fiil cümleleriyle ilgili geniş bilgilere yer verilmiş; ama isim cümleleri fiil cümleleri kadar kapsamlı bir şekilde anlatılmamıştır. Cümle bilgisiyle ilgili konularda sadece fiil cümlelerinin öge durumundan,

yapısından bahsedilmiştir, isim cümlelerinde ise böyle bir konu işlenmemiş sadece isim cümlelerinde yüklem isimlerden ve buna eklenen ek-eylemden oluştuğundan bahsedilmiştir. İsim cümleleri konusu hakkında daha önceleri ayrıntılı bir çalışma yapılmadığından, üniversitelerin Türkçe öğretmeni yetiştiren bölümlerinde de isim cümlelerinin geniş bir şekilde işlenmemesinden dolayı buna bağlı olarak Türkçe öğretmenlerinin de bu konudaki bilgilerinin yeterli sayılamayacağından bu konu fiil cümleleri gibi geniş bir şekilde anlatılmamaktadır. Özellikle de isim cümlelerinde zaman konusunda isim ve isim soylu sözcükleri yüklem yapan “-i di, -i miş” ekleri, haber kipi olan ve fiile gelen görülen geçmiş zaman (-di) ve duyulan geçmiş zaman (-miş) ekleriyle karıştırılmaktadır. Müfredatta ise bunun ayırımına yer verilmemektedir.

Türkçede isim cümlelerinin öğretiminde romandaki açık, anlaşılır örnekler seçilerek öğrencilere konu daha iyi kavratılabilir. Bu sayede isim cümleleri konusunda tartışılan konular açıklığa rahat kavuşturulur.

SONUÇ VE BULGULAR

“Tarık Buğra’nın ‘Küçük Ağa’ Adlı Romanındaki İsim Cümleleri ve Bu Cümlelerin Türkçe Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi” adlı tezde cümlenin ögelerine, fiil cümlesine kısa olarak değinilmiştir. Esas konu olan isim cümlelerinde ise şu konular geniş bir biçimde işlenmiştir:

- İsim cümlesinde zaman
- İsim cümlesinde nesne
- İsim cümlesinde yüklem yapısı
- İsim soylu sözcüklerle oluşan yüklem
- Durum gösterme ekleriyle kurulan isim cümleleri
- Yapılarına göre isim cümleleri

Bu konularla ilgili Tarık Buğra’nın romanından alınan örnekler de uygun düşecek başlıkların altına yerleştirilmiş ve bu cümlelerin Türkçe eğitimi açısından değerlendirilmesine yer verilmiştir. Çalışmamızda ulaşılabilen kaynaklar taranmış, ilgili makaleler okunmuş, daha önce bu konuda yapılan tezler gözden geçirilmiş, konuya yeni yaklaşımlar getirilmeye çalışılmıştır. İncelediğimiz kaynaklarda değinilmeyen, araştırmacıların üzerinde fazla durmadığı noktalara bakılmış, isim cümleleri ile ilgili farklı sınıflamalar yapılmıştır. Ele alınan konular ayrıntılarıyla işlenmiş, çeşitli örneklerle zenginleştirilmiş ve konulara farklı bir bakış açısından yaklaşılarak kaynaklarda yer almayan bazı yenilikler getirilmiştir. Çalışmada ulaşılan sonuçlar ve bu konuda tespit edilen bazı yenilikler şunlardır:

İsim cümlelerini yüklem isminin türüne göre isim cümleleri, isim soylu sözcüklerle oluşan yüklem, isim soylu sözcük öbekleriyle kurulan yüklem, isim soylu diğer sözcük ve sözcük öbeklerinden oluşan yüklem, yapısına göre isim cümleleri şeklinde sınıflanarak gözden geçirilmiştir. İsim soylu sözcüklerle oluşan yüklem, yüklem ismi isim olan cümleler, yüklem ismi zamir olan cümleler,

yüklem ismi sıfat olan cümleler, yüklem ismi zarf olan cümleler ve var, yok kelimeleriyle kurulan cümleler alt başlıklarına; isim soylu sözcük öbeklerinden oluşan yüklem, yüklem ismi isim tamlamalarından oluşan cümleler, yüklem ismi sıfat tamlamalarından oluşan cümleler, yüklem ismi edat öbeğinden oluşan cümleler, yüklem ismi unvan öbeğinden oluşan cümleler, yüklem ismi bağlaç öbeğinden oluşan cümleler, yüklem ismi ikilemelerle oluşan cümleler, yüklem ismi sayı öbeğinden oluşan cümleler, yüklem ismi deyimlerden oluşan cümleler alt başlıklarına; isim soylu diğer sözcük ve sözcük öbeklerinden oluşan yüklem, yüklem ismi yansımalarla oluşan cümleler, yüklem ismi çekimsiz fiille oluşan cümleler, yüklem ismi değil, gerek, şart ve lâzım ile oluşan cümleler, yüklem ismi pekiştirilmiş isim soylu sözcüklerle oluşan cümleler başlıklarına ayrılarak incelenmiştir. Bu incelemelerde gerekli yerlerde kısa tanımlar yapılarak “Küçük Ağa” adlı romanında bulunan isim cümleleri ilgili başlıkların altına eklenmiştir.

Yapılarına göre isim cümlelerini işlerken basit isim cümlelerine, birleşik isim cümlelerine, bu cümle türünün özelliklerine ve bu cümle türlerinin alt başlıkları olan girişik birleşik cümlelere, iç içe birleşik cümlelere, şartlı birleşik cümlelere, ki’li birleşik cümlelere ve bağlaçlarla kurulan birleşik cümlelere değinilmiştir. Bu özelliklerden sonra sıralı cümlelere, yüklem yerine göre isim cümlelerine, anlamlarına göre isim cümlelerine, isim cümlelerinde soruya değinilmiş ve bu konular da çeşitli alt başlıklar altında incelenmiş ve “Küçük Ağa” adlı romandan tespit edilen cümleler ilgili başlıkların altına yerleştirilmiştir. Son olarak ise bu cümlelerin Türkçe eğitimi açısından değerlendirilmesine yer verilmiştir.

Yüklem isminin türüne göre isim cümlelerinin incelenen romandaki sayısı şu şekildedir.

YÜKLEM İSMİNİN TÜRÜNE GÖRE İSİM CÜMLELERİ	KÜÇÜK AĞA ROMANINDA BULUNUŞU
Yüklem İsmi İsim Olan Cümleler	145 örnek cümle
Yüklem İsmi Zamir Olan Cümleler	14 örnek cümle
Yüklem İsmi Sıfat Olan Cümleler	85 örnek cümle
Yüklem İsmi Zarf Olan Cümleler	Yok
Var, Yok sözcükleriyle Kurulan Cümleler	134 örnek cümle
Yüklem İsmi İsim Tamlamalarından Oluşan Cümleler	32 örnek cümle
Yüklem İsmi Sıfat Tamlamalarından Oluşan Cümleler	4 örnek cümle
Yüklem İsmi Edat Öbeğinden Oluşan Cümleler	15 örnek cümle
Unvan Öbeğinden Oluşan Cümleler	3 örnek cümle
Yüklem İsmi Bağlaç Öbeğinden Oluşan Cümleler	Yok
Yüklem İsmi İkilemelerle Oluşan Cümleler	3 örnek cümle
Yüklem İsmi Sayı Öbeğinden Oluşan Cümleler	Yok
Yüklem İsmi Deyimlerden Oluşan Yüklem	4 örnek cümle
Yüklem İsmi Yansımalarla Oluşan Cümleler	3 örnek cümle
Yüklem İsmi Çekimsiz Fiille Oluşan Cümleler	30 örnek cümle
Yüklem İsmi Değil, Gerek, Lâzım ve Şart ile Oluşan Cümleler	100 örnek cümle
Yüklem İsmi Pekiştirilmiş İsim Soylu Sözcüklerle Oluşan Cümleler	5 örnek cümle

Yapılarına göre isim cümlelerinin incelenen romandaki sayısı şu şekildedir.

YAPILARINA GÖRE İSİM CÜMLELERİ	KÜÇÜK AĞA ROMANINDA BULUNUŞU
Basit İsim Cümlesi	47 örnek cümle
Girişik Birleşik Cümleler	114 örnek cümle
İç İçe Birleşik Cümleler	25 örnek cümle
Şart'lı Birleşik Cümleler	17 örnek cümle
Ki'li Birleşik Cümleler	27 örnek cümle
Bağlaçlarla Kurulan (Bağlaçlı) Birleşik Cümleler	20 örnek cümle
Sıralı Cümleler	274 örnek cümle

Kuruluşlarına (öğelerinin sıralanışına) göre isim cümlelerinin incelenen romandaki sayısı şu şekildedir.

KURULUŞLARINA (ÖGELERİNİN SIRALANIŞINA) GÖRE İSİM CÜMLELERİ	KÜÇÜK AĞA ROMANINDA BULUNUŞU
Kurallı İsim Cümleleri	405 örnek cümle
Devrik İsim Cümleleri	56 örnek cümle
Eksiltili (Kesik) İsim Cümleleri	14 örnek cümle

Anlamlarına göre isim cümlelerinin incelenen romandaki sayısı şu şekildedir.

ANLAMLARINA GÖRE İSİM CÜMLELERİ	KÜÇÜK AĞA ROMANINDA BULUNUŞU
Olumlu İsim Cümlesi	333 örnek cümle
Olumsuz İsim Cümlesi	129 örnek cümle
İsim Cümlelerinde Soru	77 örnek cümle

Zamanlarına göre isim cümlelerinin incelenen romandaki sayısı şu şekildedir.

ZAMANLARINA GÖRE İSİM CÜMLELERİ	KÜÇÜK AĞA ROMANINDA BULUNUŞU
Görülen Geçmiş Zaman	173 örnek cümle
Duyulan Geçmiş Zaman	12 örnek cümle
Geniş Zaman	69 örnek cümle
Şart	Yok

Durum gösterme ekleriyle kurulan isim cümlelerinin incelenen romanda yalın isme durum eklerinin getirilmesiyle oluşan isim cümleleri dokuz, durum ekleriyle kurulmuş sözcük öbekleriyle oluşan isim cümleleri ise altıdır.

Yazar, romanda isim cümlelerini sıkça kullanmış ve cümlelerin kurallı olmasına da özen göstermiş ve en çokta kurallı cümleyi kullanmıştır. Bunun yanında olumlu cümleler de eserde çoğunluktadır. Sanatçının eserinde kullandığı dil oldukça sade ve anlaşılır bir dildir. Bu cümlelerden ilköğretim öğrencisinin anlayabileceği cümleler seçilerek isim cümlelerinin karıştırılan yanları ayrıntılı bir şekilde öğrenciye sunabilir.

Dil çalışmalarının önemli bir kısmı fiil cümleleri üzerine yapılmış, isim cümleleri hakkında ayrıntılı bir araştırma yapılmamıştır. Dilciler arasındaki çeşitli görüş ayrılıkları, isim cümlelerinin detaylı bir şekilde ele alınmamasından kaynaklanmaktadır. Bu çalışmanın yapılmasındaki temel hedef bu konudaki boşluğu bir derece de olsa doldurmaktır. İsim cümlelerindeki tartışmalı konulara çözüm önerileri aranmıştır. İsim cümlelerinde nesne konusunda araştırmacılar farklı görüşler ortaya koymuştur. Tezimizde isim cümlelerinin nesne alamayacağı düşüncesi savunulmuş ve çeşitli örneklerle bu görüş desteklenmiştir. Bazı araştırmacılar isim fiil olarak yüklem olmuş isim cümlelerindeki fiilimsi grubunu ayrı olarak ortaya çıkan ögeyi nesne olarak değerlendirmiştir. Fakat bu tür cümlelerde nesne gibi görünen şey fiilimsi grubunun bir ögesi durumundadır. Aynı zamanda bununla birlikte “-mAktA” ekinin zaman eki olduğunu ve bu ekin fiil cümlesi yaptığı

görüşünü savunanlar vardır, ama bu ekler “-mAk” mastar ekinin ve “-DA” durum ekinin birleşmesiyle oluşan ve isim cümlesi yapan bir ektir.

Asıl iş geçimi kurtarmakta. (s.32)

İsim cümlelerinde tartışılan bir başka konu ise zaman konusudur. Bazı araştırmacılar “katmerli zaman” gibi bazı görüşler ortaya atmışlardır. Yapılan araştırmalara göre isim cümlelerinde görülen geçmiş, duyulan geçmiş, geniş zaman ve şart olmak üzere dört yalın zaman ve görülen geçmiş zamanın şartı, duyulan geçmiş zamanın şartı olmak üzere iki birleşik zaman bulunmaktadır.

Başka bir elbise yoktu. (s. 24)

Yârenlerin üstünde epey de adamı varmış. (s.246)

Müslümansın ve Osmanlısın. (S.94)

KAYNAKLAR

- ATABAY, N. , ÖZEL, S. , ÇAM, A. (1981), *Türkiye Türkçesinin Sözdizimi* , Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- BANGUOĞLU, T. ,(2007), *Türkçenin Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- BİLGEGİL, K. , (1963), *Türkçe Dilbilgisi* , Güzel İstanbul Matbaası, İstanbul.
- BİLGİN, M. , (2006), “*Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*” , Anı Yayıncılık, Ankara.
- BUĞRA, T. , (2007), “*Küçük Ağa*” , İletişim Yayınları, İstanbul
- CAN, K, (1986), “*Türk Dili*” , Kırıl Matbaası, İstanbul
- CEMİLOĞLU, İ. , (2001), “*Cümle Bilgisi*” , Bizim Büro Yayınları, Ankara.
- DELİCE, H. İ. , (2003), “*Türkçe Sözdizimi*” ,Kitabevi, İstanbul.
- DEMİR, N. , YILMAZ, E. (2006), “*Türk Dili El Kitabı*” , Grafiker Yayıncılık, Ankara.
- DEMİR, T. , (2006), “*Türkçe Dilbilgisi*” , Kurmay Kitap/ Yayın/ Dağıtım, Ankara.
- DİZDAROĞLU, H. , (1976), “*Tümcebilgisi*” , Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- ECKMANN, J. , (1966), “*Chagatay Manual*” , Indiana University, Bloomington.
- ECKMANN, J. , (1988), “*Çağatayca El Kitabı*” , İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No. 3412, İstanbul.
- EDİSKUN, H. , (1999) , “*Türk Dilbilgisi*” , Remzi Kitabevi, İstanbul.
- EMRE, A. C. , (1945) , “*Türk Dilbilgisi*” , Cumhuriyet Matbaası, İstanbul.
- ERGİN, M. , (1998), “*Türk Dil Bilgisi*” , Bayrak Yayınları, İstanbul.
- ERGİN, M. , (1999), “*Üniversiteler İçin Türk Dili*” , Bayrak Basın/ Yayın/ Tanıtım, İstanbul.

- ERKUL, R. (2007), “*Cümle ve Metin Bilgisi*” , Anı Yayıncılık, Ankara.
- ERTEN, M. , (2007), “*Girişik Birleşik Cümle*” , Atatürk Kültür Dil ve Tarih Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları: 856/ 1, IV. Uluslar arası Türk Dili Kurultayı 2000, cilt: 1, Ankara, s. 599-604.
- GABAIN, A.V. (2003), “*Eski Türkçenin Grameri*”, (Çev. M. Akalın), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- GENCAN, T. N. (1980), “*Dilbilgisi*” , Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- GÜLENSOY, T. , (1998), “*Türkçe El Kitabı*” ,Kıvılcım Yayınları, Kayseri.
- HATİBOĞLU, V. , (1972), “*Türkçenin Sözdizimi*” , Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- HENGİRMEN, M. , (1995), “*Türkçe Dilbilgisi*”, Engin Yayınları, Ankara.
- HEPÇİLİNGİRLER, F. , (2006) , “*Türkçe Dilbilgisi*” , Remzi Kitabevi, İstanbul.
- İLKÖĞRETİM TÜRKÇE DERSİ (6-7-8) ÖĞRETİM PROGRAMI,
www.ttkb.meb.gov.tr (erişim tarihi: 15. 01. 2010)
- KARAHAN, L. , (1999), “*Türkçede Sözdizimi*” , Akçağ Yayınları, Ankara.
- KARAHAN, L. , (2005), “*Türkçede Sözdizimi*” , Akçağ Yayınları, Ankara.
- KANGAL, S. , (2005), “*Dilbilgisi*” , Hilal Kitap Yayın Dağıtım Ltd. Şti. , İstanbul.
- KARAÖRS, M. , (2005) , “*Türk Lehçelerinde Karşılaştırmalı Şekil ve Cümle Bilgisi*” , Akçağ Basım Yayım Pazarlama A. Ş. , Ankara.
- KESKİN, R. , (2004) , “*Türkçe Dilbilgisi ve Kompozisyon Bilgileri*” , Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya.
- KOÇ, N. , (1998), “*Yeni Dilbilgisi*” , İnkılap Kitabevi Yayın Sanayi ve Tic. A.Ş. , İstanbul.
- KORKMAZ, Z. , (2007), “*Grammer Terimleri Sözlüğü*” , Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.

- KÜKEY, M. , (2006), “*Türkçenin Dilbilgisi-2*” , Cem Ofset Matbaacılık, Gazetecilik ve Yayıncılık İmalat Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti. , Samsun.
- LEWIS, G. L. , (1986), “*Turkish Grammar*” , Oxford University Press, Oxford.
- MERİÇ, D. , MERİÇ, F. , (2005), “*Türkçe Dilbilgisi*”, Ayhan Matbaası, İstanbul.
- MÜNTEHA, Gül, (2001), “**Türkçe’de Lâzım, Gerek, Şart Kelimeleri ile Yapılan İsimden Yüklemler**”, Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, : 598, s. 469-472
- NECMİ, İ. , (1933-1934) , “*Türkçe Gramer*” , Kanaat Kütüphanesi, İstanbul.
- ÖZKAN, M. , SEVİNÇLİ, V. (2009), “*Türkiye Türkçesi Söz Dizimi (Kelime Çözümlemeli)*” , Akademik Kitaplar, İstanbul.
- ÖZEZEN, M. Y. , (2000) , “**Namık Kemal’in Romanlarında Cümle**” ,Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Doktora Tezi, Adana.
- ÖZMEN, M. , (1997), “**Türkçede Değil Kelimesi ve Kullanımları**” ,Türk Dil Kurumu Araştırmaları Yıllığı Belleten 1995, TDK Yayınları:634, Ankara 1997, s.315-368.
- ŞİMŞEK, R. , (1987), “**Örneklerle Türkçe Sözdizimi**” , Kuzey Gazetecilik, Matbaacılık ve Ambalaj San. A. Ş. , Trabzon.
- T.C. MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI TALİM VE TERBİYE KURULU BAŞKANLIĞI, (2006), “*İlköğretim Türkçe Dersi (6,7,8. Sınıflar) Öğretim Programı,*” Devlet Kitapları Müdürlüğü, Ankara.
- ULAŞ, H. , (2003), “*Cümle ve Metin Bilgisi*” , Aktif Yayınevi, Ankara.
- ÜÇER, A. , (2007), “**Ömer Seyfettin’den Seçme Hikayeler Adlı Eser Üzerinde Sentaks Çalışması**” , Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Niğde.

YAVUZ, K. , YETİŞ, K. , BİRİNCİ, N. , (2003), “*Türk Dili ve Kompozisyon Dersleri*” ,
Bayrak Basım/ Yayım/ Tanıtım, İstanbul.

ZÜLFİKAR, Hamza (1995), Türkçede Ses Yansımali Kelimeler, Türk Dil Kurumu
Yayınları, Ankara.

EK: İLKÖĞRETİM MÜFREDAT PROGRAMI¹⁶

6. SINIFLAR		
DİL BİLGİSİ		
AMAÇ VE KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
1. Kelimenin yapı özellikleriyle ilgili bilgi ve kuralları kavrama ve uygulama 1. Kök ve eki kavrar. 2. İsim kökü ile fiil kökünü ayırt eder. 3. Yapım eki ile çekim ekini ayırt eder. 4. Gövdeyi kavrar. 5. Yapım eklerinin işlevlerini ve kelimeye kazandırdığı anlam özelliklerini kavrar. 6. Birleşik kelimeyi kavrar. 7. Basit, türemiş ve birleşik kelimeleri ayırt eder.	“Mıknatıs”: Kelime kökleri ve ekler kartlara yazılarak öğrencilere dağıtılır. Öğretmenin okuduğu metinde geçen kelime kartını elinde bulduran öğrenci ayağa kalkar. Öğrenciler ellerindeki ek kartlarına bakarlar. Bu kelimeye uygun olan ekleri elinde bulduran öğrenciler, kökü taşıyan öğrencinin yanına giderek yeni kelimeler oluştururlar. Oluşturulan yeni kelimeler yüksek sesle söylenir (1. kazanım). “Çiçekçi”: Çiftçiden pazarda satmak üzere ürünlerini iki çuvala yerleştirmesi istenir. Öğrenciler verilen metindeki isim ve fiilleri ayırarak çuvalara yerleştirir (2. kazanım). (bk. Kılavuz) Farklı olanı bulma: Altı çizili eklerden farklı olanı (çekim eki/yapım eki) bulunur (3. kazanım). “Ekleri de Birbirine Ekleyelim”: Yapım eki almış bir kelimeye farklı	[!] Bütün dil bilgisi çalışmalarında, öğrencilerin edindikleri bilgileri, okudukları ve dinlediklerini anlamlandırmada kullanmalarına; konuşurken ve yazarken uygulamalarına ağırlık verilir. [!] Kelimede yapı özellikleriyle ilgili kazanımların verilmesinde ilgili oldukları yazım kurallarına değinilir. 1. 1. Türkçenin sondan eklemeli bir dil olduğu vurgulanır. 1. 2. Fiil köklerinin “-mek/-mak” eki ile okunması gerektiği, fiilin “-mek/-mak” eki almış biçimine mastar adı verildiği, mastarın fiilin adı olduğu belirtilir. 1. 2. Hem isim hem de fiil olan köklere örnek verilerek bunların kök çeşidinin aldıkları ekler aracılığıyla belirlenebileceği kavratılır. 1. 3. Çekim eklerinin çeşitlerine ilgili oldukları konulara gelindiğinde değinilir. 1. 3. Ekler arasındaki hiyerarşik ilişkiye dikkat çekilir. Bu durum, yapım ekleri kelime türetirken çekim eklerinin var olan kelimeyi kelime grubu ya da cümle içinde kullanılmaya elverişli hâle getirmesi, yani ona son şeklini vermesiyle açıklanır. 1. 5. Yapım eklerinin işlevleri kavratılırken isimden isim yapma ekleri, isimden fiil yapma ekleri, fiilden fiil yapma ekleri, fiilden isim

¹⁶ İlköğretim 6. 7. ve 8. sınıfların dil bilgisi müfredatı Millî Eğitim Bakanlığının resmî internet sitesinden ve Millî Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığının 2006 yılında çıkardığı “İlköğretim Türkçe Dersi (6,7,8. Sınıflar) Öğretim Programı”ndan alınmıştır.

	ekler getirilerek yeni kelimeler türetilir (4. kazanım). 📖 Tamamlama: Cümleyi oluşturan kelimelerdeki boşluklar uygun yapım ekleriyle tamamlanır (5. kazanım). 📖 Birleştirme: Verilen farklı kelimeler eşleştirilerek uygun yöntemlerle birleştirilir (6. kazanım). 📖 Gruplandırma: Okunan herhangi bir kiptan belirlenen yirmişer kelime (basit, bileşik ve türemiş) öğrencilerin kendi çizdikleri resimlerin içerisine yazılır. Bu çalışmalardan beğenilenler sınıf veya okul panolarında sergilenir (7. kazanım). (bk. Kılavuz) 📖 “Kelime Bankası”: Bir grup öğrencinin görev aldığı hayali bir banka kurulur. Öğrencilerden biri seçtiği kelimeleri hesabına yatırır. Karşılığında yeni kelimeler alır. (bk. Kılavuz)	yapma ekleri ayırımına gidilir. Eklerin sesçe farklı biçimlerinin farklı birer ek olmadığı, aynı ekin çeşitleri olduğu kavratılır. Bu amaçla ilgili ses olaylarına değinilir. Fiilden fiil yapma eklerinin işlevleri ve anlam özellikleri üzerinde ayrıntılı olarak fiil çatısı konusunda durulur. Burada eklerin kelimeye kazandırdığı anlam özelliklerine ağırlık verilir. 1. 6. Birleşik kelimelerin anlam özelliklerine dikkat çekilir. Birleşik kelimelerin kuruluş özellikleri konusuna girilmez. 1. 7. Tarihî nedenlerle kök ve ek arasındaki anlam ilişkisinin kaybolduğu türemiş kelimeler basit kelime olarak ele alınır. [!] Türemiş ve birleşik kelimelere mümkün olduğunca çok örnek verilerek öğrencilerin söz varlığının zenginleşmesi sağlanır. Hangi kelimelere öncelik verilmesi gerektiği konusunda Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanan “Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü”nden yararlanılabilir. 📖 Kelimenin yapı özellikleriyle ilgili bilgi ve kuralları uygulamaya yönelik kazanımların değerlendirilmesinde; açık uçlu, kısa cevaplı, doldurmalı sorular; çalışma kâğıtları, standart testler, süreç gelişim dosyaları, eşleştirme testleri, öz değerlendirme formları, gözlem formları kullanılabilir.
2. Kelime türleriyle ilgili bilgi ve kuralları kavrama ve uygulama 1. İsimlerin cümledeki işlevlerini kavrar, isimleri	📖 Listeleme: Özel isimler, cins ve topluluk isimleriyle ilgili kelime listeleri yapılır (1. kazanım). 📖 Yerine koyma: Zamirlerin yerine karşılıklarını isimler yazılır (2. kazanım). 📖 Şema oluşturma: Hâl	2. 1. Özel isim, cins ismi; teklik, çokluk, topluluk ismi; somut isim, soyut isim konuları ele alınır. Çokluk eki ve işlevlerine değinilir. Özel isimlerin yazımına yönelik kurallarla gerekli ilişkilendirme yapılır. 2. 2. Düzeye uygun metinlerden hareketle zamirlerin hangi kelimenin, ifadenin yerine kullanıldığını belirlemeye yönelik çalışmalara ağırlık verilir. Zamirlerin bütün çeşitleri örneklendirilir, bunlardaki anlam özelliklerine

işlevlerine uygun olarak kullanır. 2. Zamirlerin cümledeki işlevlerini fark eder, zamirleri işlevlerine uygun olarak kullanır. 3. Hâl eklerinin işlevlerini kavrar. 4. İyelik eklerinin işlevlerini kavrar. 5. İsim tamlamalarının kuruluş ve anlam özelliklerini kavrar. 6. Sıfatların cümledeki işlevlerini fark eder, sıfatları işlevlerine uygun olarak kullanır. 7. Sıfat tamlamalarının kuruluş ve anlam özelliklerini kavrar. 8. Edat, bağlaç, ünlemlerin işlevlerini ve cümleye kazandırdıkları anlam özelliklerini kavrar; bu kelimeleri	ekleriyle ilgili şemalar düzenlenir (3. kazanım). 🏠 “Ne Hâldeyim?”: Cümlelerdeki boşluklar uygun hâl ekleriyle tamamlanır (3. kazanım). (bk. Kılavuz) 🏠 Boşluk doldurma: Cümlelerdeki boşluklar uygun iyelik ekleriyle tamamlanır (4. kazanım). 🏠 Eşleştirme: Hazırlanan kelime tablolarından birbiriyle ilişkili olan kelimeler eşleştirilir, uygun eklerle tamlamalar kurulur (5. kazanım). 🏠 Tamamlama: Cümleyi oluşturan kelimelerde bırakılan boşluklar uygun tamlama ekleriyle doldurulur (5. kazanım). (bk. Kılavuz) 🏠 “Nereye?”: Verilen boşluklara uygun sıfatlar yazılır (6. kazanım). (bk. Kılavuz) 🏠 Dönüştürme: Cümlelerdeki sıfatlar değiştirilerek zamire dönüştürülür (2, 6. kazanım). (bk. Kılavuz) 🏠 Tasvir etme: Bir yerin-/kişinin tasviri yazılır, anlatımda kullanılan sıfatların altı çizilir (7. kazanım). 🏠 Birleştirme: Çeşitli isim ve sıfatlarla, iç içe geçmiş tamlamalar kurulur (5, 7. kazanım). 🏠 Şema oluşturma: Hem edat hem de bağlaç olarak kullanılan kelimeler şemayla ifade edilir (8. kazanım). 🏠 Cümle tamamlama:	değnilir. 2. 3. İsmın hâlleriyle fiiller arasındaki ilişkiye dikkat çekilir. Hâl eklerinin eklendikleri kelimeye kazandırdığı farklı anlam özelliklerine ağırlık verilir. 2. 3, 2. 4. Ömeklerden hareketle 3. teklik kişi iyelik eki ile belirtme hâli ekinin kullanımı kavratılır. 2. 3, 2. 4. Kelime ile eklerin, ek ile ekin birleşmesinde ortaya çıkan yardımcı ünsüzlerin işlevi kavratılır. 2. 5. İsim tamlamalarında belirtili ve belirtisiz tamlama çeşitlerine değnilir. Zincirleme isim tamlamasının ayrı bir tamlama çeşidi olmadığı, belirtili ve belirtisiz isim tamlamalarının iç içe girmesiyle oluştuğuna dikkat çekilir. İsim tamlamalarının anlam özelliklerine ağırlık verilir. 2. 6. Sıfatların bütün çeşitleri ömeklendirilir, bunlardaki anlam özelliklerine değnilir. 2. 5, 2. 7. Öğrencilerin cümle ya da metin içinde isim ve sıfat tamlamalarını, bunların iç içe girmiş biçimlerini bir bütün olarak algılamasına yönelik çalışmalara ağırlık verilir. 2. 9. Aynı kelimenin farklı görevlerde kullanıldığı cümle ömeklerden hareket edilir. Ömekler 6. sınıfta ele alınan kelime türleriyle sınırlandırılır. 📁 Kelime türleriyle ilgili bilgi ve kuralları kavrama/uygulamaya yönelik kazanımların değerlendirilmesinde; açık uçlu, kısa cevaplı, doldurmalı sorular; çalışma kâğıtları, standart testler, süreç gelişim dosyaları, eşleştirme testleri, öz değerlendirme formları, gözlem formları kullanılabilir.

işlevlerine uygun olarak kullanır. 9. Kelimeleri cümlede farklı görevlerde kullanır.	“Hâlbuki, ne var ki, böylece, oysa, bu nedenle, bundan dolayı, ama, fakat, yalnız, sadece...” edatları kullanılarak cümleler tamamlanır (8. kazanım). 🏠 Boşluk doldurma: Cümlelerdeki boşluklar uygun edat ve bağlaçlarla doldurulur (8. kazanım). 🏠 Eşleştirme: Ünlemlerle, ifade ettikleri duygularla eşleştirilir (8. kazanım).	

7. SINIFLAR

DİL BİLGİSİ

AMAÇ VE KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
1. Kelime türleriyle ilgili bilgi ve kuralları kavrama ve uygulama 1. Fiillerin anlam özelliklerini kavrar. 2. Kip ve çekimli fiili kavrar. 3. Bildirme kipleriyle dilek kiplerini ayırt eder. 4. Bildirme kiplerinin kullanım özelliklerini kavrar. 5. Dilek kiplerinin kullanım özelliklerini kavrar. 6. Fiillerin olumlu, olumsuz, soru ve olumsuz soru çekimleriyle ilgili uygulamalar yapar. 7. Zarfların cümledeki işlevlerini fark eder, zarfları işlevlerine uygun olarak kullanır.	🏠 “Ne Zaman?”: Zaman ifadeleri dikkate alınarak cümleler uygun zaman ekleriyle tamamlanır (4. kazanım). 🏠 “Anlam Avcısı”: Geniş zamanın farklı kullanımlarına ilişkin örnek verilerek öğrencilerden bu kullanımlardaki anlam özelliklerini belirlemeleri istenir (4. kazanım). 🏠 Altını çizme: Olaya dayalı bir metinde kullanılan zarfların altı çizilir, türü yazılır (7. kazanım). 🏠 “Ben Neyim?”: Öğrencilere farklı	[!] Bütün dil bilgisi çalışmalarında, öğrencilerin edindikleri bilgileri, okudukları ve dinlediklerini anlamlandırmada kullanmalarına; konuşurken ve yazarken uygulamalarına ağırlık verilir. 1. 1. İş, oluş, durum filleri örneklendirilir. 1. 2. Kipin mastar durumundaki fiili biçimlendirmesindeki rolü ile çekimli fiilin cümle kuruluşundaki işlevi vurgulanır. Buradan hareketle yüklem kavramına girilir. 1. 3. Bildirme kiplerinin fiili zaman açısından biçimlendiği, dilek kiplerinin ise fiile farklı anlam özellikleri kazandırdığı vurgulanır. 1. 4. Geçmiş zaman (duyulan geçmiş zaman, görülen geçmiş zaman), şimdiki zaman, gelecek zaman, geniş zaman ele alınır. Haber kiplerinin temel işlevlerine (Ör.: “-di” ekiyle yapılan geçmiş zamanın fiilin gerçekleştiğini görme veya kesin olarak bilme, geniş zamanın alışkanlıkları, bilimsel anlamda kabul görmüş gerçekleri ifade etme gibi)

8. Kelimeleri cümlede farklı görevlerde kullanır.	cümleler verilir. Cümlelerdeki kelimelerin hangi görevde kullanıldığı altlarına yazılır (8. kazanım).	ağırlık verilir. Bu zamanların hangi eklerle ifade edildiğine değinilir. İlk örnekler, 3. teklik kişi ile çekimlenmiş fiillerden seçilir. Daha sonra diğer kişilere ve kişi eklerine değinilir. Çekimli fiillerin kişisinin cümle kuruluşundaki işlevi vurgulanır. Buradan hareketle özne kavramına girilir. Şimdiki zaman ekinin ünlü daralmasına neden olduğu, “ye-, de” fillerin “-ecek” ekinden önce ünlü daralmasına uğradığı örneklerden hareketle kavratılır. 1. 5. Gereklilik, istek, şart, emir kipleri ele alınır. Dilek kiplerinin temel işlevlerine (Ör.: Şart kipinin fiilin gerçekleşmesini isteme ve şarta bağlama anlamı gibi) ağırlık verilir. Şart kipi için dilek-şart kipi adlandırması kullanılmaz. Bu kiplerin hangi eklerle ifade edildiğine değinilir. İlk örnekler, emir kipi için 2. teklik kişi, diğerleri için 3. teklik kişi ile çekimlenmiş fiillerden seçilir. 1. 7. Zarfların bütün çeşitleri örneklendirilir, bunlardaki anlam özelliklerine değinilir. 1. 8. Aynı kelimenin farklı görevlerde kullanıldığı cümle örneklerden hareket edilir. Örnekler 6 ve 7. sınıfta ele alınan kelime türlerinden seçilir. ☐ Kelime türleriyle ilgili bilgi ve kuralları kavrama/uygulamaya yönelik kazanımların değerlendirilmesinde; açık uçlu, kısa cevaplı, doldurmalı sorular; çalışma kâğıtları, standart testler, süreç gelişim dosyaları, eşleştirme testleri, öz değerlendirme formları, gözlem formları kullanılabilir.

2. Fiillerin yapı özellikleriyle ilgili bilgi ve kuralları kavrama ve uygulama 1. Basit, türemiş ve birleşik fiillerin kuruluş ve anlam özelliklerini kavrar. 2. Farklı yapı özelliklerinde fiilleri anlam özelliklerini dikkate alarak kullanır.	Gruplandırma: Farklı kuruluş özelliklerine sahip birleşik fiillerin bulunduğu bir metin verilerek öğrencilerden birleşik fiilleri yapı özelliklerine göre gruplandırmaları istenir. Eşleştirme: Kurallı birleşik fiil örnekleriyle bunların ifade ettikleri “yeterlik, tezlik, sürerlik, yaklaşma” anlamları eşleştirilir. Birleşik Fiiller: Öğrencilerden çalışma kâğıdındaki fiilleri yapılarına göre gruplandırmaları istenir.	2. 1. Türemiş fiillerde kök ile gövde arasındaki anlam ilişkilerine dikkat çekilir. Birleşik fiillerin kuruluş özelliklerine değinilir. Kurallı birleşik fiillerin anlam özellikleri vurgulanır. Fiillerin yapı özellikleriyle ilgili bilgi ve kuralları uygulamaya yönelik kazanımların değerlendirilmesinde; açık uçlu, kısa cevaplı, doldurmalı sorular; çalışma kâğıtları, standart testler, süreç gelişim dosyaları, eşleştirme testleri, öz değerlendirme formları, gözlem formları kullanılabilir.
3. Fiil kiplerinde zaman ve anlam kaymasıyla ilgili bilgi ve kuralları kavrama ve uygulama 1. Cümlede zaman kavramını belirleyen/destekleyen zarfları fark eder. 2. Fiil kiplerinde zaman ve anlam kaymasının nasıl gerçekleştiğini kavrar. 3. Fiil kiplerini farklı zaman ve anlamları ifade edecek şekilde kullanır.	Eşleştirme: Türkçede cümlenin ifade ettiği zamanları belirleyen zarfların şeması yapılır, uygun zamanlarla eşleştirilir (1. kazanım). “Ben Her Gün...”: Zaman ve anlam kaymasına uğramış fiil kipleri, günlük konuşma kalıplarıyla örneklenir (2. kazanım). 2. “İşlev ve Kullanım”: Zaman/kip ekleri-	3. 2. Fiil kiplerinde zaman ve anlam kaymalarının bir anlatım bozukluğu olmadığı, tersine Türkçenin bir zenginliği olduğu örneklerden hareketle açıklanır. 3. 2. Zaman ve anlam kaymasına uğramış fiil kiplerinin işlevleri ve kullanım özellikleri vurgulanır. Fiil kiplerinde zaman ve anlam kaymasıyla ilgili bilgi ve kuralları kavrama/uygulamaya yönelik kazanımların değerlendirilmesinde; açık uçlu, kısa cevaplı, doldurmalı sorular; çalışma kâğıtları, standart testler, süreç gelişim dosyaları, eşleştirme testleri, öz değerlendirme formları, gözlem formları kullanılır.

	nin hangi zamanı ifade ettiği fiillerin altına yazılır. Tahtaya Şimdiki zaman ekinin gelecek zaman, geęmiŐ zaman ve geniş zamanı karşıladığı cümler yazılır. Önce kip eklerinden hareketle fiilin zamanı, sonra da zaman bildiren ifadelerden ve diğer ipuğlarından hareketle cümlenin zamanı bulunur. Şimdiki zamanın geęmiŐ zamanı karşılamak üzere kullanıldığı örneklerde hikâye etmenin ön plana çıktığı vurgulanarak öğrencilerden diğer kullanım özelliklerini bulmaları istenir.	

4. Ek fiille ilgili bilgi ve kuralları kavrama ve uygulama 1. İsim türünden kelimelerin kip ve kişi açısından biçimlenerek çekimlenebildiğini kavrar. 2. İsimlerin kip eki almasında ek fiilin rolünü kavrar. 3. İsimlerin ek fiil aracılığıyla hangi kiplerde çekimlenebildiğini kavrar. 4. Ek fiili işlevine uygun olarak kullanır.	“Hangisi?”: Bir metinde geçen bütün isimlerin altı çizilir. Bunlardan kip ve kişi anlamı taşıyanlar yuvarlak içine alınır (1. kazanım). Ayırt etme: Ek fiille çekimlenmiş isimlerin taşıdığı kip ve kişi özellikleri kavratılır (2. kazanım). Gruplandırma: Cümlelerde ek fiille çekimlenmiş olan isimler, kiplerine göre gruplandırılır (3. kazanım).	4. 1. Ek fiille çekimlenmiş kelimelerin cümle kuruluşundaki işlevi vurgulanır. 4. 3. Geçmiş zaman, geniş zaman ve şart kipi ele alınır. Ek fiille ilgili bilgi ve kuralları uygulamaya yönelik kazanımların değerlendirilmesinde; açık uçlu, kısa cevaplı, doldurmalı sorular; çalışma kâğıtları, standart testler, süreç gelişim dosyaları, eşleştirme testleri, öz değerlendirme formları, gözlem formları kullanılabilir.
5. Zaman ve kip çekimlerindeki birleşik yapıların özellikleriyle ilgili bilgi ve kuralları kavrama ve uygulama 1. Zaman ve kip çekimlerindeki birleşik yapıların oluşumunda ek fiilin işlevini kavrar. 2. Zaman ve kip çekimlerindeki birleşik yapıların işlevlerini ve kullanım özelliklerini kavrar. 3. Zaman ve kip çekimlerindeki birleşik yapıları özelliklerine uygun biçimde kullanır.	Tamamlama: Yarım bırakılmış cümleler uygun birleşik zamanlar kullanılarak tamamlanır. “Ek Fiil Nerede?”: Birleşik çekimli fiillerdeki ek fiil fark edilir.	[!] Zaman ve kip çekimlerindeki birleşik yapıların adlandırılmasında işlevden hareket edilir; geniş zamanın hikâyesi, şimdiki zamanın rivayeti gibi adlandırmalar kullanılmaz. 5. 1, 5. 2. Zaman ve kip çekimlerindeki birleşik yapılarda fiilin zamanını ek fiilden sonra gelen zaman ve kip ekinin belirlediği vurgulanır. 5. 2. Zaman ve kip çekimlerindeki birleşik yapıların işlevlerinin fiile zamanın yanı sıra farklı anlam özellikleri kazandırmak olduğu vurgulanır. 5. 2. Zaman ve kip çekimlerindeki birleşik yapıların kullanım sırasında kazandıkları anlam özelliklerine (Ör.: “ecek+ti” birleşik yapısının “geçmiş zamanda gerçekleşmemiş niyet” bildirdiği ya da “-r+di” yapısının “terk edilmiş bir alışkanlık” bildirdiği gibi.) ağırlık verilir. Fiillerin birleşik zamanlı çekimleriyle ilgili bilgi ve kurallarım

		uygulanmasına yönelik kazanımların değerlendirilmesinde; açık uçlu, kısa cevaplı, doldurmalı sorular; çalışma kâğıtları, standart testler, süreç gelişim dosyaları, eşleştirme testleri, öz değerlendirme formları, gözlem formları kullanılabilir

8. SINIFLAR		
DİL BİLGİSİ		
AMAÇ VE KAZANIMLAR	ETKİNLİK ÖRNEKLERİ	AÇIKLAMALAR
1. Fiilimsiler ile ilgili bilgi ve kuralları kavrama ve uygulama 1. Fiilimsiyle, fiil ve isim soylu kelimeler arasındaki farkları kavrar. 2. Fiilimsilerin işlevlerini ve kullanım özelliklerini kavrar. 3. Fiilimsileri özelliklerine uygun biçimde kullanır. 4. Cümlede, fiilimsiye bağlı kelime veya kelime gruplarını bulur.	“Tamamla ve Birleştir”: Cümlelerdeki boşluklar uygun fiilimsi ekleriyle tamamlanır. (bk. Kılavuz) “Doğru mu Yanlış mı?” Verilen cümlelerdeki fiilimsiler bulunur. (bk. Kılavuz) “Birleştirelim”: Fiilimsiler kullanılarak iki veya daha fazla cümleyi birleştirme çalışmaları yapılır. (bk. Kılavuz) “Dolaylı Anlat”: Verilen cümleler fiilimsi ekleri kullanılarak dolaylı anlatım cümlesine dönüştürülür. (bk. Kılavuz) “Benim Görevim”: Verilen cümlelerdeki kelimelerin kalıcı isim mi, fiilimsi mi olduğu belirlenir. (bk. Kılavuz) “Ben Bu Cümlede...”: Fiilimsilerin cümlelere kattığı anlamlar cümlelerin yanına yazılır. Yarışma: Fiilimsi ekleri kullanılarak en doğru ve en uzun cümleyi yazma yarışması düzenlenir. “Beni Farket”: Verilen	[!] Bütün dil bilgisi çalışmalarında, öğrencilerin edindikleri bilgileri, okudukları ve dinlediklerini anlamlandırmada kullanmalarına; konuşurken ve yazarken uygulamalarına ağırlık verilir. 1. 4. Öğrencilerin cümle ya da metin içinde fiilimsi ile buna bağlı kelime ya da kelime gruplarını bir bütün olarak algılamasına yönelik çalışmalara ağırlık verilir. Fiilimsiler ile ilgili bilgi ve kuralları uygulamaya yönelik kazanımların değerlendirilmesinde; açık uçlu, kısa cevaplı, doldurmalı sorular; çalışma kâğıtları, standart testler, süreç gelişim dosyaları, eşleştirme testleri, öz değerlendirme formları, gözlem formları kullanılabilir.

	kelimelerin aldıkları eklerin adları yazılır. (bk. Kılavuz) “Değiştir” : Verilen cümlelerdeki sıfat fiiller isim yapılır. (bk. Kılavuz)	
2. Cümleyle ilgili bilgi ve kuralları kavrama ve uygulama 1. Cümlelerin temel öğelerini ve özelliklerini kavrar. 2. Cümlelerin yardımcı öğelerini ve özelliklerini kavrar. 3. Cümlede vurgulanmak istenen ifadeyi belirler. 4. Cümledeki fiillerin çatı özelliklerini kavrar. 5. İsim ve fiil cümlelerini, anlam ve kullanım özelliklerine uygun biçimde kullanır. 6. Kurallı ve devrik cümleleri, anlam ve kullanım özelliklerine uygun biçimde kullanır. 7. Cümlelerin yapı özelliklerini kavrar. 8. Kalıplaşmış cümle yapılarının kuruluş ve kullanım özelliklerini kavrar. 9. Cümlelerin ifade ettiği anlam özelliklerini kavrar. 10. Cümleler arasındaki anlam ilişkilerini kavrar. 11. Cümleye hâkim olan duyguyu fark eder.	“Gökkuşuğu” : Cümlelerin öğeleri değişik renklerle çizilir (1, 2. kazanım). “Ben Bir Ögeyim” : Bir cümle verilerek öğeleri bulunur. Her ögeye karşılık olarak bir öğrenci seçilir. Seçilen her öğrenci cümlede kendi görevini anlatır. Cümle, öğelerin yerleri değiştirilerek okunur (1, 2. kazanım). “Biz Bir Cümleyiz” : Cümlelerin öğelerini bulmaya yönelik hazırlanan kartlarla grup çalışması yapılır (1, 2. kazanım). (bk. Kılavuz) “Yerlerini Değiştirelim” : Cümledeki kelime ve kelime gruplarının yeri değiştirilerek vurgunun nereye kaydığı belirlenir (3. kazanım). Sınıflandırma : Günlük hayatta kullanılan kalıplaşmış cümle yapılarının hangi durumlarda kullanıldığını belirler (3. kazanım). Dönüştürme : Geçişsiz fiiller uygun eklerle geçişli yapılır (4. kazanım). Tamamlama : Cümleyi oluşturan kelimelerdeki boşluklar uygun çatı ekleriyle tamamlanır (4. kazanım). Gruplandırma : Çeşitli metinlerdeki cümleler	2. 1. Çekimli fiil ve çekimli fiillerde kişi konusuna gönderme yapılarak yüklem ve öznenin özellikleri kavratılır. Yükleme belirtilmemiş olan (eksiltili) cümlelerin anlatımda kazandığı özelliklere değinilir. 2. 2. Yardımcı öğeler nesne (belirtili ve belirtisiz), yer tamlayıcısı, zarf tamlayıcısı olarak ele alınır. Belirtisiz nesnenin yüklemden hemen önce kullanıldığına dikkat çekilir. 2. 1, 2. 2. Cümlede yer alan “ara söz”ler ile bunların ilgili olduğu öğeler vurgulanır. Cümlelerin herhangi bir ögesinin açıklaması olmayan ara sözler örneklendirilir. 2.1, 2.2. Cümleyi öğelerine ayırma çalışmaları yapılır. Bu sırada kelime gruplarının bölünmemesine dikkat edilir. 2. 4. Özneye göre etken ve edilgen, nesneye göre geçişli ve geçişsiz çatı özelliklerinden söz edilir. Fiilden fiil yapma ekleri ile ilişkilendirilir. 2. 7. Cümleler arasında öge/ek ortaklığı; bağlaç, noktalama işareti ve anlamca zıtlık ya da paralellik oluşturan kelimelerin kullanımı gibi ilişkilere dayalı bağlantı

	yüklemine türüne göre gruplandırılır (5. kazanım). Gruplandırma: Metinlerdeki cümleler yapı özelliklerine göre gruplandırılır (7. kazanım). Altını çizme: Cümleye hâkim olan duyguyu belirleyen kelimelerin altı çizilir (11. kazanım).	şekillerine ve içinde fiilimsi bulunan cümlelerin yapı özelliklerine dikkat çekilir. 2. 8. Kalıplaşmış cümle yapılarında belli kuruluş ve kullanım özellikleri taşıyan “Ne kadar erken kalkarsan o kadar iyi olur.”, “<u>Şu</u> sokak <u>senin</u> <u>bu</u> sokak <u>benim</u>.. <u>Gez</u> babam <u>gez</u>.” gibi cümleler ele alınır. Öğrencinin kalıplaşmış cümle yapılarını kullanmasına yönelik çalışmalara ağırlık verilir. 2. 9. Olumlu, olumsuz cümleler ile varsayım, ihtimal, karşılaştırma, öneri, onaylama, değerlendirme, tanımlama, beklenti, kararsızlık vb. anlam özellikleri ele alınır. 2. 10. Yakın/uzak anlamlılık, sebep-sonuç, amaç-sonuç vb. anlam ilişkileri ele alınır. 2. 11. Üzülme, şaşırma, beğenme, özlem, pişmanlık vb. duygular ele alınır. Cümleyle ilgili bilgi ve kuralları uygulamaya yönelik kazanımların değerlendirilmesinde; açık uçlu, kısa cevaplı, doldurmalı sorular; çalışma kâğıtları, standart testler, süreç gelişim dosyaları, eşleştirme testleri, öz değerlendirme formları, gözlem formları kullanılabilir.

3. Anlatım bozukluklarını belirleme ve düzeltme 1. Cümlede anlatım bozukluğuna neden olan kullanımları belirler. 2. Anlatım bozuklarını düzeltir.	Araştırma: Basın yayın organlarında rastlanan, anlatım bozukluğu olan cümleler not edilir, sınıfta düzeltilir. “Doğrusu”: Yanlış anlamda kullanılan kelimelerin yerine doğrusu yazılır. “Neredeyim?”: Kelimelerin cümlede yanlış yerde kullanılmasından kaynaklanan hatalar, kelimeler uygun yerlere getirilerek düzeltilir.	[!] Öğrencinin 8. sınıfa kadar öğrendiği dil ve anlatım kurallarının temelini teşkil ettiği anlatım bozuklukları üzerinde durulur. Anlatım bozukluklarını belirleme ve giderme ile ilgili kazanımların değerlendirilmesinde; açık uçlu, kısa cevaplı, doldurmalı sorular; çalışma kâğıtları, standart testler, süreç gelişim dosyaları, eşleştirme testleri, öz değerlendirme formları, gözlem formları kullanılabilir.

www.ttkb.meb.gov.tr

ÖZGEÇMİŞ

23.10.1982 tarihinde Kahramanmaraş'ın Elbistan ilçesinde doğdum. İlkokulu Afşin-Elbistan linyitleri İlkokulu'nda okuduktan sonra Özel Ceyhan Erkek Lisesi'nde ortaöğrenimime devam ettim. 1997' de Elbistan Anadolu Lisesi'nde de lise öğrenimine başladım ve 2001'de bu liseden mezun oldum. 2003-2004 eğitim öğretim yılında Doğu Akdeniz Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Öğretmenliği Bölümüne kayıt yaptırdım. 2006-2007 eğitim öğretim yılında bu üniversiteden mezun oldum. Aynı yıl Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı'nda tezli yüksek lisans eğitimime başladım. 2008-2009 eğitim öğretim yılında Ankara'nın Nallıhan ilçesinde Bilge 2000 Dershanesi'nde Türkçe öğretmeni olarak göreve başladım, hâlen bu dershanede görev yapmaktayım.